תלמוד בבלי · אחרונים · ראש יוסף

ראש יוסף על ברכות

רבי יוסף תאומים

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ראש יוסף על ברכות

רבי יוסף תאומים

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ראש-יוסף-על-ברכות/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 6
דף ב: 12
דף ג. 13
דף ג: 15
דף ד. 15
דף ד: 16
דף ה. 18
דף ה: 18
דף ו. 20
דף ו: 21
דף ז. 23
דף ז: 23
דף ח. 23
דף ח: 24
דף ט. 27
דף ט: 30
דף י: 32
דף יא. 33
דף יא: 35
דף יב. 37
דף יב: 42
דף יג. 43
דף יג: 47
דף יד. 48
דף יד: 51
דף טו. 51
דף טז. 54
דף טז: 55
דף יז: 56
דף יח. 57
דף יט. 58
דף יט: 59
דף כ. 62
דף כ: 64
דף כא. 68
דף כא: 71
דף כב. 72
דף כב: 72
דף כג. 73
דף כג: 74
דף כד. 75
דף כד: 75
דף כה. 81
דף כה: 82
דף כו. 84
דף כו: 87
דף כז. 88
דף כז: 89
דף כח. 91
דף כח: 93
דף כט. 94
דף כט: 95
דף ל. 96
דף ל: 97
דף לא. 98
דף לא: 100
דף לב. 100
דף לב: 101
דף לג. 101
דף לג: 102
דף לד. 103
דף לד: 104

דף לה. 104
דף לה: 107
דף לו. 108
דף לו: 113
דף לז. 119
דף לז: 122
דף לח. 124
דף לח: 130
דף לט. 133
דף לט: 136
דף מ. 139
דף מ: 143
דף מא. 147
דף מא: 155
דף מב. 157
דף מב: 160
דף מג. 162
דף מג: 165
דף מד. 165
דף מד: 168
דף מה. 168
דף מה: 171
דף מו. 173
דף מו: 175
דף מז. 178
דף מז: 181
דף מח. 182
דף מח: 184
דף מט. 185
דף מט: 185
דף נ. 187
דף נ: 192
דף נא. 193
דף נא: 194
דף נב. 195
דף נב: 196
דף נג. 198
דף נג: 201

פתיחת דברים למסכת ברכות ואי"ה בפרי מגדים יבואר יותר בע"ה.
כתב התוי"ט מסכתא לשון מסכה יינה נחוג כי כל מסכתא יש בה דינים שונים ובספר חסידים לשון אריגה כן מקבץ הלכות וענינים רבים שיהיו ענין אחד כמו עם המסכת דכתיב גבי שמשון עכ"ל והנה בקונקורדאנסיום בשורש מסך עירוב הביא קרא דמשלי ט' ב' מסכה יינה ובשורש נסך הביא קרא דשופטים י"ו י"ג מחלפות ראשי עם המסכת לשון הגדלה (כמו גדיל ציצית ובלשון חז"ל גודלת) ולפ"ז מסכתא לתוי"ט המ"ם פ"א ושלמים הם אתנו ולס"ח מחסרי פ"א נו"ן:
טעם סידור הסדרים והמסכתות מבואר יפה בר"מ ז"ל העתיקן התוי"ט בכל מקום ומקום ומסכת ברכות בו נכללה כל הברכות והתחיל בברכות ק"ש כי אין לך מצוה שחייב האדם בה בכל יום רק ק"ש לבדה (ציצית חובת טלית אם לובש ואם אין לובש א"צ ותפילין שבת ויו"ט פטור וט"ו ברכות שאומרין בכל יום תקנת חז"ל אבל לא תקדים להם עשיית מצוה כ"א ק"ש מ"ע) ואין ראוי להתחיל בברכה של ק"ש אם לא שיתחיל בק"ש עכ"ל הר"מ ת"ל הביאו התוי"ט בהקדמתו ואע"ג דאקרא קאי מ"מ ראוי לדבר תחלה על זמנה ואח"כ ברכותיה ורמז ראשית חכמה כו':
פירוש הפסוק שמע ישראל כו' עיין פירש"י ואתחנן (דברים ו') ה' שהוא עתה אלהינו ולא אלהי האומות לע"ל יהיה ד' אחד אז אהפוך לקרוא כולם כו' ועיין רא"ם ותוכן כוונתו דה"פ לע"ל יהיה ד' אחד כולם יודו שאין אלוה רק אחד הוא ד' ויש בפסוק זה עול מלכות שמים ל"מ לע"ל יעבדו כולם לה' כי אין מוכרח יחוד רק שכולם יודו שאין רק אחד ורשב"ם ז"ל פי' ה' הוא אלהינו ואין לנו אל אחר ה' אחד שאסור לנו לצרף אפי' לקסום קסמי' ע"ש יראה דאפילו לומר שיש אלוה ויש גבוה מעל גבוהים ולעבוד אותו אלוה שישפיע לנו מגבוה מעל גבוהים דרך אמצעי אסור לנו. כי אלהים זולתו לא תדע ואין לו לבקש רק מאתו יתברך שמו וגם בתפלות אין ראוי לבקש למלאך שהוא מליץ בעדינו רק התפלה הנכונה לה' לבדו כי בנים אנחנו לה' ואין צריכין למליץ וגם כי בן המלך אם יכניע עצמו לשר של אביו ח"ו יש פחיתת הכבוד לאביו חלקי ה' אמרה נפשי ואין להאריך בזה כאן ומה שנכפל פעם שנית והיה די לומר ה' אלקינו אחד בין לרש"י ורשב"ם (עיין בראב"ע) אפשר לע"ל ה' אחד ושמו אחד יקרא ככתיבתו משא"כ עכשיו נכתב בי"ה ונקרא בא"ד:
ק"ש מ"ע מ"ה יש בו מחלוקת אם פסוק ראשון לבדו או פרשה ראשונה או ב' פרשיות או שלשתן מ"ה ומפרש"י כאן שיוצאין בפרשה א' משמע רק פ"א היא מ"ה ואי"ה יבואר עוד וכאן אין להאריך:

דף ב.

מאימתי קורין את שמע בערבין הג' בירושלמי בערבית וראשון לישנא דירושלמי משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן אמר נכנסים ענין תיקון הסעודה כמו לקמן עני נכנס עיין תוס' שם ד"ה משע' שהעני דלהכי לא אמר שהכהנים אוכלים דאין רשאים לאכול בצ"ה רק יקרא ק"ש קודם כדאיתא לקמן דף ג' קורא ק"ש ומתפלל ואח"כ אוכל ולקמן ע"ב משעה שהכהנים זכאין לאכול בתרומתן וכאן אמר מאימתי קורין ולקמן מאימתי מתחילין משמע שמתחיל זמנה אבל לא מצוה מיד הלך רואה שאין חילוק בין קורין למתחילין כי חכמים דברייתא היינו חכמים דמתני' ולקמן יבואר פלוגתת הפוסקים בזה אי מצוה מיד לקרות ק"ש בצ"ה או לאו ומלת בתרומתן כתב התויו"ט לישנא דקרא נקיט כי לחמו היא יעש"ה:

ויש לי לחקור חקירה אחת הא דקיי"ל שהכהנים טובלים קודם בין השמשו' ואין אוכלים תרומה עד צ"ה (עיין ע"ב בפרש"י ד"ה משעה שהכהנים טובלים ובשבת ל"ה יע"ש) דבעי הערב שמש אם אכל כהן טבול יום תרומ' ביה"ש מהו דינו והנה אם נאמר דילקה מ"ה כפי הנראה דטבול יום בתרומה רק עשה יאכל מן הקדשים דהר"מ ז"ל פי"ט מסנהדרין מנה טמא שאכל תרומה טבול יום ששימש לא טבול יום תרומה יע"ש ומיהו הא וודאי דלוקה מכות מרדות על עשה אבל על ספק תורה אין לוקה מכות מרדות כמו שביארנו בספר שושנת עמקים בכלל מכות מרדות ועב"י יו"ד רצ"ו בכלאים עמ"ש הר"מ ז"ל פ"ט מכלאים הנהיג בעיזא ושיבוטא ספק ולא לקה מכות מרדות יע"ש והשתא מספק' לי אי ביה"ש דלא אכיל הוא מחמת ספק ספק שמא עדיין יום הוא או ודאי הוה ומסתייע הדין מילתא ממ"ש הר"מ ז"ל פ"ז דתרומות ה"ב הביאו התיו"ט במשנתינו דבא השמש וטהר עד שיטהר הרקיע מאור והיינו צ"ה דוקא דכל שאין צ"ה עדיין ניצוצי אור החמה יש ולפי"ז ביה"ש ודאי איסור תורה לא ספק אמנם משבת ל"ה ב' ביה"ש דר"י כהנים אסורים לאכול ופירש"י דל"ת כי שלים ביה"ש דרבי יהודא לילה הוא וכו' קמ"ל משמע דספק הוה דאל"ה וטהר עד שיטהר הרקיע מאור השמש אפילו לר' יהודא נבעי צ"ה ויש לדחוק ולתרץ זה:

וסבור הייתי לומר דמשו"ה דייק התנא בלישני' ואמר משעה שהכהנים וכו' לומר כמו התם דלא הוה ספק בביה"ש אלא ודאי איסור ה"ק ש"ש הקורא בביה"ש ודאי לא יצא דלאו ספיקא הוה דלא תליא ק"ש בלילה אלא בזמן שכיבה וסובר האי תנא דביה"ש לאו זמן הילוך שכיבה ומשו"ה נקיט נמי בתרומתן אקרא דהוה תרומה דאורייתא דבעי הערב שמש דאפשר תרומה דרבנן ביה"ש שרי ומיהו זה טעות עא"ח ת"צ בספירת העומר דאין

לעשות ספק דרבנן גם הוה כעין דשיל"מ גם לפימ"ש הוה ודאי לא ספק ואפילו תרומה דרבנן אסור ביה"ש דודאי הוה:

שוב ראיתי שבירושלמי מבואר דביה"ש ספק הוה לענין ק"ש לא ודאי לתנא דידן שהרי בעי למיפשט ספק קרא ק"ש או לאו דצריך לחזור ולקרות מדתניא הקורא קודם לכן לא יצא וקודם לכן לאו ספק הוה והיינו ביה"ש ספיקא הוה (עיין חה"ר ד"ה ולענין מאימתי הביאו) ומיהו מקודם לכן לאו ספיקא הוה דכמה תנאים סוברים כו' והוה פלוגתא דרבוותא ואין פירוש זה מחוור בעיני ואין בידי כעת הירושלמי מסכת ברכות לעיין בזה:

ואמנם לדינא מבואר בא"ר בא"ח רל"ה ס"א הקורא קודם לכן יחזור ויקר' בלא ברכות ויראה דסובר כרבינו יונה ורשב"א דהני ברכות לאו אק"ש נתקנו אלא בפ"ע להזכיר מדת יום בלילה כו' ושאר שבחים וסמכינהו רבנן לומר אותם קודם ק"ש ולאחריה ועש"ה כי קורא בציבור בעוד יום קצת אפ"ה יצא כבר ידי הברכות ומש"ה אף ספק קרא ק"ש או לאו חוזר וקורא עם ברכותי' כמבוא' בסימן ס"ז דהתקנה כך היתה יע"ש במ"א משא"כ כאן דידע שאמר הברכות ואי דק"ש לא יצא אכתי ידי הברכות יצא דלאו ממש על הק"ש נתקן כדבעינן למימר לקמן בעזה"י לשיטת רש"י בזה:

עד סוף האשמורה ראשונה פירש"י שליש הלילה יראה דהיינו זמניות כי גם משמרות ברקיע כארעא משתנים לפי הזמן וראיה דג' שעות ביום בק"ש של שחרית שעות זמניות דזמן קימה משתנה לפי הזמן ארוך וקצר ה"ה וודאי זמן הילוך שכיבה לר"א משתנה בין לילות ארוכים לקצרים ועיין או"ח סי' א' מ"א אות ד' בשם הזוהר וסימן רל"ב אות ד' משמע לא שעות זמניות ולפימ"ש כאן משמע זמניות ועיין א"ר סימן א' ויבואר לקמן ג' א' ואי"ה בפריי יבואר יותר מזה:

וחכ"א עד חצות נמי זמניות יהיה לילה ארוכה או קצרה חצי לילה ממש מחמת סייג ור"ג אומר עד שיעלה עמוד השחר וכפי הנראה יש בכאן שלש שיטות א' שיטת הרשב"א בחדושיו ט' א' ורא"ש בפסקיו דלרבנן לכתחילה יכול לסמוך עד חצות ולר"ג עד ע"ה וראייתם מהא ד' ב' אדם בא מן השדה אוכל קימעא כו' היינו בא בצ"ה אכילה מביאה לידי פשיעה אסור (וה"ה מלאכות הנזכרות בפ"ק דשבת בורסקי וכיוצא) הא שאר מלאכות שרי ורגיל לשנות לאו דווקא אלא ראוי כן לעמוד מד"ת ופירוש ברייתא חכמים עשו סייג כלומר כי היכא דעשו סייג באכילה ה"ה דעשו סייג לחכמים עד חצות ולפ"ז חצי שעה קודם צ"ה רשאי לאכול ובהגיע צ"ה מפסיק הא חדא ובצ"ה רשאי להתעסק במלאכה קלה עד חצות ואפסקא הלכתא כר"ג בגמ'. ולפי"ז שרי לכתחלה להתאחר עד ע"ה ולשיטה זו לית לי' לר"ג כלל סייג רק קשה אמאי לא פליג ר"ג נמי בזבחים נאכלים

ליום ולילה דנאכלים לכתחלה כל הלילה וי"ל בקדשים החמירו טפי שיטת הר"י היא שיטה שניה דוודאי לכתחלה מצותה מיד בצ"ה ואין להתעסק בשום מלאכה אפי' להיות יושב ובטל אין רשאי וראוי (כמו בדיקת חמץ ממש עיין תל"א וכדבעינן למימר לקמן אי"ה) אלא דלא עבר זמן ק"ש אם איחר רק לאחר חצות לרבנן אפילו דיעבד נמי לא יצא כלל ולר"ג דיעבד קורא עד ע"ה ויהיה פירוש הברייתא ד' ב' חכמים עשו סייג כדתניא ה"פ דמש"ה אמרו דלאחר חצות לא יצא והעמידו דבריהם על ד"ת כמ"ש רבינו יונה דיש כח ביד חז"ל בשוא"ת דאל"ה הוה מיעקרא ק"ש לגמרי שאם היה יוצא לאחר חצות יאכל וישתה ויאמר כי יש לי פנאי אפילו אישן מסתמא לא אישן עד הבוקר ובאמת חטפתו שינה כל הלילה מש"ה אמרו לאחר חצות לא יצא ותו יזהר ולא יאכל כי יודע שאדם ישן וחוטפתו עד חצות וזה הפירוש למדתי מתוך דברי הה"מ ז"ל בפ"א דק"ש ה"ט ור"ג סובר לאחר חצות עובר על דברי חכמי' מיקרי רק דמ"מ יצא ידי ק"ש וצריך לקרות לאחר חצות ובריייתא דאדם בא בערב סמוך לצ"ה ח"ש קודם אסור לאכול חצי שעה קודם ואם רגיל שונה ח"ש קודם כדי שמיד שיפסיק יקרא בצ"ה כי לבטלה אין גבול (עיין ברבינו יונה והבן) ולפי"ז אפשר דבצ"ה אפילו לקרות אסור והכין וודאי לכאורה לרבינו יונה דמ"ש מבדיקת חמץ דל"ש תי' הט"ז בתל"א ב' דשם מצוה מיד הא בק"ש נמי מצוה מיד לשיטה זו וההיא הירושלמי שהביא הרשב"א ט' א' ר' אסי מפקיד אין בעיתין לעיין באורייתא וקראי ק"ש עד חצות אלמא ת"ת שרי עכ"פ י"ל דהלכתא כפשטיה דברייתא רגיל לקרות קודם בסמוך לא בצ"ה וכאביי ר"פ ההיא צורבא מרבנן דמ"ש ק"ש מבדיקת חמץ ועם זה יתיישב מ"ש מהרי"ו הביאו הט"ז תל"א דה"ה לתפלת ערבית כדתניא הקשה הט"ז הא רגיל לקרות קורא ושונה ולרבינו יונה שפיר דשונה קודם הא אח"כ לא דבהגיע זמן אסור להתחיל ללמוד וא"ש דלא פליג ר"ג בזבחים דנאכלים ליום ולילה עד חצות דלהרחיק מעבירה וודאי נכון לכתחלה רק עד חצות אבל להרחיק מפשיעה דאפילו דעבד נמי לא זה לא קיימא לן כחכמים והא דאמר חכמים כוותי ס"ל היינו מ"ה רק סייג עשו הלכך אין להשגיח בהם (ולשיטת הרשב"א א"ש זה טפי מרבינו יונה והבן) השיטה ג' היא שיטת הר"מ ז"ל פ"א מק"ש ה"ט מאימתי זמן ק"ש מצותה מצ"ה עד חצות כו' כדי להרחיק אדם מן הפשיעה שינה בצחות לשונו הטהור מעבירה לפשיעה והיא פשרה תחלתה כרבינו יונה דלכתחלה מצותה מיד (מש"ה אמר מצותה) ולרבינו דיעבד עובר על דברי חז"ל מיקרי באיחר לאחר חצות והטעם לא מפני הרחקת עבירה כמו בנאכלין עד חצות דהתם לכתחלה אין ראוי לסמוך לאכול לאחר חצות ואם איחר אין מיקרי עובר כו' משא"כ כאן עובר מיקרי כדי שלא יאכל כמו לפירוש רבינו יונה וא"ש לר"ג

בנאכלין ל"פ דהרחקה לכתחלה עבדו אך לא מיקרי עובר על דברי החכמים כו' משא"כ כאן עובר מיקרי לחכמים סייג מפשיעה ור"ג סייג בפשיעה לית ליה ולכתחלה עכ"פ לא והלכתא כחכמים וז"ש הכ"מ דפס' כחכמים ובגמ' ציין כר"ג ולמ"ש כחכמים דאל"כ לא היה כותב פשיעה במקום עבירה והבן זהו מה שרצינו לבאר בכאן ולקמן ט' א' וד' א' אבאר עוד אי"ה:

רבן גמליאל אומר כו' חייבין אתם לקרות כבר פרשתיו בסמוך ולרבינו יונה ב' פרושים לחכמים א' לאחר חצות קורא בלא ברכות דרבנן יכולין למנוע לא ד"ת ולפי"ז חייבים בברכות קאמר ולפי' ב' אף ק"ש פטור לאחר חצות לרבנן בשוא"ת יכולין לעקור וראי' מסדין בציצית הרי שמ"ה חייב שלא ללבוש בגד בלא ציצית יעש"ה עיין תו' יבמות ד' ק' שכתבו דמ"ה רשאי ללבוש רק מחויב לעשות ציצית מש"ה הוה ציצית שוא"ת וכמ"ש בא"ח סימן י"ג בשבת סברת המרדכי יע"ש משא"כ לרבינו יונה שחייב שלא ללבוש הוה קום ועשה:

כל מ"ש שאמרו חכמים כו' הקטר כו' וכל הנאכלים ליום אחד וכו' כ"ל ל"ד דפסח מ"ה עד חצות למשנה זו מדלא נקטינהו עיין הלכות ק"פ וזבחים סוף איזהו מקומן יע"ש א"כ האי כללא ל"ד ויש לומר מה שאמרו חכמים בפסח לא דברו רק מ"ה וכל הנאכלים ליום א' אין פסח בכלל דאין נאכל רק בלילה ור"מ פ"ד מ"ה מעה"ק ה"ב הקטר נמי עשו סייג כו' ורש"י לא פירש כן רק נקיט הקטר לומר כל דבר שמצותה בלילה כשר כל הלילה והא איכא פסח דמצותו בלילה ואין כשר כל הלילה:

כדי להרחיק מן העבירה פרשתיו יפה לעיל דהבדל יש כאן בין אמרו מן העבירה ובין לשון הר"מ ז"ל מן הפשיעה בפ"א דק"ש ה"ט וז"ש מן העבירה לשון ר"ג היא ולרבנן מן הפשיעה ואין להאריך כאן:

בפירש"י ד"ה מאימתי וכו' כהנים שנטמאו כו' אפילו מחוסרי כפרה דסתמא תנן עיין חה"ר לקמן בגמ' דאל"כ לא הוה תנן סתמא ומ"ש והגיע עתם תיקן בזה דוודאי אסורים לאכול משהגיע זמן ק"ש אלא הגיע זמן אכילה קאמר:

ובד"ה עד סוף וכו' שליש כו' זמן שכיבה וכו' פרשה ראשונה עכ"ל מ"ש שליש יהיה קצרה או ארוכה ומ"ש זמן שכיבה הילוך שכיבה ומ"ש ירושלמי הקשו בתוס' ד"ה מאימתי הרבה קושית והנה שיטת רש"י ז"ל דברכות לא נתקנו דווקא על ק"ש אלא בפ"ע נתקנו וא"כ קורא אותן בלא ק"ש אין ברכה לבטלה כמ"ש רבינו יונה ורשב"א אלא שלכתחלה יכול וראוי לקרותם ולסדרם עם ק"ש ומשום דתפלה בצבור עדיף טפי ואי אפשר ליכניף ציבורא בצ"ה הלכך יחיד החרד לדבר ד' קורא ק"ש בברכותי' מבעוד יום

ואין כאן ברכה לבטלה ומתפלל וסומך גאולה לתפלה וכר"י וכרב דצלי של שבת בערב שבת מבע"י דלענין תפלת ערבית לילה מפלג המנחה אבל לא זמן שכיבה לק"ש וכר' יוחנן דאמר איזהו בן עוה"ב הסומך גאולה לתפלה ואנו סומכין גאולה לתפלה בק"ש עם ברכותי' ומה שקורין ק"ש פ"א אח"כ לאו כריב"ל תפלת באמצע תקנום דכר"י נמי אתיא דעכ"פ סומך גאולה לתפלה ומתורץ הכל דסובר פרשה א' מן התורה וכולן דרבנן וכיון שכבר קרא בביה"כ לא הטריחוהו אח"כ לקרות כולם רק חדא קושיא שלא הזכירו בתוס' כאן והזכירו ז"ל רבינו יונה ושאר מפרשים דאיך אוכלים קודם ק"ש ד"ת ועיין ט"ז סימן רל"ה תי' על זה ואי"ה בפריי יבואר:

ובד"ה מצותן וכו' ואין נפסלים בלינה אלא למטה וכו' עיין זבחים פ"ז א' ר"מ פ"ג מה' פה"מ הי"ז וי"ח דלינה מועלת בראשו של מזבח אלא דלא ירדו דלא כרש"י אין נפסלים כו' ומ"ש למטה היינו רצפת עזרה הא כבש לא ירדו וה"ה סובב ויסוד אפשר כן ואין להאריך:

ובד"ה א"כ למה כו' באכילת קדשים וק"ש וד"ה כדי וכו' ואסרום באכילה כו' וכן ק"ש לא אמרו עד חצות כלל לדידי יש בכאן כוונה מיוחדת כמו שאגיד כי הר"מ ז"ל פ"ד מהלכות מעה"ק ה"ב כתב הקטר עד חצות וכתב הכ"מ ממשנה דלא כרש"י ובפ"י שם ה"ח נאכלים ואמנם א"י לפרשו כי בפ"י ה"ח כ' דין תורה וכו' וחכמי' כו' מפור' יוצא דאם עבר חצות אסור תו לאוכלן לא סייג לכתחלה דכן משמע לשון המשנה איזהו מקומן נאכלין עד חצות אבל בפ"ד לא כתב דין תורה ואפשר דאם עבר מקטירן כל הלילה דכ"מ משנה דמגילה פ"ב ט"ו כל הלילה כשר להקטרה והיינו דיעבד דלכתחלה וודאי מצותן ביום חביב' מצוה בשעתה דוחה שבת עיין ר"מ פ"ד מה' מעה"ק והנה דעת רש"י ז"ל כרבינו יונה דבאכילה עשו סייג בדיעבד משום כרת דחמיר וק"ש נמי לזרז שלא יאכל אדם בא בערב ויגע ועיף וירצה לאכול וחוטפתו שינה לכן הוצרכו לסייג אפילו דיעבד עיין רבינו יונה ועיין כ"מ פ"א מק"ש ה"ט הביאותיו לעיל אבל בהקטרה י"ל לכתחלה עד חצות ועובר על ד"ת נמי מיקרי ומ"מ אם עבר הזמן עדיין מקטירן דלא החמירו בזה כ"כ דליכא כרת כו' וא"כ תרצה לומר כמו בהקטר הסייג לכתחלה כך בק"ש כשיטת הרשב"א ורבינו יונה לז"א דלא מצינו שיאמרו חכמים כלל אפילו סייג לכתחלה ומסתמא באכילה דאפילו דיעבד ה"ה ק"ש לחכמים ומיהו הא אפסקא הלכתא כר"ג בגמרא ועיין כסף משנה פ"א מהלכות ק"ש ה"ט ומגילה אין ראיה כדאמרן וצ"ע:

גם בפ"ד הלכה ב' כתב להרחיק מפשיעה ובפ"י הלכה ח' כתב להרחיק מעבירה ולעיל כתבנו בשם הכסף משנה פ"א מק"ש ה"ט כי פשיעה לחוד ועבירה לחוד וכפי הנראה היה לכתוב להיפוך קצת וכדאמרן:

אי לאו דמסתפינא הייתי אומר לכוון מ"ש רש"י ד"ה עד שיעלה ע"ה וכולם מתודה ילמדו כוונתו דבאכילה עשו סייג ולא בהקטרה דמקרא מפורש בצו כל הלילה עד הבוקר אין כח ביד חז"ל לעשות סייג בדבר שמפורש היתרו משא"כ באכילה לא יניח עד בוקר הא כל הלילה אכול יש כח ביד חז"ל לעשות סייג כמ"ש בענין זה הט"ז יו"ד קי"ו בחלב ובא"ח ה"פ ועיין רש"י צו כל הלילה עד הבקר ללמד שרשאי כל הלילה מרצפה עיין רא"ם שם ומגילה כתב כל וכו' אבל בפרשת משפטים בסופו לא ילין וכו' פירש"י כל הלילה שאין הלינה מועלת אדרבה מקרא משמע שלינה מועלת ועיין רא"ם שם הביא מכילתא מצותן לעכל כל הלילה יעיון שם וסיים במגילה כדברי רש"י ז"ל ואדרבה במגילה ב כפירש"י בצו לא כמ"ש כאן וצ"ע:

גמרא תנא היכא קאי וכו' ליתני דשחרית ברישא וכו' ואבע"א וכו' אי הכי וכו' היכא כאילו אמר אהיכא ורש"י תיקן זה ד"ה היכא כו' ליתני דשחרית כמ"ש התוס' ד"ה ליתני כתמיד לא מלקמן בשחר כו' דאדרבה לשם יקשה לתני כמו הכא ועוד דממה דסיים פתח אבל פריך א"ה אתי' שני כמ"ש התוס' ד"ה א"ה ואבע"א רץ לקושיא שני' לחוד וא"י אמאי לא סגיא בתי' א' דהיא תי' לקושיא א' ג"כ וצ"ע:

והא קמ"ל דכפרה כו' כמ"ש בחה"ר דמדתנן סתמא משמע כל הטמאין אפילו מח"כ אוכלין בב"ה תרומה משמע דבאין מח"כ קרא כתיב בא השמש כו' ול"ש אגב אורחא אלא היכי דלא מפורש בקרא רק במשנה אחרת כמו כאן בנגעים ומ"מ באמת אין מפורש בקרא כדפריך ביאת אורו כו':

וממאי כו' ביאת שמש וכו' טהר יומא דלמא ביאת אורו כו' כ"ה גירסת רש"י ז"ל ותוס' ד"ה דלמא ורש"י פירש ביום הח' לאחר כפרה ותוס' פירשו ביאת אורו תחלת שקיעה וא"י לרש"י הא קרא ובא השמש מיירי בטומאת ערב בנבילה כמבואר בקרא אבל לתוס' ולגי' חה"ר א"ש גם התירוץ וטהר יומא דלמא בטומאת ערב לא במח"כ בעינן הבאת קרבן ועיין רש"י חומש ריש פ' תזריע ואי"ה מבואר במקום אחר הא דאמר טהר יומא בר"מ פ"ז תרומת טהר הרקיע ומ"ש ממאי ביאת שמש דלמא ביאת אורו ולא אמר דלמא זריחת שמש יש לכוון עפ"י מ"ש חה"ר דלא מצינו ביאה בשמש זריחה כי בא שמש וכדומה כולם שקיעה וכי בא אורך לא כתיב שמש גם התם פ' שקיעה א"צ לשמש כי כבוד ה' עליך יזרח יע"ש ומש"ה אמר דלמא ביאת אורו לרמוז דביא' האמור אצל אור

זריחה היא לפירש"י וחה"ר גריס ממאי דביאת אורו היינו צ"ה דילמא ביאת שמש תחלת שקיעה וכפי' התו' ד"ה דילמא:

בתוספות בד"ה מאימתי כו' ג"פ כו' כבר פירשתי שיטת רש"י ז"ל ור"ת כו' הנה ר"ת סובר דלרבנן לא פירש זמן התחלת ערבית וע"כ מיד שכלה מנחה מתחיל ערבית ומינה לר"י דאל"כ הוה לפרש לר"י אימתי התחלת ערבית וקי"ל כר' יוחנן דהסומך וע"כ גם ברכות מבע"י וע"כ גם ק"ש מבע"י דאל"כ איך קורא ברכות שלא בזמנה דסובר ברכות על ק"ש דוקא נתקנו לא כסברת רבינו יונה ורשב"א ועיין רא"ש ולפי מ"ש א"ש ור"י הק' לר"ת דהוה תרי קולי דסתרי וברא"ש תירץ דבתפלה הקילו ור"י תירץ דלאו כר"י אלא כתנאים דלקמן ק"ש מבע"י וע"כ גם תפלה מבע"י דאל"כ הא בעינן למיסמך גל"ת כר' יוחנן ועדיין איני יודע להבין זה דמ"מ קשיא לדידן דהוה תרי קולי דסתרי אהדדי דמתפללין מנחה עד הערב, ומעריב מבע"י דאין לומר דמנחה עד הערב הוה יום למנחה ומ"מ רשאי להתפלל מעריב אף שהיא יום א"כ איך אמר לקמן כ"ז א' מדרב צלי של שבת בערב שבת. כר"י ס"ל הא מכלן דהא אין מתפללין מנחה עד הערב ואפ"ה מתפלליך ערבית מבע"י וכדכתיבנא:

דף ב:

גמרא אעפ"י שאין ראיה לדבר זכר לדבר וכו' ראי' ליכא דאף דהוה לילה לכל מילי לק"ש בזמן שכיבה תליא מלתא ואגב גררא ראיתי להזכיר מ"ש התוי"ט ז"ל רפ"ג דר"ה והיא מהלכ' קידוש החודש פ"ב הלכה ח"ט ביום שלשים אין מקדשים אעפ"י שיש ב' כוכבים דהיינו ביום כ"ט וביום שלשים עצמו מקדשים כשיש רק שני כוכבים עיין רלב"ח שם והכוונה אפשר כי ק"ה יום בעינן מ"ה ור"מ לשיטתי' דכל ספיקא מ"ה שריא הלכך ביום כ"ט בשני כוכבים אין מקדשים דספקא הוה ואפשר לקדש למחר ביום שלשים משא"כ ביום שלשים אם לא יקדשו היום יהי' קולא בחרו חז"ל יותר להקל בדבריהם לקדש כשיש ב' כוכבים משא"כ אי ספק מ"ה אסור ודאי שוא"ת עדיף והבן זה ואי"ה יבואר עוד **פירש"י ד"ה** שאין ראיה כו' שהיום כלה בצ"ה דלא כתוס' לענין ק"ש וקשה הא במגילה ושאר דוכתין יליף מזה דמעלות השחר עד צ"ה יממא היא ולכאורה מהתם אין ראיה דלילה בצ"ה דלמא עדיין יום אף בצ"ה ומיכתיב כל היום למלאכה עיין ריש פרק מגילה ב' יע"ש ומ"ש בחדושינו מזה שם.

ובד"ה משעה שקידש היום ביה"ש ואם נאמר דתוספות שבת ד"ת והתוספות יש לו שיעו' א"כ מקוד' היום מקוד' ביה"ש עיין ביצה ריש המביא בתוס' ור"ן שם ובחדושינו ובר"מ ז"ל פ"ה משבת ופ"א מהלכות שביתת עשור ובמגיד משנה ואין להאריך:

בתוס' ד"ה דילמא ביאת אורו היא כו' תפשוט ממתני' וכו' היינו דנגעים דא"ל דלא ידע ממשנה אבל מברייתא אפשר לומר דלא ידע ומיהו אמאי פשיט לה מלקמן ולא מברייתא דהערל מפורש יותר ואין כפרה מעכבתו דמלקמן י"ל באין מח"כ דמש"ה לא פשיט ליה ממתני' דמאימתי דיש לדחות כך ועיין בעל המאור וחה"ר:

א"כ לימא קרא ויטהר כו' איכא למיטעי דלפירוש רש"י ויטהר ציוי על האדם קרא קרבן היל"ל ויטהר אבל לתוס' וטהר גברא ממילא נמי ע"כ הא בהאי גוונא כתיב בפרשה וטהר ממילא ותירצו דבכאן איכא למיטעי דנימא וטהר יומא היל"ל ויטהר גברא ממילא אות איתן לזכר נסתר ש"מ דאה"נ וטהר יומא היא:

ובד"ה משעה שהעני וכו' זמן אכילתו היינו זמן ק"ש וכו' אסור להתחיל כו' ב' קושיות א' זמן אכילה היינו זמן ק"ש ואחר שיאכל עבר זמן ב' דאסור להתחיל לאכול וקושיא זו תיפול על משעה שב"א בערבי שבתות אסור להתחיל ותירצו דמשעה שנכנס קאמר ואפשר לפירוש רש"י משעה שב"א בע"ש אין קושיא דקורין בביה"כ מבע"י עם ברכותי' וסומכין על ק"ש שעל המיטה כמנהג שלנו לפירש"י ז"ל וכ"ש הט"ז ברל"ה דבכה"ג לא עובר על דברי חז"ל דלא אתי לאשכוחי ק"ש שעל מטתו ורשאי לאכול קודם א"כ אין קושיא מב"א בערבי שבתות ולזה תאמר להכריח שיטת רש"י ז"ל במשנה ולכן הקשו מעני דכלה זמן ק"ש לאחר אכילה ומתי יקרא על מטתו שוב אין יוצא בה כאמור:

וד"ה אעפ"י וכו' דלא מיירי בק"ש דלא תליא בלילה אלא בזמן שכיבה ורש"י לא פירש כן וכבר פירשתיו שם:

וד"ה אמר ליה ר"י וכו' תקשי לנפשיה וכו' היינו לשיטת ר"ת לעיל ד"ת מאימתי דלר"י לאחר פלג המנחה זמן ק"ש ועל זה אנו סומכין א"כ תקשי לי' לנפשיה אבל למ"ש הרא"ש וחה"ר ושאר פוסקים לר"י זמן ק"ש בצ"ה ולא תליא תפלה בק"ש וסובר ר"י כרשב"ל תפלת באמצע תיקנום א"כ אין צורך:

יתר הדברים בגמרא כן עיין חה"ר בשם הראב"ד מה שכתב בזה:

דף ג.

גמרא לימא שלוש או ארבע אין מדוקדק לכאורה כפירוש רש"י במתני' שליש או רביע היל"ל וזה קצת סיוע לזוהר במגן אברהם **א'** אות ד' ורל"ג אות ד':

אורתא היא פירש רש"י צ"ה ובר"פ אור לי"ד נמי צ"ה ושם יש מי שאומר בין השמשות ראב"ד יעש"ה:

יממא היא עיין א"ר א' א' הוכיח דלא כזוהר דאל"ש בלילות ארוכות וימדוד לקמן קדמו אשמורות בלילות ארוכים יע"ש והנה י"ל בליל ארוך ט"ו שעות הוה יותר י"ל דאין חושב כ"א אשמורת דהא ג' שעות עד ועד בכלל וכדבעינן למימר לקמן ואמנם מדלא הקשה אלילות קצרות דבעי סימנא י"ל דגם לזוהר דווקא בלילות ארוכות אמר דלאחר י"ב שעות אינו חשוב אבל בקצרות מודה הזוהר דבצ"ה אין אשמורת וקרא דתהילים מ"ב ט"ו יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמו בלילה אומרים שירה לא ביום והבן ובפריי יבואר והא דכתן סימן שתפלה רצויה בהתחלת אשמורות ומ"ש המ"א שם דלתירוץ א' חצות וכו' חה"ר כתב נ"מ לאכילת קדשים יע"ש אין ראיה:

למאן דגני בבית האפל היינו ק"ש של שחרית ועיין תוס' ד"ה למאן ומ"א בסימן כ"ח א' צ"ע מ"ש דמחשבין שלש שעות מע"ה עד צ"ה לא מהנץ החמה וראיה מדוד א"ש דאל"כ הוה טפי מאשמורת שעה ורביע וגם זה י"ל כמ"ש הגמ"י פ"א מק"ש הי"א דלא חשיב כ"א משמר שלם דאל"כ הא איכא שעה שלישית אבל ראי' מתוס' כאן איני יודע מה היא ואין לומר דשלוש משמורות כלין מהנץ החמה ולא מקשין תוס' מידי זה לא ניתן להאמר כלל מכמה טעמים:

החרבתי ושרפתי וכו' כי חורבן נאמר על בית שלם שאין בו כלי' כמו ספסל וכדומה ושריפ' לגמרי כן הי' תחלה סילוק שכינה ואח"כ נשרף בעונותיהם כלה ה' חמתו ויצת בי':

להתפלל אליהו ידע וראה אלא שר' יוסי השיב להתפלל שרי ליכנוס לחורבה והשיב לו אליהו ז"ל דאין זה שליח מצוה דאפשר בתפלה קצר' וי"ל לראות היכי דל"ש מזיקין ומפולת רק חשד אי רשאי לכנוס להתפלל לחורבה או לאו ומ"ש רש"י ותוספות בענין תפלה קצרה לכאורה דבחורבה בשדה ליכא חשד כ"א מפולת ומזיקין אין לך סכנה גדולה מזו וא"כ שפיר אמר אליהו מפני הסכנה חורבה הי' לך להתפלל תפלה קצר' בדרך צרכי עמך וכו' מ"ש מהרש"א ז"ל סתם תפלה קצר' הביננו דלא כרבינו יונה שכתב סתם תפלה קצרה צרכי עמך כו' וא"י מה בע' מהרש"א ז"ל בזה וכוונתו הקדוש' נעלמה כאן ממני:

ועונין יהא שמי' הגדול מברך ולקמן כ"א ב' הגירסא שמו הגדול אלמא שמי' כינוי בארמי' כמו שמו בעברי לא כמחזור ויטרי שם יה דא"כ אפילו בעברי צריך לומר שמיה וכתבו בתוס' תרתי חדא דמברך משמע דתפלה אחת עם שמיה רב' דאל"כ היל"ל מברך

לעלם כו' ועוד דא"כ איך אמר שמיה הגדול היה לו לומר שמי' גדול ועיין מ"ש מהרש"א זצ"ל וכו':

דף ג:

בגמרא בתרי ופריצי עיין אה"ע ס"ב י"א סתם בני אדם כשירי מיקרי וי"א דוקא כר' פפי יע"ש.

מפני המפולת ותיפוק לי' משום חשד ומזיקין עיין מהרש"א ז"ל דעיקר קו' חשד דמזיקים כבר תי' בתרי ומיהו למאי שמסיק בדברא ל"ש חשד א"כ משום חשד לחוד י"ל בדברא ומש"ה קשיא לי' חשד ומזיקין ואמר דכ"מ תרי וכשירי ומה לי פריצי ודברא או תרי וכשירי ועיין א"ח סימן צ"ה ס"ה וס"ו ומכאן אין ראיה דאמר מתירא שלא יפסיקוהו עוברי דרכים דבלא"ה חציף מאן דמצלי בבקתא י"ל דחציף אם אפשר להתפלל בבית מש"ה אמר שמא יפסיקוהו עוברי דרכים הא לא"ה עדיף בשדה מחורבה אף לר' יוסי:

עד שלוש שעות ופירש"י תחלת שעה ג' עיין לקמן ואנן קי"ל דבזמן ק"ש שחרית עד סוף שלוש שעות, אפ"ה אין קושיא דקדמו עיני אשמורת דשעה יתירא לא חשיב דוד עיין הגמ"י פ"א מה' ק"ש הי"א ואי"ה יבואר לקמן:

דף ד.

גמ' מאי קרא עורה כו' תלים נ"ז ט' ק"ח ג' הנה אם מתנמנם עורה כבודי אומר לכבוד שלו שיתעורר משינה בחצות עורה הנבל צ"ל הנבל מעיר אותם (ויהיה עורה א' שלא כעורה ב') אעירה שחר אמר דוד המלך עכ"פ מדתי שאני מעיר השחר אבל אם נאמר דוד כל הלילה ניעור א"כ עורה כבודי שם דבר כלומר כבודי היא מה שאני נעור לא כמלכי א"ה שכבודם בשינה כפירש"י ד"ה עורה עורה הנבל שהיה הוא מעיר הנבל ולחצות ולפ"ז אעירה שחר ע"כ לאו לומר שאני מעיר השחר דהא מעיר לנבל ולחצות אלא עיקר הרבותא ואין השחר מעיר אותי פי' שחר כנסת ישראל ושכינה כמו על אילת השחר עיין זוהר כפי' הטו"ז בסימן א' אות בי"ת יע"ש והבן בזה ורש"י בתהילים פירש קרוב לפשוטו בחצות היה קם יעו"ש:

שמא עליך שאתה אין יודע וזה תתבדה תי"ו התפעל כי אין משקר לאחרים אלא יהא בודד ונבדד לעצמו:

בפלגא אורתא דתליסר נגהי ארביסר כו' יום אחר הלילה וה"פ דתליסר שעבר תליסר ואין ללילה יחס עמו כפירש"י ז"ל ויהיה כחצות כף **הדמיון** לא כף המשוער ועיין מהרש"א ז"ל בחידושי אגדות:

והא כתיב לולא האמנתי תהילים כ"ז עיין פירש"י שם וכאן לולי מלה תורה תנאי אם לא כמו לולי פני יהושפט אם לא היה זה אבל אם יש זה אני רואה אותך כן כאן אם לא היה הבטחון שאני מאמין בך לראות בארץ החיים ארץ ישראל וה"ק אם לא היה הבטחון חזק [וכל מי שבוטח באמונה הקב"ה עוזרו] כבר אבדתי ע"י בעלי בחירה אבל מאחר שהבטחתי נצלתי וזכיתי תתבדה ותאחז פירוש אע"פ שיודע אתה אם להמון אין מובן יאמרו לחזור לא"י **ונקוד** על לולי על הוי"ו כאילו כתיב לא האמנתי שמסופק היה עיין מפ' ועיין רא"ם מזרחי פ' וישלח:

גמרא אי כר"א ואי כר"ג כו' כפירש"י ד"ה חכמים דנהי די"ל דפליגי במציאות כמו הנך דלעיל ב' ב' קידוש היום כו' למר זמן שכיבה כך וכו' מ"מ החוש יעיד דלאחר חצות תו לאו הילוך שכיבה ויש' לראות הא אמר במתני' א"כ למה אמרו חכמים עד חצות להרחיק ומה יוסיף תת כח הברייתא ולשיטת רבינו יונה ע"פ פירוש הכ"מ פ"א מק"ש ה"ט יש ליישב' דקשיא ליה לימרו כר"ג אמאי פליגי אפילו דיעבד לאחר חצות לא דמשום סייג די לכתחלה עד ומשום חכמים עשו סייג לדבריהם לא על ד"ת היה די לכתחלה עד חצות אלא עשו סייג לדבריהם שאמרו עד חצות ועקרו אפילו דיעבד דאי לא הא לא קיימא הא דאם יש לו על דיעבד זמן לצאת עדיין יפשע ויאכל ויחטיפנו שינה משא"כ אם אפקיעהו רבנן לומר אפילו דיעבד אין יוצא אז לא יעשו כן:

דף ד:

כדתניא חכמים כו' חה"ר מפרש כמו דעשו סייג באכילה ושתיה קודם ק"ש ה"ה דעשו סייג שלא יקרא לאחר חצות לכתחלה (עיין חה"ר ט' בהא דחכמים כוותי' ס"ל) והנה רשב"א ורא"ש לא גרסי מלת כד"י אבל לרבינו יונה ריש ברכות הוא הגרסא מלת כד"י כמ"ש למעלה ובש"ע רל"ה ס"ב ח"ש קודם אסור לאכול ציין באר הגולה וי"ו רבינו יונה ורשב"א ברכות ד' א' וז"א כ"א לר"י דמפרש אדם בא קודם זמנו ח"ש וקורא קודם זמנו כדי שבצ"ה יקרא מיד כי כן מצותה לר"י משא"כ לרשב"א ט' מצותה כל הלילה לכתחלה וח"ש קודם דאסור משבת ט' ב' דק"ו אם מנחה דרבנן סמוך אסור אכילה ועבודת גדולות המביאות לידי פשיעה כמו בורסקי וכדומה כ"ש ק"ש ד"ת כמ"ש הרשב"א ב"ב גבי עני וב"א בע"ש יע"ש היטב ודעת התוס' כאן ד"ה וקורא שנראה מדבריהם דוקא הגיע זמן

הא קודם שרי וצ"ל בזה והייתי סבור לומר דק"ש אפשר מ"ה די פסוק אחד ול"ד לתפלה דצריך שיהיה בכוונה ושייך בה עצלות כמ"ש תוס' סוכה ל"ח א' ד"ה יום טוב אלא שזה אינו דסיימו ויתפלל כו' הרי דבתפלה נמי הכין היא וי"ל דסמוך דווקא סעודה גדולה אסור הא סעודה קטנה מותר כמ"ש הטור בשם ר"י והב"י בשם הרא"ש ור"ת וא"כ מיירי בסעודה קטנה שלא אוכל קימעא ועיין א"ר רל"ה זיי"ן:

והוי יודע דבש"ע רל"ה סעיף ג' פסוק לכתחלה מיד בצ"ה וכמ"ש באר הגולה אות וי"ו רבינו יונה דהוא מרא דשמונתתא מזה ומיהו מ"ש המחב' עד חצות כחכמים זה דעת הר"מ ז"ל פ"א מק"ש ה"ט וכמו שביארנו במשנה ג' שיטות יע"ש לכן אני העני תמה על מ"ש המ"א אות ט' כל המלאכות הנזכרות ברל"ב אסור כאן דלרבינו יונה אפילו לילך בטל אסור ומצוה מיד בצ"ה ולאחר חצות עובר על דברי חכמים מיקרי גם באות ד' כתב טעימה שרי ול"ד לקידוש ולהבדלה דהני מיד איתקן הא ק"ש נמי מיד איתקן כאמור ומיהו ברע"א בב"י הטעם שבת קבעה נפשה אבל דברי המ"א שכתב הני אתקן מיד קשה וצ"ע:

גם דברי הר"מ ז"ל פ"ז דתפלה ה"ז אע"פ דתפלת ערבית כו' כתב הכ"מ בריייתא ריש ברכות ד' וצ"ע דשם מוכח למ"ד חובה אבל למ"ד רשות לא מוכח התם רק בשבת ט' למ"ד ערבית רשות מכי שרי ליה המייני' וכו' אלמא כל שלא התחיל אף תפלת ערבית רשות אסור. גם דברי המ"א רס"ז במ"ש הב"י שם רב צלי של שבת בע"ש כתב שלא ראה דברי רא"ש ז"ל דקרא מצ"ה הא הב"י הביא זה אלא דקרא ק"ש בלא ברכות מבע"י כדי לעמוד מתוך ד"ת בתפלה כמ"ש רש"י במשנה בשם הירושלמי וברכות וק"ש בלילה יע"ש ברא"ש לקמן כו' בזה וכיון דתנאי סברי לעיל דיצא מבע"י תו לא הוה אוכל קודם ק"ש ויבואר אי"ה לקמן ה"ק דכאן יש אזהרה גדולה דף כ"ז:

משום דאיכא אונס שינה לכאורה יאכל קרוב הדבר לעבור על ד"ת וישן כל הלילה וז"א דבעלמא אע"ג דלאו ודאי אפ"ה חייב מיתה אלא כפירש"י ז"ל דאונס שינה דבא משדה עיף ויגע תוקפו לישן תחלה מעט וישן עד לאחר חצות ויעבור על ד"ת לכן הזהירו בפירוש חייב מיתה ולא ישן:

במאי קמפלגי וכו' לפי מ"ש התוס' בשם ר"ע י"ל דפליגי אי תפלת ערבית רשות או חובה וכ"ת למ"ד רשות ל"ש באמצע תקנום דהא אי בעי יכול ג"כ לקרות ק"ש ותפלה דלונאי דבעי לומר דפליגי בסברא נמי לריב"ל ל"ד באמצע תקנום דמצי נמי לקרות ק"ש ולהתפלל כמ"ש רש"י ז"ל גאולה באורתא לא הוה היינו גאולה מעלייתא אבל וודאי מחצות אמר פרעה לכו וברכתם גם אותי) לאהדורי עלה ולמיסמך גאולה לתפלה א"כ

נימא דקמפילגי אי חובה אי רשות וליכא סייעתא מברייתא דסוברת חובה כמ"ש וכל העובר על ד"ח אפילו בתפלה חייב כו' ומיהו לתי' א' בסברא פליגי וריב"ל תפלות באמצע תקנום נמי ואי בעי לקרות ק"ש ומתפלל הרשות בידו י"ל מדלא אשמעינן בברייתא רבותא חכמים עשו סייג לדבריהם שלא יהא בא מן השדה ואומר אוכל קימעא ואתפלל כו' ולאשמעינן אפילו בתפלה לחוד עשו סייג זה וכ"ש ק"ש ד"ת אלא לומר דבעי דווקא מיסמך גאולה לתפלה:

ובטעמא דמיסמך גאולה לתפלה רבינו יונה ב' טעמים א' גאולה יורה שאנו עבדים לו יתברך שע"ז הוציא אותנו מבית עבדים כו' והיושר מחייב לזה ומחוייבין לעבוד אותו ותפלה זו עבודה ב' כי בזכות האמונ' והבטחון נגאלו ותפלה מורה על הבטחון שאם אינו בטוח שיעשה בקשתו למה יתפלל והבטחון יסוד גדול ליראה והאמונה לכן סומכין וכו' ומרש"י בשם ירושלמי דופק וכו' יראה דגאולה מורה על עבדות ואנו רוצים לקרב אליו כעבד אל אדוניו לכן מיד כשדופקין והמלך בא צריכין מיד להתפלל ולבקש צרכינו:

דף ה.

גמרא א יעלזו חסידים בכבוד כתב רבינו יונה ז"ל אעפ"י שאין החסידים רוצים כבוד מ"מ כבוד ה' יתברך הוא יע"ש ר"ל כשעבד מלך מתכבד היא מפני כבוד המלך אז ראוי להעבד שיקבל הכבוד לא שיקבל הכבוד מחמת עצמו:

התעיף עיניך בו פירש"י ותרגום וכפלת היריעה ותעיף כשאדם מניח גביני עיניו וסוגרם זע"ז הרי כפולים:

פשפש ולא מצא ופירש"י ז"ל ולא מצא וכו' ר"ל מדה כנגד מדה כמ"ש כי אתה תשלם לאיש כמעשהו אבל בביטול תורה מעניש אותו שלא מדה כנגד מדה וא"ש יתלה בביטול תורה דוודאי חטא גדול היא ומעניש אותו אפילו שלא כנגד מדה:

דף ה:

גמרא הא לן והא להו עיין פירש"י ותוס' וחה"ר יעיין בר"מ ז"ל הלכות בית הבחירה פרק ששי הלכה י"ו והל' תרומות פ"א ה"ה דקדושי ראשונה לא קדשה לע"ל אבל קדושי שניה קדשה לע"ל וחה"ר כ' שי"א דגם עתה נוהג שלוח מערי חומה (ואעפ"י שאין עכשיו חומה):

תניא כו' שתהא לפני מטתי סמוך כו' אין מגיע אלא לפני כאלו אמר סמוך והנה רש"י ז"ל אמר דבלא הגיע זמן תפלה שרי אף חפצו וא"כ קשיא לאיזה צורך אמר סמוך למטתי

ולא אמר משהגיע זמן תפלה אסור חפצו כמ"ש מהרש"א ז"ל ועוד דלאו בחסידות תליא מלתא אלא דין מפורש לקמן י"ג א' אסור לעשות חפציו צדק וכו' אלא ללמוד נמי אסור במתפלל בביתו וז"ש סמוך ולפני מטתי בביתו וע"כ ללמוד אירי דחפציו אף הולך לביה"כ אסור כדלקמן י"ג א' ורב לקמן י"ד ב' אף דהיה מתפלל בביתו כדמשמע שם שאני ת"ת דרבים דאפילו בביתו שרי באופן דאם מתפלל ת"ת דיחיד אסור ורבים שרי ובביה"כ חפציו אסור ות"ת יחיד שרי וכ"פ המחבר פ"ט ס"ג וס"ו והתוס' ד"ה אלא סיימי כי מטי וכו' ושם משמע בס"ד כבר מטי ובפשיט' קשה לאיזה צורך כחבו כי מטי ולפמ"ש א"ש דל"ת מדאמר סמוך למטתי ולפני מטתי היינו לחלוק בין מתפלל בביתו כו' ולפ"ז אפשר רק במתפלל בביה"כ ולזה כתבו כי מטי זמן וכו' כלומר דכאן אשמעינן סמוך למטתי אפילו קודם הגיע זמן כמ"ש מהרש"א ז"ל ולא לחלק בין ביתו לביה"כ והוקשה להם שפיר והמחבר פסק בפ"ט ס"ו כרא"ש ורבינו יונה ואולי כהרא"ש מוכח מי"ג א' אסור לעשו' חפציו הא ת"ת שרי אף יחיד והיינו בביה"כ ות"ת רבים דשרי בביתו מר' יהודא הנשיא י"ג ע"ב דמעביר ידיו על גבי עיניו בשעת לימוד ומדחזינן ת"ת קודם ק"ש כ"ש קודם תפלה דשרי ומרב לקמן נמי משמע בבית מדרשו היה מתפלל וע"כ ת"ת דרבים שאני ולכן פ' המחבר כתרווייהו ובפריי יבואר:

והוי יודע לרש"י משמע חפציו קודם שהגיע זמן שרי וכ"מ בטור וש"ע פ"ט ס"ג אבל לתוס' משמע חפציו אסור אפילו קודם שהגיע זמנו דמפרשי אבא בינימין בחפציו וקודם שהגיע זמן דאל"כ אמאי לא אמר בהגיע זמן כמ"ש מהרש"א ז"ל ושמפני זה סיימי כי מטי זמן וכדכתיבנא ולא הוזכר דיעה זו בפוסקים ולפי מ"ש תה"ד הובא בפ"ט ס"ג אם אמר מקצת ברכות אף חפציו שרי א"כ אין קושיא לרש"י כלל מרב לקמן דאפשר דהיה אומר מקצת ברכות קודם שלמד אבל מי"ג א' חפציו קשה ועיין ר"מ פ"ו מה' תפלה ה"ד וכ"מ והר"מ ז"ל כתוס' חפציו הא ת"ת שרי ודווקא הגיע זמן ויקשה קושית מהרש"א ז"ל וי"ל ויבואר ועיין אלי' רבא אות י"א בסימן פ"ט ואין להאריך:

הא דאל יתפלל לפני דבר החוצץ תוס' ד"ה שלא מטה חוצץ היינו להסיבה לא לשכיבה ב"י צ' וט"ז ה' הקשה א"כ מאי פריך יע"ש ובמ"א ל"ו ט"ס וצ"ל דעל המקשה מטה לא מיקרי קבוע יע"ש:

ועל מטתי שתהא נתונה בין צפון לדרום רש"י ציין צפון לדרום שמלת בין יורה שראש המיטה למזרח ומערב וכן י"מ כן ומרש"י משמע דוקא אשתו עמו וכ"כ התוס' ועט"ז ג' אות ד' מ"ש מצטער משמע זריזות לא מן הדין קשה דמצטער סמוך למטתי ואסור הוא כמבואר בסימן צ' ומהא דאמר צפונך הקשה הב"י יע"ש ועמ"א עיין רבינו יונה פירוש

תפלה שיתן לו בנים עשירים ותורה וזהו בין צפון לדרום שלחן בצפון ומנורה בדרום ונתינה ל"ד ור"ח פי' בין צפון כו' קור וחום בחצי לילה עיין א"ר אות ד' יע"ש וצפון לדרום כתב הל"ח דווקא ראשו לצפון ומש"ה נקיט צפון תחלה ועיין א"ר הקשה מצפון וימין אתה בראת:

עוד אשיב אל מ"ש למעלה הר"מ ז"ל בה' תפלה כתב אסור חפציו בהגיע זמן וכו' וללמוד משמע שרי וכ"כ בפ"ז שם וזה כתוס' א"כ סמוך למטתי משמע אפילו קודם הגעת זמן כמ"ש מהרש"א ז"ל ואם נאמר נצטערתי היינו זהורות כמ"ש רש"י ז"ל וכמ"ש רבינו יונה רש"י הי' נזהר א"כ י"ל אבא בנימין לחסידות יתיר' וללמוד מיירי ומדינא ללמוד שרי אלא דקשה מ"ש בפ"י מבית הבחירה מטתי בין צפון לדרום מדינא וזה סותר כאן דתרווייהו אמר בלשון נצטערתי ומ"ש הט"ז בסימן ג' י"ל נצטערתי זהירות ולא מדינא אלא שהטור בסימן פ"ט כתב מדינא ללמוד אסור א"כ לא יתישב זה:

דף ו.

גמרא תניא אבא בנימין וכו' במקום רנה וכו' עיין זיי"ן ב' ר' יוחנן בשם רשב"י בשעה ציבור מתפללין ורי"ף הביא אבא בנימין ומיד מימרא ר"י בשם ר"י בן זימרא אין תפלתו נשמעת אלא בביה"כ עם הציבור עיין רא"ש ועיין ח' א' ביני עמודי כו' והנה רבינו יונה פירוש בביה"כ במקום רנה וכן אפילו ביחיד וכ"פ בש"ע צ' ס"ט ויראה לי דאם יש מנין בעיר ובביה"כ אין מנין עדיף מנין אע"ג מהא דגרסי לשיטת הר"מ ז"ל דווקא כשיש מנין אלמא מנין עדיף אין ראי' דהתם איכא תרתי מנין וביה"כ מ"מ מראין הדברים ציבור עדיף מביה"כ לחוד ואמנם בר"מ פ"ח מה' תפלה ה"א פירשו הכ"מ והלח"מ שמ"ש ולעולם ישתדל בביה"כ אפילו ביחיד ולולא דבריהם ז"ל הייתי מפרשו דאדלעיל קאי דבציבור בביה"כ הא יחיד בביה"כ אין מעלה כלל וכ"ה דעת הטור בצ' וכמ"ש הב"י שם (ור' יוחנן ט"ס לכאורה וצ"ל חבא בנימין) והעד שכתב הר"מ ז"ל שם וכל מי שיש ביה"כ ואין נכנס עם הציבור נקרא שכן רע ואלו למ"ש רבינו יונה מצינו לפרש שכן רע ביחיד וכפירש"י אצל הרי"ף פירוש חידוש בעיני שכתב שכן רע שאין רוצה להשרות שכינתו יראה לי דה"פ שהקב"ה מצוי בביה"כ היינו אם יש מי שמתפלל שם ואדרבה אם יש עשרה שם בלא הוא הרי יש שם השראת שכינה ונהי די"ל כפירשו שהיא עצמו מה' (עיין א"ר) מ"מ אמאי לא פירש אפילו ביחיד נקרא שכן רע אלא כמ"ש דעת הר"מ ז"ל בטור וא"ש מ"ש רבינו יונה להר"מ ז"ל בת"ח ביו"ד דווקא מאי רבותי' דביה"כ והא רבותא דבמקום רנה אלא להר"מ אין זה מעלה ביחיד ולפ"ז יש להקשות על צ' אות ט"ו שפירש דנ"מ ברוב

עם והא להמחב' דפסק כרבינו יונה דביה"כ מעלה ליחיד א"צ לזה ואמת דא"כ יש לו בביתו הרבה יותר מביה"כ כל שיש מנין בבי"הכ ביה"כ עדיף ומיהו נ"מ ב' ביה"כ או מדרש וביה"כ להמון עם יש לילך לביה"כ שיש רוב עם ובפריי יבואר:

דף ו:

בגמרא כל הקובע מקום וכו' עיין ש"ע צ' סעיף י"ט דאפילו בביה"כ יקבע מקום לא כרבינו יונה ומ"ש ר"י מירושלמי בביתו רבותא אמר אף בביתו שנתפלל ב"פ בשנה וכדומה יקבע וכ"ש בביה"כ ועיין זיי"ן ב' אויבים כו' י"ג תפלה ור"י גורס ברי"ף לתורה כי בזמן הזה תורה במקום מקדש ועיין קנ"ה באו"ח ברמ"א יקבע מקום לתורה והיא מרבינו יונה כאן ובפריי אי"ה יבואר:

אל יפסע פסיעה גסה כו' מצוה לרוץ הנה אל יפסע גסה אפילו לדבר מצו' דנוטל מאור עיניו עיין סימן ש"א ס"א אלא דה"ק אפילו מי שדרכו וטבעו לפסוע פסיעה גסה וא"א לעמוד בקל מ"מ מביה"כ יאנוס עצמו בזה אבל לביה"כ מצוה לרוץ לא פסיעה גסה דנוטל מאור עינו ועיין סימן צ' סי"ב ושם יבואר אי"ה ושם נאמר אסור לרוץ לא פסיעה גסה ועיין מהרש"א ח"א ורי"ף שם משמע דפסיעה גסה לביה"כ מצוה ולענ"ד שכיח הזיקא א"א שלוחי מצוה אלא כמ"ש מצוה לרוץ לא פסיעה גסה יותר מאמה עיין ש"א:

אחורי ביה"כ נקרא רשע כו' כדו ב"ר וכו' לית לן בה הנה בדברים קצרים אלו יש כמה שיטות אבאר קצת רבינו יונה פירש כרש"י כמו דפרשו התוס' ד"ה אחורי לעצמם והתוספות הבינו ברש"י כר"י הזקן שהביא רבינו יונה ואמנם לפירוש רבינו יונה ברש"י וכנראה שהיא פירוש התוס' יקרא רשע בעבר שלשתן או חוץ לביה"כ ב' משתחוה לצד אחר ג' אחוריו לביה"כ וה"ה עומד בצפון ודרום ואחוריו לביה"כ יש אלו הג' אלא דלמעט אם עומד אחוריו מחרח שבו ההיכל (היינו ביה"כ שלנו ובבל להיפך היכל במערב ופתחיהן במזרח וזה יורה פירש"י מעין מקדש עיין מהרש"א ז"ל) אע"ג דבב' לאסורא אין רשע מיקרי דהיינו אחוריו להיכל וחוץ לביה"כ והנה בתוס' י"ל בב' אנפי או דכתבו לדחות פי' ר"י הזקן (והם הבינו ברש"י כן) דבמזרח יהפוך למזרח דאדרבה אם אחוריו למזרח רשע כ"ש הפך פניו למזרח דמשתחווה למערב ולא ס"ל ראיות ר"י הזקן מתפלת השחר שהביא רבינו יונה מאחורי כפורת דהתם משתחוה לכפורת שכן החיוב דרך ארצם משא"כ ביה"כ מה בכך שמשתחוה להיכל משתחוה לרוח אחרת לא לבית המקדש לכן פירש"י דאחורי היינו צד הפתח (כפי מה שהבין רבינו יונה פרש"י) וג' לאסורא רשע הא ב' לא מיקרי רשע ואפשר דמ"מ אסורא איכא אלא דלא מיקרי רשע

וא"כ אף באמת בעומד למזרח אין להתפלל כלל לא פניו להיכל ולא אחוריו להיכל וז"ש בש"ע צ' סעיף זיי"ן ויש לחוש לב' פירושים אע"ג דר"י הזקן מחמיר מרש"י י"ל דלרש"י ג"כ חומרא דלר"י הזקן במזרח ופניו להיכל לית לן בה וליכא איסורא עכ"פ (ושכן רע עכ"פ מדוחק שרי) ולרש"י י"ל כה"ג פניו למזרח איסורא איכא ולא רשע ועיין מ"א שם ותבין והנה מה שהבינו תוס' ברש"י כר"י הזקן ולא כמו שהבין רבינו יונה ברש"י י"ל מדפירשו רש"י ב"ר רשות ולא פירש בר חוץ דבפנים אין איסור ולא מיקרי רשע עכ"פ דווקא ג' לאיסורא מיקרי רשע אלא כפירוש ר"י הזקן דהשתא אם אחוריו למזרח רשע כ"ש בפנים ואחוריו להיכל דמשתחוה לצד אחר דרשע וע"כ בר רשות אבל לפי מ"ש הרמב"ם ז"ל בתשובה הביאו ב"י בסימן צ' דווקא בחוץ הא בעזרה במזרח שפיר דמי עדיין יש לפרש בר חוץ והבן זה ובקצרה לתוס' אחוריו מערב פתח בו י"ל הא מזרח אין רשע בכ"ע ואפשר איסורא איכא בכ"ע במזרח וה"ה צפון דרום כה"ג רשע ולר"י הזקן מזרח רשע כו' ובפירש סביב רשעים היינו חוץ וגם סביב היסב לצד אחר ואביי ל"פ אלא מפרש דל"ת דפליג אר' חלבו דלדידי' כל שעומד מבחוץ לחוד רשע ויש מפרשים כל אחורי חוץ כמו עומד אחר כתלינו וסוברים בצפון ופניו למזרח נמי אסור יע"ש צ' בב"י וא"ר ואי"ה בפריי יבואר וכאן אין להאריך:

אמר אביי לא אמרן אלא דלא מהדר אפי לבי כנישתא אבל מהדר אפי לבי כנישתא לית לן בה הנה הדיוקים סתרי אמר לא מהדר אלא אחורי לביה"כ לפירוש רבינו יונה ברש"י דווקא ג' לריעותא חוץ ואחוריו והפך הצד הא במזרח ב' אין רשע ומ"מ לא שפיר למיעבד הכי ומהדר אפי' לבי כנישתא לית לן בה ועדיין קשה הא אין תפלתו נשמעת ומיקרי שכן רע וי"ל באין עשרה בביה"כ אין נקרא שכן רע ואי משום דאין תפלה נשמעת ומ"מ לית לן בה למנוע אותו דאיהו דאפסיד אנפשי' ובפריי יבואר עוד:

לעולם יהא זהיר במנחה שהרי אליהו וכו' לא הבינותי דשם קרבן מנחה ועיין א"ר רל"ב א' מנחה מנח שמשו כמו השמש מקריב עצמו כמו כן אנו ודרך עם המנחה מבקשים לילך ה"ה אנו ע"ד אליך ד' נפשי אשא ועיין טור רל"ב פירש זהירות כי באמצע יום טרוד וישכח לכן צריך זהירות ומייתי דגדולה תפלת המנחה. וכתב על כן אסרו מלאכות קביעות וא"י הא מעריב דפנוי אפ"ה אסור מלאכות אלו עיין מ"א רל"ה רל"ב עיין מהרש"א ח"א בעלות המנחה מתחלת זמן עלית זמן מנחה ובב"י רל"ב משמע דמצוה לאחר עד סמוך לדמדומי חמה ואי"ה בפריי יבואר ועין רשב"א בעין יעקב יפה מאוד ובקיצור ג' זמני תפלה בשעה שיש שינוי לז' כוכבי לכת וחמה א' מהם אנו מודים לה' דלא יקרנו שינוי (כי שינוי מורה על הפסד) ואנו מודים עליה ועמידה וירידה אנו

מחויבים להתפלל אליו תמיד (כי לא לצרכינו נברא אלא לשמש ה' והבן) אליהו אמר ה' היא אלהים כי ידעו אלא שאמרו מרוממותו סילק השגחה ע"י אמצעי אמר אז ה' הוא בעצמו אלהים בזה העולם (של"ה אלהים מורה על הטבע) וז"ש כי כל אלהי העמים אלילים וה' שמים עשה הכל עשה אלא עשה לצבא השמים עכ"ד הנעימים ע"ש מצינו כפול למ"ד למיעט לא לחזק כמו זה וכמו שחרחורת יע"ש והבן:

דף ז.

גמרא על תנאי לא חזר כו' עיין פ"י מיסודי התורה ה"ד ולח"מ ורא"ם פ' וישלח האריך מאוד ותוכן דבריו כל שאין הכזבת הנביא כמו יעקב גורם חטא לחזור וכשיש הכזבת הנביא אין גורם חטא לחזור וצריך לקיים במקצת כמ"ש ירמיה אשר לא יבוא היינו כלל: **והלח"מ** הקש' דלמא עונש לא מיתה דחוזר אפילו בהכזבת הנביא ותי' דלא שכיח

דף ז:

גמרא יחילו דרכיו עיין פירש"י ועיין מאיר נתיב בשורש חיל ושורש יחיל ושורש חול ויש לפרש יחילו משורש חיל תקיפות וכמו לא יחיל טובו ועיין שם:

דף ח.

גמרא ע"א שיעור שני פתחים פירש"י רוחב ח' טפחים וכ"ב מהר"מ מרוטינבורג ולרש"י הטעם כמשוי ומקום קבוע שפיר דמי ולמור"ם אסור וכשאין פתוח לרה"ר למהר"מ שרי ולרש"י אסור וי"מ ישהא כו' עיין טור צ' ומ"א אות ל"ד דמקרא אפילו קבוע ואין פתוח לרה"ר אסור:

ומ"ש שם עזרה שרי לרש"י באין קבוע אכתי נראה כמשוי מזומן מיד לצאת מכבדין בפתח ביה"כ מ"א שם:

המניח ס"ת ויוצא וכו' רב ששת וכו' בריף ורא"ש גורסין זה המכיח ס"ת כשהיא פתוח וכן העתיק הטור וש"ע בסי' קמ"ו ס"א אבל לשון הר"מ ז"ל פי"ב מהלכות תפלה הלכה ט' ואסור לצאת מביה"כ בשעה שקורא הא משעה שפתח מקודם שקורא שרי וכ"מ בגמרא דבעיא בין פסוק לפסוק משמע קודם שקורא שרי והר"מ ז"ל שם כתב בין גברא שרי הא בין פסוק אסור כמ"ש רבינו יונה דמסקי לחומרא יע"ש:

ועיין בסוטה ל"ט א' לכאורה פליגי מ"ד בפתחו כיון שיפתח אפילו בין גברא לגברא אסור לדבר כמ"ש רבינו יונה וכ"פ המחבר בסי' קע"ו ס"ב ומ"ד אזני כל העם בין גברא אפשר שרי גם למ"ד בפתחו מיד בפתיחה ולמ"ד אזני כל העם דווקא בשעה שקורא אבל

רש"י פירש שם פתחו כשהתחיל היינו לקרות גם מלשון הר"מ ז"ל כתב כיון שהתחיל לקרות אסור לדברי יורה כרבינו יונה מדלא כתב בשעה שקורא כמו באסור לצאת וז"ש הכ"מ שם דרבינו נקט קרא היותר מפורש דלדינא אין כ"מ בין הפוסקים בין מפתחו או מאזני והנה הר"מ ז"ל כתב תחלה אסור לספר כיון שהתחיל ואח"כ אסור לצאת בשעה שקורא ואח"כ תורתו אומנתו שרי לדבר בד"ת למה הפסיק בזה ביציאה באמצע גם אם לדבר בביה"כ אפילו בלחש אסור כמ"ש הר"מ ז"ל ישימו לבם לס"ת וכו' כ"ש לצאת באמצע הקריאה דאסור ובין גברא י"ל דיביא מיד לביה"כ ולזה י"ל שכבר שמע קריאת ס"ת בציבור דאז אף בביה"כ מותר לספר בד"ת בלחש (לא בקול רם דמבטל אחרים גם ביש עשרה בלא הוא דאל"כ אסור אף בשמע כבר קריאת ס"ת) ולצאת אסור אף כה"ג ואפשר שלזה סידר הש"ס רב ששת מהדר אפיה וגרס כאן ובסוטה הי' לי' לסדר אלא לומר בשכבר שמע קריאת התורה שרי אפ"ה לצאת אסור וא"י מה הוקשה להם להפוסקים מרב ששת דילמא כבר שמע קריאת התורה בציבור כדאמרן ומיהו בגמרא י"ל היוצא יש לו עונש חמור אבל להר"מ ז"ל דמביא הדין קשה אלא כמ"ש ואי"ה בפריי קט"ו יבואר זה וע"ש בשם הרשב"א אפילו כבר השלים פרשיותיו עם הציבור שקרא ב' מקרא ואחד תרגום הא שמע קריאת הס"ת בציבור שרי ביש עשרה בלא הוא ובלחש ומ"מ נכון דלהדר אפיה עיין ב"י ותוס' סוטה קמ"ו דף ל"ט שם:

ישלים אדם פרשיותיו וכו' רש"י ציין ישלים פרשיותיו והשמיט מלת אד"ם דל"ת הכנוי אאדם קאי אלא אשבת פרשיותיו של כל שבת ושבת ועיין א"ח סימן רפ"ה ובש"ע השמיט דעת התוס' ד"ה ואפילו דמשמע שיש לקרות תרגום ירושלמי על עטרות ודיבון: **ומ"ש** ברפ"ה דיוכל לקרות שנים מקרא בשעה שש"ץ קורא היינו בלחש ועיין סימן תר"צ במ"א שם דיוכל לשמוע מש"ץ אעפ"י שקורא בלחש וכל אדם מחויב לשמוע קריאת התורה כל השנה ופרשת זכור יש בו חיוב יותר ושם יבואר:

דף ח:

גמרא אסור לעבור אחורי ביה"כ כו' דלא רהיט וכו' עיין רבינו יונה לעיל ו' ב' יש פרושים אחורי ביה"כ מזרח וכאן ע"כ מערב בצד הפתח וי"ל א"כ אמאי לא פירשו לעיל כמו כאן י"ל דא"כ אפילו צפון ודרום נמי וע"כ לעיל אחורי מזרח ורבותא קאמר כמ"ש שם: **ובש"ע צ'** ס"ח השמיט דרהי"ט ואינו יודע למה דרהיט מוכח דלצורכו ודחיקא לי' שעתא וכאמור כאן:

אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר"ג עיין כ"מ פ"א מהלכות ק"ש הלכה ט' וכבר פרישנא לעיל במשנה וצריך להוסיף דאי לא מיקרי עובר על על דברי חכמים לאחר חצות אכתי יאכל כי עיף ויגע בבואו לביתו משדה ואע"ג דיהא עובר על ד"ח במה שיאכל מ"מ מחמת תיאבון ועריבו לא ישגיח ע"ז משא"כ לקרו' ק"ש יחוד עול מלכות שמים בעבירה עובר על ד"ח ע"ז ישגיח והב"י ברל"ה הקשה לרא"ש והרשב"א דהלכה כר"ג ממש ואין עובר על ד"ח לאחר חצות הא לקמן אמרו יחיד ורבים הלכה כרבים משא"כ לר"מ ז"ל הלכה כר"ג נגד ר"א דבשכבך זמן שכיבה והא דלא אמר הלכה כחכמי' ה"א דחכמי' דיעבד נמי לא כו' וסמך על יחיד ורבים בזה דהלכה כחכמים דעובר על ד"ח ולי העני י"ל דוודאי היכא דמסתבר טעם היחיד יש לפסוק כיחיד כמו שמצינו בכמה מקומות וכמ"ש חה"ר במשנה אלא דהם רצו לפטור עצמם מק"ש שלא לקרות (דאי הי' מסופקין עם הברכות איך לעשות הא רש"י לשיטתי' במשנ' דברכות לא נתקנו על הק"ש דווקא ומש"ה קורין בביה"כ עם הברכות וא"כ מאי כולי האי דשאלי יקרא ק"ש עם ברכותי' והערבות שייכים לתפלה כל הלילה וודאי וכדבעינן למימר קמן אי"ה) ולכן עשו סמוכין לדבריהם אנו סמכינן אכללא דיחיד ורבים ופטורים ור"ג אמר חייבין אתם לא מותרים כפרש"י לקמן אבל רב יהודה לגמרי פסק כר"ג ומיהו הלכתא פסק המחבר ברל"ה ס"ג כר"מ ז"ז והוסיף תיבת וזמנה לריהטת לישנא שיבא על נכון ואי"ה שם בפריי אבאר:

תניא וכו' שני פעמים וכו' יראה שתי וכי היכי בסמוך כי לקריאת שמע לשון נקיבה מצות' בזמנה וכדומ' ואם יהיה דבק עם פעמים אפשר שפיר כי פעם נקיבה וזכר כמו שבע פעמים בראשית ל"ג זה פעמים בראשית כ"ז יע"ש:

אחת של יום ואחת של לילה הכי הגרסא כאן ובמימרא דרשב"י משום ר"ע אבל בריי"ף בקמייתא אחת של לילה ואחת של יום וסבור הייתי לומר דגירסא דידן לא זו אף זו של יום פשיטא דיוצא לאחר ע"ה וכ"ש למ"ש התוס' ד"ה לא לעולם דאחר שיראה בין תכלת וכו' ועיקר רבותא של לילה דלא כחכמים דאמרו לאחר חצות דיעבד לא וגי' הריי"ף כמ"ש הרא"ש והרשב"א דלחכמים דיעבד עד ע"ה מלכתחלה כו' א"כ אין רבותא דיעבד ערבית עד ע"ה אלא רבותא של יום לאחר ע"ה קודם שיראה בין תכלת וכ"פ כל הפוסקים עיין או"ח נ"ח ומה אעשה שהריי"ף סובר כרבינו יונה כמבואר בהא דכת' חכמים עשו סייג ורא"ש גורס בקמייתא ג"כ אחת של יום כו':

והנה ב' ברייתות שאמר רשב"י משמי' דנפשיה ומשמיה דר"ע סותרים בתרתי לתירוץ קמא בתוס' ד"ה לעולם דלרשב"י ערבין לאחר ע"ה לא ושחרית יוצא קודם הנ"ץ ולר"ע

ערבין לאחר ע"ה יצא ושחרית קודם לא ולתי' בתרא פליגי בחדא בערבין לאחר ע"ה. ואם נאמר רשב"י לכתחלה איירי ל"פ כלל דלאחר ע"ה וודאי לכתחלה לא ועב"י ב"ח ור"ע דיעבד איירי ומיהו למ"ש הרי"ף ורא"ש דר"ע ערבית לאחר ע"ה אנוס לא דיעבד ופושע דהביא דבניו של ר"ג נמשכו אחר המשתה ולא היו שכורים ועברו חצות במזיד וזוגא דרבנן אנוסים שנשתכרו מיד קודם חצות א"כ אף לתי' קמא פליגי בחדא שחרית כו' ובערבין ל"פ דרשב"י בדיעבד ור"ע באונס ויבואר עוד לקמן בזה:

ובתוספות בד"ה לא לעולם וכו' א"כ וכו' כמו תפילין וציצית כו' בין תכלת לכרתי ר"ל דס"ד ליליא לענין ק"ש וכן לקמן יממא לק"ש והוקשה להם לימא ב"פ ביום כו' ולא תירצו תי' בתרא ד"ה לעולם עיין מהרש"א ז"ל והנה י"ל דכאן ל"ש זה דמאי רבותא דאין יוצא בשחרית קודם ע"ה דפשיטא דלילא הוא ולאו זמן קימה משא"כ לקמן אשמעינן דערבין אחר הנץ לא דאע"ג דבני מלכים שוכבים עדיין מיעוטא דמעיטא נינהו ועיין חה"ר ותירצו התוס' דליליא ויממא לאו לק"ש כפשטא דלישנא אלא לשאר מילי ופרטו תפילין וציצית אפשר סברי דאביי לקמן לתפילין כאחרים שיעור זה מאוחר מבין תכלת לכרתי ועב"י כ"ח צידד לומר דתוס' סברי דרשב"י לכתחלה מיירי ודחה ולי ההדיוט נמי א"א לומר כן דאל"כ לא הוה מקשי לימא ב"פ ביום דלכתחלה ודאי לא ערבין לאחר ע"ה דנהי דר"ג לכתחלה קאמר כרא"ש ורשב"א אבל ראוי לעשות סייג שלא יקרא לכתחלה אחר ע"ה אלא פעמים מורה דיעבד וסברי דלאחר ע"ה לר"ע דיעבד בלא אונס נמי יוצא והוקשה להם שפיר ומיהו הרא"ש סובר כרי"ף דאונס דווקא לא דיעבד אפ"ה הוקשה לו קושית התוס' והוליד מזה דאין ראוי שיקרא ב"פ לילה ויום בשעה אחת יע"ש אלא דאפ"ה קשיא נמי שפיר דקודם ע"ה אין חידוש דרבנן ור"ג הכי ס"ל והיה לאשמעינן חידוש טפי דלפעמים באונס יוצא לאחר ע"ה מערבין ושחרית כו':

ומה שכתבו התוס' דאיירי במכיר בין תכלת לכרתי יראה דסברי דזה השיעור המוקדם מכל וקישור דבריהם י"ל דכתבו דליליא ע"כ לאו לק"ש והיינו דפעמים דיעבד משמע ע"ז כתבו דלא תיטעה לפ"ז לומר דאחר ע"ה מיד דיעבד ומתני' לקמן לכתחלה לזה כתבו דאינו כן דאפילו דיעבד אין יוצא קודם בין תכלת כו' דלא כפוסקים:

נמצא התוס' חולקין על הפוסקים בתרתי א' דאפי' דיעבד א"י קודם שיכיר בין תכלת לכרתי בק"ש שחרית ב' דיכול לקרות ב"פ ביחד ערבין ושחרית מיד כשיכיר כו' דלא כרא"ש ויבואר אי"ה בפריי סי' נ"ח ופ"ט וכאן אין להאריך:

לעולם לילה והאי דקרי ליה יממא וי"ג והאי דנפיק עיין רי"ף וחה"ר ורא"ש דאדינא קשיא לי' יע"ש ועיין מגילה פ' א"ב הא דכשר כל הלילה דיעבד ולא יותר אף ק"ש

דערבין דווקא בשעת הדחק לא דיעבד ור"ג נמי אם לא עלה ע"ה ומבואר בפוסקים ושם יבואר אי"ה:

דף ט.

גמרא לעולם יממא וכו' דגני וכו' בחה"ר הקשה דסמוך לכך מיעוטא גני הולכין בתרווייהו א"כ עד ג' שעות בני מלכים ותי' מיעטא דמיעוטא והקשה א"כ שחרית אמאי הולכים בתר בני מלכים ותי' דוודאי כוונת התורה לקבל עול מלכות שמים א' בלילה וא' ביום (אם שלא נאמר ביום ולילה) וכיון דמע"ה יממא תו אין זמן ק"ש של ערבין אלא מבשכבך וכו' די לרבות מיעוטא לא מיעוטא דמעיטא משא"כ של יום מע"ה יממא וכל היום ראוי אלא דמיעט התורה בקומך הלכ' אף מיעוט' דמעוט'נמי ועוד מסתמא לא הטריח' התורה להעיר בני מלכים וע"כ קורין אח"כ זה תורף דבריו:

אבל הכ"מ בפ"א מק"ש הי"ג סובר דבר חדש דק"ש של יום מ"ה זמנו כל היום ובקומך כל זמן שקמים כמו בשל לילה ומדרבנן אסמכוהו לומר כ"ז שקמים ממטתן בני מלכים משום תפלה ומש"ה הקורא מכאן ואילך כל היום לא הפסיד הברכות ולדידי' לק"מ קושית הרשב"א ז"ל דוודאי משום מיעוטא דמיעוטא אין לומר דמיקרי ובקומך אלא שכל זה מדרבנן ומ"ה כל היום:

אמנם מה שסיים הכ"מ דבני מלכים לאו רובא נינהו לא יתיישב שפיר דמיעוטה נמי מיקרי ובקומך דלילה עד הנץ מיעוטא שוכבים כמ"ש חה"ר אלא מיעוטא דמיעוטא לא מיקרו ובקומך:

קצרו של דבר לרשב"א ז"ל זמן ק"ש של ערבית מ"ה עד הנץ וחז"ל עשו סייג לר"ג לאחר ע"ה פושע לא והפקיעו מניה בשוא"ת ומיהו אבוס לא הפקיעו כההוא זוגא דרבנן דאישתכור כו' ושל שחרית זמנה מ"ה מע"ה עד סוף שלישית לא יותר ומיהו רבנן עשו סייג לכתחלה לא יקרא עד יכיר בין תכלת וקורא מכאן ואילך לא הפסיד הברכות אפשר עד ד' שעות כמ"ש הרא"ש לקמן או כל היום לא הפסיד ברכות דלא הוי ברכ' לבטלה לשיטת חה"ר בריש ברכות ב' א' דברכות לאו נתקנו על ק"ש (וכ"ה שיטת רש"י ז"ל וירושלמי דקורין בביה"כ עם ברכותי' כדפרישנא התם) אבל הכ"מ ז"ל סובר דשל יום מ"ה כל היום ומדרבנן עד ג' שעות ומש"ה לא הפסיד הברכות כל היום ואי קשיא למה ק"ש מ"ע שהזמן גרמא הא כל היום זמנה י"ל הואיל ושל לילה אין לה תשלומין ביום ושל יום אין לה תשלומין בלילה מ"ע שהזמן גרמא מיקרי ועיין שו"ת שאגת ארי' וכעת אין ת"י ועמ"ש בפתיחה נ"ח ואי"ה בפתיחה להלכות ק"ש בפריי אבאר (' שוב עיינתי במ"א.

כ"ח אות ו' זיי"ן יע"ש הקשה מסימן ס' דאין הברכות שייכים לק"ש ומק"ו דתפילה מ"ע שלא הז"ג ע"ש ואפשר תפלה יש תשלומין משא"כ ק"ש עיין נ"ח ס"ז ב' דיעות וא"ר שם ויש לעיין תפלה דיש לה תשלומין אי מ"ה או מדרבנן ויבואר בפריי בק"ז וכאן אין להאריך:

ובלבד שלא יאמר השכיבנו רש"י פירש דקאי ג"כ אקורא קודם ע"ה ותוס' הקשה דלימא לעיל וכ"ש לאחר ע"ה והנה אם כפי' רשיי ע"כ רשבזי משמיה דנפשיה לאו לכתחלה קאמר דאל"כ הא מפסיד ברכות השכיבנו משא"כ אר"ע מיירי דיעבד וכמ"ש הב"י בנ"ח בטו' ד"ה לא לעולם דרשב"י לכתחלה קאמר ומיהו אם כאמר שלא יאמר נוסח השכיבנו רק נוסח אחר כמבואר בפוסקים אין ראיה וכבר כתבתי לעיל דתוס' נמי סוברים דרשב"י דיעבד קאמר ופירש"י אפשר דמדלא יאמר השכיבנו משמע הא ב' ברכות יאמר ואיך יצויר זה לאחר ע"ה דכבר נשלם תפלת ערבית לאחר ע"ה ונאמר דרש"י פעמים לכתחלה וכמ"ש כדאי ר"ש לסמוך בשעת הדחק הא ר"ש אפילו לכתחלה הן משמי' דנפשי' והן משמי' דר"ע וא"כ לכתחלה איך יאחר עד סמוך לנץ ויאמר ב' ברכות הא צריך למיסמך גאולה לתפלה וע"כ קודם ע"ה קאמר:

אבל התוס' ופרש"י כדאי ר"ש בשעת הדחק אנוס ורשב"י משמי' דנפשי' וכ"ש מר"ע דיעבד מזיד איירי וכדבעינן למימר קמן בעזה"י:

כדאי הוא ריש לסמוך עליו בשעת הדחק י"ו רשב"י לכתחלה וי"מ דיעבד וכדאי לסמוך בשעת הדחק אונסים־לא דיעבד מזיד (דיש כח בשוא"ת) ורש"י פירש ישנו עד לאחר ע"ה דאי אקמייתא הא אפסקא הלכה כר"ג לכתחלה או עכ"פ דיעבד אלא כאן מיירי לאחר ע"ה ודווקא אונסים ובני ר"ג לאו אונסים אלא נמשכו אחר המשתה והיו נעורים בחצות ועברו:

ובתוספות ד"ה לעולם יממא וכו' א"כ שאין יוצא בשל לילה אחר הנץ קשיא לי אמאי לא דר"ע דיעבד ודאי איירי דאחר ע"ה לכתחלה לא כר"ג כו' וא"כ אחת לאחר הנץ דיעבד דלכתחלה זמנה בין חמור לערוד או כוותיקין כו' שוב ראיתי בחידושי הרשב"א בשם הראב"ד תי' כעין זה:

וחה"ר תירץ דקמ"ל אחת קודם הנץ סמוך ממש דאי אמר ב' קודם ה"א דבעינן כדי קריאה אחת יהי' הפסק בין הנץ לשל ערבין:

וא"ר כ"ח אות ט' העמיס תי' חה"ר בתוס' לאשמעינן אחר הנץ הא סמוך ממש יוצא והעמיס בד"ה לא לעולם דהקשו לנפשייהואימא מש"ה אמר אחת לאחר ע"ה מיד ממש לא כדי קריא' של ערבין לזה כתבו דא"א דבעינן יכיר ואם נאה ומתקבל לעיל כאן אין

הלשון משמע כן. וי"ל כאן סברי התוס' מה לי מיד סמוך לנץ או מעט קודם משא"כ לעיל י"ל כמ"ש א"ר דאשמועינן דמיד סמוך לאחר ע"ה דיעבד קודם שיכיר לזה כתבו דאינו כן אף דיעבד לא כמ"ש הב"י בכ"ח הביאותיו לעיל:

עוד רגע אדבר כי בעל המאור ורמב"ן האריכו מאוד ובקיצור דעת בעל המאור דכוותיקין ור"ע הלכתא לבד נינהו דשל לילה עד הכן ושל יום קודם הנץ לא אפילו דיעבד ויקש' עליו קושית רמב"ן וחה"ר וגדול' היא אם בערבין עד הנץ מיעוט' דגני בקומך כ"ש שחרין לאחר ע"ה דיצא בדיעבד עכ"פ דרובא קיימי וקושי' זו לכאור' תפול גם על התוס' ד"ה לעולם וי"ל דתוס' מפרשים פעמים לכתחל' אחת קודם המן ואחת אחר הכץ ומיהו פעמים ודאי דלמצו' מן המובחר מצ"ה כדתניא אדם בא וכו' אבל עובר על ד"ח לר"ע לא מיקרי עד הנץ ולאחר הכן נמי לשחרין אבל קודם הנץ עובר על ד"ת כמשנ' דמגיל' כ' שעשו סייג לכל המצות קודם הנץ לא ועובר מיקרי ה"ה ק"ש אבל לבעל המאור דאפילו בדיעבד בשחרין קודם הנץ לא קשיא בשחרין כמו במילה וכדומה וי"ל משום טובא כדאמור:

גם קשיא לי אמאי לא עשו סייג דמצוה להתפלל תפלה מיד לאחר הנץ יראוך וא"א לכ"א לכוין והלכך אם קורא ק"ש הרבה קודם הנץ אפשר לכ"א לכוין משא"כ אם יקרא ק"ש וברכות לאחר הנץ יהיה רחוק תפלה הרבה מנץ והבן ומתוך מלחמות כאן למדתי תירוץ אחר לדעתי כי מילה וכדומה אין מצוה להקדים מע"ה והא דזריזין מקדימין וישכם רק מכן לעולם יצא בכי טוב זריחת השמש [עיין מהרש"א וחידושי ריש פסחים) וא"כ למה יקדים עשו סייג משא"כ ק"ש יחו' מלכות שמים וודאי ראוי מיד שיקום וא"א משום פ' ציצית וראיתם הלכך זמנה משיכיר והעד קרבן תמיד משהאיר השחר שמצוה להקדים לכפר וכפרת כל ישראל תלויה בה זהו מה שנראה לי מתוך דבריהם הקדושים:

מ"ש מ"א נ"ח אות ט' מהא דקדמו עיני אשמורות אם נאמר כרמב"ן ז"ל בני מלכים נעורים י"ל דמשמרה ופלגא דוחק דקרי ב' משמרות אבל רובא קרי משמרה ובני מלכים ישנים ממש עד לאחר הנץ כמו שעה ורביע א"כ שפיר אלא תרתי יומא קשה יע"ש:

והנה הרמבן ז"ל סובר מיעוטא כווי דשכבך דידך והוצרך תי' על בני מלכי' דל"ש מיעוטא דמיעוטא כחה"ר לכך משני דנעורים ויבואר עוד:

חכמים פליגי עלך ויחיד ורבים כו' חייבים כו' הנה רצו לפטור עצמם א ע"כ אמרו יחיד ורבים ויש לפרש דמסופקין בברכות אם רשאין לומר הברכות לרבנן לא תשא ומיהו רש"י במשנה סובר דאין הברכות שייכים לק"ש כרשב"א (עיין נ"ח במ"א ט') ע"כ רצו לפטור עצמם ולא רצו להחמיר כר"ג ע"כ הוצרכו לומר יחיד ורבים ובזה מתורץ מה שהקשה

הב"י רל"ה לרשב"א דלשטתיה א"ש וכדכתיבנא וכבר ביארתיו לעיל והנה מה דמספקא להו חכמים פליגי עלך היינו מ"ה כפירש"י קשה הא לעיל אמר לימרו כר"א כפירש"י דאין סברא דפליגי אי התחלת שכיבה עד חצות ובני ר"ג תמהין ואיך מסופקין בזה ולרבינו יונה י"ל דמסופקין הי' חכמים פליגי עלך ועשו סייג אפילו דיעבד לא בשוא"ת ופטורים אנו ורצו לפטור עצמם או דחייבו בנפשם להחמיר נגד הלכה והדיוט הוה או סייג לכתחלה אבל דיעבד מחויב והשיב ר"ג סייג לכתחלה ולרבינו יונה יש לומר דבני ר"ג אונסים מיקרי דאין לחלק בין שיכור לדידהו (עיין בעל המאור בסוגין דלעיל בזוגא דרבנן) ואמרו חכמים פליגי עלך מן התורה וא"כ אף אוכס פטור או חכמים מדרבנן עשו סייג דיעבד שלא לקרות בפשיע' אבל באונס לא עשו סייג (דיגמא לזה לרי"ף לאחר ע"ה פושע דיעבד לא ואונס קורא לאחר ע"ה והכי הלכתא) והשיב חכמים כוותי' ס"ל וסייג דיעבד אבל באונס לא וזה יורה פירש"י ז"ל בו"ש מן התורה ומ"ש ד"ה או דילמא וכו' ומיהו היכא דאיתניס וכו' והבן:

ראב"ע ור"ע עיין חה"ר לעבין אכיל' מצה ואפיקומן והלל ועמ"ש בפריי בהל' פסח מזה:

בתוס' ד"ה ראב"ע וכו' מ"ש אין שורפין בלילה הבינותי כעת דביום נמי אין שורפין קדשים ביום טוב ולא היה הזמן גרמא לעיין ביה כעת.

דף ט:

משנה מאימתי וכו' משיכיר בין תכלת ללבן ראי"א בין תכלת לכרת זה הזמן מדרבנן ומ"ה מע"ה ואף מדרבנן דיעבד יצא מע"ה וכ"כ הט"ו בכ"ח דלא כתוס' ח ד"ה לא לעולם דאפילו דיעבד לא יצא מדרבנן קודם שיכיר ושם משמע מדבריהם בין כרתי קודם בין תכלת ללבן וא"י מנא להו ועיין כאן תוס' ד"ה אלא יע"ש ובדף ב' א' פריך ליתני' שחרית ברישא י"ל זה רק לכתחלה ושם ד"ת זמנה צ"ה ואי דליתני כאן מע"ה באמת יקשה אמאי שביק זמן תורה ונקיט זמן דרבנן ועוד דאיכא למיטעי ולומר דקודם שיכיר אפי' דיעבד לא וצ"ע:

ר"י אומר עדג' שעות אי ר"א ור"י דיעבד פליגי י"ל בני מלכים קורין במיטתן נעורים הם ואין עומדים עד ג' שעות עמ"א כ"ח אות ו"ז אבל לפמ"ש הפוסקים דר"א ור"י ל"פ אלא מר אמר לכתחלה ומר אמר דיעבד ואמנם ראוי לכתוב בכאן פרט אחד כי מלשון הר"מ ז"ל פ"א מק"ש הי"א וי"ג מבואר דזמן מצותה קודם הכץ סמוך (או בתוך הכן עיין בבעל המאור) ואם איחר לאחר הנץ עוב"ר על ד"ח מיקרי שכ"כ למי שעב"ר ואיחר זמנה עד ג"ש הרי עובר על ד"ח קרי לי' גם סובר דלכתחלה אין לקרות משיכיר רק סמוך

לנץ דאביי דאמר הלכה כוותיקין לאו למצוה ממובחר אלא הכין דינא וז"ש בפי"ב מי שהקדים וכו' ולא סיים אע"פ שסיים קודם שיכיר אלא אפילו לאחר שיכיר רק בדיעבד לא לכתחלה ונמצא פליג עם הטור בנ"ח בתרתי דלהטור זמן לכתחלה משיכיר עד ג"ש וותיקין מצוה ממובחר ולא מיקרו עובר על ד"ח כלל גם לכתחלה משיכיר וכו' והמחבר בכ"ח ס"א הביא רק דעת הטור והשמיט לגמרי דעת הר"מ ז"ל:

והנה יש לי להקשות קושיא אחת אעתיקה פה כי בפירוש יראוך עם שמש יש לכאורה ד' פרושים א' פירוש הטור זמן תפלה מיד בכן מיד לכתחלה פי' ב' רבינו יונה דזמן תפלה לאחר הנץ כל זמן עד ד"ש אלא ק"ש לכתחלה עד הנץ לא אח"כ וותיקין הי' עושין כן הפי' הג' יראוך ק"ש עול מ"ש הביאו התוס' יומא ל"ז ב' יע"ש וזה פי' ר"ח דק"ש דווקא אחר הכץ הפי' הד' אק"ש וקורין מקודם הנץ (כי ע"ם פעם קודם ופעם אח"כ) והשתא לכולהו פירושים קשיא הא דריש פרק תפלת השחר דפריך ורמינהו רק לטור א"ש דקשיא דתפלה מצוה מיד ומשני לוותקין אבל לרבינו יונה דתפלה אחר הנץ כל שעה זמנה אין קושיא אם לא מסמיכת גאולה לתפלה פריך ומאי מתרץ לוותיקין אכתי הא זמן ק"ש עד ג"ש ותו לא ואיך זמן תפלה עד ד"ש אם לא שאין סומך וזה לא מתרץ כלל וכ"ש לאינך פירושים דקשיא כדכתיבנא:

ומכל וקום שברי הר"מ ז"ל נראים כסותרים דפ"א הי"ב וי"א מק"ש כרבינו יונה דלכתחלה זמן ק"ש רק עד הנץ ומוכח לה דתפלה ל"ד מיד אח"כ בנץ א"כ איך כתב בפ"ג מהלכות תפלה מצות תפלה מיד לאחר הנץ שלפ"ז אין לו הוכחה דק"ש לכתחלה רק עד הנץ אימא כטור ורא"ש גם לדברי הכ"מ שם בפ"ג שכתב וכ"כ רבינו יונה מבואר ההיפך ועם שיש ליישב זה עדיין צ"ע ובפריי יבואר אי"ה:

גמרא בין תכלת שבה ללבן שבה פרש"י ז"ל שלא נקלט יפה והתוס' הקש' על פירש"י וא"י דלא קלט יפה אבל מו"מ נקלט וצרין עיון יפה ולכך זמנה משיכיר ועיין רבינו יונה:

וותיקין היו גומרין עם הכן החמה וותיקין פירש"י ענוים ורבינו יונה פירש מפולפלים מפרק הרים מתורגמין מוותק הרים וא"ר בנ"ח ופ"ט ותק לשון חלשות יע"ש. ולשון גומרין הביא הטור בפ"ח ראי' לגמור הלל קורין יע"ש ועתוי"ט אבל מלשון הר"מ ז"ל פ"א הי"א מק"ש שגומרין ממש עם ברכה אחרונה קודם נץ החמה ועכ"מ ומשמע גומרין ממש עם הכל יע"ש:

ייראוך עם שמש עיין פירש"י ולכאורה דאתרווייהו מפרש לה לקרא אק"ש ואתפלה כי ע"ם שמש פעם מורה לפני שמש ולאחר השמש ושוב ראיתי שיש ליישב פירש"י ז"ל כפשוטו:

עיין תוספות ח' ב' ד"ה לא לעולם הקשו לימא ב"פ ביום יע"ש וי"ל דאשמועי' אחת לאחר ע"ה מיד קודם שיכיר בין תכלת דיעבד יוצא ועיין א"ר כ"ח. לעיל הביאותיו:

ולפני ירח דור דורים פירש"י תפלת מנח' דמ"א תהלים ע ב למה השמיט מנח' ויש לתמו' מחכמת אדונינו ז"ל כ' סובר ולפני ירח תפלת ערבית ורש"י פי' מנחה כי ערבית רשות לדידן ובכ"ט ב' מצו' להתפלל עם דמדומי חמה עב"י רל"ג לייט אביי להתאחר כ"כ וע"כ מתפלת המנח' דערבית כל הלילה ונוראות נפלאתי מה שראיתי בעין יעקב מהרש"א ז"ל ח"א שלפני ירח ק"ש ערבית ולא מצינו מנחה עם דמדומי חמה והרי מפורש בכ"ט ב' מנחה ומ"ש ק"ש ערבית הוא הדין שחרית אבל רש"י מפרש הכל על תפלה כמ"ש לעיל וצ"ע ועיין בסימן רל"ג:

שוב ראיתי שיש ליישב דברי מהרש"א ז"ל כי ע"ם שמש כולל שחרית ומנחה אחר השמש שחרית לאחר הנץ: ולמנחה נמי אחר השקיעה וזה נראה דעת מהרי"ל בסימן רל"ג בשו"ע ובירושלמי לעת מצוא מיצוי יע"ש בחידושי הרשב"א בכ"ט אבל מהרש"א ז"ל יפרש דמדומי חמה אמעריב ולייט אביי אמנחה דלא כפירש"י וב"י בסימן רל"ג ומיהו מהירושלמי כרש"י:

דף י:

אל יעמוד במקום גבוה השמיט כסא נראה לכאורה דין אחד להם אבל המחבר בצ' סעיף א' חילק בכסא פחות מג' טפחים ביעתותא וקרקע ג' טפחים ומשמע דכלי פחות מג' טפחים וליכא ביעתותא, לא ירד ויש לומר דכלי לא בטל לקרקע ואפילו פחות מג' טפחים גבהות הוה ועיין ר"מ פ"ה מהלכות תפלה הו"ז נמוך דווקא (על כן עושין נמוך העמוד יורד כו') ואח"כ גבוה איסור יש וכתב ג' טפחים ואח"כ כסא שמע מינה דכסא אפילו פחות מג' טפחים אסור והר"א ז"ל השיג בנין גבוה אפילו הכי יש לו וירד אפשר מאומנין בזית ב"ה ירד הא ביעותותא ליכא שמע מינה דלכתחלה ירד ורב מרי ל"ל סובר ב"ה ביעותותא בזית והמחבר בסימן צ' סעיף ג' כתב אומנין ליכא גבהות אפשר אין צריך דטרחא כמו זקן ולב"ה צריך זה ושם יבואר אי"ה ועיין ר"מ פרק ה' מביאת מקדש הלכה י"ז ומטעם חציצה אפילו אבן כל שכן הוה חציצה הוא הדין כאן ועיין ב"י צ"ח וט"ז והנה י"ל ג' טפחים גבהות בקרקע ולא שייך חציצה וכלי פחות מג' טפחים הוה חציצה ועיין אליה רבא בצ' ויבואר שם אי"ה בזה:

לא תאכלו על הדם עיין רבינו יונה אסמכתא ואף לר"מ ז"ל תפלה מצוות עשה מכל מקום אסמכתא ואם פוסק עיין מגן אברהם פ"ט אות י"ד לק"ש ועיין סימן ע' ורל"ה ושם יבואר אי"ה:

במשנה ב"ש אומרים וכו' כדרכו בדרך מיותר דהוי ליה למימר בשבתך בביתך ובלכתך למה לי בדרך לומר כדרכך בין עומד ויושב כו' ובמסקנא מסיק דרך איצטריך לשלוחי מצוה אלא ממילא שמעת וכו' יע"ש ואמרו כדי היית לחוב ראוי היית לכך ואם מת אתה בעצמך גרמת ועיין תוס' לקמן י"א א' ד"ה תנא רב יחזקאל בשם הר"ר שמעיה משמע דאי עומד ומטה במתכוין כב"ש לא יצא ידי חובת ק"ש וצריך לחזור ולקרות ובטור סימן ס"ג ס"ב כתב רק דהוה עבריין והשמיט אם צריך לחזור ולקרות ואיני ייודע למה ואי"ה יבואר בפריי:

דף יא.

גמרא בבוקר ובערב עיין חידושי הרשב"א בער"ב לאו דווקא דמשמע הוה ערב אלא ביום ולילה וי"ל ב"ש וב"ה מחולקין במה דחולקין ר"ע ור"ג במשנה דר"ג לאחר עלות השחר לא יצא בשל לילה דלאו זמנה מן התורה וכן סובר ב"ש אבל ב"ה סובר כהלכתא כר"ע דזמנה של ערבית עד הנץ החמה מן התורה בשכבך דידך דאיכא מיעוטא דגני בהאי שעתא הלכך אי אפשר למכתב בלילה דהוא אמינא לאחר עלות השחר לא מצריך למיכתב בשכבך ובקומך:

וב"ש עיין מהרש"א ז"ל הגירסא וב"ה יע"ש ויראה לפרש דפריך וב"ה הא י"ל בלכתך דידך ומשני בדרך מיותר וב"ש י"ל בדרך לשלוחי מצוה אעפ"י שאין עוסק עתה וב"ה ממילא שמעת מינה ועיין חידושי הרשב"א בלשון אי הכי האריך שם ולא היה הזמן מספיק:

משנה בשחר וכו' משנ' אריכ' הוא הקדים ברכת השחר עיין תוס' ב' א' ד"ה אי הכי ותוספת יום טוב כאן ומ"ש שתיים לפניה ולאחריה משמע דברכות נתקנו רק על ק"ש אבל דעת החידושי הרשב"א וכנראה מפירש"י ב' א' דברכות נתקנו בפני עצמם ולכתחלה לרווחא אמרו דיסמכו לק"ש ולפי זה מפני טורח הציבור מתפללין ערבין מבעוד יום תקנום כך ג' ברכות ותפלה אלא לעמוד מתוך דברי תורה אמרו שיקרא ק"ש וכו' ואם כן שפיר משום הכי אמת ויציב ואמונה לא מתחילין בברוך שהקשה בחידושי הרשב"א הא לא הוה סמיכה דמעשה מפסיק כמו ברכת התורה שמפסיק קריאת התורה י"ל דלא נתקנו כלל על ק"ש וסמיכה הוה:

ובערבית ב' לאחריה וברוך ה' לעולם נתקן אחר כך מפני בתי כנסיות שבשדות:
אחת ארוכה כו' יש בזה ה' פרושים: א' פירש"י ארוכה וקצרה בנוסח ואיני יודע אמאי לא פירש כן בשחרית נמי דיוצר אור ארוכה מאהבה רבה: ולקצר ולהאריך אנוסח קאי: ולחתום ושלא לחתום אברוך וחסר עוד דין לפתוח ושלא לפתוח דאין רשאי: פירוש הב' הר"מ ז"ל בפירוש המשניות אחת ארוכה וקצרה ב' ברכות שלפניה שחרית וערבית ראשונה ארוכה פותחת בברוך וסיים בברוך וקצרה שאין פותחת בברוך שסמוכה (והוא הדין אם פותחת ולא מסיימת קצרה מיקרי) ולאחריה כולן קצרות הן: ויהיה בכלל לקצר ולהאריך פתיח' בברוך ולחתום בברוך ומ"ש לחתום ושלא לחתום פירש בה נוסח הברכה לחתום בקיצור או שלא לחתום בקיצור יע"ש ועיין תוספות יום טוב כאן מה שכתב על הכסף משנה בפרק א' מהלכות קריאת שמע הלכה ה' דלקצר ולהאריך הכל בכלל והנה מבואר כן ממה שפירש לחתום פירוש אחר כמו שכתבתי: ומה שכתב הר"מ ז"ל כל המשנה ממטבע חוזר ומברך כתב הכסף משנה ואין נראה כן והשיג הרמ"ך יע"ש ואפשר דקאי רק אפתיחת ברוך בשם ומלכות ובסוימה וכעת לא מצאתיו ואי"ה בפריי יבואר: ג' פירוש הרע"ב עשה הרכבה קצרה וארוכה כפירוש הר"מ ז"ל במשניות ושלא לחתום כפירש"י ז"ל ותיקן בזה מה דקשיא לרש"י אמאי לא תנן לפתוח וגם לר"מ ז"ל אין הלשון לחתום ושלא לחתום אין מיושב כל כך ולדידיה אתי שפיר: הפירוש הד' הוא דעת ר"ת כפי מה שפירש בו רבינו יונה אחת ארוכה ואחת קצרה קאי אאמת ואמונה רשאי בה להאריך בנוסח או לקצר בה עיין י"ד ב' דאמר הכל מודים וכו' אלמא רשאי לקצר בה: כמו אחת בעולות ואחת נשואות: ומקום שאמרו להאריך ולקצר בעלמא קאי אותן ברכות שאמרו להאריך בנוסחתם כמו קידוש והבדלה אין רשאי לקצר בנוסחתם וברכת הפירות דנוסחא קצרה אין רשאי להאריך ולחתום כו' מה טעם קאמר דמשום הכי אין רשאי לקצר והאריך דאי עביד הכי בארוכה לקצר אם כן לא יחתום בברוך כי נוסח קצר אין לפתוח ולסיים בברוך כמו פירות ואם כן על מה שכתב יחתום אין רשאי שלא לחתום וכן להיפך דאם יאריך בהכרח יסיים בברוך כו' ולפי זה אמת ואמונה וכל סמיכה וכדומה רשאי לקצר דהואיל ואין פותחת רק מסיימת: (ועיין חידושי הרשב"א כתב לרש"י אין קושיא מלקמן י"ד ב' כי פירש שם שאומר הנוסח רק מדלג מלת אמונה יע"ש: ולא מצאתיו כעת שם בפירש"י ז"ל) פירוש חמישי חידושי הרשב"א בשם ר"ת אחת קצרות ואחת ארוכות כלומר בכל מקום שתקנו נוסח ארוך או קצר מקום שאמרו להאריך אין רשאי לקצר כו' ומשמע אמת ואמונה רשאי ואיני יודע מאי שנא זה מאלו

וי"ל כמו שכתבתי בפירוש ד': דשם יהיה צריך לחתום או שלא לחתום מה שאין כן בסמיכה וכדכתיבנא לעיל:

עיין החידושי הרשב"א בכאן האריך: ובתוך דבריו כתב דעת כמה גאונים דב' ברכות שלפניה אינם שייכים לק"ש ומהא דנדה נ"א ב' אין למדין מכללות יע"ש: מה שהוציאו כן אפשר מהא דלא אמרו אנשי משמר יוצר אור משמע כן דשלפניה לא שייכים לק"ש: ומ"ש מנדה כל הטעון ברכה לאחריו טעון לפניו לכאורה קשיא לי דהא תנן ויש שטעון לפניו ולא לאחריו משמע דלאחריו וודאי טעון לפניו ומיהו י"ל כל רוב ויש רוב לפניו כמו מצות אבל למה דקאמר לבני מערבא ומסיק רוחני משמע לכאורה רק רוחני אם כן מאי ויש דבר אחד הא לאחריו ולא לפניו נמי יש אחד ק"ש ועיין מ"ש ר"ת שם בתוס' ד"ה ולבני מערבא ואי"ה יבואר זה בספר שושנת העמקים:

בר"מ דפום פיורדא פ"ח בהלכות ברכות הלכה ח' טעות סופר וכל שטעון לפניו ובדבר אחר כהוגן:

דף יא:

גמרא יוצר אור ובורא נוגה עיין ר"פ נגהי ליליה והוא ארמית ואין ראוי לתקן בארמית ואפשר על דרך סגי נהור עיין שם רש"י ואור נמי כולל יום ולילה כמו שכתוב שם כוכבי אור אלא להזכיר בפירש מידת לילה ביום ועיין מאיר נתיב הביא בשורש אור רק שורש אחד יע"ש:

עד שלא קרא ק"ש וכו' משקרא ק"ש וכו' אומרו קרא ק"ש ולא תלה הדבר משבירך ברכות ק"ש אהבה רבה משמע לכאורה כירושלמי דעל אתר בעינן על כל פנים באהבה רבה הלכך אמר קרא ק"ש מיד אחר ברכות נפטר באהבה רבה כל היום מה שאין כן ברכות בלא ק"ש מיד שגג או הזיד וכדומה לא נפטר בה ונאמר ק"ש הוה לימוד ואעפ"י ששונה אח"כ מדרש נפטר בזה ומיהו העולם נוהגין לומר מקרא משנה מדרש מיד ויבואר אי"ה בפריי סימן מ"ז:

והוי יודע שלכאורה סבור הייתי דווקא רב יודא אמר שמואל סובר דנפטר באהבה רבה כי ברכת התורה לדידיה קצרה פותחת ואין חותמת והוא הדין איפכא חותמת ואין פותחת אבל לר"י ורב המנונא דארוכה היא כמ"ש הפוסקים הביאותיו במשנה א"כ אין יוצא באהבה רבה דמשנה בהא על כל פנים ממטבע חז"ל במקום שאמרו להאריך אין רשאי לקצר ומיהו אהבה רבה סמוכה ומיקרי פותחת בברוך אבל למ"ש החידושי

הרשב"א דאהבה רבה אין סמוכה דאמר יוצר אור אח"כ כאנשי משמר יע"ש א"כ רב יהודא לשיטתיה ומיהו אנן פסקינן דאהבה רבה סמוכה מיקרי:

מסיים בה הכי וכו' כפי הנראה מפוסקים הראשונים דבגמרא לא גרס מסיים כ"א רש"י פירש כן ועיין בעל המאור כתב מסיים בה וסיים דהוה שלש ברכות ואפשר דתלמודא דאמר לכולהו היינו שלש דאל"כ לתרווייהו הוא ליה למימר וחולק על מה שאמר ר' יוחנן מסיים דהערב ברכה בפ"ע הוה: ומ"ש רש"י ותוספות דלישני בקשה היא והערב בקשה היא אלא דסיום הברכה היא שבח על שעבר דילמד תורה לעמו ישראל:

תנן התם וכו' את העם וכו' משנה שנויה בפרק ה' דתמיד משנה א' ואחר שמיעת התמיד וזריקה והעלו אברים לכבש אמר להם ברכו כמבואר בסוף פ"ד דתמיד: וברכו את העם פירש"י עם העם ורש"י מביא אח"כ מיד ברייתא דיומא הקורא עם משמר לא יצא יהיה לכתחלה ולמה יקראו העם ק"ש ואמת ויציב יעיין חידושי הרשב"א בזה ובר"מ פ"ה דתמיד פירש ברכו את העם ממש כי ג' אלו אף אמת ויציב הם תפלות על ישראל וברכת כהנים מרש"י יראה לברך את העם נשיאת כפים והתוס' הקשו על זה ופירשו פסוקי ברכת כהנים בלא נשיאת כפים ור"מ ז"ל מפרש שים שלום ובהלכות תמידין ומוספין פ"ו שים שלום ובפירוש המשנה תמיד כתב הודאה גם כן ועיין תוי"ט שם:

והנה להלכה פסקינן בסימן נ"ח משיכיר בין תכלת או משיראה ברחוק הוה זמן ק"ש לכתחלה אפשר סמכו על משנה דתמיד ברכו את העם כאותה גירסא (בחידושי הרשב"א מוחק א"ת הע"ם) והלכתא כהא משנה דלא כברייתא דלא יצא עם אנשי משמר ויבואר בסמוך:

מאי ברכה אחת אהבה רבה וכו' יוצר אור: עיין בחידושי הרשב"א בשם רב האי ועב"י סימן ס' ויראה לי דרב האי הוכיח דסדר ברכות אין מעכבות הא ברכות מעכבות ודכ"ע רב יהודא ור"ל אהבה רבה וסדר אין מעכב הא ברכות מעכבות ומוכח כן דאי אין מעכב כלל למה קראו אהבה רבה בק"ש והא ברכה הסמוכה הוא ואין בה שם ומלכות כקושית הכסף משנה בפ"א מק"ש הלכה ח' ואמאי לא אמרו אהבה רבה אחר כך עם יוצר אור שמע מינה דעל כל פנים ברכה אחת צריכה לומר קודם ק"ש ואי קרא ק"ש בלא ברכות כלל לא יצא י"ח ק"ש וההיא דפרק ב' קורא אם כיון לבו ביחיד אבל אנן פסקינן אף בציבור אין ברכות מעכבות אפילו לא קראו אחר כך כלל הברכות יצא ידי חובת ק"ש כמ"ש המ"א בסימן ס' יע"ש ולכאורה פסקינן דאנשי משמר אמרו יוצר אור ולא אמרו אחר כך כלל אהבה רבה אלא שהר"מ ז"ל בפ"י מתמידין ומוספין פסק אהבה רבה ואפי

הכי פסק בפרק א' מק"ש ובפרק ב' שם סתם דכיון לבו אפילו בציבור אם לא קרא כלל הברכות יצא י"ח ק"ש וצריך ליישב האי דאנשי משמר:

ודע דהב"י בסימן נ"ח ממ"ש התוס' דף ח' ב' בתוס' ד"ה לא לעולם דלכתחלה פירשו התוס' בעינן שיכיר וכתב דמכל מקום מנא להו לתוספת דקודם שיכיר יוצא דיעבד יע"ש ולכאורה יש להם ראיה מאנשי משמר דהקורא עמהם לא יצא ואיך יצאו הם וכי לא קרא שמע אלא דיעבד יוצא והקורא עמהם לכתחלה לא יצא אי ממש עובר ועושה כן תמיד כמ"ש הפוסקים ז"ל אם כן שמעינן על כל פנים דהקורא מעלות השחר יצא דיעבד קודם יכיר דאי לאחר שיכיר היו קורין אמאי לא יצא עמהם ועמ"ש בתוס' ד"ה משום דלא מטא זמן יוצר אור:

גם בש"ע סימן נ"ח פסק דיוצר אור שפיר מקרי מעלות השחר ואילך והנה למאן דאמר אנשי משמר אמרו אהבה רבה ולא יוצר אור משמע אפילו דיעבד לא מטי יוצר אור דהא אנשי משמר כדיעבד דיינינן להו אם לא שנאמר יוצר אור הוה אמרו אבל הר"מ ז"ל פ"י מתמידין ומוספין פסק דא"ר הוה אמרו וש"מ דעדיין לא מטי חיובא דיוצר אור וזה כוונת מ"א שם ועיין א"ר ולפי מה שכתבתי אתי שפיר ואי"ה בפריי יבואר זה: וכאן אין להאריך:

דף יב.

גמרא סדר ברכות וכו' כן הלכה בש"ע סמך סעיף ג' וכ"כ הר"מ ז"ל פ"א מק"ש וכתב הכסף משנה אם ברכות אין מעכבות כל שכן סדר וכו' וי"ל בזה דלהר"מ ברכות אין מעכבות לא נפקא לן אלא מהיה קורא אם כיון לבו ואכתי דילמא קרא אח"כ ואם כן לא קרא כלל אכתי ידי חובתו יצא ומנלן דסדר אין מעכבות אם אמר אהבה רבה מעיקרא דלית מלכות דיצא בה וכקושית הכסף משנה שם דאימא דלא יצא ידי אותה ברכה וצריך לחזור ולברך אחר יוצר אור: ושמפני זה כתב הר"מ ז"ל והמחבר סדר אין מעכב אף דכל שכן היא אלא כמ"ש וצ"ע בזה ואי"ה יבואר שם בפריי בסימן סמ"ך בזה:

בתוספות ד"ה משום דלא מטי וכו' ויכול לסבור הברייתא כוותיקין יראה כיוונו על ברייתא דיומא הקורא עם אנשי משמר לא יצא היינו מצוה מן המובחר כוותיקין או כשיטת בעל המאור בהא דלעיל ח' ב' פעמים יע"ש:

פסקא מקום שאמרו להאריך וברי"ף הציון לחתום כו' משום דאמר שאני הכא דאמר יוצר המאורות והיינו דיעבד אם קיצר לארוכה יצא כמ"ש הפוסקים אם כן הפירוש

דלהאריך ולקצר היינו פותח בשם וחותם בשם שייך כאן ולפירוש דלהאריך בנוסח שייך הציון לחתום ועיין מ"ש במשנה באורך הפרושים בזה:

פשיטא וכו' הא סוגיין עמיקתא היא (ובפוסקים נ"ט ור"ט ורס"ח ותפ"ט ותקפ"ב) וכאן אקצר: כפי הנראה לכאורה מפוסקים שלש גרסאות א' פירש"י פשיטא וכו' שאמר שם ומלכות סבור ששכר שעורים היא ואמר שם ומלכות אדעת שהכל ואח"כ הבין שיין וסיים בגפן יצא וקמ"ל דלא תימא דעל כולם שהכל יצא היכא דתחלה וסוף בחד גוונא משא"כ כאן פתיחה על דעת שהכל וחתימה גפן קמ"ל ורבותא אשמעינן ל"מ במזיד דיצא אפילו טעה והבין שכר וה"א דעל כולם שהכל יצא היינו בידע גפן ומתכוון שהכל על גפן הוא דיצא קמ"ל כיון דאין על מי לחול שהכל יצא אף כהאי גוונא ועיין פוסקים בהיה לפניו מין שהכל וגפן ואמר שהכל יע"ש: ומה שכתב רש"י כשהגיע למלך העולם היינו לאחר שאמר מלך העולם דהא סיים רש"י ואמר פרי הגפן ולא סיים ואמר מלך העולם פרי הגפן ובד"ה וסיים במעריב ערבים כשאמר מלך העולם נזכר וסיים מעריב ערבים (ועל ערבית קאי) והיא פשוט אלא שבספר לחם יהודא למהר"י עיין שם בהלכות ק"ש לא פירש כן ובהלכות תפלה פירש כמ"ש: אלא קמבעיא לן בשכר ופתח אדעת יין סבור שהוא יין ואפשר יודע ששכר ובמזיד כוון על יין פשיטא ליה דלא יצא דמצות צריכות כוונה כה"ג ומבעי ליה הואיל וטעה כוונה חשוב ליה ועיין תוס' ד"ה לא לאתויי נהמא: וצדדי אבעיא הוא דוודאי כל ברכה שאין שם ומלכות אין ברכה ומיבעיא אי כוונה מפסדת או מועל ואמר בפה כראוי שהכל דיבור עיקר: ומה שאמר בתר עיקר אזלינן אין מדוקדק והיה ל"ל כוונה מועלת או לאו דוודאי שם ומלכות בעינן והנה להר"מ בפ"י מהלכות ברכות הלכה י"א יראה דכלל כאן תרווייהו בחד בעיין אי בתר עיקר ברכה אזלינן ואם כן אי אמר שם ומלכות על דעת שכר וסיים גפן נמי יצא דחתימה נגרר אחר הפתיחה וזה שכתב רש"י כאן ד"ה בתר עיקר ברכה והוה כמו שסיים בי"ן דלכאורה אין לו ביאור דאי נמי סיים בשהכל ליכא שם ומלכות אלא דנפקא מינה לאידך גיסא כדאמרן: ובעיא למפשט מפתח במעריב ערבים וסיים ביוצר אור יצא ופירש"י דפתיחה מלכות וסיים יוצר אור יצא אלמא אין מחשבה פוסלת דסלקא דעתך ארוכה שקצרה לא יצא ומשני דאמר יוצר המאורות ופירש"י פתיחה אינו כלום ירצה עם יוצר אור אינה כלום (שזה נמי פתיחה מקרי) דמלכות אדעתא דמעריב היה ויצא דסיים בסוף יוצר המאורות וארוכה שקצרה יצא דיעבד ופריך למ"ד דבעינן מלכות כאן ליכא מלכות וכו': זו היא שיטת רש"י ז"ל והכריח לפרש פתח וסיים אתחלת ברכה ולא כפשוטו דסיים היינו יוצר המאורות חדא דסיים ביוצר או"ר קאמר לא המאורות ועוד דאי פתח במעריב

ערבים ממש (לא אדעתא) שאמר מלך העולם אשר בדברו מעריב ערבים אם כן ליכא כלל פתיחה דנהי דמחשבה אין פוסלת היינו כשסיים כראוי וכאן מחשבה על דעת מעריב ערבים ואמר מעריב ערבים ואמאי יצא ועל כרחך משום יוצר המאורת וארוכה שקצרה יצא אם כן בעי למפשט כלל: ונהי הא לא קשה פתח ביוצר וסיים במעריב ערבים לא יצא אמאי הא ארוכה שקצרה כל שכן דיעבד י"ל החיתום עיקר אבל הא קשה כמ"ש ולכן פירש"י אדעתא: והירושלמי דאמר בהדיא פתח ואמר מעריב ערבים י"ל זוהו לפי האמת דמלכות דשחרית וערבית על דעת שניהם יום ולילה משום הכי יצא דהיה ארוכה וכדכתיבנא ועיין בחידושי הרשב"א ולפי מה שכתבתי אתי שפיר כדאמרן: ודברי התוס' ד"ה לא וד"ה פתח הם כשיטת רש"י ז"ל: וי"ל לרש"י להלכה לקולא בבעיין דברכות דרבנן וספק לקולא ואי בעי להחמיר אסור משום לא תשא: והתוס' שכתבו לחומרא למדתי ממ"א ר"ט אות ט' דתוס' סוברים דבעיין למ"ד מצות אין צריכות כוונה ומיבעיא כהאי גוונא שכוון למין אחר מהו אבל לדידן דצריכות כוונה וודאי צריך לחזור ולברך אבל י"ל להיפך דבעשיה צריך כוונה אבל דיבור מבטל מחשבה וכיון דסיים כראוי יצא: ומ"ש התוס' ד"ה לא שאם יודע בבירור ונתקל בלישניה דתוך כדי דיבור כדיבור דמי נפקא מינה אפילו נאמר בעיין לקולא או מלכות אדעת פרי הגפן וסיים שהכל מכל מקום הא וודאי אם מלכות ואמר גפן וסיים שהכל לא יצא דנהי דתוך כדי דיבור חוזר מהני לבטל דיבור גפן אבל מחשבה מלכות אדעת גפן מועלת ופוסלת שהרי דיבור גפן סמוך לו היה ונהי דסיים כראוי מבטל דיבור המחשבה מה שאין כן כהאי גוונא ומשום הכי אם ידע ונתקל בלישניה דוודאי תוך כדי דיבור חוזר ומלכות היה על דעת שהכל יצא כאמור: והעד על זה תשובת הרשב"א שהביא הב"י בסימן תקפ"ב אמר האל הקדוש ותוך כדי דיבור המלך הקדוש לגאונים יצא ולרש"י דוקא אדעתא הא הוציא מפיו לא מהני ועל כרכך בלא ידע דבידע מודה רש"י אלא בלא ידע ולקולא בעיין דרש"י ואפילו הכי בהוציא מפיו לא יצא כמ"ש כאן והארכתי מפני למהר"י א"ש שלא כתב כן יע"ש:

והר"מ ז"ל בפ"א מהלכות ק"ש ופ"ח דבריו צ"ע ובפרט מה שהשיב לחכמי לוניל והאריך הכסף משנה בפרק פ"א מהלכות ק"ש: וכפי הנראה מכסף משנה וב"י בסימן ר"ט וסימן נ"ט דהר"מ ז"ל כרש"י ממש כפרושיו ופסק בחד צד לקולא דהיינו אם מלכות אדעתא דשכר אף על פי שסיים גפן יצא ובעיין דכאן היינו מחשבה גפן וסיים שהכל לחומרא כי כן מורה מה שאמר דילמא שאני התם ונקטינן כדחינן יע"ש: ולפי זה בין הר"מ ז"ל והר"א ז"ל פ"ח מתפלה בתרתי פליגי להר"מ מחשבה כראוי מדיבור שלא כראוי יצא ומחשבה שלא כראוי לחומרא ולהר"א בעיין לקולא כפירש"י ואם סיים שלא כראוי לא

יצא והמחבר בסימן ר"ט סתם כר"מ ז"ל ומ"א חולק מהיפוך להיפוך ולפי זה מה שכתב שם אם חזר כדי דיבור על כרחך בידע דבלא ידע לא יצא להר"מ אלא בידע גם כן קשה מאי אריא דחוזר כדי דיבור אפילו לא חזר כל המחשבה כראוי יצא וכבר השיג אליה רבה עליו וגם בספר חמד משה יע"ש: ולי היה נראה דמיירי ממוצע שאמר מלכות בסתם על דעת שיגידו לו מה היא המין (דוגמא דפתח על דעת שישמע מחבירו ספירה תפ"ט) והטעו אותו ואמרו לו שיין היא ואמר גפן אחר כך אמר שהכל י"ל מודה הר"מ ז"ל דיצא דלא היה מחשבה הפך המין וכה"ג בדיבור א"צ מחשבה כה"ג:

ומ"מ י"ל דעת המחבר באפשר דהר"מ יודה בבעיין לרש"י לקולא ונקיט אפילו סיים גפן אם מחשבה כראוי יצא וי"א חולקין אדין הר"מ ז"ל ולפי זה דין דתכ"ד שכתב המחבר מיירי בלא ידע וזה דעת באר גולה שציין בר"ט תכ"ד כרי"ף וגאונים ואולי להמ"א לרש"י היא ובידע וכן בתקפ"ב כשהביא המחבר דין האל הקדוש ותכ"ד כו' כתב המ"א בידע איירי כלומר דל"ת שזה מתשובת רשב"א וע"כ בלא ידע מיירי כמש"ל והמחבר פסק בר"ט כר"מ ז"ל דבעיין דרש"י לחומרא כ"ש כשאומר אח"כ האל הקדוש והמלך הקדוש: והמ"א לשיטתיה בר"ט אבל הבאר הגולה בתקפ"ב ציין רשב"א אזיל לשיטתיה בר"ט כדכתיבנא:

והנה בתפ"ט ספירה התחיל בד' וסיים בה' או להיפוך שפירש הט"ז דפתיחה מלכות וסיים סוף הברכה ומתורץ בזה קושית הפר"ח שם יע"ש: וזה יורה בבאר הגולה דלמא הא פסק תפ"ט כר"מ ובעיין דרש"י לחומרא אפילו בדרבנן ואמאי יצא כאן אלא כבאר הגולה: וכן ברס"ח באתה חונן שם יש מקום עיון ושם י"ל הואיל ובלאו הכי ראוי לומר י"ח בשבת עיין בספר חמד משה ואי"ה בפריי יבואר זה וכאן אין להאריך:

עוד ראיתי להזכיר חידוש דבמצה שאמר מלכות ע"ד המוציא וכדומה וסיים מצה י"ל חוזר ומברך דאף דבעינן לקולא זו בדרבנן ומצה דבר תורה והוה כמו ספירה דבר תורה ומצה דבר תורה היא אף דברכה דרבנן כמ"ש הט"ז בסימן תפ"ט ומיהו מדלא הגיה הרב כלום שמע מינה דמכל מקום ברכה דרבנן הוה הוא הדין כאן ועיין סימן ס"ז בספק קרא ק"ש ושם אבאר אי"ה אם מסופק בברכה:

שיטה הב' שיטת הרי"ף ז"ל דבעיין לאו אדעתא אלא פתח בגפן וסיים שהכל ואמר ברוך אתה י"א מלך העולם בפה"ג שהכל נהיה בדברו ובעיין דרש"י וודאי לקולא דמחשבה אין מועלת אלא שאמר גפן ושהכל: והוה קשיא לי אם מחשבה אין מועלת הא תוך כדי דיבור יכול לחזור ופשיטא דגפן ושהכל יצא י"ל דהתם דיבור מגלה המחשבה מה שאין כן גפן ושהכל כמו שכתבתי למעלה: ופשיט לה פתח מעריב ערבים שאמר בא"י אמ"ה

אשר בדברו מעריב ערבים וסיים ביוצר המאורות, (יוצר אור לאו דווקא אלא המאורות) יצא וסלקא דעתך דארוכה שקצרה לא יצא ואמאי יצא כאן דאמר ברוך אתה י"א מלך העולם אשר בדברו מעריב ערבים ויוצ"א וסיים יוצר המאורות ש"מ דתכ"ד מהני כה"ג ומשני שאמר יוצר המאורות: (ואפשר וסיים יוצר או"ר דווקא והיינו בתחלה אמר כן מ"ע ויוצר אור כמ"ש) ופסק הרי"ף ז"ל אף בזה לקולא וכמ"ש בעיין דרש"י לדידיה ודאי יצא: וחילק הר"ם ז"ל עם הרי"ף לפי הבנת ב"י וכסף משנה בתרתי כי אפילו בעיין דרש"י פוסק לחומרא:

ועיין פר"ח סימן תפ"ט הקשה להר"מ ז"ל דפסק פ"א מהלכות ברכות הלכה י"א דמחשבה כראוי אפילו סיים גפן יצא אם כן אמאי פתח אדעתא דיוצר אור וסיים במעריב ערבים אמאי לא יצא יע"ש: וכבר תירץ הכסף משנה בפרק א' מק"ש ובב"י נ"ט ור"ט דמסתמא סירכיה דלישנא נקיט ואתאי כשסיים תחלה מעריב ערבים סיים גם בסוף והוא הדין להיפך ואי"ה בפריי אאריך עוד:

שיטה הג' היא שיטת הגאונים וגרסתם כך פשטא דגמרא: ועוד פשיטא פתח ואמר גפן וסיים שהכל יצא (מאי דמבעיא לרי"ף פשיטא לדידיהו לקולא) כי קמבעיא אמר ברוך אתה י"א מלך העולם שהכל נהיה בדברו פרי הגפן חזרה הוה ולא יצא או דווקא כל שסיים כראוי תו אין פוסל מה שאמר גפן ופשיט ליה פתח ואמ"ר יוצר אור וסיים מ"ע לא יצא אלמא חזרה הוה ומשום הכי פתח מעריב ערבים וסיים יוצר אור יצא ומשני שאני התם דאמר יוצר המאורות כלומר ברכה ארוכה פוסל באמצ"ע משא"כ כאן דמטבע קצר כי אמר שהכל סיים כבר ואין פוסל מה שאמר אח"כ גפן כי כבר סיים הברכה ועיין בזה בחידושי הרשב"א ובעל המאור ומלחמות יע"ש היטב:

ובתוספות בד"ה לא לאתוי נהמא וכו' ור"י אלפס וכו' ואפילו פת"ח בחמרא וסיים בשיכרא יצא ור"י היה אומר לחומרא ומיהו וכו' אי לאו דמיסתפינא הייתי אומר דר"י אלפס פסיק לקולא אפילו פתח וכו' ופירש"י שהבאתי לעיל דבעיין לאו אדעתא אלא אמר וכו' וע"ז כתבו דר"י היה אומר בזה דרי"ף לחומרא כי הבעיין כרש"י אבל אומר בפירוש גפן לחומרא ומיהו בידע מהני חזרה כדפרישית לעיל ועל זה סמכו בקושייתם אי כרש"י מאי מבעיא ליה הא קיי"ל מצות אין צריך כוונה מה שאין כן לרי"ף בעיא שפיר דיבור מגלה אמחשבה אבל המ"א בסימן ר"ט לשיטתיה שם דר"מ ז"ל פוסק בעיא דרש"י לחומרא העמיס גם בר"י בעל התוס' לחומרא ונתן טעם שם הלא ידיע דרכו וברגע כל סוקר אדונינו אשר מגן אברהם היה בעזרו ואי"ה שם יבואר:

גמרא לא לאתוי חמרא ונהמא הוא הדין דחמרא ואמר כו' כפשי' ומיהו קשה הכל אחר החיתום מה היא דאי נמי סיים בשיכרא או בהזן נמי יצא ועיין בחידושי הרשב"א ועיין בטור אי ברכה מעין שלש דדר תורה ויבואר בפריי:

המתפלל כשהוא כורע וכו' עיין א"ח קי"ג ובמ"א שם כריעה בברכים בברוך ובאתה משתחוה בראש וזוקף בשם כלומר עם השם כשאומר השם מגביה ראשו הא קודם שאומר השם אע"פ שאמר אתה אין לזקוף ס מפני שמי נחת היא ובפריי קי"ג אבאר אי"ה:

דף יב:

גמ' רב ששת כרע וכו' עיין תוס' דצריך נמי להשתחוות ובר"ה וי"כ א כשכורע בברוך ושוחה באתה צריך לזקוף בשם ואח"כ יכול לשחות כל הברכה וכשמגיע למגן יזקוף כדי שאח"כ יכרע חובת הכריעה וכשמגיע להשם יזקוף ומגן אברהם לשחות ולהיות שוחה כך עם אתה גבור אסור אע"ג שכבר שוחה מקודם ובקי"ג מבואר שבסוף צריך לזקוף וה"ה תחלה עט"ז שם:

כל השנה כו' המלך הקדוש והמלך המשפט עיין טור קי"ח ותקפ"ב הר"ר יחיאל ומחזור ויטרי וט"ז בקי"ח הבדל בין מלך אוהב צדקה ומשפט לבין המלך המשפט ג' א' מ"ש הכ"מ פ"ח מה' תפלה בשם הר"ר מנוח השם אוהב שראל שעושין צדקה ומשפט ור"ה השם השופט:

ב' צדקה ואח"כ משפט ובר"ה כו' ג' כי בר"ה משפט קבוע עט"ז בקי"ח ואם אמר מלך אוהב משפט בר"ה להר"ר מנוח ולתי' ג' חוזר ומיהו לרמ"א שם אין חוזר במלך אוהב צדקה ומשפט כ"א למי שאמר כל השנה האל המשפט יע"ש:

ורא"א האל הקדוש יצא משום דשמע מרב דאפילו דיעבד לא יצא אמר דיצא ומיהו ר"א אפשר אף לכתחלה אמר דאומר כן וליכא שלש מחלוקת כ"א רב ורבה ור"א ורב יוסף ומ"ש הלכתא כרבה אע"ג בכ"נ הלכה כרבה לגבי רב יוסף כמו"ש הרא"ש כאן י"ל דאיכא ר"א דחולק וי"ל דפוסק רק לכתחלה כרבה ומיהו כבר פסק דאפילו דיעבד לא יצא בהאל הקדוש:

והנה טעם המלך הקדוש בברכ' שלישית דווקא הוא שהוא סיום ג' ראשונת ומבקש מכאן ואילך קצת צרכיו אומרים המלך הקדוש מראה מלכותו עיין כל בו ה' תפל' ובא"ר תקפ"ב אות ג' בשם ראש יוסף למדתי כי אל חסד לכך האל הקדוש אומרים המלך שבר"ה דין יע"ש וי"ל והתגדלתי והתקדשתי יחזקאל ל"ח כאן הה"י והבן:

והא דאמר המלך המשפט פירש"י כאן כמו מלך המשפט ולא פירש כן בהאל הקדוש כי ב' ההין ידיעה לא שייך דנ"מ טובא דאם אמר מלך המשפט יצא לרש"י וכל בו בשם הראב"ד דלא יצא כי המלך הוא המשפט ג"כ כמו חכם הוא וחכמ' א' לא כב"ו שמקבל חכמ' מאחר ולפ"ז יש הבדל בין מלך אוהב צדקה ומשפט ובין המלך המשפט כאמור ויש גירסא בגמרא ור"א אמר האל הקדוש האל המשפט יצא וזה גי' מחזור ויטרי המובא בטור בקי"ח ולגירסתינו דלא גרס רק האל הקדוש יצא הא המלך אוהב רב מודה דיעבד יצא ואם אמר כל השנה המלך הקדוש והמלך המשפט כתב א"ר בקי"ד ובקי"ח דיצא וצ"ע אם אמר האל המשפט כל השנה אם יצא כי ג' מחזור ויטרי דאומר כן וספק ברכות להקל ואי"ה יבואר בסימן קי"ד בפריי:

משנה וחכירין יציאת ממצרים בלילות עיין ר"מ פ"א מה' ק"ש משמע נ"ע ע"ה וכבר הקשינו בה' פסח א"כ לאיז' צורך מ"ע לספר ליל ט"ו בי"מ הא בכל לילה מ"ע הוה וירא' דרך אסמכתא כי פשטי' דקרא למען בשביל אכילת מצה תזכור תהא זכור כל ימי חייך ע"ש ברש"י:

א"ר אליעזר ב"ע הריני כבן שבעים ולא זכיתי וכו' לפירש"י שנעש' לו נס ביום נשיאות ולא זכה לדרש' זו ולפי' הר"מ ירא' כי למד הרב' ותש כוחו מקודם נשיאות וביום נשיאות הלבינו שערותיו וז"ש הריני כבן ע' בחלושו מנחות הרב' לימוד וזה לא למדתי או לא זכיתי לא זכינהו כמו בהא זכנהו ר' נתן לא נצח לרבנן אעפ"י שכרא' כזקן וראוי לשמוע אליו עד שדרשה בן זומא:

דף יג.

גמרא אב לארם פירש"י ז"ל אנשי מדינתו עיין רא"ם ל פרשת לך באורך רמב"ן וראב"ע ומיהו י"ל אף אם ארץ מולדתו אור כשדים מ"ו אפשר נתגדל בארם נהרים מקטנותו ודרך העולם כשאדם נתגדל מקטנותו באיזו מדינ' אזי מתיחס עצמו אחר אות' מדינ' וקורא לאנשיה בני מדינתו:

כל הקורא לאברהם אברם וכו' י"ל אם הוא לאו גמור או אסמכתא ועיין בעין יעקב במהרש"א ורי"ף בזה למה כן באברהם דווקא ולא בשרה ויעקב יע"ש:

סליק פרק ראשון מאימתי בריך רחמנא דסייען כען

פרק שני פרק היה קורא

היה קורא והגיע זמן המקרא אם כיון לב"ו יצא בגמרא דאיק ש"מ צריך כוונ' בקורא להגיה ופירש"י ז"ל וקשיא לרבא ר"ה כ"ח אבל אבוה דשמואל שם כפאוהו מצה יצא י"ל

נהנ' שאבי כמ"ש הכיוו פ"ב משופר ותקפ"ב בא"ח או כע"ש המ"מ שם די"ל בין מעשה ובין שופר דתקיע' נמי לאו עשיה הוא רק השמיע' מצו' כדבעינן למימר קמן אי"ה אבל לרבא דסובר דאין חילוק בין ומצה לתקיע' קשיא הך דהכא דיבור כמו תוקע ועיין לח"מ פ"ב משופר ומשני לתגיה ופירש"י שיתכוין לקרות בעינן עכ"פ כמצות קריא' והגית יומם וגו' אבל כיון רק להגיה נהי דמצות א"צ כוונ' זה הוה כמתכוין שלא לצאת וכעין זה כתב בחה"ר יע"ש והתוס' הקשו ותירצו בקורא בחסירות ויתירות וכה"ג וודאי לא יצא לכ"ע בק"ש ואף שהר"ע ז"ל פ"ב מק"ש כתב בקורא להגיה יצא מפסוק א' ואילך היינו כדינו אלא דאין מתכוין לקריא' וכפירש"י ז"ל והיינו לה"א דאפי' פסוק א' א"צ כוונ' אבל למאי דמסיק לקמן פסוק א' בעי כוונ' לצאת השאר אפי' לקריא' א"צ כוונ' וחפי' להגיה כל שקורא כדינו לא בחסר ויתיר) יצא כן הבנתי מכ"מ שם והיינו דשינויא דחיקא היא לומר בקורא להגיה לא יצא כיון שא"צ כוונ' א"צ כלל והנך רוא' שזאת הסברא בנויה על מי שאמרו דמצות דרבנן א"צ כוונ' הלכך פסוק א' ד"ת בעי כוונ' לצאת ושאר דרבנן א"צ כוונ' והמ"א בסמ"ך לא פירש כן שם יבואר האי"ה ובקצר':

דע בענין מצות צריכות כוונ' יש בו שערורי' ואכתוב בקצר' המחבר בסי' סמ"ך הביא ב' דיעות אי צריך כוונ' או לאו וסיים וכן הלכה דצריך כוונ' ודעת המחבר ירא' ד"ת צריך כוונ' אף בעשי' שכ"כ לעשות"ם ובדרבנן אפילו בדיבור כמו שאר הפרש' א"צ כוונ' ומיהו נתכוין שלא לצאת ירא' דאף בדרבנן לא יצא ומש"ה בר"ט פסק בסתם כר"מ דאם סובר יין וסיים שהכל לא יצא בברכות דרבנן ומיהו תפ"ט בספיר' אם שואל חבירו לא יאוידלא יוכל לחזו"ולמנו' הברכ' כמ"ש המ"א שם ולפ"ז להר"מ ז"ל בנהנה כמו מצה א"צ כוונה וכ"פ בפ"י מחמץ ומצה ומחבר בתע"ה משמע אפילו כוון שלא לצאת דהא בעינן שידע שהיא מצה ועב"י תקפ"ב בשם רבינו ירוחם וממ"ש בתע"ה בשם הרא"ה כיון שלא לצאת וסיים דרבינו יונה אין סובר כן לא חיישינן להרא"ה ומאי נ"מ הא קיי"ל בלא"ה צריך כוונה משמע לכאורה דנ"מ במצה וי"ל דכ"נו במצות דרבנן דא"צ כוונה אם כיון שלא לצאת לא יצא ובעשיה וכ"ש דיבור צריך כוונה ובדרבנן א"צ כוונה ומגילה שאני דהוה דברי קבלה הוה כמו ד"ת עב"י ריש ה' חנוכה ובפריי למגילה מזה:

ומ"ש בפ"ב משגגות שכתב הר"מ ז"ל המוציא לרה"ר ולא כתב כשהפכו או כלי דמצות צריך כוונה ומש"ה פסק הר"מ ז"ל מצות צריכות כוונה דרבא בר"ה כ"ח זאת אומרת וליה לא ס"ל דאל"כ קשיא דרבא אדרבא דכאן אמר הלכה כר' מאיר פסוק א' בעי כוונה לשיטתיה דהיינו לצאת ע"כ כמ"ש ות"ש הלח"מ פ"ג משופר זוהו כוונתו ולפי"ז בסוכה מ"ב א' אביי אוור בשהפכן כו' אע"ג דאביי אקשי ליה לרבא בר"ה צ"ל דקיבלה מרבא

וסובר א"צ כוונה ומוקי בשהפכו (ומ"מ קשה לוקי בשכיון שלא לצאת דהא הולך אצל בקי גם מה פריך הא נפיק בי' ולא טרוד הא הולך אצל בקי וסובר שא"י כלל מצות נטילתה באיזו אופן היא ומיהו הא לא ל"ק דלר' יוסי קיימונין שם ור' יוסי סובר בפסחים קי"ד ב' מצות צריך כוונה אף בנהנה יזל דאמר כן לדידן היאך יציור דין זה) אבל דעת המ"נו בר"ו ז"ל דבעשי' מודה הר"א ז"ל דא"צ כוונה משא"כ דיבור ושמיעת קול שופר וא"ש בסוכה דאביי סובר לדיבור צריך כוונה אבעשיה אין צריך כוונה וא"צ לת' התוס' שם ועיין ר"ה בזה

עיין ב"י סי' ס"ג וסימן ס"ז בשם רשב"א פסוק א' הוה ד"ת ושאר דרבנן יע"ש ועיין בא"ח סימן רי"ג ס"ג אין יוצא בברכה אם לא כיון והא ברכות דרבנן היא ובדרבנן קיי"ל מצות א"צ כוונה וסבור הייתי לחלק בין דיבור ובין שמיעה דיבור מ"מ קצת מעשה הוה משא"כ שמיעה ועיין לח"מ פ"ב משופר אלא שזה הדין היא מבעיין דנקיט כסא דשיכרא וכר"א ז"ל וכמ"ש המחבר בר"ט וכמ"ש המו"א שם ומ"א ודיעה א' לפסוק לחומרא בנקיט כסא דשכרא ופתח אדעתא דגפן וסיים בשיכרא אלמא בדיבור דרבנן נמי צריך כוונה ואולי דלא יוצא לכתחלה מצוה ממובחר קאמר אבל דיעבד יצא ואי"ה בפריי יבואר בזה.

ויש שיטה אחרת בזה דרבא דאמר זאת אומרת מצות א"צ כוונה בר"ה כ"ח א' ס"ל כן והא דאמר הלכה כר"נ פסוק א' בעינן כוונת הלב היינו צריך שיבין בלבו הבנת פירוש המלות מה שאומר ותרתי מילי נינהו מצית צריכות כוונה אין ענין לכוונת הלב וכוונת הלב אין ענין צריכות כוונה ויצויר זה בלא זה ורבא אמר פסוק א' כוונת הלב בעינן ג"כ ומכאן ואילך א"צ כוונת הלב אבל צריך כוונה מתחלה שיכוין לצאת בזה ויבואר עוד לקמן ע"ב בזה ולשיטה זו א"ש לישנא דמתני' כיון לבו ולא סגי ליה באומרו אם כיון יצא אלא כוונת הלב בפסוק א' בעינן ג"כ כדאמרן:

גם בש"ע קה"ו יע"ש וברי"ד סעיף ח' בהגה אם אנסוהו אין מברך סותר לתע"ה בכפאוהו לאכול מצה עמ"א שם וי"ל דברכה תקן שלא להנות מעהו"ז בלא ברכה כמ"ש לה' הארץ ומלואה הלכך כל שאין רוצה להנות אין מברך משא"כ כפאוהו מצה מ"מ הואיל וידע שהוא מצה ופסח קיים בערב תאכלו מצות אע"ג דב"י כתב דומה לא"א תחלתה באונס וסופה ברצון מ"מ י"ל כמ"ש ואי"ה בפריי בר"ד וקצ"ו אבאר עוד:

ת"ר ק"ש ככתבה עיין סוטה ר"פ אילו נאמרין כמו שכתוב בתפילין ומזוזה בלה"ק עיין שם ל"ג א' תוס' ד"ה כל התורה יע"ש וחכמים אומרים בכל לשון שאתה שומע ומבין דווקא עמ"א ס"ב א' ותוס' ר"פ אלו נאמרין לב' א' ד"ה ק"ש דק"ש ב"ה ותפלה דייקא מבין אבל בפירות ומצות וקדיש והלל אעפ"י שאין ובין והנה ק"ש מבואר וב"ה בל"ג א'

ד"ה ברכות המזון כמו שאכל ונהנה צריך לשבח כן ותפלה אעפ"י שהוא תפלת ציבור ראוי להבין מה שאומר ושלוש ראשונות ג"כ ראוי כן:

ויש לספק לרבנן אפשר בלה"ק אם אין מבין בק"ש אין י"ח ולרבי יוצא וצ"ע בזה ובפריי אבאר בזה:

והלכתא כרבנן כמ"ש התוס' חדא דמחבירו וכו' ועוד דלא השמיע לאזנו יצא והנה הרי"ף הביא משנה דר"פ אלו נאמרין ולתו' י"ל באפשר כי משום גירסות יש בכל לשון ואפילו אין שומע ומבין דלא כחכמים והיו למפרע שמע מה שמוצא מפיך לכן כתבו כן וע"ש הגירסא בלשונם או בכל לשון:

והרי"ף שלא כתב דברי התוס' י"ל דלכתחלה צריך להשמיע לאזנו אפשר מן התורה עיין לקמן ט"ו ב' א"כ אין ראיה מחכמים והתוס' סוברים דלכתחלה בעינן להשמיע לאזנו מדרבנן ועיין מגילה י"ז יע"ש בחדושינו מזה:

עיין בתוס' סוטה ל"ב בד"ה ורבנן הקשה להם אמאי לא אמר תרתי שמעת מניה כמו לר' יוסי לקמן ואפילו אי ס"ל לרבנן כל התורה בלה"ק נאמרה ל"ש תרתי שמעת מיניה דודאי אין שקולין ב' הדרשות ויותר יש לומר דגם בק"ש בעינן בלה"ק דווקא ובאמת דאמר דלרבנן אפשר דס"ל כל התורה בכל לשון נאמרה אה"נ דס"ל תרתי שמעת מיניה וא"ש לדידן דלכתחלה צריך להשמיע לאזניו מן התורה דתרתי **שמעת** מיניה:

בא"ר ס"ב ב' הקשה אי הרהור כדיבור דמי איך שייך פלוגתא דר' ורבנן והם כעין חה"ר ט"ו א' יע"ש והנה אפשר למ"ד לקמן הרהור כדיבור מפרש פלוגתייהו באופן אחר רבי אומר ק"ש ככתבה כלומר בלה"ק יוצא אעפ"י שאין מבין ובשאר לשונות במבין דוגמא מגילה באשורית יוצא אעפ"י שאין מבין ובלועז דווקא מבין ומשום והי"ו ושמ"ע דרשינן כן ורבנן אמרי בכל לשון אף בלשון הקודש מבין בעינן ואמנם להלכה הרהור לאו כדיבור דמי ומפרש הפלוגת' כפשוטה לרבי דווקא לה"ק והבן:

נסתפקתי כעת הרהור לאו כדיבור דוי אמנם אפשר מה שיוצא בשמיעה כמו מגילה וברכת המזון אה"נ דהרהור הוה כמו שמיעה שזה בחוש השמע תה מכוין בלב ג"כ ועיין טא"ח ס"ב וק"ש א"י בשמיעה ודברת בם עיין א"ר סימן ב' א' ואי"ה בפריי יבואר זה (' וכאן אין להאריך:

והיו שלא יקרא למפרע היינו פסוקי למפרע ומה שפרש"י ז"ל לעיל דברים למפרע היינו לרבי מהדברים אבל לחכמים אפילו פסוקים לא אבל פרשיות למפרע יצא כמ"ש הר"מ ז"ל מפ"א מק"ש הי"א ובש"ע סימן ס"ד ס"א ועיין ט"ז י"ד רפ"ח אות א' ור"ל א' תמה על מזוזה למה פסול בהקדים פרשה לפרשה יע"ש וכבר תמהתי כן מוסברא דנפשאי

דמהיו הוא דדריש לה במכילתא וה"ה בתפלין נמי קשה כן ולפ"ד אם חסר לו פרשת שמע יכול ליקח מתפלין אחרים אפילו בספק דהוה ס"ס שמא הלכה כתוספת משא"כ פ' קדש והיה כי יביאך שכתובים בשמות כסדר פסול כה"ג לכ"ע ואמנם בעה"ג וא"ר בל"ב כתב דספק פסול והנה י"ל כל שהמחבר והרב הכריעו בי"ד רפ"ח דפסול אין נכנס בגדר הספק ובאר היטב בא"ח כמדומה כותב דספק כשר ובעה"ג משמע דפסול (' ואי"ה בפריי יבואר:

דף יג:

אמר רבא הלכה כר' מאיר פרשתי במשנה אי הך כוונה לצאת רבא בר"ה כ"ח דזאת אומרת ולא ס"ל אלא דצריך כוונה בפסוק א' ד"ת ומכאן ואילך דרבנן אין צריך כוונה ומיהו כיון שלא לצאת עיין לעיל י"ב בכסא דחמר' ובש"ע א"ח ר"ט ואי הך כוונה שיכוין מה שאומר לא לצאת ליכא קושיא מרבא בר"ה ומיהו לר"מ ז"ל פ"ב מק"ש אין קושיא דלא דאיק מר' ממאיר מצות צריכו' כוונ' דצריך יש לו ב' פני' וי"ל לכתחל' אבל באמ' אפי' דיעבד צריך כוונ' לצא' ועש"ע סי' ס"ג הביאו דברי חה"ר דפסו' א' צרי' כוונ' שיביומה שאומ' וא"י הא פס' בסי' סמ"ך כר"מ י"ל דצריך כוונה לצאת א"כ אין הכרע לחה"ר וי"ל מהא דאמר פסוק א' תצערן משמע דבעי כוונה שיבין מה שאומר ומ"מ י"ל זהו לכתחילה אבל דיעבד א"צ רק כונה לצאת:

פרקדן לא יקרא אצלוי בעל בשר וכו' עיין או"ח ס"ג רמ"א לא כתב וי"א עיין א"ר והנה פרקדן משמע הא מוטה על צדו ממש אין זו פרקדן גם מדלא משני מוטה על צדו רק אצלוי גם דפריך מר' יוחנן גברא אגברא ולא פריך מברייתא לקמן כ"ד א' ב' ישינים זה יחזור פביו כו לומר דערום טרחא יותר מבעל בשר ואי"ה בפריי סי' ל"ג ס"ג יבואר בזה וכאן אין להאריך:

בפרקים וכו' עיין מהרש"א ז"ל דאי ר"י ור"מ פליגי באמצע דלר"מ משיב לכ"א ור"י דווקא מפני הכבוד לא היה לר"י להזכיר רק באמצע לא בין הפרקים דל"פ עליה כלל והלכה כר"י כמ"ש התוס' כאן ד"ה שואל ועיין בהגהות מיימוני פ"ג מה' ק"ש אות עיין כתבו דאמר ר' אבהו אמר ר' יוחנן הלכה כר"י לקמן י"ד א' בפסקא אלו בין הפרקים אהא דבין אמת לא יפסיק ושם הוצרך למיפסק דל"ת דרישא ת"ק הוא כ"ש בהא דבין הפרקי' ואמצע דמפורש ר"מ ור"י דהלכה כר"י:

ולענין קדיש וקדושה עיין או"ח ס"ו יע"ש ועיין כאן ברבינו יונה כתב כ"ש ברוך ד' המבורך דפחות מכדי דיבור לא הוה הפסק יע"ש והיינו רק ברוך ה' המבורך בלא לעולם

ועד ווויהו אנן קיי"ל דרשאי לומר לעולם ועד ג"כ ומהא לכאורה משמע כ"ש שאסור להפסיק דווקא יותר מכ"ד ואיכא לעיונא בתפלין אי סח דחוזר ומברך אי דווקא יותר מכ"ד ועיין סימן ר"ו בהפסק בין ברכה לפירי ושם יבואר אי"ה בזה:

דף יד.

גמרא תניא כמי הכי הקורא את שמע ופגע בו רבו או גדול אמנו וכו' הנה יש בכאן כמה שיטות א' שיט' רש"י ז"ל משמע יראה שלא יהרגנו וכבוד אדם נכבד סתם מחמת עושר וכדומה איש צבוע כו' ושיטת חה"ר יראה דברייתא לצדדין תנן רבו יראה וגדול כבוד הא סתם אדם נכבד לא ושיטת הרנז"ל פ"ב מק"ש הטו"ז דיראה כפרש"י שמא יהרגנו וכבוד אביו ורבו וגדול ממנו ולפ"ז ברייתא מיירי רק מפני הכבוד והכ"מ שם כתב לפירוש הרא"ש ז"ל דיראה אביו ורבו ולפ"ז כבוד אדם נכבד וא"י מנא ליה זאת ולמה לא דרא"ש כרשב"א בחה"ר דברייתא לצדדין רבו יראה וגדול כבוד הא סתם נכבד לא. אלא שבש"ע ס"ו פסק כרא"ש דאביו ורבו וגדול הוה יראה וסתם ככבד וכו' כפי מ"ש הב"י דרשב"א נמי סובר כן והמעיין בחה"ר מבואר ההיפוך דברייתא לצדדין וגדול ממנו הוה נכבד משמע הא סתם נכבד לא וכבר תוהו בזה המ"ח וא"ר וכתבו אפשר דנתכוין הב"י לתשובה אלא דידיע דרכו של ב"י כשכותב סתם רשב"א הוא חה"ר לא תשובות יע"ש:
והוי יודע דבסימן תכ"ב כתב בחצי הלל אפילו באמצע שואל בשלום אדם שצריך להו"ג ב"ו כבוד ובסיוכתב כתב סתם בשלום אדם ככבד והנך רואה שסובר דרב בר שבא דאיקלע לרבינא ולא פסק ליה באמצע בחצי הלל ורב בר שבא ודאי בכלל אדם נכבד הוא וש"מ דהלל בר"ח וכדומה באמצע חמור קצת מבין הפרקים דק"ש דהתם בין הפרקים שואל בסתם אדם נכבד ובהלל באמצע אין פוסק רק דווקא שצריך לכהוג בו כבוד ואי קשיא לך דצריך לנהוג היינו מי שגדול ממנו בחכמה כו' הוה לדידיה בכלל היראה כמו"ש בס"ו וא"כ אפילו בהלל שלם פוסק כמו בק"ש אבל ראוי שתדע שיש גדול ממנו בחכמה ומנין זה הוה בכלל היראה דמחיוב לעמוד מפניו אבל כשהם שוים בחכמה וזקנה דא"צ לקום מפניו קצת הידור ראוי לעשות לו כמבואר ביו"ד סימן רמ"ד יע"ש סעיף ח' יע"ש א"כ מיירי בכה"ג בתכ"ב הא סתם נככד לא ורב בר שבא לא חשיב עליה דרבינא לשוה לו ומש"ה לא פסיק ליה (' ובפריי יבואר עוד:
אמר פוסק ואי"ן בכ"ך כלו"ם גם בכאן יש שלוש שיטות שיטת רבינו יונה דפוסק כונו בק"ש ממש ורבה חולק ואומר כי הלל שלם חמור ונק"ש באמצע לא יפסיק מיראה אביו כו' או להשיב כו' וחצי הלל שוה לקיש ורב בר שבא בא ולא פסק ליה בין הפרקים וכו'

ושיטת הרא"ש ז"ל דהלל שלם שוה לק"ש וחצי הלל באמצע כמו בין הפרקים בק"ש וכ"פ בש"ע תכ"ב כרא"ש ואמנם שיטת הר"מ ז"ל בפ"ג מחנוכה דחצי הלל פוסק לכל הדברים ולאו דווקא נכבד כו' ולדברי א"ש דאמר לעיל פוסק ואין בכ"ך כלו"ם דאיבעיא ליה אי שוה לק"ש או חמור מניה והשיב דקיל מיניה והיינו בחצי הלל ועיין רבינו יונה הרגיש במ"ש ואין בכך כלום ורב בר שבא יכול היה לו ליתן שלום אלא שלא רצה רבינא ומה שלא שאל רב בר שבא דאיק חה"ר ומזה מוכח שוודאי כו' עמ"א:

השרוי בתענית מה שיטעום אכילה ושתיה קיבל א"ד הנאה ואיכא וכו' ואין בכך כלום כו' עד רביעית יש לי העני בכאן הרהורי דברים והנני פורטם דע לכאורה בכאן שלש שיטות א' שיטת הר"ח בתוס' דטועם ופולט עד רביעית אין הנאה רביעית הנאה ותענית וברכה שוין עד רביעית הא רביעי' בעי ברכה דאסור להנות מעוה"ז בלא ברכה כמו"ש ר"ח כאן דמה"ט לא בעי ברוכי דאין נהנה הא יותר מרביעית דכהנה בפולט ואסור בתענית ה"ה ברוכי בעי וז"ש ואין בכך כלום לא כאבעיין דסובר דהנאה איכא ובתענית צבור אסור אלא ליכא הנאה בפולט עד רביעית ומייתי ראיה תנ"ה מטעמת א"צ ברכה אלמא לאו נהנה הוה אבל רא"ש הוסיף דברכה אפילו יותר מרביעית א"צ ברכה בפולט דעל הנאת מעיו בעינן יע"ש ויראה הטעם דכל הברכות יצאו סמך מברכות הוחון והתם ושבעת אכילת מעיו וה"ה כאן ולפ"ז לר"ח כפשוטו טעמי עד רביעית קאי לתרווייהו תענית וברכה ולרא"ש קאי רק אתענית ולא אברכה ולתרווייהו לרא"ש מדר"ח טועם ובולע אף פחות מרביעו' צריך ברכה ושיטה ג' דעת הר"מ ז"ל בפ"א מה' ברכות ה"ב דברכה טועם ובולע עד רביעית א"צ ברכה דומיא ואכלת ושבעת כוונת אכילה משא"כ זה דטועם אם צריך מלח ותבלין לא להנאת עצמן כפירש"י ז"ל מהו שיטעום מלח (אבל טועם אם טוב התבשיל לאחר שבישל כל צרכו מודה הר"מ ז"ל דמברך) ובש"ע ר"י הביא דעת הר"מ ז"ל בראשונה וי"א כתב באר הגולה והט"ז היא דעת ר"ח וכפי מ"ש היא דעת הרא"ש והבן:

והנה בת קפ"ז כתב המחבר יוכל לטעום עד רביעית ויפלוט ובט"ב וי"ה אסור וי"א בהג"ה כל ד' צומות ודב"ע הנאה קיבל לא אכילה ולכך בי"ה וט"ב אסור וי"א כל ד' צומו' היא תוס' ברכות ולא זכיתי להבין זה דא"כ יותר מרביעית נמי בפולט אכילה קיבל והא ליכא רק הנאה כמ"ש התוס' ר"ח ורא"ש ראיה דיש ב' טועמ"ת א' מלח ותבלין דאין מתכוין להנאת עצמן וא' טועם לאחר בשולו אם טוב התבשיל כמ"ש המ"א בסי' יע"ש והא"ר בתקס"ז א"כ ה"פ בגמרא טועם ואי"ן בכ"ך כלו"ם במלח ותבלין אפילו בי"ה וט"ב שרי דליכא אפילו הנאה עד רביעית הא רביעית אפילו במלח ותבלין נהנה הוה ובטועם

ומכוין להנאת עצמנו בתענית יחיד שרי וט"ב וי"ה או ד' צומות אסור דנהנה הוה ולאו בדידיה תליא מלתא א"כ אפילו פחות מרביעית נמי והא אסור כה"ג בי"ה דנהנה א"כ בטועם מלח ותבלין אפילו נדר הנאה שרי כה"ג דליכא הנאה כלל כמ"ש התוס' ורא"ש בכאן והט"ז בתקס"ז אפשר מיירי במכוין להנאת עצמם כאמור ודברי המ"א שם צ"ע גם מ"ש ראיה מי"ד רל"ח צ"ע דשם הנשבע שלא לאכול אסור בחצי שיעור ואין לוקה דאכילה בכזית (ועיין מ"ל בנדרים אי סתם אכילה בכזית או כ"ש יע"ש) וא"כ צ"ע מה ראיה לכאן ובפריי יבואר עוד:

עוד רגע אדבר כי הנה ראיתי בריב"ש רפ"ח הביאו הצמח צדק בסימן מ"ז לענין בורית יע"ש) הוכיח דטעימה באסור מאכלות דרבנן דאי מ"ה אמאי מטעמת אין טעונה ברכה יע"ש והנה לא מבעיא והר"ו ז"ל פ"א מהלכות ברכות דאפילו טועם ובולע א"צ ברכה כמ"ש הכינו ואכלת ושבעת כל שכוין לאכילה חלא אפילו לרא"ש ור"ח מבואר דמטעמת אפילו יותר מרביעית א"צ ברכה דהנאת מעיו בעינן ודכ"ע ר"ל הרא"ש ור"א ז"ל סמכו אהא דואכלת ושבעת שכתב הכ"מ ולרא"ש הנאת מעיו בעינן ולר"ע ז"ל כונה נמי בעינן ותרי מיני טעימה יש כמ"ש לעיל טועם אי צריך תבלין ומלח וטועם התבשיל אחר גמר הבישול טעימה אי לית ביה הנאה כלל וטעימה ב' אית ביה הנאה ובת"צ אסור ובתענית יחיד שרי:

וא"כ באיסור הנאה כמו בב"ח וכדומה טעינה ב' אסורה מ"ה וטעימה א' מותרת ובאיסור אכילה לחוד י"ל אף טעימה ב' מותרת ע"ה דח"ש חזי לאצטרופי משא"כ כה"ג שוב ראיתי שבפריי לי"ד סימן צ"ח במשבצות הרגשתי קצת בזה וכאן ביארתיו יותר:

גם מה שציין באר הגולה בר"י משמעות הרי"ף ור"ו כרי"ף אין משמעות כלל כי בפ"א דתענית כתב ואמרו רבנן לאזהורי שלא יבלע אדרבה משמע לכאורה דאף אברכה קאי ואי"ה בפריי יבואר:

אמר רבוכ' שלום קודם שיתפלל וכו' עיין ב"י פ"ט הא דפריך ממתניתי' דלמא צפרא וכו' י"ל דרכן בשלום וה"ה דרכם בכריעה עב"י וקודם שיתפלל היינו י"ח דאל"כ מה פריך מבין הפרקים מ"א פ"ט אבל הא דחפציו קוד' שיתפלל י"א לאחר ברכות שרי יע"ש בסימן פ"ט מתרומת הדשן:

אמר רי יונה כו' כל העושה חפצו כו' כדרבי אידי וכו' ורש"י גורס אמר ר' אידי וכו' והרי"ף ורא"ש הגירסא אמר ר' אידי אסור להלוך בדרך וכו' ועב"י פ"ט בתב על דברי הטור דלדרך בכלל חפציו הוא וא"י אמאי לא כפשוטו גי' הטור כגי' אביו הרא"ש ז"ל וחפציו דאסור נפקא מאבא בנימין ה' ב' ובר"מ פ"ו מה' תפלה ה"ד ציין אבא בכימין שם

כתב י"ד ולכאורה ט"ס(ולדרך ציין מימרא דרב אירי שוב ראיתי דבריו כנים כי וסידור הר"מ מלאכה ושלום ודרך ע"כ כן ובטור שלום חפציו ודרך ואלו מאבא בכווין היה לסדר כר"מ חפציו מקודם והוי יודע דבא"ר אוף ד' לאיזה עסק וראיה בעלמא שרי לילך ועשי' אסור א"כ אין נכלל דרך בעשיי' חפליו משא"כ אי אפילו לראות ולילך לעסקיו אסור וודאי כ"ש יוצא לדרך דנלמוד ווזה ויש כ"מ לדינא ובפריי יבואר אייה:

פסקא אלו בין הפרקים עכ"מ פ"ב מק"ש הי"ז בשם רבינו יונה דלא מברכין לקרות שמע מש"ה רשאי משא"כ בין ברכה לדבר שמברכין ועמ"א סימן ר"ו אות ד' הביאו דשואל מפני הכבוד ואפשר דאף פחות מכדי דיבור לכתחלה אין להפסיק: ואני מסופק מפני היראה אביו ורבו אי רשאי בין ברכה לדבר שמברכין עליו דהוה מצוות עשה דכיבוד ומיהו מדאין מפסיקין בפסוק א' דשמע אף על גב דמצוות עשה דכיבוד אלא כ"מ שיש כבוד שמים דרבנן תו אותה ואביך חייבין וכו' כמ"ש הר"מ ז"ל בהלכות ממרים וביורה דעה הלכות כיבוד יע"ש וגרע מטול גבל לתורי דרשאי לפי זה צ"ע אי רשאי להפסיק בין ברכה וכו' לאמן יהא שמיה רבא וכדומה דבפרקים לא למדו אלא מק"ו כבוד ויראה וכאן אסור ואי"ה בפריי אבאר בזה:

בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק עב"י צידד אי לרא"ש בין אמת ליציב וכו' ובש"ע סיים בין ויאמר לאמ"ת לבד וברא"ש אין ראיה דא' ליציב כמשמעה במשנה על כרחך אין הכי נמי דאפילו באמצע פרק אין מפסיק ולאחר שכתב דאפילו באמצע סיים ויציב:

דף יד:

גמרא אמר עולא הקורא ק"ש בלא תפילין כאלו מעיד שקר בעצמו לשון נקי היא ורבינו יונה פירש דעצמו ממש שאומר ואין מקיים: ותפלה נמי אין להתפלל בלא תפילין יע"ש והא דאמר עדות שקר הא ידי חובת ק"ש יצא ואידך אמר דידי ק"ש כראוי נמי לא יצא כמו זבח בלא נסכים עיין רבינו יונה:

דף טו.

גמרא אמר רבא לא סבר מר כאילו טבל דכתיב ארחץ ולא כתיב ארחיץ יראה ארחץ פועל עומד ארחיץ ביו"ד אחר העין פועל יוצא אני ארחיץ לידים אבל ארחץ עצמי כל הגוף כאילו טבל והכי פירושו ארחץ עצמו אם בנקיון כפי מעלה עלי כאלו רחצתי עצמי כל גופי: אבל מדכתיב בנקיון יתירא הא אומר רבא גופא לומר כל מידי דמנקי:

אבל לתפלה מהדר וכו' כן היא גירסת הספרים ובתוס' ל"ג לה והנה דעת רש"י ז"ל דמשום הכי מחלק בין ק"ש לתפלה דתפלה זמנה כל היום וק"ש עד ג"ש: ואף דתפלה עד ד' שעות או חצות מכל מקום כל היום שכר תפלה איכא אבל ק"ש רק כקורא בתורה מכאן ואילך (עיין כסף משנה סוף פרק א' מק"ש אי כל היום יע"ש) ולפי זה ק"ש של ערבית נמי זמנה כל הלילה צריך למהדר עליה דלאחר חצות עובר מיקרי אבל ק"ש בזמנה הוה ועדיף מתפלה לאחר חצי היום ותפלת המנחה אין צריך למהדר אמיא דזמנה מועט מאוד יותר מק"ש שחרית דעיקר זמנה מט' ומחצה עיין רל"ב: ועיין חידושי הרשב"א הקשה בכאן על רש"י: ועיין רל"ב בט"ז הקשה על המחבר מסימן צ"ב לכאן דשם כתב דצריך למהדר אמים וכאן לא ולפי מה שכתבתי י"ל דסמך ארש"י בזה ולומר תפלת מנחה מועט הוא אין צריך למהדר כו' וק"ש של לילה אף על גב דזמן מרובה הוא מכל מקום דבר תורה אין צריך כל כך חיזוק ואין מקבלין טומאה כו' כמו בעל קרי כמ"ש הפוסקים בזה וכיון דמידי דרבנן הוא פסק לקולא ואי"ה יבואר בפריי ועיין מ"א סימן ד' סכ"ב הניח בצ"ע למה מברך בבוקר על נקיות ידים מסימן קנ"ט כוונתו דהמטביל כתב המחבר דאין מברך טבילה רק על נטילת ידים אם כן כל שכן כאן שלא לברך כלל גם אם כן במנחה למה לא יברך והתוס' הואיל ומנקה בעפר די אם כן הוא הדין שחרית יע"ש ועיין כסף משנה פ"ג מהלכות ק"ש הלכה א' בשם הר"ר מנוח במיכלי ושחרית מברך דאי אפשר בלא מים יע"ש והנה בשחרית י"ל הואיל ונעשה בריה חדשה שהחזיר לנו הנפש כמ"ש הב"י בסימן ד' ומשום הכי אם אין לו כלי כשר ומים כשרים אי מנקה בעפר יברך על נקיות ידים דבשחרית למה יברך מה שאין כן באכילה בטובל יברך על נטילת ידים והא דבמנחה אין מברך כיון דדי במנקה מה שאין כן בשחר הוא להחזרת הנפש ואי"ה בפריי יבואר בזה: ושם הארכנו יע"ש: ועיין אליה רבה שם ב':

ומ"ש הט"ז בסימן צ"ב דעת הרי"ף ז"ל דאפילו עובר זמן תפלה אני יודע דזה דעת הרע"מ לחוד ושלש מחלוקת בדבר לרע"מ בתפלה אפילו יעבור זמן תפלה צריך ליהדר אמיא ולרש"י ורי"ף כל שלא יעבור זמן תפלה צריך ליהדר עד ד' מילין כו' ולתוס' אפילו להדר כך אין צריך כל שאין מים מזומנים לפניו: ודע דיש חילוק בין דבד תורה וברכות ובין ק"ש ותפלה כי לד"ת וברכות דווקא כשידיו מלוכלכות הא סתם אין צריך נטילה ולק"ש ולתפלה אפילו היסח הדעת פוסל כמו בסעודה אפילו הכי מהני מנקה בצרור כי היסח דעת היא שמא נגע בלכלוך ועיין מ"א סימן רל"ב מזה וכעת א"י מנא להו זה דבתפלה וק"ש היסח הדעת פוסל כמו בסעודה דלמא רק לכלוך פוסל ולא היסח הדעת ומנקה

משמע משום לכלוך: והאי לכלוך לאו דווקא במקום טנופת וזיעה אלא אפילו במת מלוכלך צריך לנקות אותם:

משנה הקורא ולא השמיע יצא וכו' לכאורה יש בכאן פרושים א' ר' יהודא ור"י פליגי אי הרהור כדיבור דלר"י הרהור לאו כדיבור ולר' יהודא כדיבור דלא השמיע לאזניו ודיבור חדא היא (ועיין בעל המאור) ב' דכולא עלמא הרהור לאו כדיבור ופליגי במוצא בשפתיו ולא השמיע לאזנו לר' יהודא יצא ולר"י לא יצא ועיין לקמן גבי בעל קרי כתב ב' רבינא ור"ח אי הרהור כדיבור דמי או לאו: והנה רוב פוסקים כר"ח דלאו כדיבור אבל בש"ע סימן ס"ב פסק דע"י אונס כמו בעל קרי יצא ובלא אונס לא יצא אפילו דיעבד: והיינו דכאן אמר ר' יהודא לא השמיע לאזנו יצא הא הרהור לא ולקמן בעל קרי מהרהר אלא דיש לחלק בין אונס וכו' והיא מהירושלמי הביאו הב"י בסימן ב' ובאליה רבה ס"ב הקשה דר"ח ע"כ לקמן אפילו באונס לא יצא יע"ש ואיני יודע דודאי ר"מ סובר כן דאמר התם למה מהרהר שלא ישב בטל אלמא דלא יצא באונס ואפ"ה פסק המחבר כירושלמי כרבינא באונס ומן התורה הרהור כדיבור דמי אפילו לכתחלה באפשר או עכ"פ דיעבד דמן התורה אין לחלק בין אונס ללא אונס רק מדרבנן, ולפי זה שמע ישראל לדידן מיותר דבכל לשון גם כן אין צריך דהרהור יוצא לא שייך איזה לשון כמ"ש החידושי הרשב"א כאן (על הא דתרתי שמעת מיניה דר' יוסי סובר לא השמיע הוה כהרהור ולא שייך איזה לשון) ועל כרחך דשמ"ע היא כוונת הלב כדמסיק בדף י"ו א' גבי אומנין נאמר כאן שמע ונאמר הסכת ושמע כוונת הלב היינו שיבין מה שאומר ולא יהרהר בדברים אחרים וא"ש כי בשולחן ערוך סימן סמ"ך פסק מצות צריכות כוונה בפסוק א' בק"ש כרבא בשם ר' מאיר ואפ"ה פסק בסימן ס"ג דבעינן כוונת הלב ג"כ כרשב"א ומנא ליה הא אלא כדכתיבנא דשמע מיותר לדידן:

ועם זה יתישב הא דהר"מ ז"ל בפ"ב מק"ש ה"ח כתב לא השמיע לאזנו יצא ולא סיים אם הרהר דיצא ואלו בהלכות ברכות פ"א ה"ז כתב דהרהור דיעבד יצא (כאפילו בלא אונס) משום דפסק כרב יוסף דאמר מחלוקת בק"ש אבל בשאר מצות ד"ה יצא והיינו אפילו הרהור כדתניא בירך ברכת המזון בלבו יצא בלבו ממש משמע לא כפירוש רש"י וכמ"ש הכסף משנה שם, דבק"ש בעינן מוצא בשפתיו דמשמע בכל לשון שאתה שומע אלמא לשון בעינן דהרהור לא שייך לשון משא"כ בשאר מצות הרהור נמי יצא: וזה שכתב הרי"ף ז"ל כאן דרב יוסף וכתב תניא בירך ב"ה בלב"ו יצא והקשה רבינו יונה לאיזה צורך כתב כן הא פסק בק"ש כר' יהודא ולפי מה שכתבתי אתי שפיר אלא דרבינו יונה לשיטתיה בההיא דבעל קרי לקמן פסק כר"ח יע"ש: אבל המחבר סובר שמע בק"ש

לכוונת הלב ומשום הכי פסק באונס על כל פנים יצא ולהר"מ ז"ל אפשר בק"ש באונס לא יצא דשמע להכי אתא בכל לשון והרהור לא ומן התורה אין לחלק בין אונס כו' ובפ"ב מהלכות ק"ש הלכה א' כתב רק כוונה לצאת בעינן בפסוק א' דמצות צריכות כוונה והבן זה ועיין קפ"ה ור"ו ומ"ש המ"א דבאונס יצא תלה הדבר יראה לי כ"ש היא מק"ש כמ"ש ושם יבואר אי"ה בפריי בזה:

קראה ולא דקדק באותיותיה עיין פירוש המשניות ועיין פרק ב' מהלכות ק"ש ה"א דקורא להגיה יצא היינו שלא נתכוין לקריאה וכפרש"י ועיין כסף משנה שם אבל חסירות ויתירות וודאי לא יצא ולא שייך לקראה ולא דקדק וכו':

הכל כשרים לקרות המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן עיין או"ח תרפ"ט לענין מגילה ב"י וט"ז שם ופר"ח שם: ועיין ברע"ב שם במגילה כר' יוסי ובתוספת יו"ט וזה דלא כר' יוסף עמ"ש לעיל בסמוך ובמגילה י"ט ב' לא הוזכר כלל מרב יוסף כ"א רב יהודא ולכתחלה או ר"י דיעבד אלמא דלא חש לדרב יוסף:

דף טז.

משנה האומנין כו' מה שאין רשאין וכו' הנה ברייתא משמע דבעל הבית שוה לאומנין בק"ש דבתפלה בין כך וכך ירד הא ק"ש קורא בראש אילן ונדבך (דדוחק לומר דבע"ה בק"ש בזית ותאנה קורא למעלה) וכך כתבו כל הפוסקים ובטור ס"ג והשמיט דעת הר"ר מנוח הובא בפ"ב מהלכות ק"ש שסובר דבעל הבית בק"ש ירד (ומתפלל) ועיין אליה רבה בס"ג: והנה דעת הר"ר מנוח יראה ממשנה כן דאל"כ איך תנן אומנין אפילו בעל הבית נמי ובריייתא שמעינן שפיר ירד ומתפלל הא ק"ש למעלה מה שאין כן במשנה יש מקום לטעות ולהר"ר מנוח אתי שפיר ובריייתא י"ל דזית ותאנה למעלה בק"ש וזה דעת רש"י פירש דענפיו רבים ואין פחד כל כך ולא פירש כטעם ירושלמי דטורחא בתאנה כמ"ש הפוסקים ובא"ח ס"ג וצ' אלא דאי הכי בעל הבית בק"ש אמאי יש חילוק בין שאר אילן לזית אלא דאין פחד כל כך ומיהו לפי זה קשה על הירושלמי למה ליה טעמא דטרחתו מרובה ולא די בטעמא דאין פחד כל כך ויבואר אי"ה בפריי ומשמע מפוסקים בסימנים ג' וצ' דמיד שהגיע זמן ק"ש צריך לקרות מיד ויבואר שם:

והוי יודע דבר"מ פ"ב מהלכות ק"ש כתב הלחם משנה דאפילו עושין בשכרן מברכין ברכות לפנים ולאחריה כיון דק"ש ד"ת מברכין ברכותיה נמי יע"ש וא"כ י"ל מה נפקא מינה שקורין ק"ש למעלה הא צריכין לירד אחר אמת ויציב לסמוך גאולה לתפילה אם כן

ירדו מיד אם לא דמפני בטול מלאכה אין צריך לסמוך גאולה לתפילה דהוי רק מדרבנן ושם יבואר בזה:

גמרא והוא שבטילין ממלאכתן וקורין בפרק ראשון דלא לאשוויא עראי כל כך כתבו הפוסקים ובש"ע ס"ה דלא כתוס' ד"ה הא כו' ומשמע דאין חילוק בין בעל הבית ואומנין אף בע"ה מפרק שני עוסק במלאכה וקורא וכן מוכח סתימת ש"ע ס"ג וכן כתב הכסף משנה בפ"ב מהלכות ק"ש יע"ש ואין חילוק כלל בין אומנין לבעל הבית בק"ש וסבור הייתי לומר דבעל הבית צריך לירד לתפלה ומסמך גאולה וכו' משא"כ אומנין ובריתא בק"ש של ערבית דאין צריך לסמוך אלא שזה אינו דהא יכול לעשות מלאכה בפרק ב' וברכה אח"כ:

חתן פטור מק"ש וברי"מ פ"ד מק"ש ומכל מצות כו' ובפ"ו מהלכות סוכה עיין מ"מ שם ובא"ח תרפ"ז ול"ח ותוס' סוכה כ"ה ד"ה שלוחי מצוה וברי"ן שם ובש"ע א"ח סימן ל"ח פסק כר"ן ויראה הכלל העולה כשיש ב' מצות לפניו ואחת עוברת ושניה אין עוברת עוסק בעוברת וכל זמן שלא התחיל אבל התחיל באין עוברת אין צריך להפסיק לר"ן ולעשות המצוה עוברת במצוה דכשעוסק לא מחייבה התורה ומשמע וודאי אפילו אחרת עוברת אבל כשיכול לעשות שתיהן ביחד בלי טורח כלל חייב לעשות שתיהן וכן מי שלבש ציצית בבגדו מחויב בכל המצות אפילו על ידי טורח כי אין זה עוסק במצוה ואי"ה יבואר זה בפריי וכאן אין להאריך: גם בי"ד שמ"א דאונן פטור מכל מצות האמורת בתורה אפילו אין מוטל לקוברו צ"ע בזה ויבואר:

דף טז:

במשנה רחץ לילה ראשון (לילה זכר בהא הנקיבה ובא בזכר ופעם בנקיבה): הך רחיצה בצונן לפירש"י יש לה מקום איסטניס ענוג אבל הר"מ פירש איסטני"ס כמו איצטניס צונן ורחיצה בחמין היתה כי האבל אסור בצונן כל ז' כל גופו וחמין אפילו פ"א אסור עיין י"ד שפ"א: ובגמרא מסיק קסבר אנינות לילה דרבנן מחלוקת הפוסקים ידוע כי הרי"ף וגאונים והר"מ ז"ל בפרקים א' וה' מהלכות אבל דאבילות יום א' דבר תורה ולילו דרבנן ואנינות ואבילות אחד היא ואמר כאן דאי אבילות לילה של יום מיתה וקבורה דאורייתא לא הוה מקילין ברחיצה דאבל אסור ביום א' ברחיצה מ"ה לדעתו אלא דרבנן: ולא קשה קושית התוס' ד"ה אנינות יע"ש דכאן לענין אבלות איתמר: ואתי שפיר נמי דהר"מ ז"ל בפ"א מהלכות אבל ה"א דאונן שרי ברחיצה דדוד מלך ישראל סך ורחץ וכו' וא"כ מאי קאמר אנינות לילה וכו' דאונן אפילו ביומו קודם שנקבר שרי ברחיצה אלא

דעל אבילות קאמר וזו דעת הרי"ף הובא בטור יו"ד שמ"א אבל התוס' סוברים דאבילות יום א' דרבנן ומש"ה קאמרי משום אנינות ואונן אסור ברחיצה וכן היא ביו"ד שמ"א: ומ"מ קשה אפילו להר"מ ז"ל דהא איהו פסק בהלכות שביתות עשור דסיכה רחיצה משום הכי אסור מפי השמועה יע"ש מכל מקום וכ"מ ואפ"ה רחיצה שאין של תענוג שרי א"כ אימא אבילות ליל א' ד"ת וצערא לא מיתסר כי אם רחיצה של תענוג ואי אמרינן רחיצה בי"ה דרבנן שפיר וצ"ע:

דף יז:

פסקא חתן כו' הנה חתן פטור מק"ש ומכל מצות הר"מ פ"א מהלכות ק"ש ה"א דעסיק במחשבה דמצות וכל שיש טורח לעשות שתיהן פטור ממצוה אחרת: ואמרי רבנן אם רוצה קורא משמע בברכות או דברכות נתקנו בפ"ע או כנשים במ"ע שהז"ג כמ"ש התוס' י"ד א' ד"ה ימים ור"ג אוסר ליטול שם וגדולה לעצמו שמראה שיכול לכוין בפירש"י כאן והעלו בתוס' ד"ה רב ששת לדידן צריך לקרות והר"מ ז"ל שם הוסיף וכתב והוא שיתכוין דעתו דאל"ה אסור לקרות יראה דסובר דת"ק ור"ג פליגי במציאות לר"ג אכן סהדי דלא מצי ומכוין ולת"ק אפשר דמצי מיכוון ואם יודע שמצי מכוין קורא כשאר בני אדם ולמה ימנעוהו מלקבל מלכות שמים שאני ט"ב דיהורא כו' אבל אם לא מצי לכוין וקורא יוהרא הוא שב"א ישגחו אליו בעין הידור ויאמרו שמדקדק במצות ומכוין כמ"ש בפירוש המשניות יע"ש והר"א ז"ל בהשגות השיג ואמר אם לא מצי מכוין אע"ג דאין יוצא בק"ש בפסוק א' עכ"פ מ"מ כקורא בתורה עם ברכותי' אי דיהורא הא בזמן הזה כולם לא מכוונים והר"מ ז"ל העתיק חכמי התלמיד ואה"נ אפשר ישתנה הדין בזמן הזה ואין אחריות על הר"מ ז"ל בזה כי דרכו לכתוב דין הגמרא והטור בסימן ע"ן העתיק דברי הר"מ ז"ל והעתיק דברי התוס' ע"כ כתב הב"י דאפשר הטור סובר דהר"מ האידנא נמי קאמר אם אין יכול לכוין כשאר בני אדם אסור דהוה יוהרא ודווקא אם יכול לכוין כשאר ב"א וכעין חזרה מכ"מ ובב"י סימן ע"ן כתב דהר"מ פוסק כר' יוחנן מוחלפת כאן ור"ג סובר אם רצה קורא והתוי"ט הקשה דא"כ בפ"ה מה' תעניות דכתב ת"ח בטילין הוא כת"ק לא כר"ג והלח"מ בק"ש שם תירץ זה כיון דהביא דר' עקיבא דאין רואה סימן ברכה אף במקום שנהגו לעשות א"כ הרי כר"ג דכל אדם ראוי שלא לעשות ועמ"א סימן תקע"ה אות א' הקשה למה פסק בתענית דכ"א אין רשאי לעשות עצמו ת"ח והנה ר"ג גופא בתענית יו"ד ב' רג"א בד"א בשבת אבל צער זכור לטוב ור"ג סובר בט"ב יעשה

ת"ח אפילו באין צער ש"מ תענית לא דמי למלאכה דכמה בטלני איכא בשוקא משא"כ בתענית ואי"ה יבואר בפריי וכאן אין להאריך:

סליק פרק היה קורא

פרק שלישי מי שמתו

משנה מי שמתו משנה מיישמתו מוטל לפניו פטור מק"ש ותפלה ומכל מצות וכו' יש גורסין רק מק"ש ותפילין לא תפלה ולא מכל מצות עיין פוסקים

ולקמן בברייתא בשבת חייב בכל המצות רבותא וכאן רבותא אפילו ק"ש ותפילין פטור יע"ש ופטור לכאורה אם רצה להחמיר רשאי ולא הוה ברכה לבטלה כמו נשים במ"ע שהז"ג (דדוקא ברכה שא"צ עובר לא תשא הא ברכה שצריכה אלא שהוא פטור רשאי לברך) וכ"כ רש"י בגמרא אינו מברך א"צ ועיין א"ח ע"א פסק המחבר אם יש מי שישא משאו הוה בעיא דלא איפשטא בירושלמי ואין מוחין בידו והנה בק"ש י"ל ספק תורה הוה לחומרא וראוי באפשר לחייבו כיון דלדידיה איפשטא וברכות דרבנן י"ל דלא הוה ספק ולקולא כמו נשים במ"ע שהז"ג ועיין א"ר בשם ע"ת ולפמ"ש א"ש ובגמרא לקמן דפריך לפניו אין ומשני כאן אפילו חוץ לד"א אסור כ"ה גירסת רבינו יונה ורא"ש ומביאין ראי' דאסור ורש"י יעמוד זה באין מי שישא משאו ובגמרא דילן הגירסא פטור לקמן יעש"ה:

והוי יודע דאבל ביום א' אסור להניח תפילין וכ"ע מודים בזה אפילו לאחר הקבורה יש איסור ואין רשאי להחמיר ועיין א"ר בסימן ל"ח אי ביום קבורה לחוד אסור ומהריט"ץ אומר דמניח והנה בחה"ר מקשה אמאי נקיט תפילין אפילו לאחר הקבורה אין מניח ואלו למהריט"ץ. אין קשיא דלפניו לאו ביום איירי הא לאחר אלא ש"מ דביום קבורה נמי אין המיתה איירי הא לאחא שנקבר מניח אלא ש"מ דביום קבורה נמי מניח וכ"מ בט"ז ל"ח שכתב ביום קבורה ולא כתב לאחר הקבורה ומיהו אין ראיה כ"כ דאסור בתפילין משא"כ בשאר מצות להתחבר ביש מי שישא ונשאו אין מוחין ויבואר אי"ה בפריי וכאן אין להאריך בזה:

דף יח.

גמרא מאי בינייהו תשמיש המטה וכו' עיין פוסקים והלכתא דאסור במשמיש המטה דת"ק ור"ג פליגי לת"ק אסור לר"ג חיובא נמי איכא במ"ע הלכה כת"ק דכ"מ ששנה רשב"ג במשנה הלכה כמותו לא ברייתא ולענין אי אבילות יום א' ד"ת או לאו המחבר בי"ד של"ח פסק דהוה ד"ת והרב בהג"ה בשצ"ט סי"ג דהוה דרבנן ואף להמחבר לילה

דרבנן אף שסתם ואין להאריך בזה ת"ר המוליך עצמות כו' וכן בס"ת יש בכאן שלוש שיטות וד' פירושים שיטת התוס' דעצמות וספרים וס"ת שווים:

דבאין סכנה לא ירכב עליהם הא מפשילין לאחוריו ש"ד ובריייתא דירושלמי עצמות וספרים מפשילין לאחוריו באין סכנה ושיטת הרי"ף והר"מ אליבא דהרא"ש פליגי בחדא דבאין סכנה אסור בס"ת לאחוריו ובסכנה אפילו עליהם שרינן וזה שהוסיף הרי"ף ז"ל כדרך בעצמות כך בס"ת שא"ם מתירא וכו' הוספת דברים על הברייתא לומר שעיקר וכן אסיפא לבד לא אדוקיא כתוס' אבל שיטת רבינו יונה ברי"ף דבתרתי פליגי דבס"ת דווקא לאחוריו בסכנה הא עליהם לא ומינה דבאין סכנה לאחוריו אסור וז"ש הרי"ף מניח על החמור לא עליהם ובש"ע יו"ד רפ"ב ס"ג סתם כרי"ף ור"מ פ"י מהלכות ס"ת וכפירוש הרא"ש ז"ל ברי"ף דאל"כ היה לבאר דעליהם ממש אסור בסכנה ומדלא חילק המחבר בין ספרים לס"ת י"ל כמ"ש הב"ח שם דמפרש ברייתא דירושלמי בסכנה וה"פ כדרך בעצמות באין:

סכנה (דעליהם משמע הא לאחוריו שרי בעצמות) ה"ה בספרים בסכנה מפשילין לאחוריו ואם אי אפשר אף עליהם ממש שרי מלגנוב ואי"ה יבואר עוד וכאן אין להאריך:

עי'. א"ר תר"ע י"ט אונן בנ"ח וכן קיימתי מסברא ועיין ה' מגילה תרצ"ו ס"ו רמ"א בלילה חייב בק"ש ותפלה ומגילה וצ"ע ד"ת נמי פטור ואולי כליל י"ט **שני** הוה די"ט כתיב ג"כ במגילה אע"ג דמותר במלאכה משא"כ חנוכה ומ"ש א"ר דיענה אמן בי"ד שמ"א ס"א דאסור לענות אמן ואין לחלק בין יום ללילה ועיין שו"ת מגידות קס"ב:

דף יט.

גמרא ת"ר אין מוציאין סמוך לק"ש וכו' האי סמוך לפניה כדי שיוכל לקבור קודם ומלאחריה שקראו רוב הקהל עא"ח ע"ב ואם התחילו אין מפסיקין אפילו שיעבור זמן ק"ש כי קבורת מתים ד"ת והעוסק בד"ת פטור וכו':

אם יכולין להתחיל ולגמור מסיק פסוק ראשון ובפי' המשנה כתב הר"מ פרשה ראשונה ועמד בזה א"ר סימן ע"ב ויש לעיין אי קאי אאותם שיהיו שורה פנימית אבל אותם שיהיו חיצונים לא יתחילו לקרות בהילוך וטפי עדיף לאחר שיעמדו יקראו על עמדם ועיין בר"מ ז"ל פ"ד מה' ק"ש ה"ו וברי"א ז"ל ואי"ה יבואר ובהא דאמר יתחילו בק"ש כיון שעדיין לא הגיעו ניחוש עדיין יתחילו בק"ש ויש דיעות אי יגמרו כולה אעפ"י שיגיעו לשורה ד' פנימית כי ב"י בע"ב בשם מהרי"א ובחה"ר ג"כ כתב דלא

יפסיק ויקרא ואח"כ ינחמו ואמנם בטור יו"ד סימן שע"ו כתב בפירוש דמיד יפסיקו כשיגיעו לשורה והנה פסוק ראשון הוה ד"ת ותו לא א"כ משמע דיפסיק בדרבנן ויתחיל ד"ת אעפ"י שיש זמן אח"כ ואפשר דמחולקין בזה אם אכילה ד"ת או לאו ואי"ה יבואר זה באורך וכאן אין להאריך עיין בה' מגילה מ"ש איזה מהן קודם ועיין סימן ע"ב מזה ואם לאו לא יתחילו אלא:

ינחמו תחלה היינו כשיש שעות לקרות אח"כ אז ניחום עדיף ששניהם ד"ט כמ"ש רבינו יונה והודעת את הדרך זו גמילת חסדים אבל אם יעבור ק"ש יקרא ק"ש תחלה כיון שמ"מ לא התחיל בניחום ועיין או"ח ע"ב ושם יבואר:

דף יט:

גמרא העומדים בשורה עיין רש"י משמע לכאורה שורה ב' חייבין ואמנם כולם הסכימו שורה הפנימית הרואה את האבל היא דפטורה ועיין ע"ב וכאן אין להאריך ואף אם דרבנן בכלל לא תסור והוה כשל תורה מ"מ ד"ת גופא עדיף כה"ג:

אמר רב יהודא אמר רב המוציא כלאים בבגדו פושטין אפילו בשוק בספרי שושנת עמקים הארכתי בכלל וי"ו וכאן מה שיחונן ה' אותו אכתוב הנה מרש"י משמע דבאמת לאו שאין מעשה נדחה ולא ידע משוא"ת עד לבסוף וכלאים לבישה שוגג לגירסת בבגד"ו (עב"י מפני כבוד הבריות מהא דאבידה ש"ג דהלובש גופי' מוצא) ושיהיה כדי פשיטה הוה מעשה מדלקי עלי' על כל שהי' עיין ר"מ ה' כלאים פ"ז הלכה למ"ד ואין דעת הר"מ ז"ל שהרי שם הכ"ט כתב ולמה ידחה באבידה דממון הוא יע"ש הא איסורא בשוא"ת נמי אין נדחה מפני כבוד הבריות ועיין א"ח י"ג ומ"א וא"ר שם וכתבנו מזה בשושנת העמקים כלל וי"ו:

ובספר חמד משה י"ג הקשה מסימן שי"ז דקשר כו' במקום מצוה ואי"ה יבואר גם הראה מקום לסימן ח' להר"מ ז"ל יש איסור בלבישה ואי"ה יבואר:

ודע שלשון הר"מ ז"ל פ"י מכלאים הכ"ט אבל כלאים של תורה פושטו מי"ר והוא מיותר וכ"ה בי"ד בש"ע ש"ג אלא לפי גרסתו המוצא כלאים פושטו חבירו בשוק וממעשה דסידר הש"ס כרבלתא דמשמע דמישך שייכים וכו' והנה י"ל דהלובש מזיד בלבישה וחבירו מוצא אותו כו' לכן סיים בדרבנן לא זו דחבירו אינו מבזה אפילו הוא אין פושטו אבל של תורה פושטו מיד אפילו היה שוגג תחילה דשהיה מעשה ולהר"מ אפילו שוא"ת אין נדחה מכ"ה ומפני שבכלל וי"ו שם הארכנו מאוד אקצר בכאן:

מדלגין היינו ע"ג ארונות עיין תוס' ד"ה מדלגין הקשו על רש"י והנה הר"מ ז"ל בפ"ט מטומאת מת הט"ו ופ"ג מה' אבל הי"ג כתב כרש"י דגולל כיסוי ארון אלא שבט"מ כתב מדברי סופרים ובאבל כתב מדבריה"ם והנה מש"ס י"ל מרוביין סופרים פירשוהו אבל מדבריהם משמע מדרבנן ממש ושם כתב לוקה מכות מרדות וי"ל כל מריבוין אין לוקה מן התורה ומבואר זה בשרשים ומכל מקום אם נאמר דרשא דעל פני השדה אסממכתא כמ"ש הכ"מ שם בט"מ פ"ב א"כ אתי שפיר דמדרבנן נדחה מפני כ"ה כמבואר וא"י מה יעשה ר' עקיבא בפסוק דעל פני השדה דהקשה לו ר' ישמעאל בפרק בהמה המקשה ע"ב יעש"ה והנה הר"מ פ"ד ונט"מ ה"א פסק כחכמים דאהלות וכר' ישמעאל דנפשו' חסר לרביעית ממת אחד דווקא והוא מקרא " דהנוגע במת בנפש אדם לר' ישמעאל ארביעית והוקשה להם לתוס' חולין תרי קראי למה לי והרא"ם בויקרא כ"א תי' דחד לנוגע יתד לאוהל ומ"מ צ"ע לי דרש"י הביא בויקרא כ"א ובמדבר י"ט ב' דרשות אלה והוא דלא כהלכתא דבזה קיי"ל כר"ע דעובר במעי אשה טמא מהנוגע במת בנפש אדם ונפשת חסר לרביעית דם ממת אחד

והנה דברי מהרש"א ז"ל בתוס' לכאורה צ"ע טובא במ"ש מנא להו דכהן מוזהר הא לאו מפורש הביאו ויקרא כ"א על כל נפשות מת לא יבוא ומיהו יש לומר דכהן גדול חמור בזה מכהן הדיוט והדיוט נהי דמטמא מרביעית דם מקרא דהנוגע במת בנפש אדם מ"מ אין כהן מוזהר עליה ומתוס' פ' שואל הביאו רק רביעית דם ממת דמשום דהלכה כר' ישמעאל בזה דב' מתים אין מטמא רביעית י"ל כלל דווקא הוא כל שאין הנזיר מגלח אין כהן מוזהר והבן זה ואין להאריך והנה רשמתי בשו"ת מגידות שאלה א' שייך פה אמרתי לדבר בה שאלה מציבות ביה"ק נשברו ורוצים לרצוף ביה"כ בהם ושם הארכתי וכאן אדין בקצרה יש בהם איסור הנאה ויש בהם איסור טומאה להכהנים עיין יו"ד שס"ט לר"י ולרש"י גולל היינו כיסוי הארון ולר"ת וטור מציבה ושם מציבה יש לפותרו בכמה עבינים יע"ש והט"ז שם תפ"ח פי' הטור לבד וי"ל כי הטור והמחבר שכתבו דגולל הכהן מוזהר עלי' וכמ"ש הב"י וכמו שציין באר הגולה שם ממסכת שמחות דכל שאין הנזיר מגלח אין כהן לוק"ה הא איסור תור"ה יש כן משמע הלשון וא"כ הדרא קושיא לדוכתיה איך היה מדלגין על גבי ארונות

באיסור תורת (עיין ר"מ הלכות כלאים פ"י הכ"ט שאין דוחה ל"ת מפורש היא ל"ד) וע"כ כפירוש ר"ת וטור דגולל מציבה כו' אבל כיסו ארון לא ומיהו להר"מ ז"ל כתבנו לעיל דסובר גולל אין בו טומאה מ"ה כלל כ"א מדבריהם כמ"ש בה' אבל פ"ג ובה' **ט"מ פ"ב** וד' יע"ש בכ"מ הביאותיו לעיל:

והוי יודע דגולל דיש בו טומאה כמו מת עצמו במגע ואוהל יש בו מחלוקת לר"מ פט"ו דאהלות משנה ט' ובפי' הרע"ב שם דלאחר שפרש מן הקבר אין בו טומאה כלל אבל רש"י פ"ק דעירובין מ"ז פי' ובפי' הרע"ב שם דלאחר שפירש נמי דין גולל יש בו יע"ש ובתוס' י"ט שם:

והנה בדבר דאין מקבל טומאה כמו אבן ואדמה וכ"ח מוקף צמיד פתיל ובהמה וכדומה שייך פלוגתתן אבל דבר המקבל טומאה שעשאה גולל ויציר דלית בי' טומאת אוהל וכ"ש לר"ת וטור מציבה יציר זה (ל"מ מציבה כעין שלנו אפילו על הקבר הא מפסיק קרקע ופתוח מלמטה כמ"ש התוס' כאן) אף שפירש מגולל אפ"ה י"ל שנוגע בטומאת עצמו דומה לרוטב שקרש ונימוח וכי טומאה שבהן להיכן הלך וכנוגע בעצמו דמי וצ"ע בזה.) והנה אם נמצא אבן וא"י אם היה גולל או לאו להר"ם ז"ל ספק טומאה דרבנן לקולא אף ברה"י כמו דמוכח בפסחים טמא שהושיט ידו ספק נגע במשקין ובפני יהושע **דדברי** התוס' כאן ד"ה מדלגין דגולל אין מטמא רק צד החיצון לא צד הפנימי היינו ג"כ בדבר שאין מקבל טומאה כאמור דאל"כ וודאי אף צד הפנימי טמא שנוגע בעצמו ודברי התוס' מוסכמים לכ"ע אף להר"מ ז"ל בפירוש דטהור מ"מ הא בעודו על קבר לטמא החביות למשקין ועיין בלשון הר"מ פרק ששי מהלכות טומאת מת כתב דגולל שפירש כו' וכן חביות אין לו ביאור וקישור גם מנא ליה לחדש דין זה בפירוש דטהור וצ"ע בכל זה:

מלאו דלא תסור כו' דאורייתא הוא כו' אסמכינהו כו' שרי רבנן עיין פירש"י ד"ה כל מילי כו' רבנן אחלי ליקרי' משמע כפירוש בה"ג ור"מ ז"ל בשורש הא' דמילי דרבנן דין תורה יש להם מלאו דלא תסור אלא שהקילו בספיקן ואחלי' ליקרייהו בכ"הב לא אמרו מצותן כלל ועיין בספר השרשים להר"ם ז"ל באורך מזה ובמגילת אסתר יע"ש

ת"ש והתעלמת וכו' ממונא וכו' לרש"י באמת משמע דא"צ לזה אלא שוא"ת שאני אבל הר"מ ז"ל בפ"י מכלאים הכ"ט כתב אף באמת ממוצא וכו' בספרי שושנת העמקים הארכתי בכלל וי"ו ומ"ש הר"מ ז"ל באחותו כפירש"י וסובר דלאחותו קאי אנזיר וכ"ג ופסח וכו' ומיהו למ"ש רש"י לקמן דבטומאה אין קושיא דכתיב סמוך ללאו לאביו ולא קאי הלאו כלל למת מצוה משא"כ היכא דהלאו כתוב בסתם ובמקום אחר כתיב דחיית הלאו שפיר מקשה ונילף ומיניה י"ל באבידה כתיב (דברים כ"ב) לא תראה והתעלמת וכו' אבל כתיב בסיפא וכן תעשה וכו' לא תוכל להתעלם זה כתיב סתם ומקרי דחייה ועיין ר"מ ז"ל פי"א מה' אבידה ה"א חשיב חד לאו באבידה וא"י הא ב' כתיבי ול"ד ללא

יאכל שרץ העוף אלף פעמים דבחד לשון כתיב אבל כאן כתיב לשונות חלוקות לא תראה ולא תוכל להתעלם עיין בשרשים מנין המצות בשורש השני וכאן אין להאריך:

אמרת לא יטמא פירש"י ותוס' אפילו או למול בנו לא יטמא מטעם דאלה מצות פסח עליו בכרת ומילה שייכא כרת (בגדול כרת) מש"ה אין בדין לבטל זה מפני זה משמע הא שתיהן שווין אפילו כבר חל המצוה עליו אין קפידא ויש לו ברירה איזו שירצה יעשה ומתני' דגרסינן פטור מכל המצות אפילו עשין דכרת היינו שכבר מת לו מת וקודם שחל המצוה ולכך פטור:

ועיין חה"ר כאן ובספר שושנת העמקים בכלל דחיית עשה ללאו כתבתי בזה ומה שפירש"י דלמול בנו בערב פסח מיירי (הא בשאר ימים בקטן אין על אביו רק עשה) אע"ג דבלא"ה אין מטמא משום פסח י"ל דנ"מ ברוב טמאין א"כ לא יחזור לעסוק בעניני קבורה בלא לטמא עצמו אפ"ה לבטל ממילת בנו בע"פ ממילא מבטל מפסח דמילת בנו מעכב מלאכו' פסח וכו':

דף כ.

גמרא שאני התם דכתיב ולאחותו וכו' שוא"ת שאני פירש"י דקאי רק אפסח ומילה אבל טומאת נזיר וכו' לא מיקרי דחיה דלימר מיניה דסמוך ללאו כתב מיד דלא הלאו רק בשאר מתים לא במת מצוה:

ול"ד לשאר דחיה בגמרא שהלאו כתיב סתם ובמקום אחר נאמר דבחד מקום שרי שפיר מטעם דחייה קשה וליגמר מיני' כמו אבידה דלאו בתר' לא תוכל להתעלם כתיב סתמא כמ"ש לעיל. והתוס' ד"ה שוא"ת שאני מיאנו בזה וכתבו דא"כ כ"מ דאמר דחיה למה קרי ליה דחי' ומלת שוא"ת אין לו ביאור כפשוטו ומ"ש מפסח ומילה ותמיד יראה דקשיא להו אף לרש"י דהא הלאו של לא תעשה כל מלאכה משמע דקאי רק אמלאכת רשות לא מצוה שכן כתוב ששת ימים תעשה מלאכה רשות משמע ואפ"ה קרי דחייה ועיין חה"ר.

ודע שמ"ש רש"י ז"ל ציצית הוה שוא"ת הכי אמרינן ביבמות צ' ב' יע"ש ובתוס' שם אבל בספר חמד משה א"ח הלכות ציצית סימן ח' כתב שהר"מ ז"ל בפ"ג מה' ציצית ה"י כתב דציצית אסור ללובשן וכו' וזה לשון הר"מ ז"ל שם והיאך חיוב מצות ציצית כל אדם שחייב לעשות מצוה זו אם יתכסה בכסות הראוי לציצית מטיל לה ציצית ואח"כ יתכסה בה ואם נתכסה בה בלא ציצית הרי ביטול מצות עשה:

הנה מ"ש יטיל ואח"כ יתכסה י"ל מדרבנן וודאי אסור לכסות בלי ציצית מדברכין להתעטף כמ"ש התוס' ביבמות צ' ב' ד"ה כולהו אבל ממ"ש ואם נתכסה ביטל מ"ע

מבואר בעיטוף לבד ביטל מ"ע ואמת בש"ע השמיט המחבר בסימן י"ג דין זה דר"מ ושאני כרמלית דשוא"ת שהיה לבוש כבר ואולי יש לחלק בין כלאים דשהיה מעשה לציצית ושזה הקשה שם ביבמות והר"ר שלמה מטריוטש אית ליה דהלבישה אסור ושהיה לא הוה מעשה ומיהו בספר שושנת העמקים הארכתי בזה בכלל וי"ו ואי"ה בפריי סימן י"ב אבאר כאן כי הא דרב אדא' כו' כרבלתא רש"י פירש לבוש חשוב וצ"ל לבוש כפריות בחיקותיהם כו' ובערוך ערך כרבל פירש אדום כמי כרבלתא דתרנגולא ובמת ישראל לא הי' הולכין בזמנם בלבוש אדום ומכאן ראי' למ"ש קורעו ועיו"ד בסי' ש"ג ובספרי ש"ה כלל ואו כתבתי מזה שיש נ"מ לדינא בין פי' רש"י כאן לפי' הערוך ושכחתי כעת ואי"ה אבאר:

זתים שכבשן וכו' עיין פירש"י ז"ל ותוס' והנה בפרק שני דעוקצין ע"א מבואר פירש"י הוא פירוש הריש ז"ל ומתרץ בטוב קושית התוס' דלא כבשן אלא למראה שאם כבשן להיות יד וודאי מביא טומאה אף שנרקב קצת עדיין ראוים ליד משא"כ שאין כוונתו אלא למראה ופירוש התוס' הוא פירוש הר"מ ז"ל שם וכ"פ בחבורו פ"א מט"א הי"ו יע"ש:

משנה נשים ועבדים (שאין משוחררים) וקטנים פטורים וכו' הא מתני' ושמעתתא איכא לעיונא טובא ואבאר כעת בקיצור רש"י ז"ל פירש אפילו הגיע לחינוך עד י"ג שנים יב"ש פטור מדרבנן ג"כ וסוכה מיירי בידוע שיודע לשמור הא סתם קטן א"י לשמור וכו' ופירוש כן דסיפא דמזוזה ותפלה ובה"מ חייבין קטן הגיע לחינוך דלתוס' קשה זה ועיין ר"מ פ"ד מק"ש במ"ע פירש דברי הר"מ ז"ל מתני' פטור בהגיע לחינוך ומ"ה קאמר וא"צ ועיין בש"ע באלפס מזה:

וגם יקשה סיפא ולפירוש רש"י א"ש:

ולתוס' מ"ש ה"נ דפטור בלא הגיע לחינוך ועיין חה"ר בזה ועיין ר"מ בפירש המשניות קדושין ל"ז דתפלה מ"ע שהזג ואפ"ה נשים חייבות בו חזר בו בחבורו פ"א מתפל' כתב דהוה מ"ט שלא אזג לפיכך חייבים נשים כו' וכן כתב בש"ע ק"ו אפילו שלא הזג ומ"ה הוה ובפירוש המשניות היה סבור כגי' לקמן דרחמי נינהו דמה"ט חייבין הא לא"ה הוה שהזג דמ"ה אין לה תשלומין מיד שעבר היום ועיין מ"א בסימן ל"ח בסופו מה שהקשה על הכ"מ פ"א מק"ש למה יהי' הק"ש הזג ואפשר בזמן ביה"ש א"י של ערבית ולא של יום דלא מיקרו שכיבה גם לא זמן שקמים יש שוכבים באותו פעם ואנן בתר רובא אזלינן וביה"ש אין זמן ברור ובפריי אבאר עוד.

דף כ:

וחייבין בתפלה בקטנים שהגיע לחינוך דרחמי נינהו כינהו דאל"ה לא היו מטריחין לאביו גם סתם קטן אין מכוין אלא דרחמי נינהו ובמזוזה דה"א נקיש וכו' ובהמ"ז מפירש"י ז"ל נראה דל"ג פשיטא לקמן דוודאי צריך אי מ"ה או לומר דאע"ג דמ"ה לא מ"מ מחייב מדרבנן וז"ש רש"י לקמן מבעיא ליה אי ד"ת או דרבנן והא דקטנים חייבין במזוזה אביו עושה מזוזה לפתחו אבל קטן לאו בר מצוה הוא אע"ג דכתיב למען ירבו ימיכם אין קטן בכלל וה"ה אביו רק מדרבנן ועיין ש"ך יו"ד יצ"א דנשים דהוה שהז"ג ועוד גברי וכו' ול"ד קאמר ועיקר זה דלא נקיש וכו':

גמ' מתפילין עיין חה"ר יש אין גורסין דהא איכא מ"ד דתפילין לאו שהז"ג אלא עדיפא משני ורש"י ז"ל כתב נקיש בתפילין וכן במזוזה וא"י למה לא כפשוטו דאיתקש בקרא ואפשר גם כן איצטרך הקישא לענין כתיבה כסדרן ואי"ה יבואר

דרחמי נינהו ול"ג פשיט' רש"י דהיינו כמו שכתבו התוס' ד"ה בתפלה דדתפלה דרבנן [דלא כר"מ ז"ל שכתב דהוה ד"ת] ובדרבנן סובר רש"י אפילו שהז"ג נשים חייבות אלא גריס דרחמי נינהו ונתינת טעם דלא תימא דקטן לא מצוי בד' שעות אצל אביו ועוד מיסמך גאולה כו' אפ"ה חייב לחנכו בתפילה דרחמי הוה וכן נשים ס"ד דלא מצי מכוונתי וס"ד ליפטרו וכו' ומ"ש מהלל ממגילה וי"ל דה"ה דברי קבלה כד"ת ושייך פטור נשים משא"כ דרבנן ממש ומיהו הלל הר"א ז"ל בהשגות יע"ש השיר כליל התקדש וכו ועכ"מ שם וי"ל דכהר"מ ז"ל מד"ס ואלו הלל קבלה לא היו ראוי לקרות ד"ס אף דכל י"ג מדות ד"ס לדעתו ז"ל שהסופרי' פירשו כן משא"כ הלל מקרא מפורש בקבלה השיר וכו' ויבואר לקמן עוד מזה ומכר חנוכה שבת פרק ב"מ שאף הן באותו נס יש ראיה דאל"ה נשים פטורות ממשהז"ג דהוה דרבנן וע"ש בפריי הלכות מגילה.

נשים חייבות בקידוש היום מ"ה ומוציאות אנשים ש"ע רע"א והנה טעם שא' מוצא את חבירו מטעם ערבו' וש"מ נשים בכלל ערבות ותידע דאי ב"ה דאורייתא מוציאות ומ"ש הרא"ש ז"ל דאין נשים בכלל ערבות וכמ"ש רז"ה ג"כ בשמעתין לאו דאין בכלל ערבות אלא דכל שאין מחיובות בדבר לא שייך ערבות כה"ג והוא לשונו ועמ"ש בחידושינו במגילה במשנה קטן אין מוציא רבים י"ח וק"ה היינו שבת ד"ת ויו"ט דרבנן ובשבת רק בלילה וביום רק מדרבנן הא דאמר ד"ת דרבנן מלא תסור וככל אשר יורוך אלא לא היה לסתום) רמב"ם פכ"ט ה"א משבת ש"ע רע"א ומ"א שם ורפ"ט ועיין א"ר ברע"א הביא מכילתא משמע ק"ה מי"ט ד"ת יע"ש ועיין א"ר אי התפלל ערבית רק הכוס דרבנן תו

קטן מוציאה ומ"ש המ"א די"ג שנה לא סמכינן אחזקה יבואר בסמוך אי"ה מזה. והבדלה להר"מ ז"ל ד"ת וי"א דרבנן:

ועיין בש"ע רצ"ו ובאר הגולה ציין ר"י רבינו יונה ובאמת בר"מ ז"ל בפכ"ט מה"ש כ"כ בביאור ועט"ז ומ"א אות זיין וי"א תירצו על מ"ש רמ"א דאין מבדילין דרבנן באנשים גופא או דלית עשיה במו ואני העני אין מבין מה יענ' בהלל דמ"ע שהז"ג דרבנן ואפילו הכי נשים מברכות עליו עיין מ"א תכ"ב ותוס' כאן ד"ה בתפלה ועמ"א בשם הרא"ש בקדושין (דף ל"א א' בשם רבינו תם סומא בהגדה היכא דליכא יצוצו שפיר דמי) א"כ קשה המבדיל ליכא וצונו כ"א שבח אמאי לא יאמרו נשים

אמר ליה רבינא לרבא נשים מ"ה וכו' רש"י פירש דלא נטלו בארץ וכהנים ולוים י"ל מ"ח עיר א"ר קפ"ו (עיין ר"מ ז"ל ה' שמיטה פי"א) ומיהו גרים י"ל דאין מוציאין לרש"י ולתוס' ותורה וי"ל דאין זה מ"ה כי נוסח זה מדרבנן הוא וצ"ע והנה יש בכאן שלש שיטות א' שיטת רבינו יונה משמע איפשטא נשים דרבנן והיינו מדכלל נשים עם בן קטן וכמו התם **דרבנן** ואכל שיעורא דרבנן ה"ה אשה כה"ג דווקא ודכ"ע אית להו דר' עווירא אבי' ור' יוחנן לקמן מ"ח מ"ט והא דגדול דרבנן מוציא שיעור תורה דערב בדבר ומחויב מיקרי אי אכל שיעור תורה

ומיהו אי לא אכל כזית ליה ליה להוציא אחרים כיון דלא נהנה אין לו לברך והתוס' לקמן מ"ח כתבו דאכלנו אין לומר יע"ש ושיער רמב"ן במלחמות דהוה ד"ת דאביי ור' יוחנן לקמן פליגי אר' עוירא וליכא כלל שיעורא דרבנן וע"פ גדול בשנים ותבא מאירה שי"ד שנים מברך לבר עשרים ומינה ה"ה אשה מ"ה הוה דליכא שיעורא דרבנן (מ"ש רמב"ן על רז"ה דא' כזית דרבנן אין מחויב בדבר היינו אעפ"י שכל מצות אם יצא מוצא דמחויב מיקרי משא"כ אכילה אין מחויב מקרי כל זמן שלא אכל דאי בעי לא אכל והבן זה) ועיין בחידושי הרשב"א וכוונתו לסברת רש"י לעיל דף ל"ג בתפלה פשיטא דמדרבנן מ"ע שהזמן גרמא חייבות ובהמ"ז אמר מה"ד מ"ע שהז"ג משמע מ"ה הוא ומיהו במשנה כתבנו דל"ג רש"י בהמ"ז פשיטא יע"ש:

ועיין טור קפ"ו בשם הראב"ד דנשים דבר תורה והמעיין בר"מ פ"ה ברכות הלכה ט"ו מוקי הר"מ ז"ל בן מברך לאביו במקרין וה"ה אשה ועבד כה"ג משמע דנשים דרבנן ועיין סוכה ל"ח א' ובתוס' שם כתבו דבן לאו כה"ג מיירי וראב"ד ז"ל שפיר אייתי ליה התם דמיירי כו' מתני' דמקרין ועונין אחריהם:

אבל שיטת הש"ע כר"מ ז"ל פ"ה מהלכות ברכות דבעיין לא איפשטא אי כרש"י או כתוס' ונ"מ גריס:

ואי גריס בכלל ערבות או ממזר כתבנו במגלה מזה וכאן אין להאריך:
והוי יודע שרש"י לקמן מ"ח א' ד"ה עד כתב דקטן שהגיע לחינוך ליכא חיובא ביה כ"א על אביו רמיא וזה דעת הרמב"ן במלחמות יע"ש ולפ"ז בן לאביו ע"ה או מקרין או גדול כמ"ש הר"א והרמב"ן:
ומיהו י"ל במגילה מחולקין ת"ק ור"י בקטן להוציא אחרים לת"ק לא, ולר"י מוציא פליגי בהא אי הגיע לחינוך אקרקפתא דקטן הוא מונח או אאביו והא דבעי לדחוי כאן דאכיל שעורא דרבנן אתיא ברייתא זו כר' יהודא משא"כ לדידן ועיין ר"מ ז"ל פ"ה מהלכות ברכות ה"א כתב נשים ועבדים ספק אבל קטנים חייבין מדברי סופרים כדי לחנכם י"ל ברכת המזון דווקא הואיל דנהנה חייבוהו חז"ל לקטן גופא וז"ש חייבין משמע הקטנים דאקרקפתא דידהו מונח ולפ"ז בנר חנוכה וכדומה אין קטן מוציא גדול ויבואר בפריי אי"ה:
ולענין חינוך קטן במצוה דרבנן עיין א"ר קפ"ו בשם לבוש וע"ת והנה מקרא מגילה י"ל שאף הם באותו נס ונר חנוכה בשבת במה מדליקין ובהלכות חנוכה יע"ש:
ועיין סוכה ל"ח משנה מי שהיה קטן מקרין הלל אף על גב דהלל דרבנן אפ"ה בעיין מקרין דווקא בהגיע לחינוך עתיו"ט שם בזה:
וסבור הייתי לומר דר"מ פ"ה מברכות ה"א דחייבין הקטנים עצמן משא"כ בהלל אאביו מונח ומש"ה בעיין מקרין ואזיל לשיטתיה בפ"ג מחנוכה דהלל לאו דברי קבלה אלא דרבנן ממש ומכל מקום דוחק למה יש חילוק בין בהמ"ז לשאר דרבנן: ועיין א"ר סימן כ"ג ס"ו והוא ממגילה כ"ד א' ותוס' ד"ה אבל חילקו בין תרי דרבנן וכו' וא"כ אם נאמר כן בהכרח דקטן אין פורס או תרי דרבנן או דבדרבנן אין הקטן מחויב בחינוך וזה דעת הלבוש בקפ"ו דווקא כשאכל קטן כדי שביעה: וצ"ע על המ"א שם דכתב אפילו דרבנן ושם יבואר:
ואם ספק לאשה אי ברכה בהמ"ז יש לומר אי ספק בעיא דלא איפשטא דרבנן כדמשמע בפר"ח יו"ד ק"י א"כ הוה ספק דרבנן ואי ספק כזה מ"ה יש לומר דצריכה לברך מספק ולא הוה ס"ס דהוה משם אחד ויבואר:
ועיין בראש קדושין ל"א בשם ר"ת הביאותיו לעיל דהקשה ספק קרא ק"ש איך חוזר וקורא בברכות והא עובר על לא תשא יש לעיין ביה אפילו נאמר דברכות שייכים לק"ש כנראה בריש מכילתין בתוס' מאימתי מ"מ כיון דקורא ק"ש תו מחויב בברכות עמ"ש לקמן בסוגיא דספק קרא ק"ש:

והוי יודע דהיש"ש בב"ק פרק שביעי סימן ל"ז כתב דבר מחודש מאוד דקטן יכול להוציא גדול מ"ה רק מדרבנן לא והמ"א בקצ"ט אות זיין עמד בזה והנה אי לאו דמיסתפינא הייתי אומר כשעונה אמן הוה כמברך ומקרי כמ"ש לקמן נ"ג ב' והר"מ ז"ל פ"א מהלכות ברכות הי"א יע"ש וכה"ג איפשר דמ"ה יוצא ומדרבנן הוא דאין יוצא וא"ש מה דפסקו בקפ"ו דאין מוציאות אנשים בדלא ענו אחריהן אמן או יש לומר הרהור כדיבור וצ"ע בזה ואי"ה בפריי יבואר בזה וכאן אין להאריך: ועמ"ש תוספות ד"ה כדאשכחן:

נסתפקתי מי שלא אכל ובירך בהמ"ז לחבירו אם צריך חבירו לחזור ולברך או לאו לתוס' מ"ח ב' שאי אפשר לומר שאכלנו אם כן יצא חבירו דעבד גם לרא"ש יש לומר לכתחלה אין ראוי לברך כל שלא נהנה אבל דיעבד יצא ויש לומר שעבר על לא תשא ויבואר אי"ה בפריי ויש לומר נשים אין מעכבות עמ"ש בפתיחה:

משנה בעל קרי מהרהר בלבו וכו' כפירש"י ורבינו יונה מהרהר ק"ש וברכות כלל לא:

ולר"ח א"ש דהרהור לאו כדיבור דמי ורק שלא יהא יושב ובטל הצריכוהו בד"ת לא בדרבנן וכ"פ רש"י לעיל ט"ו ב' בהמ"ז בלבו היינו שלא השמיע לאזניו אבל לרבינא דאמר הרהור כדיבור ויוצא עכ"פ בבעל קרי דאנוס וה"ה בשאר אונס (וכ"פ המחבר ס"ב סעיף ד' יע"ש) ולא יוציא בשפתיו כדאשכחן בסיני אם כן ברכות נמי אמאי לא יהרהר ויוציא מה לי ד"ת או דרבנן:

וסבור הייתי לרבינא מפרש כירושלמי הביאו רבינו יונה בעל קרי מהרהר ברכות ואין מברך בפה אבל ק"ש ד"ת בפה וה"ה בהמ"ז וכו' ועומד בתפלה יקצר או מאריך בהרהור וגמ' כאן לר"ח הוא:

ולענין הלכה הש"ע בס"ב פסק ע"י אונס יצא הא לא"ה לא יצא ועיין ר"ו וקפ"ה ועיין מש"ל ט"ו א' פלוגתא דלא השמיע לאזניו כו' והר"מ פ"א מברכות פסק דיצא בהרהור משמע אפילו בהמ"ז ד"ת ואפילו בלא אונס ובפ"ב מק"ש משמע דלא יצא וטעמא שמע בכל לשון מהרהר לא שייך לשון אבל שאר מצות בלבו ממש יצא וכבר הארכנו בזה בדף ט"ו א' יע"ש:

ודעת רז"ה ז"ל דספיקא הוה והלכך בשל תורה לחומרא דהרהור לאו כדיבור דמי ומשמע ברכות דרבנן דיעבד יצא בהרהור ספק דרבנן לקולא יע"ש ואי"ה בפריי ר"ז אבאר בזה:

כדאשכחן בסיני היינו דלענין בעל קרי יש חילוק בין הרהור לדיבור דשם שומע כעונה הוה ומזה יש להליץ בעד הישי"ש ב"ק פרק שביעי סימן ל"ז הביאותיו לעיל בסמוך דקטן מוציא גדול מ"ה היינו דשומע כעונה ומכל שכן אי הרהור כדיבור דמי ומדרבנן לא יצא:

ולענין מי שמחויב רק לשמוע כמו נשים במגילה שי"א דאין מחויבין רק לשמוע אפשר הרהור כשמיעה דמי ועמ"ש לעיל ט"ו בזה וכאן אין להאריך:

דף כא.

גמרא והרי ברכת המזון וכו' עיין מ"ש לעיל בשם הירושלמי הפירוש בגמרא ועיין הגרסאות ברש"י ותוספות מזה: וכבר כתבנו לעיל מחלוקת הפוסקים אי הרהור כדיבור או לאו ועיין פרק שמיני מהלכות ברכות ובשלחן ערוך סימן ר"ט מי שנקט כסא וכו' וסיים בפה"ג יצא לכאורה משום דהרהור כדיבור דמי שוב ראיתי שזה אינו דכה"ג לא מהרהר כלל:

מנין לברכת התורה לפניה כו' ותיובתא רק להמוציא שאין מן התורה הא ברכת התורה לפניה לא איתותב עכ"פ ופירכא מיהא איכא לאחריה ועיין א"ר סי' קל"ט סוף אות זיין כתב בשם תשובת פני משה ברכה אחרונה בס"ת דרבנן, וראשונה לרמב"ן ורשב"א וספר החינוך ד"ת ולרי"ף ולהרמב"ם והרא"ש דרבנן ולא היה פנאי כעת לעיין בזה אולי אזכה לפרשו בפריי אי"ה:

אמר רב יהודא ספק קרא ק"ש וכו' אמת ויציב וכו' ור"א אמר ק"ש חוזר תפלה וכו' יש לי הרהור דברים והנני פורטם:

ואמנם אקדים ב' הקדמות א' כי מחלוקת אי פסוק א' ד"ת לדידן או כולה, ב' מחלוקת רב האי הובא בטור סימן סמ"ך וב"י שם דלרב האי אם לא אמר הברכות אף ידי ק"ש כתקנה לא יצא:

והנה אמר ספק ק"ש וספק אמת ויציב תרווייהו דמסופק בשניהם דספק ק"ש ואמת ויציב דאי וודאי שאמר אמת ויציב פשיטא דקרא ק"ש דסירכא נקיט והוא מוסכם לעיל פ"ק פתח למען ירבו סירכא נקיט וכן פסק בש"ע ועל כרחך ה"פ דמסופק בשניהם בק"ש ובאמת ויציב אומר אמת ויציב ולא ק"ש ואה"נ דהוי מצי למימר כן בהדיא והטעם כתבו התוספות ולפירוש מהרש"א ז"ל דעדיף טפי הכי דהוה ספק ספיקא דיצא שמא אמר שתיהן ושמא אמר ק"ש ועכשיו או"י משא"כ אי יאמר ק"ש ס"ס דלא שפיר עביד שמא לא אמר כלל שתיהן ושמא אמר ק"ש ולא או"י (ולכאורה הוה משם אחד) ולולי דבריו הקדושים הייתי אומר דאי אמר או"י י"ל דתיקן הכל משא"כ אי יאמר ק"ש מראה בתיקון זה דלא יצא כתקנה ממ"נ מה יועיל תיקון אמירה זו אי שלא אמר שתיהן עדיין לא אמר או"י ואי שמא אמר או"י ולא ק"ש זה אין סברא דוודאי סירכיה וכו' וא"צ לאמירה שנית ק"ש משא"כ אי יאמר או"י אפשר דבאמירה זו תיקן הכל דאמר ק"ש ולא או"י:

ויתישב מ"ש התוס' ואם ברור לו שלא קרא ק"ש כלומר אי התיקון היא דשמא אמת א' ולא ק"ש ז"א דסירכיה כו':

והר"ר שמעיה (כ"ה בחידושי הרשב"א ובתוס' שמעון) תירץ דספק או"י פרשת ציצית בכלל:

ולפ"ז ספק או"י עם ציצית חוזר ואומר או"י היינו ציצית עם או"י כי הכל חדא הוא וכ"כ א"ר בסימן ס"ג יע"ש יש לראות קושיא א' ספק ק"ש לא יתורץ להרא"ש דוודאי לא יחלוק על סירכיה דלישנא דלמען ירבו וא"כ קשה ובהכרח לתירוץ א' של תוס': וי"ל דקשה ליה דהיה לו' בבת אחת ספק קרא ק"ש וא"י חוזר לאו"י ולא לק"ש אבל להרר"ש שפיר דק"ש קרי עד פרשת ציצית וציצית עם או"י הכל נכלל באו"י: ומשכחת או"י בלא ספק ק"ש דקרא ק"ש:

ויש נפקא מינא בין תירוץ א' לתירוץ הרר"ש לדינא אם קרא פסוק א' ומסופק בשאר לתירוץ א' יאמר אמת ויציב לחוד דתיקן ב' ספיקות או שמא תיקן בקריאה זו הכל: משא"כ אי יאמר שאר הק"ש ולא כאמור ולתירוץ או"י של הרר"ש יאמר שאר הק"ש עם ציצית ואו"י ויבואר אי"ה סימן ס"ז ס"ד בפריי יע"ש בט"ז ומ"א וא"ר בשם לחם חמודות מזה:

והנה ר' אלעזר ספק קרא ק"ש חוזר וקורא ב' הפרשיות במשמע ועם הברכות כמ"ש הר"מ ז"ל פ"ג מק"ש הי"ג וכ"פ בש"ע סימן ס"ז ויבואר בסמוך:

וא"ש דרא"א ספק התפלל ולא אמר ספק אמת ויציב דרבנן אלא ממ"נ אי קרא כל הפרשיות עם ציצית כה"ג אף לרב יהודא או"י דרבנן ואי מסופק באו"י וציצית קורא ציצית וגם מברך כיון דפרשה זו ד"ת תו מברך כתקנה עם הברכות ולהרר"ש א"ש בפשיטות דאו"י היינו עם ציצית פשיטא גם לר"א או"י ד"ת הוה ואין חולק רק בק"ש ולהכי נקיט תפלה:

והוי יודע לרב האי ז"ל הובא בסימן סמ"ך ובב"י שם דברכות מעכבות אפילו הק"ש דלא יצא כתקנה א"כ י"ל דמהכא נמי סייעתא לדבריו דמדלא אמר ר"א ספק או"י אין חוזר דסובר ב' פליג על רב יהודא בהא דק"ש ד"ת ואפשר צריך לקרות כולן או דכל שלש פרשיות ד"ת ואם כן ממילא או"י דרבנן ואמאי שביק או"י ונקיט תפלה אלא דברכות מעכבות ק"ש מדרבנן וכיון שכן אף מן התורה לא יצא י"ח ק"ש וודאי דצריך לומר אמת ויציב דתו הוה ספק תורה:

ומנא אמינא לה ממ"ש התוס' בסוכה ג' א' ד"ה דאמר בסוף הדיבור דכל מדרבנן לא יצא מ"ה לא יצא יעש"ה וכבר כתבנו החידוש הזה במ"א ועתה ראינו סמוכת לזה ממ"ש

הרר"י בריש ברכות לאחר חצות לא יקרא ויש כח בידם בשוא"ת שיש כח בידם כה"ג לומר כל שעבר על דבריהם לא יצא מ"ה ידי ק"ש (כ"ש אי כל אשר יורוך ולא תסור מ"ה) א"כ ספק זה ספק תורה הוה ובהכרח צריך לקרוא או"י ונקיט רק תפלה זה נראה לכאורה ומיהו ממתני' בעל קרי מהרהר ואין מברך בהרהור אמר רבינא הרהור כדיבור ש"מ לכאורה ברכות אין מעכבות עכ"פ מ"ה יצא וי"ל לרבינא י"ל כירושלמי מהרהר ברכות ואין מברך כדכתיבנא לעיל וגמרא דילן אזלא לרב חסדא והבן זה:

בענין אי ספק דקרא ק"ש וברכותיה או לאו דחוזר וקורא עם ברכותיה יש טעמים רבים א' כל ספק מ"ה לחומרא וצריך לקרות וממילא צריך לברך שנית וזהו אם נאמר דמברכין על ספק תורה: משא"כ אם נאמר דאין מברכין על ספק תורה כדבעינן למימר לקמן בעה"י: (הטעם לר"מ כל ספק מ"ה שריא ורבנן החמירו בהו וגרע מוודאי דרבנן דמברכין דהוה כשל תורה מלא תסור משא"כ ספק תורה דהחמירו דרבנן לשיטת הר"מ ז"ל פ"ט מטומאת מת הי"א והחמירו לבד לא דליהוי כוודאי שהרי אתה רואה כך דוודאי דבריהם לוקין מכות מרדות ואלו ספק ד"ת אין לוקין מכות מרדות כמו שנראה מדקדוק לשון הר"מ ז"ל פ"י מכלאים הביאו הב"י ביו"ד רצ"ז בעיזא ושביטא ועיין מה שכתבתי בספר שושנת העמקים כלל מכות מרדות באורך מזה: וא"כ להר"מ ז"ל כל המברך ברכה שאין צריכה עובר על לא תשא משמע מ"ה כמ"ש בפ"א מהלכות ברכות וכמ"ש המ"א בסוף סימן רט"ו וע"ש בא"ר מזה וא"כ כמו שחשו והחמירו בספק תורה החמירו נמי לאידך גיסא דלא לברך ג"כ דאיכא לא תשא כיון דספק תורה לאו כוודאי דרבנן הוא וכאמור):

ויש טעם אחר הביאו הכ"מ בפ"ב מק"ש בשם הרשב"א ז"ל דהכי תקנו רבנן לקרא עם ברכותיו דהא ספק קרא ק"ש חוזר וקורא כל הפרשיות אף שפסוק א' ד"ת תקינו כך יע"ש ויש עוד טעם הפרישה הביאו א"ר סימן ס"ז לחלק בין ספק תורה אם מחויב לעשות המצוה כמו סוכה בשמיני וכמו מילת אנדרוגינוס דאין מברכין כמ"ש הר"מ פ"ג מהלכות מילה יע"ש משא"כ כשמחויב לעשות המצוה וספק אם עשה דעושה עם הברכה כמו ק"ש יע"ש: והנה י"ל הטעם דספק אם מחויב ספיק' מן התורה שריא ורבנן החמירו מספק וחשו על לא תשא כמש"ל משאין כן ספק אם עשה המצוה י"ל כה"ג מודה הר"מ ז"ל דספק תורה מן התורה לחומרא חדא דהעמיד אחזקה דלא עשה ולא קרא כמו שעמד ממטתו ועוד דרגלים לדבר דאם קרא ועשה היה זכור וכה"ג ספק מן התורה לחומרא אף להר"מ ז"ל ולכך מברך עליו ואין כאן לא תשא דמחויב הוא לעשות המצוה מ"ה כאמור:

והוי יודע דיש נ"מ בזה בספק אם בירך בהמ"ז דפסק המחבר בסימן קפ"ד ס"ז דחוזר ומברך וכ"פ הר"מ ז"ל בפ"ב דברכות די"ד ואם נאמר הטעם בפרישה דיש חילוק בין אם מסופק בחויב המצוה ובין אם מסופק אם עשה המצוה אתי שפיר האי דבהמ"ז: ואם נאמר כרשב"א דק"ש הכי תיקנה משא"כ בשאר מצות תורה אין מברכין אפילו מסופק בעשיית המצוה ונאמר דאפילו כה"ג ספק תורה מדרבנן החמירו מחמת ספק וגרע מוודאי דרבנן א"כ קשה האי דבהמ"ז י"ל דשאני אם מסופק בעשיית המצוה דחוזר ועושה מחמת חומרא י"ל דחשו ללא תשא ג"כ ואין מברך ומקיים מצוה התורה בלא ברכה משא"כ בהמ"ז דזה גוף המצוה וכלל אמרו בזה ספק תורה לחומרא בהכרח שיברך וכיון שחז"ל אמרו כן אין כאן לא תשא: וגדולה מזה בי"ט שני דרבנן שהם אמרו לקדש ולברך וכדומה לדעת הר"מ ז"ל כמו שיראה הרואה בפ"ג ממילה בתשובה שהשיב לחכמי לוניל הוא הדין וכל שכן כאן:

ויצא לנו מזה דין חדש כמו שאגיד באם אכל ומסופק ושכח אחר זה אם אכל כדי שביעה או לאו (ששהה ב' וג' שעות וכדומה או למ"ד כביצה הוי שביעה) לטעם דרישה דכל שמסופק באם מחויב אין מברך הוא הדין כאן ולטעם השני אף כהאי גוונא מברך ואי"ה בפריי סימן קפ"ד וס"ז וי"ז יבואר בזה:

ואמר רב יהודא כו' פוסק אפילו באמצע ברכה עיין א"ח ק"ז ובמ"א שם ועיין ר"מ פ"י מהלכות תפלה במעריב אף על גב דשויא חובה מכל מקום רשות היא ול"ש ב' תמידין דאברים ופדרים גופייהו רשות ואין מעכב ומ"א הביא דעת הר"א ז"ל: גם בספק התפלל זהו חידושא ושם יבואר:

דף כא:

גמרא מ"ס יחיד אומר קדושה כו' פירש"י כשמתפלל עם הציבור דיחיד לחוד בביתו מבואר במגילה אין פחות מעשרה ועיין בחידושי הרשב"א ורבינו יונה ומדאמר דפליגי בקדושה משמע מודים כ"ע צריך להמתין וכמ"ש תוס' ד"ה עד אבל הר"מ ז"ל פרק עשירי מהלכות תפלה הט"ו נראה דפליגי במודים ג"כ ועיין הגמי"י שם אות ר' ועב"י ק"ט ובש"ע פסק דלמודים נמי ממתין: ועיין רבינו יונה יראה דמפרש במודים דרבנן יע"ש ובש"ע לא זכר רק מודים דש"ע ושם פסק דר"ת שוחה במודים אפילו בסוף הברכה דחיובא שלא יהא נראה ככופר שרי יע"ש ובש"ע ק"ט הוזכר רק באמצע דלא כהרר"י ושם יבואר:

תוך תוך בגמרא (במדבר י"ז) בעדת קרח וצ"ל דיליף קרח ממרגלים עדה עדה מה התם עשרה חוץ יהושיע וכלב ה"ה כאן והדר יליף תוך תוך וכו' ועיין רבינו יונה כמדומה שיש ט"ס דלא כתיב במרגלים מהבדלו מתוך וכו' רק עד מתי לעדה הרעה הזאת יע"ש:
בתוס' ד"ה עד שלא יגיע ש"ץ למודים כו' ירושלמי וכו' והגיהו התוס' דמוסף לא שייך כאן דאמן של שומע תפלה יכול בשחרית במנחה נמי ומיהו המעיין ברבינו יונה וחדושי הרשב"א מביא בפירוש בשם ירושלמי במוסף י"ט ברכות יע"ש ועיין בש"ע רס"ח משמע דפסק כדיעה א' בסתם לענין שבת מוסף דלא פוסק באמצע וא"ר שם כתב דבב"י פסק דפוסק ובאמת דרכו בש"ע כדיעה א' בסתם וזה כירושלמי דמן הדין במוסף נמי י"ח וכולל ושם יבואר:

דף כב.

גמרא והתניא וכו' אבל מהרהר בלבו לכאורה זה יורה כפירוש הירושלמי במשנה ב"ק מהרהר ברכות יע"ש שהביאותיו לעיל וי"ל אבל באמת כלומר הא דמברך בהמ"ז וק"ש היינו דיהרהר בלבו לא שמוציא בשפתיו וא"ש דסיים אבל לא יוציא בשפתיו:
מה להלן באימה כו' ולקמן משמע הטעם דלא יהיה מצוין אצל נשותיהן אף שיש ליישב מכל מקום להר"מ פ"ד מהלכות תפלה ה"ד יש לומר שפיר דעזרא תיקן רק לתלמוד תורה אבל לתפלה אין צריך ולבתר הכי תיקנו לתפלה שלא יהיו מצוין וכו':

דף כב:

גמרא אמר רבא הלכתא כו' פירש"י ז"ל דלאו דסבר רבא הכי דהא בטלוה לטבילותא אלא כפי שיטת פלוגתת אמוראי יע"ש ועב"י סימן פ"ח נראה מקשה מהא דאמר רבא הלכתא יע"ש ועיין ט"ז שם מ"ש ומ"ג וד' כלים עב"י ובמשנה ג' כלים לא ד' ושיעור ט"ו קבין עיין א"ר ואי"ה בפריי יבואר: גם מ"ש רמ"א דאין לנדה להתפלל י"ל מסוף פרקין במשנה נדה שפלטה ש"ז ושם יבואר,
משנה היה עומד בתפלה ונזכר שהוא בעל קרי כו' זה בימיהם ועכשיו בטלוה לטבילה זו ומ"ש שהנץ החמה לוותיקין ושאר המשנה יבואר לקמן בגמרא אי"ה:
גמרא הא דאפשר לילך לפניו צריך דהכי עדיף טפי שיהא הוצאה לאחריו וא"ל מסלק לצדדין: ועיין בחידושי הרשב"א מפרש דזה מיירי אפילו במקום שראוי להסתפק שיש צואה כמו במקום אשפה אפילו הכי אין חוזר לפניו ודווקא צואה במקומו חייב לחזור והרר"י אומר אפילו לפניו במקום הראוי להסתפק חוזר וכאן מיירי במקום שאין

ראוי להסתפק ובש"ע סימן פ"א מביא דעת הרשב"א לכאורה בסתם וכ"מ בב"י פסק כהרשב"א ואפילו בק"ש ד"ת כן היא ועיין בחידושי הרשב"א מפרש בהדיא לפניו היינו חוץ לד' אמות הא תוך ד' אמות מקומו וחוזר: ועיין א"ר פ"א מ"ש דיעה א' בסתם יש לומר כיון שאין דיעה א' חילוק בביאור עם השניה יש לומר הלכה כהרר"י וכבר כתבנו כמה פעמים כן וגם ק"ש דבר תורה ובהמ"ז דבר תורה י"ל דספק תורה לחומרא: וצואה במקומו דחוזר ומתפלל באשפה כדמסיק לקמן כ"ה א' ובש"ע סימן ע"ו ס"ז וס"ח והיינו דמי רגלים אף חזקת אשפה שיש בה מי רגלים וספק דרבנן באיתחזק לחומרא כמו דאיתא ביו"ד ק"י כאן בספיקן לא גזרו כדמסיק לקמן ולא מטעם ספק דרבנן לקולא אלא שלא גזרו כאן: ומשמע הא ידע מתחלה שיש כאן מי רגלים והתפלל תפלתו תועבה דווקא ספק לא גזרו וכן מוכח לשון המחבר בסימן ע"ו ס"ח שכתב מי רגלים בספק אין חוזר שזהו יתור לשון דלכתחלה רשאי אלא לומר בוודאי חוזר ולשון מ"א צריך קצת תיקון ויבואר אי"ה: ועיין סימן קפ"ה ובא"ר שם: ומ"ש מ"א הולכין אחר המצוי היינו בצואה אבל במי רגלים י"ל כמו דאין הולכין בזה אחר החזקה באשפה הוא הדין דאין הולכין אחר המצוי ואם יש מי רגלים בבית וספק אם מאדם תולין להקל ושם יבואר אי"ה בפרייי:

דף כג.

גמרא אלא דכולי עלמא אם שהה חוזר לראש וכו' יש כאן פרושים רבים ואבאר קצתם כי יש לומר לדעת באם עמד והתפלל וידע היה דלא מצי לעמוד על נפשו אי הוה כמו בצואה דתפלתו תועבה או שאני מי רגלים דקילי: ולפי זה הוה מצי למימר דכולי עלמא אם שהה אין חוזר לראש בהוה מצי למוקי אנפשיה וכאן פליגי בלא מצי מוקי אנפשיה דמכל מקום גברא דחוי הוא כמו בצואה ומר סבר גברא ראוי הוא ולא דמי לצואה: ויש עוד פירושים ולא היה פנאי כעת ואי"ה אבאר:

ת"ר הנצרך לנקביו כו' לפירוש התוס' לעיל מעוות לא יוכל לתקן ואנן קיי"ל לעיל דחוזר ומתפלל במצא צואה במקומו הוא הדין כאן חוזר ומתפלל ומ"ש לקמן הכו"ן משמע לכתחלה היינו ביוכל לעמוד עצמו פרסה דמ"מ אסור לכתחלה לעמוד להתפלל עד שיפנה וכן כתב הר"מ והמחבר בסימן צ"ב דלא כגירסת הריי"ף דמותר והוי יודע דזה דווקא בנתעורר קודם התפלה אז אם אין יכול לעמוד עד פרסה שיעור שעה תפלתו תועבה הא בלא נתעורר קודם התפלה ובתוך התפלה נתעורר ואין יכול לעמוד רק שיסיים לא יפסוק ותפלתו מהני דיעבד דבל תשקצו דרבנן והם אמרו: וכן כתב הרשב"א

הביאו הב"י בסימן צ"ב ובש"ע שם וראייתו מהא דמים שותתין על ברכיו וסובר דהיינו בנתעורר אחר שעמד להתפלל ואיכא מאן דאמר דחוזר למקום שפסק והכין הלכתא בלא שהה: ועיין מ"א צ"ב אות א' דווקא לגדולים ולא לקטנים וכן מוכח בגמרא כ"ג וכוונתו ממים שותתין וזה אינו למ"ש הרשב"א ועיין מ"א אות ב' והם סתורים לכאורה למה שכתב באות א' ועיין א"ר שם ואי"ה בפריי שם אבאר וכאן אין להאריך בזה:

ת"ר הנכנס לביהכס"א כו' מפרש"י יראה דחולץ ברחוק ד' אמות משום איסור כניסה בגלוי בראשו ויראה דסובר כגירסת הראב"ד לקמן איבעיא להו בבית הכסא קבוע היינו שרוצה עתה לעשות ביה"כ וכדבעינן למימר לקמן אי"ה ומ"ש רש"י כל בית הכסא בלא חפירה שאם בחפירה סובר דא"צ להניח ברחוק ד"א כשיוצא מעראי הואיל והרעי מתגלגל ונופל בחפירה: אבל רב האי גאון פירש בהא דלקמן בביה"כ קבוע מותר להשתין כשהן בידו והא איכא ניצוצות פירוש קבוע בחפירה ואין כאן ניצוצות ורש"י פירש בקבוע בישיבה ליכא ניצוצות:

ת"ר הנכנס הולך ברחוק ד' אמות עיין א"ח מ"ג אולי אזכה לבאר אח"כ בסוף הפרק בזה וכאן אין הזמן גרמא:

דף כג:

גמרא תניא חדא צורר אדם וכו' ל"ק הא דאזמניה כו' וה"ה דהמ"ל הא דאתניה כי תנאי מהני עיין או"ח מ"ב ומ"א וא"ר מזה: והנה אזמניה וצר ביה בסתם אסור הא צר ביה ע"מ לפי שעה אתי דבור ומבטל דבור ושרי ואם צר ביה בפירוש ע"מ לעולם זה הזמנה וצר ביה ואסור ב"י שם ואם צר ביה ולא הוציא בפה רק במחשבה להיות צר לעולם צ"ע אם כה"ג מהני מחשבה:ואם תפר בגד לתפילין וצר חדא זימנא ע"מ לפי שעה כתב המ"א שם דאסור דלא שייך דיבור מבטל דיבור: ועיין מ"א וטו"ז ואליה רבה שם ובצמח צדק סימן פ"א במ"ש שם ראיה עיבוד לרצועות מהני תנאי מנרתיק איני יודע דזה לא במעשה וזה במעשה ואי"ה יבואר בסימן ס"ב וכאן אין להאריך בזה:

אמר מותר ואפילו אשתו עמו לכאורה מדמשוה להו דין אחד להם ואף אין אשתו עמו בעינן כלי בתוך כלי כמ"ש הרר"י לדעת הר"מ ז"ל פ"ד מהלכות תפילין הכ"ד ועיין כסף משנה שם וב"י שם: ומיהו מהא דפריך אשתו עמו אסור דילמא באין כלי תוך כלי וש"מ כהר"מ ז"ל דבאין אשתו עמו בעינא כת"כ ומינה באשתו עמו אפילו כלי תוך כלי אסור דזה אינו דא"כ מאי אריא מראשותיו בכל הבית אסור: ועיין ט"ז סימן מ"ו אות ד' באשתו עמו שאין משמש יע"ש ולכאורה להב"י י"ל דכל שהוא בזיון גדול החמירו טפי א"כ י"ל

מראשותיו חמור טפי ואפילו אין משמש גזור משא"כ בכל הבית וזה קצת בט"ז שם ושם יבואר אי"ה:

דף כד.

גמרא והא תניא ר' חייא עיין תוס' ומיהו ברייתא י"ל דלא מיתניה ביה ר"ח ור"א (דאל"כ אין כח ביד אמורא לחלוק על ברייתא עיין הכר"י ובד"ת שם) ומשמואל גופא אמר תחת מראשותיו באיבעיא וכו' ולהר"מ י"ל כמ"ש הב"י וכ"מ שם דבעינן כת"כ חוץ כר וכסת א"כ אי אפשר לתרץ כך ומתרץ מורשא לבר ודברי הט"ז שם אות ג' לא הבנתי כעת ומיהו ממ"ש התוס' אמאי לא מתרץ באשתו עמו להר"מ ולכ"מ ולב"י א"ש דאם כן לא מהני כובע לחוד עם כר ומש"ה מהני דאפיק מורשא וכו':

זיל אייתי תפילין כו' ביום טבילה הוה פירש"י דטבלה אשתו משמע דווקא הא אשתו עמו לחוד שרי דאל"כ היה לומר וידענא דאשתו עמו הוה משא"כ לפירוש הרר"י יום טבילה מקרי ועי"ז ידע דאשתו עמו הוה אין ראיה למ"ש הט"ז שם ושם יבואר אי"ה ועיין א"ר סימן ט"ז בזה:

אידי ואידי כו' עמ"א וא"ר מיישב זה דאיירי בן עם האב ובת עם אמה יע"ש ועיין פכ"א מהא"ב בהא דחיבוק ונישוק והיכא דאין מכוין לקירוב שרי:

דף כד:

גמרא המשמיע קולו בתפלתו וכו' עיין או"ח ק"א ובמ"א אות ב' אי בתפלה הרהור כדיבור וראיה שלו יע"ש וכוונתו מהא דב"ק מהרהר בלבו ק"ש לא הברכות ולא התפלה כדמסיק לרב חסדא שם ואמאי לא יהרהר כיון דיוצא ביה וליכא למימר הוא הנותנת דהרהור כדיבור בתפילה וב"ק אסור בד"ת ונאמר דר"ח אין סובר כדאשכחן בסיני מ"מ הא לכל מילי הרהור לאו כדיבור דמי ה"ה לענין איסור בע"ק לאו כדיבור וכמו שסיים המ"א ולפי"ז מה שכתוב הא"ר לק"מ וכדכתיבנא ומיהו לרבינא לא קשיא מידי אמאי לא מהרהר תפלה ויוצא יש לומר או דסובר כירושלמי מהרהר וכו' הביאותיו בסוגין שם או כדאשכחן בסיני לאו כ"כ סברא אלימא רק מה שמחויב מ"ה לא מדרבנן משא"כ לרב חסדא בשלמא אי תפלה הרהור לאו כדיבור וכדי שלא יהיו ציבור עסוקין שפיר יש לחלק בדרבנן לא הטרוחוהו כו':

אמנם מ"ש המ"א דבצ"ד לרווחא דמלתא לא הבינותי דהמחבר בסימן ס"ב פסק כרבינא דהיכא דאיכא אונס הרהור כדיבור דמי וכמ"ש בסוגין לעיל ובסוגיא דהקורא ולא השמיע

לאזנו יצא ולענין דינא אם הרהר א"צ לחזור ולהתפלל דלהזוהר אסור להוציא בשפתיו עיין ב"י בבדק הבית ובשל"ה ג"כ הביאו לזוהר זה (כתוב אצלי בשו"ת מגידות) ומ"מ לא יפה עושים המשמיעים קולם עד ששומע חבירו העומד אצלו אלא שבתבואת שור ברכות מייתי שם דשפיר למיעבד הכי רק שלא ישמיע לאחרים העומדים קצת בריחוק ואי"ה יבואר בפריי ק"א ומ"מ אי מבטל חבירו מכוונתו העומד אצלו גם התב"ש יודה דאסור בציבור כמבואר

עיין א"ר ק"א מסוטה פרק אלו נאמרים בכל לשון תפלה אין ראיה דאין יוצא בהרהור ל"ש כל לשון כמ"ש חה"ר בסוגיא דלא השמיע לאזנו כו' דאשמועינן דאפילו בלשון ארמית אומרה והוא דלא יתפלל בארמית או ביחיד או בשאלת צרכיו אבל תפלת י"ח יוכל להתפלל בלשון ארמית וה"ה נשים ויבואר בפריי אי"ה:

לבו רואה כו' והלכה לבו רואה ערוה אסור ויבואר לקמן אי"ה כ"ה ב' בהא דלא יקרא עד שיתכסה ושם יבואר באורך מזה:

אמר רב הונא אר"י כו' והלכתא כר"ח ומיהו ר"ה לא חלק אפסיק מפורש (דברים כ"ג) י"ג י"ד ט"ו אלא דסובר מהלך לאו מחניך הוה כמו שכתוב הרשב"א ז"ל כ"ה א' גבי היה גבוה עשרה או נמוך עשרה ואכתי קשיא לי לפי מ"ש שם דלא יראה קאי נמי אצואה א"כ איך חולק ר"י על קרא מפורש וי"ל דהוה עוצם עיניו דלאו לא יראה כל שעוצם עיניו שרי מידי דהוה אערוה גופא דלא יראה עליה וודאי קאי ואפילו הכי בש"ע סי' ע"ה ס"ג עוצם עיניו מהני ובב"י שם מבואר דמסברא דנפשיה כ"כ וראיה ג"כ ממים צלולים כל שעיניו לחוץ ורואה אנה ואנה ואין מסתכל בערוה שרי ה"ה כאן כל דמחניך קדוש רק לא יראה תו מהני עוצם עין ומפני שראיתי שעוריה בדברי הפוסקים בזה ומה גם שדרכי החכמה נעלמה מתני אמרתי לפרוט הדברים קצת:

ראשונה אחקור כמה חקירות א' אם צואה דמרחיק ד"א אם היא ד"ת או לאו ואם לפניו כמלא עיניו ד"ת או לאו:

ואם ממקום שכלה הריח דמרחיק ד"א משם אם הוא ד"ת אי לאו ומהו האסור בצואה אם מחניך קדוש או לא יראה בך ערות דבר ג"כ:

גם ערוה דאסור אם הוא מ"ה כשרואה או לאו וערום דאסור לקרות כשאין רואה ערוה מהו האיסור גם אי בצואה דיבור והרהור אסור או לאו:

הנה בקוצר אשיב צואה מ"ה צריך הרחקה ד"א כמבואר מכל הפוסקי' מקרא (דברים כ"ב) והיה מחניך קדוש כל תוך ד"א מחניך הוה ואפילו הרהור אסור כמבואר כאן ושבת ק"נ ע"א אמר ר' יוחנן בכ"מ מותר להרהר חוץ מביה"כ ומרחץ אע"ג דהרהור לאו

כדיבור דמי (ומכאן הוכיח הרר"י לעיל בעל קרי דהרהור לאו כדיבור דמי יע"ש) הכא לאו כתיב דיבור ופריך והא לא יראה ערות דבר ומשני ההיא לערוה הוא דכתיב ופירש"י ז"ל דבערוה אה"נ דיבור אסור הרהור מותר יע"ש (ולפ"ז אף למ"ד הרהור כדיבור דמי כמ"ש המחבר בש"ע ע"י אונס כו' מ"מ היכא דכתיב בפירוש דיבור הרהור מותר ועיין א"ר סימן ע"ו אות זיין תמה על הדרישה בזה יע"ש.) ואמנם יש מחלוקת בין הרשב"א לרא"ש ז"ל הובא בש"ע סימן ע"ט ס"ב ותוכן פלוגתתם כי הרשב"א ז"ל בחדושיו כ"ה א' גבי אשפה גבוה י"ט וכו' סובר דקרא (דברים כ"ג) ה"ק דבצואה יש מחניך קדוש גם לא יראה וכו ובערוה רק לא יראה לחוד והלכך תוך ד"א מלאחריו מחניך קדוש בעינן וחוץ לד"א לאו מחניך קרינן ביה ולפניו כמלא עיניו אסור מ"ה ולכאורה מלא יראה דקאי נמי אצואה אמנם כי דייקינן ביה שפיר לאו הכין הוה דהרי מלא יראה כל שעוצם עיניו סגי כמו ערוה כמו שכתב המחבר בסימן ע"ה ס"ו אפילו להרשב"א כמ"ש ב"י שם וכן כתב בחה"ר כ"ה ב' עם שיתכסה דבמים צלולים עיניו לחוץ ומסתכל אנה ואנה שרי ולאו מטעם כסוי דמים צלולים כערוה בעששיות דמי ועל כן הטעם משום שעוצם עיניו כו' וא"כ חוץ לד"א לפניו דהוה מחנה אחרת כמש הרשב"א שם אמאי אסור כמלא עיניו אפילו בלילה כדמוכח בירושלמי שהביא הרשב"א שם וכ"פ בש"ע ע"ט ע"א ועל כן אפילו חוץ לד"א אסור כו' וצ"ל דלפניו כל במקום שאפשר לראות הצואה מחניך קרינן ביה ומש"ה לא מהני עצימת עין בזה וצ"ל דחזר ביה הרשב"א לבסוף ממ"ש תחלה דחוץ לד"א הוה רשות אחלתן דזה לאחריו לא לפניו ובזה א"ש דברי הש"ע ע"ה ס"ו ע"ש ע"ט ס"א ותראה שהמ"א ע"ט אות א' כיון במלות קצרות במ"ש מחניך קדוש למ"ש (מ"ש המגן אברהם ע"ה אות ט' דמים צלולים כיסוי הוה אבל בגילוי ערוה לא מהני עצימת עינים א"י למה דלא כתיב ביה מחניך קדוש דאפילו תוך ד"א שרי בערוה כל שאין רואה מאחריו וגם לא כתיב ביה וכסית) ובזה מתורץ נמי תמיהת הט"ז ע"ה אות ב' יעוין שם ומכל מקום הנך, רואה דלפניו כמלא עיניו להרשב"א דברי תורה הוה וכן כתב להדיא גבי התפלל ומצא צואה במקומו חוזר ומתפלל הא מצא לפניו כמלא עיניו אין חוזר ומתפלל דלא ראה מקודם משמע דהוה מ"ה וכן בדין כדכתיבנא ואפילו עוצם עיניו וכאמור אבל להרא"ש י"ל דהוה דרבנן ויל"ד דהוה מן התורה ממחניי"ך קדוש כמו להרשב"א אלא בהא פליגי להרשב"א לא יראה נ"מ בחדר אחר כשרואה אסורה ולרא"ש לא יראה רק אערוה ומיהו אף להרשב"א צואה ברשות אחרת כל שעוצם עיניו דליכא מחניך רק לא יראה שפיר דמי כמו ערוה בעצימות עינים סגי וז"ש המגן אברהם ע"ט ח' ואזיל לשיטתיה באות א' כמו שכתב לעיל:

ויצא לנו הדיין בלפניו כמלא עיניו אם נאמר הטעם רק משום לא יראה דקאי נמי אצואה עכ"פ כה"ג הרהור מותר כמו שכתב בשבת ק"כ ע"א דבור כתיב כמו לגבי ערוה כה"ג ואם נאמר ממחניך קדוש כל לפניו במקום שיוכל לראותו אז לא הוי מחניך קדוש אם כן הרהור נמי אסור אמנם בצואה ברשות אחרת ורואה להרשב"א אסור זה דווקא דיבור לא הרהור כיון דמלא יראה ערות דבר נפקא לן) וכדכתיבנא:

מסתברא לי ריח רע שאין לו עיקר מדרבנן אסור לא מן התורה אבל ר"ת רע שיש לו עיקר דמרחיק ממקום שכלה הריח מיבעי לן לעיל אי הוי ד"ת או לאו והנה בא"ר סימן ע"ט אות א' הקשה לסמ"ג למה ליה טעמא כר"ח דתניא כוותיה ולא לחומרא כדלעיל צואה על בשרו כו' ולדידי יש לומר לעיל הוה מן התורה דאף על גב דצואה מכוסה בבגדו מכל מקום אותו אבר שצואה עליו לא מהני לאותו אבר כיסוי ובאותו אבר בעינן גם כן מחניך קדוש כל עצמותי תאמרנה ולאו מקרא דקבלה לחוד מפיק לה אלא ד"ת הוה משא"כ ממקום שכלה הריח יש לומר דהוה רק מדרבנן ומש"ה הוצרך לראיה:

הדין הוא דינא דצואה וכדכתיבנא:

והוי יודע דמי רגלים נמי מ"ה אסורים נגד העמוד הא שותת כ"ש כשנפל לארעא דרבנן הוי כדמסיק כ"ה א' מרומיא דקרא וכו' ומטעם זה ספק מ"ר שרי וספק צואה אסור שזה דברי תורה וזה דרבנן ומיהו נגד העמוד אסור אף הרהור דלא כתיב ביה דיבור כ"א ויד תהיה לך וכו' ויצאת שמה חוץ ומיהו עביט של מ"ר ואפילו מי המשרה כתב הרר"י כ"ה ב' גבי עביט דהוה מ"ה וא"י מנין זה לו ועיין א"ר סימן פ"ז א' הביאו יע"ש ולשון הש"ע שם יורה כהרר"י מרחיקין מהם כמו מצואה משמע דדין צואה להם וכ"כ בסימן פ"ו במי משרה ולפ"ז מי רגלים שמסריחין ביותר וריחן רע נמי מן התורה אסור אפילו נפל לארעא דכל דבר שיש לו עיקר ומסריח הרבה דינו כמו צואה כדאמרן ובפריי יבואר עוד אי"ה ודע דמי רגלים נמי מדרבנן כי נפיל לארעא לפניו כמלא עיניו כן כתב הר"מ ז"ל פ"ג מק"ש ה"ח ועיין לקמן כו' א' ל"ש אלא לאחריו וה"מ גם למי רגלים:

נסתפקתי במי רגלים אם עבר וקורא ק"ש או התפלל והיה יודע שיש שם אם חוזר ומתפלל או לאו דשמא דווקא בד"ת חוזר לא בדרבנן ועיין תוס' עירובין ס"ד א' משמע קצת דבדרבנן חוזר בק"ש ותפלה לא בשאר ברכות ועיין ש"ע קפ"ה שם הביא הספק דתוס' ערובין ואפ"ה ק"ש שוה לתפלה בצואה כמבואר בע"ה וע"ט:

אבל לענין שיכור בק"ש עיין סימן צ"ט במ"א והטעם כי כמה ירחק מהם ומצואה בק"ש נאמר וה"ה מצא צואה במקומו נמי אק"ש קאי ומ"מ צ"ע דשמא דווקא תפלה דנגד

קרבנות הוה זבח רשעים תועבה לא בק"ש ועיין בש"ע סימן ע"ו ס"ח מ"ר במקום שראוי להסתפק אין חוזר הא בוודאי ידע חוזר ושם בפריי אי"ה אבאר בזה:

עוד אשיב אל ראשונות דצואה בעששית מותר אף דמתחזיא ולא יראה כתיב מכל מקום מדכתיב וכסית וכו' אלמא זה תיקון הדבר הוא אף על פי דמתחזיא ולא יראה דלהיכא דלא מתכסיא כלל הוא כדאמרן הא כל שמכוסה אעפ"י שנראית שפיר דמי בצואה:

ודע דסבור הייתי לומר דאם צואה במים צלולים כל שמכוסה במים הוה כיסוי כמו ערום דעומד במים הוה כיסוי אף בצלולים לגבי ערוה דלא להוי ערום וכל שאין מסתכל בעיניו שם שרי ובאשה שרי שם לגמרי ובאיש בעינן חיבוק זרועתיו דלא יהא רואה ערוה כדבעינן למימר לקמן אי"ה ה"ה בצואה הוה כיסוי שוב ראיתי במ"א סימן ע"ו אות ט' דכיסוי לא הוה נהי דגילוי לא מקרי לענין ערוה יע"ש ואבאר עוד לקמן מזה גם בפריי אאריך בזה בעזה"י:

עוד אבאר לך אם ערום אף על פי שאין רואה ערותו אסור לברך כדתנן ערום לא יתרום כדמסיק לקמן נמי לבד באשה קוצה חלתה ערומה ופניה טוחות כדבעינן למימר לקמן מטעם גילוי ערוה ומיהו אם לבוש כתונת דק עד שערותו נראית ממנו כל שמעצים עיניו תו מותר לקרות ק"ש דכה"ג לאו גילוי מיקרי ואפילו כיסוי מיקרי דעדיף ממים צלולים דמהני לענין ערוה דלא להוי מגולה ומיהו אם חבירו עומד נגדו ורואה ערותו מתוך כתונת דק זה יראה דאסור הוא לקרות ק"ש ומנא אמינא לה ממ"ש חה"ר אהא והא איכא עגבות (כ"ד א') בשם הראב"ד ז"ל דלא יראה בך ערות דבר ולא כתיב לא תרא"ה תי"ו הנוכח אתה לא תראה אלא ה"פ גם כשהיה בקרב מחניך שאתה קורא ק"ש ומתפלל לא יראה חבירך ערות שלך אף שהקורא אין רואה אותה ולפי"ז כה"ג אסור ואי"ה אבאר זה בפריי:

רבי אסי אמר הוי מושכי עון בחבלי שוא רש"י פירש בדיבור בעלמא ותוס' פי' שוא חכם כמו שתרגם לשוא למנן וטוב יותר שלא היו מקיימין כלל לכאורה דאעשה עונשין בעין רותחא משא"כ בקום ועשה שאומר ד"ת במבואות המטונפות עובר בקום ועשה על והי' מחניך קדוש ולא יראה וכו' ואנו דהמעיין במנחות גבי סדינא בקייטא כתבו התוס' דווקא עשה שאין מוטל עליו כמו ציצי' יאין החוב ללבוש טלית בר ד"כנפו' משא"כ במ"ע שמחויב נענש אף שלא בריתחא (כה"ג שמעתי על מ"ש רבינו הגדול פני יהושיע סוף כתובת ולוט בא צוערה כו' בשם הגאון מוהר"ר יהונתן ז"ל) ואמנם הרר"י כתב לשוא וכו' במקום אחר עושה עבירה' ונהנה וכאן לא נתנה כלל שגם ידי ק"ש לא יצא וסבור הייתי לומר שמ"ש הר"מ ז"ל פ"ב מק"ש והטור והמחבר בסימן ע"ו דק"ש אם קרא

במקום שלא היה ראוי לקרות חוזר וקורא אע"ג דבתפלה ודילמא זבח רשעים תועבה דתפלה נגד קרבן כו' אפילו הכי השוה אותן ובק"ש נסתפק המחבר אי ברכות דומה לתפלה ובתוס' עירובין ס"ז משמע לכאורה דק"ש נמי שוה לשאר ברכות ולפי מה שכתב יש ראיה מכאן לשריא דלא יצא ידי ק"ש כלל ועיין תמורה ד' א' פלוגתא דאביי ורבא אי עביד מהני או לאו ולמ"ד לא מהני פשוט היא דידי ק"ש לא יצא וה"ה ברכות המזון דכל דבר שבקדושה כשהו' מהלך בקרב מחניך והיה מחניך קדוש ולא יראה וכו' וכבר הארכנו במקום אחר בסוגי' דתמורה הלכה כמאן ועיין בר"מ הלכות שכירות ובשאר דוכתין ואין כאן מקומו:

היתה טליתו חגורה על מתניו פירש"י ז"ל לכסותו ממתניו ולמטה זה יורה הורא' גמורה כמ"ש כולם ז"ל דבגילוי ערוה אף שעוצם עיניו וגם מפסיק בין לבו לערוה אפילו הכי אסור לקרות ק"ש ומש"ה פירש דממתניו ולמטה מכוסה ומיהו דווקא חגורה ממתניו ולמטה הא ממעל ללבו חגורה תו לבו רואה ערוה אסור ולפי רש"י והר"ר שמעי' כ"ה בתוס' ד"ה והרי לבו רואה ערוה שרי הא דממתניו ולמטה רבותא דממתניו ולמעלה מגולה לבו בק"ש שרי משא"כ בתפלה ודלא כב"ח דכתב גילוי ערוה אין איסור כ"א משום לבו רואה ערוה וכבר דחה הש"ך בי"ד סימן ריש אות א' מהא דתנן חלה פ"ב האשה יושבת וקוצה חלתה אבל לא האיש הובא בברכות כ"ד א' ואי משום לבו רואה ערוה א"כ תיקשי לפעמים דלבו רואה ערוה שרי יע"ש (עיין כ"מ פ"א ברכות ה"ח כתב ברייתא והיא משנה ועיין הרע"ב פ"ב דחלה סיים עגבות אין בו משום ערוה לענין ברכה ולכאורה צ"ע טובא דלעיל כ"ד מסיק טוח"ת דבוקת הרבה שאני שוב ראיתי שזה היא לשון ירושלמי הביאו הר"ש פ"ב דחלה ומכל מקום צ"ע למה הניח תלמיד דידן ושוב ראיתי שדבריו נכונים דתלמודא דידן לפום מה דמדחה סייעתא דרב הונא אבל באמת הלכה כרב הונא ויש לומר בר"ש פ"ב דחלה שכתב דירושלמי הא באמת אף לדידן כן:

שוב ראיתי למ"א ר"ו אות ה' העיר בזה על הרב יע"ש:)

והוי יודע שאני מסופ' בהא דערו"לא יתרום ויברך משום גילוי ערוה אף במפסיק בין לבו לערוה ועיניו אין רואות שמעצים משום גילוי ערוה אי מ"ה הוה או מדרבנן דגנאי הוא כמו שאסור לברך בגילוי הראש דאי מן התורה מקרא דלא יראה ערות דבר ולא כתיב לא תראה כעין מ"ש החה"ר כאן לעיל כ"ד א' בשמעתא דעגבות א"כ מה מהני מים צלולים וכפי הנראה קל וחומר הדברים אם צואה דמים לא מהני רק רוק עבה ולפי שעה כמ"ש הפוסקים אפ"ה מהני כיסוי זכוכית ובערוה דזכוכית ל"מ כ"ש כיסוי המים דלא להני אע"כ דרבנן היא דגנאי דהיא הלכך במים צלולים נהי דכיסוי לא הוה לענין

צואה דכתיב וכסי"ת דווקא מ"מ גלוי לא הוי לענין ערוה (עמ"א ע"ד ע"ה) וראיתי לש"ך בי"ד רי"ש ממרוצת דבריו משמע מלא יראה והיינו מדלא כתיב לא תראה והרגיש בסוף דבריו מערוה בעששית וא"י החילוק וצ"ע:

דף כה.

גמרא אבל בתפלה עד שיכסה לבו משמע כיסוי הלב וערוה סגי ואין נראה אלא כעומד בפני המלך בעינן ויבואר בפריי ע"ד וצ"א ואי מהני מה שמכסה הלב בידיו או לאו יבואר שם ועיין טו"ז בסימן ע"ד:

אתמר צואה על בשרו כו' יש פוסקין לחומרא משמע דמ"ה אסור דבכל איברים בעינן מחניך קדוש ויש מתירין וע"ש בש"ע סימן ע"ד ושם יבואר בעה"י ועיין רבינו יונה סוגיא דיומא צואה במקומה (בפי הטבעת) אסור לקרות ה"ד אי דנראית פשיטא לא צריכא בעומד כו' ופריך מרב הונא דמתיר ומשני במקומה נפיש זוהמא וקשה תחלה פריך פשיטא ואח"כ מקש' מרב הונא וע"כ תירץ הרר"י דמיירי רב הונא בין אצילי ידיו ולכן לכתחלה דעומד נראית פשיטא רב הונא מודה יע"ש זה כוונתו ולמאן דמתיר אפי' שלא בין אצילי ידיו וכדומה צ"ל דתחלה היה סבור דר"ח סובר דאסור דלא ידע עדיין מחילוק במקומה נפיש זוהוא ופריך פשיטא כלומר מ"ש במקום"ה דנקיט לימא כר' חסדא ומשני עומד וכו' ופריך השתא דלא הוה כהלכתא דכרב הונא קיי"ל ומשני וכו' משא"כ למאן דמפרש בין אצילי ידיו אין הכרע כ"כ די"ל דרוצה לשנות אליבא דכ"ע ובפריי יבואר עוד:

הני ציפי דבי רב וכו' כתבתי לעיל דריח רע שאין לו עיקר מדרבנן הוה והכי מוכח דאל"כ בד"ת למה הקילו דבעינן והיה מחניך קדוש אלא מדרבנן ובד"ת בבית המדרש א"א אבל לק"ש החמירו:

אבל ריח רע שיש לו עיקר כתבנו דמרחיק ממקום שכלה הריח יש לומר דהוה ד"ת יע"ש:

אתמר צואה עוברת כו' עב"י ע" ור"מ פ"ג מהלכות ק"ש מפרש הב"י להר"מ ז"ל דווקא תוך ד"א הא כמלא עיניו לא ולכאורה יאמר דפסק כרי"ף רבו דלקמן ע"ב ערוה בעששית וכו' צואה בעששית שרי גריס דמחניך קדוש לא כגירסת הספרים דצואה בכיסוי תליא כו' שזה לחה"ר דלא יראה קאי אצואה נמי והוה מ"ה וצריך לו' דגלי קרא וכסי"ת כיון שמכוס' ליכא ביה לא יראה נמי משא"כ להרא"ש דפסק צואה ברשות אחרת אעפ"י שרואה שרי והארכנו לעיל בזה דסובר לא יראה רק אערוה ובצואה מחניך קדוש ומכוסה הוי מחניך קדוש ולפניו כמלא עיניו מדרבנן הוא שמא יתקרב תוך ד"א או טעם דגנאי הוא והלכך בצואה עוברת לא גזרו כה"ג ובפריי אי"ה יבואר:

ועיין א"ר החזיק בסברת הר"מ ז"ל מהאי דרב פי חזיר כצואה עובר"ת דמי לימא פי חזיר כצואה דמי אע"ג דסליק מנהרא יע"ש ואין כ"כ ראיה דלא החליט רבא אי כרבה או כאביי ואמר פי חזיר אעפ"י שעומד במקום אחד במעט רגע לא חשיב קבוע כי מתנועע הוא תמיד וכעוברת דמי ומ"מ הא דפריך פשיטא לא יתישב דאימא קמשמע לן אף על גב דעומד במקום א' חשיב כצואה עוברת ואין להאריך בזה:

אמר רבא הלכתא צואה בחרס אסורה עיין א"ח סימן פ"ב ובמ"א דצואה קרושה מקור אסור לקרות כנגדה וכ"כ א"ר שכן דעת המ"א להחמיר ופשוט הוא דמה:

מהני נקרשת אעפ"י שאין בה עתה ריח רע דאי ביש ריח רע אפילו נפרכת אסורה ומטהרות קרשו וכ' בטומאה אין ראיה מכאן כדאמרן:

ויראה לי בעת הקור שמכוסה בשלג ויש צואה תחת השלג לקדש הלבנה וכדומה שרי דשלג הוה כיסוי ומנא אמינא לה מהא די"א דמכסין בשלג כי לשלג יאמר הוה ארץ ואנן ק"ל דמגדל צמחים בעינן הא כיסוי מיהו הוה כדאמרן כתיב וכסית בשלג נמי הוה כיסוי:

דף כה:

גמרא ותרי לבו רואה ערוה וכו' עיין א"ח סימן ע"ד מזה ואם לבו בחוץ ממים שרי ויש לעיין בזה דעיניו חוץ למים רואה אנה ואנה וכעוצם עיניו דמי כמ"ש בחה"ר כאן משא"כ לבו רואה ערוה במים צלולים מה הוה הא ערוה בעששית אסור לקרות כנגדה ואי"ה בפריי שם יבואר ודיני ערוה קצת כתבנו לעיל מזה בארוכה וכאן אבאר עוד בקיצור:

בערוה לא יראה איכא מחניך קדוש ליכא הלכך תוך ד"א ועוצם עינו או מאחוריו שרי ועיניו רואה ערוה מ"ה אסור הן שלו או של חבירו וערות קטן מבואר בש"ע שם בסימן ע"ה ס"ד ובמגן אברהם ח' דאין לאחוז במילת קטן ובא"ר דאין נוהגין כן אלא אוחזין בו ועיו"ד סימן רס"ה ס"ח דמילה כ"ע מודים דמחניך קדוש דעוסק במצוה ומ"מ מילת גר גדול לכסות בשעת ברכה ואם קרא נגד ערוה חוזר ומברך עיין א"ר שם ואם לבו רואה ערוה יראה דמדרבנן הוה ואם ערום בגילה ערוה מפסיק בלבו מש"ך יו"ד רי"ש משמע דמ"ה הוה וכנראה מחה"ר בהא דכ"ד א' עגבות לא יראה ולא תראה ולענ"ד משמע דמדרבנן הוה כדכתיבנא לעיל ואם חבירו רואה בערות הקורא י"ל דהוה מ"ה ובמים צלולים לא מיקרי גילוי ערוה אבל צריך שלא יהי' עיניו ולבו רואין וה"ה אם לבש כתונת דק עד שערותו נראית מתוך הכתונת נמי לא מיקרי גילוי ערוה וכ"ש הוא

אמר רבא צואה בעששית וכו' והא מתכסיא וכו' וברי"ף הגירסא מחניך קדוש והא איכא פרישנא לעיל דלכאורה זה גירסא רשב"א וזה גי' הרא"ש דלא יראה אערוה ובצואה כל

שמכוסה מחניך קדוש ולחה"ר דלא יראה אצואה הגירסא וכסית גלי קרא בכיסוי סגי אעפ"י דמתחזיא ומיהו איכא לעיונא דמחניך קדיש דכפית כלי א"י כיון דלאו רשות אחרת הוא ליכא מחניך קדוש אם לא מוכסית וי"ל ואין להאריך:

אמר אביי צואה כ"ש מבטלה ברוק עבה ולפי שעה דאח"כ נימוח ומים לא הוה כיסוי גבי צואה דבעינן וכסית דבר הראוי לכיסוי דווקא עמ"א ע"ה וע"ו:

אמר רבא צואה בגומא מניח סנדלו כו' תיקו יש מפרשים דבוק"ה בסנדלו תיקו והר"י מפרש כה"ג שרי ודבוקה בסנדלו ממש תיקו יע"ש ובש"ע פסק בע"ו כפי' א' ולחומרא והנה להרר"י תפשוט דבוקה אסור דאל"כ למה לי צואה בגומא אפילו בארץ מניח סנדלו עליה אלא דבוקה אסור מיבעיא בגומא ורק נוגע סנדלו ולחומרא ועיין כ"מ פ"ג מק"ש הי"א בשם הר"ר מנוח ושם יבואר בפריי אי"ה בעה"י בזה בסימן ע"ט:

כתב ע"ת הביאו א"ר ע"ו אות ב' אם קרא ק"ש וברכותיה וסנדלו נוגע בצואה דחוזר וקורא ק"ש בלא ברכות דהוה מדרבנן וא"ר כתב כמו בסימן ס"ז וע"א בסוף דתקנו כל שקורא קורא כתקנה עם הברכות יע"ש:

והנה יש לחלק בספק זו אם אמר ברכות וק"ש כיון שקורא ק"ש כתקנה בעי למיקרי אף על גב דברכות אין מעכבות ולא שייכים ממ"ש לק"ש מדלא מברכין וצוונו וכו' מכל מקום קורא כתקנה כיון דחל הספק על שניהם יחד משא"כ כאן מיד שאמר שתים שלפני הק"ש וסנדלו דבוקה בצואה יצא ידי הברכות דספק דרבנן לקולא גם ס"ס שמא תיקו לקולא ושמא דווקא בק"ש ותפלה לא בשאר ברכות כמ"ש המחבר בקפ"ה וכיון שוודאי יצא מה לי לספק הנולד אחר כך בק"ש הוה כוודאי אמר ב' שלפניה גם באמת ויציב יש לומר דיצא דלא שייך ממ"ש לק"ש ומיהו מודינא אם קרא ק"ש ומצא צואה במקומו דחוזר ומברך ק"ש עם ברכותיה וכדומה או צואה על בשרו די"א ויש מתירין והוה ספק תורה יש לומר כן ואי"ה בפריי יבואר:

והא דתיקו דכאן לא הוה ס"ס שמא כפירוש הרר"י ושמא תיקו לקולא י"ל דאין הכרעת המחבר ורמ"א כלום

ת"ר גרף של רעי ועביט מי רגלים כו' גרע ממ"ר דמהני ביטול וכאן לא מהני ועביט כתב הרר"י דהוה דאו' ואף על גב דמ"ר דרבנן זה הוה כצואה וכן מי משרה וכדומה הוה מן התורה וכתבנו לעיל מ"ר נמי שמסריחין מן התורה הוה ויש ליזהר בעביט מ"ר וכדומה ולענין תחת המיטה אחר א"ח וכפאה ע"פ לא מהני דכצוא' מעלי' דנינן לה אבל כיסוי וודאי מהני לה וזה פשיט ואי"ה יבוא' בפריי:

דף כו.

גמרא גלימא אקמטרא ככלי בתוך כלי דמיא אף על פי שאין מכוסה הבגד רק מלמעלה ומצדדין אבל למטה אין מונח בגד שפיר דמי עיין פוסקי' והר"ם:
לא שנו אלא לאחריו אבל שלפניו כמלוא עיניו ברייתא הוא כ"ב ב' מהלך לפניו עד שיזרקנה לאחוריו ד"א הא לפניו לא מהני ד"א רק כמלא עיניו ודרך אמורא להשמעינו מה ששנוי בברייתא אם אין מפורסמת כמו תנו רבנן וכ"ש משנה השגורה:
ובית הכסא ישן אעפ"י שפינהו הוה מן התורה אבל חדש שזימן ולמצלי בתוכה דרבנן הוה עיין ש"ע פ"ב ושם יבואר אי"ה:
מ"ש הש"ע בסימן ע"ד וע"ה וע"ו בערוה בעוצם עיניו שרי כ"מ מחה"ר בהא דכ"ה ב' ולבו רואה ולא פריך עיניו רואות דאין רואה שרי דוודאי לא תליא מה שהם חוץ למים כמו ערוה בעששית דאסור אם לא בעצימת עין ולולא זה היה מתישב דברי הרשב"א בחדושיו בהא דלפניו כמלא עיניו והבן ואי"ה בפריי אבאר עוד וכאן אין להאריך בזה:
משנה זב שראה קרי וכו' פירש"י טמא ז' משמע אי ראיה אדיום א' ר"י מודה והיינו אי ט"י דזב לאו כזב דמי א"נ טעמא דר"י טומאה קלה אין חלה על טומאה חמורה וראיה יום א' אין חמור יותר מב"ק ומיהו ר"י אפילו ב"ק שראה זיבה פוטר ועיין ר"מ פירוש המשניות ומשמעות אע"ג דרחיצה נהגו האידנא כמ"ש בחבורו פ"ד מה' תפלה ה"ו מנהג פשוט בספרד שאין ב"ק מתפלל כל אחד רוחץ בשרו במים היינו ב"ק לחוד אבל זב שראה קרי או נידה וכו' לא נהגו ואין בו מנהג ומתפללין כך:
עש"ע פ"ח הי"א מתחלה לשון הר"מ ז"ל וסיום עזרא תיקן בתורה ותפלה שלא יהא מצוין וכו' אינו לשון הר"ם ז"ל בפ"ד מה"ת ה"ד שב"ד של אחריהן תקנו לתפלה ונשים נדות בש"ע פ"ח בהגה וממשנה מבואר דמתפללת נדה שפלטה וכו' ושם יבואר ועתיו"ט מ"ש שפלטה שלא יהיו נשמעות וכו' היינו מטעם שלא יהוי מצוין כתרנגולין ולמה הוצרכו לתקן באשה גם כן שגם היא לא תהיה נשמעת לו וכ"כ עוד והמשמשת והא דלא תנן ב"ק שראה זיבה לר"י לאשמעינן דמשמשת כרואה קרי דמי

סליק פרק שלישי מי שמתו

פרק רבעי תפילת השחר

תפלת השחר עד חצות ר"י אומר עד ארבע שעות וכן הלכה כר"י וזהו סוף זמנה ותחלת זמנה בש"ע סימן פ"ט ס"א שינה מלשון הטור דבטור כתב זמנה משהאיר המזרח ומובחר כוותיקין אלא שאם התפלל מע"ה יצא כנראה ג' זמנים האיר לכתחלה נגד תמידין וזה זמנו כדאיתא פ' אמר להם הממונה וותיקין המדקדקין ביותר מנץ החמה ודיעבד אם

התפלל מע"ה קודם האיר יצא ובש"ע כתב זמנה מנץ וכו' ואם התפלל אחר האיר יצא חולק בב' א' לכתחלה אין זמנה מהאיר וב' קודם האיר אפילו דיעבד לא יצא וזה כדעת רבינו ירוחם שהביא בב"י דלתפלה כאחרים ברחוק ד"א היא חד שיעורא עם האיר (בב"י צריך קצת תיקון מ"ש ע"ה עם רחוק היא חד שיעורא צ"ל האיר עם רחוק ד"א הוא חד שיעורא דאי ע"ה ממש נימא מע"ה ועוד ממש רואין שא"א להכיר הרגיל קצת) והנה מלבד שבב"י דחה דברי הרי"ו בשתי ידים ואיך יסתום כאן כדבריו אלא מנ"ל עוד דלכתחלה אין זמנה מהאיר ומנץ הוא רק לוותיקין ודעת הר"מ ז"ל פ"ג מתפלה ה"ז דמע"ה יצא דיעבד קודם האיר השחר ומיהו ב"י חולק ארי"ו דפירש לתפלה כאחרים דרחוק קצת אפשר דלא הוה האיר אבל מודה לרי"ו דהאיר רק דיעבד יע"ש ובפריי יבואר אי"ה שוב ראיתי שהמחבר בפ"ט ס"ח פסק לאבוה דשמואל ולוי המובא בדף למ"ד א' ולפ"ז ג' חילוקין לכתחלה נץ החמה דיעבד האיר פני המזרח אבל קודם לכן אפילו דיעבד לא יצא בביתו ובשעת הדחק שצריך לדרך מתפלל לכתחלה מע"ה ולפ"ז הר"מ ז"ל פ"ג ה"ז מה"ת בשעת הדח"ק יצא הא בביתו דיעבד נמי לא יצא:

והנה דברי המחבר ז"ל מאירים כספירים שהרי הר"מ ז"ל שם ה"ז כתב המתפלל קודם זמנה לא יצא ואם התפלל בשעת הדחק מע"ה יצא ולא אמר התפלל לכתחלה אף ששייך דיעבד כי שעת הדחק אין מצוי מ"מ היל"ל כן אלא לומר הא בלא דחק אף דיעבד לא יצא ומוכרח היא וז"ש המחבר בפ"ט ס"א ועמ"א ג' ומ"ש שם הר"מ ז"ל קודם זמנה כתב הכ"מ פשוט הוא והנה שלל פירש"י למ"ד א' דפירוש מקדמי קודם ע"ה אמנם לפי מ"ש הרי"ו הביאו הב"י בפ"ט דהאיר ורחוק ד"א חדא הוה א"ש דע"כ מקדמי באורחיה היינו ע"ה דאי האיר פני המזרח א"כ הוא משכיר ברחוק ואמאי לא קראו ק"ש דדוחק לומר משום וותיקין היו קוראין בדר"ך ק"ש ולא סומכין גאולה לתפלה משא"כ להב"י דכתב שכיר אין שוה עם האיר מנא ליה דמקדמי מע"ה אימא דמיירי בהאיר וק"ש לא בא עדיין דהוא משכיר ויש לומר דסמך אהר"מ ז"ל דפירש כן ומיהו עדיין לא ידענו מנ"ל להר"א זה והמחבר בנ"ח פסק בק"ש דיעבד בביתו ולכתחלה בדחק שוים המה וכאן כתב בביתו דיעבד לא קודם האיר ודחק לכתחלה נמי ואין להאריך כאן ואי"ה בפריי יבואר בזה ומ"ש הר"מ ז"ל פ"ג ה"ז דהמתפלל קודם זמנם חוזר ומתפלל וכתב הכ"מ זה פשוט והנה שלל דעת רש"י בלמ"ד דמקדמי קודם היום לכך כתב הר"מ דאינו ומוקדמי לאחר ע"ה קודם משכיר או האיר המזרח והבן:

תפלת המנחה עד הערב ר"י אומר עד פלג המנחה לרבנן משיכלה זמן מנחה מתחיל מעריב וכן לר"י וכן כתבו הפוסקים ועיין תוס' ריש ב' א' יעוין שם ואמנם מדברי הרר"י

במשנה מבואר עד הערב לאו צ"ה אלא עד ביה"ש וכוונתו מבואר דלקמן אומר תפלות כנגד תמידין תקנו ותמיד של בין הערבים זריקת דמו נפסל ביה"ש (ועיין ר"מ ה' מעשה קרבנות) יע"ש וזה דלא כמו שכתב בסימן רל"ג בהגה דתפלת המנחה עד צ"ה עמ"א שם אות זיין יעוין שם:

ואמנם לר' יהודא כתבו תוס' לקמן ע"ב ד"ה עד פלג המנחה דמנחה נגד קטורת יעיין שם וכן כתב המחבר ברל"ג עד הלילה ובא"ר שם הרגיש והביא דעת לבוש עד תחלת שקיעה יעוין שם ולא הביא דברי הרר"י דכאן:

ופלוגתא ע"ב אי אבות תקנו יש לומר ויצא יצחק לפנות ערב יש לומר שפנה ערב היום ויש לומר שיפנה לבוא ערב הלילה שהיא ערב אמיתי (מ"כ להר"א אפימנטיל ז"ל יעוין שם) ועיין שלחן ערוך סימן צ"ח ס"ד ובר"מ פ"א מה"ת ה"ו ואם נאמר לפנות ערב שיבא ערב ממש לילה אם כן בין השמשות הוא מאחר שאין זמן רק לבוא ערב הלילה ועיין ר"מ פ"ג מה"ת ה"ד עד שתשקע החמה ולהמחבר סוף שקיעה ולבוש תחלת שקיעה וכאמור ועם זה יתיישב דברי הרשב"א שהביא הבית יוסף בפ' ט' בדרך הב' דווקא בזמן תפלה היינו אם לא התפלל שחרית עד חצות אין להתפלל עד אחר חצי שבע ובמנחה אם לא התפלל עד בין השמשות אין להתפלל בה"ש עד צ"ה לאחר ערבית ובט"ז פ"ט א' הקשה דמה זמן איכא בין מנחה למערי' ופי' בזמן תפלה מיד אחר מעריב והלשון דחוק ואמנם למ"ש ניחא דחה"ר בשיטת רבינו יונה רביה אמרה וכדכתיבנא ואמנם המחבר והרב בהגה ברל"ב שפירשו עד הלילה ממש איך יפרנסו דברי חה"ר וי"ל דסובר כי חה"ר פסק כמאן דאמר תפלות נגד תמידין ואינהו ר"ל המחבר והרב פסקו כמאן דאמר אבות תקנו ואסמכינהו אקרבנות ומשום הכי זמנה עד הלילה והבן ועיין מה שאכתוב עוד לקמן בגמרא מזה:

עיין זה לרבנן אבל לר' יהודא כתבו התוספות ע"ב ד"ה עד פלג המנחה לר"י מנחה נגד קטורת וזה דעת הירושלמי:

וכולי עלמא עד חצות וכו' שכר תפלה וכו' מהרש"א ז"ל הקשה לישני במזיד ותי' דמתניתין בשוגג משמע ולח"מ בפ"ג מה"ת הקשה לישני בחצי שעה אחר חצות יעש"ה ועב"י פ"ט הביא ב' דרכים לדרך א' חצות בטע"ה הא עב"ר לא דמדין דר' יוחנן יליף לה ודיו וכו' ולדרך הב' דלא מפשינן פלוגתא בין רבנן רל"ב מגן אברהם וספר חמד משה ברכות ו' ב' דריש ר"י לתפלת ערבית לר"י כולי האי ומודה ר' יהודה ששכר תפלה איכא עד חצות אף בעב"ר:

ודרך הב' מסכים יותר שהר"מ לא יחלוק על הרי"ף רבו שכתב פ"ג ה"א עב"ר נמי וכו' וגם לשון הרי"ף מסייע דאמר ואע"ג דליתא לדרבנן וכו' ולדרך הא' א"צ לזה כלל להזכיר והנה אם נאמר הרכבה דב' דרכים אמת א"כ הדין הוא כך דעד חצות אפילו עב"ר נמי שכר תפלה איכא דלא מפשינן מחלוקת וחצי שעה משבע עד ח"ש בטעה שכר תפלה יהבו ליה מדר' יוחנן אם לאחר ח"ש דכבר התחיל זמן תפלה אחרת יהבו ליה שכר תפלה כ"ש מתחלת שבע דעדיין לא התחיל זמן אחרת אבל בעב"ר באותה חצי שעה לא יתפלל דדיו וכו':

ולפ"ז א"ש קושיות הרש"א ז"ל דלא משני מזיד דא"כ לר' יהודא תקשה דלאחר ד' שעות לא והא לא מפשינן פלוגתא גם קושית הלח"מ א"ש דלא משני חצי שעה דמשמע מתני' אף בטעה א"כ בח"ש בטעה אפשר דמתפלל ועיין ר"מ ז"ל פ"ג מה"ת ה"א ואם עב"ר או טעה איפכא הו'לל לא זו אף זו והמחבר היפך וכתב ואם טעה או עבר וסבור הייתי לומר דהר"מ ז"ל לא זו אף זו ע"ד חצות הא ח"ש אף טעה לא אלא דהמחבר נמי כתב עד חצות והיפך ויותר נראה דטעה מפורש ברי"ף ועבר דיליה הוא וחביבא ליה ואקדמיה:

ולענין הלכה המחבר בפ"ט פסק עבר וטעה עד חצות והשמיט לאחר חצות לא יתפלל בח"ש ולכאורה ממ"נ אם דרך הא' עב"ר מנלן ואם דרך הב' ע"כ לאחר חצות בח"ש לא למה השמיט דין הרב בהג"ה וי"ל דמסופק שמא ב' הדרכים אמת (לכ"א מהדרכים יש קולא וחומרא והבן) והרב הביא בהגה דין דלאחר חצות והט"ז פירש דה"פ לאחר שש ומחצה מתפלל מנחה תחלה ואין משמעות הלשון כן והמ"א באות ה' פירש כדרך הב' ומ"ש דבאמת זמן מנחה וכו' היינו דלאחר חצות לא יתפלל שחרית בח"ש ממ"נ דאף את"ל שני הדרכים אמתיים אפ"ה טע"ה נמי לא יתפלל בח"ש דבאמת זמן מנחה מתחלת שבע אלא דלא יטעה (דלא מכווני כותלים) א"כ הרי הגיע זמן מנחה ואיך יתפלל תשלומין קודם ובהכרח ימתין עד חצי שעה ועיין ק"ד ועיין א"ר כאן אות ג' בזה:

כתב המ"א ע"א אות א' עד חצות יתפלל א"י מנין לו דהלכה כר"י עד ד"ש וכיון שפטור בזמנה היה תו אח"כ נמי פטור ואדרבה ברכות א"י דאפשר כולי יומא זמני' וצ"ע:

דף כו:

גמרא ת"ר לא התפלל מנחה בע"ש כו' א"י אמאי לא מייתי סייעתא לר' יוחנן:

והנה רבותא אמר ל"מ בחול אפילו מע"ש לשבת שעכשיו יתפלל שבע לא י"ח ול"מ כן אפילו משבת למ"ש דל"ת עבר יומו דתפילת שבת וכו' כמ"ש חה"ר בתפלת מוסף לחד

טעם דמש"ה אין לה תשלומין דל"ד לתפלת כל יום קמ"ל דתפלת שבת מנחה הוא נגד מנחת חול ומשלים אותה:

והוי יודע דהלכתא מבדיל בראשונה ולא בשניה ואם הבדיל בשתיהן או לא הבדיל כלל יצא אבל הבדיל בשניה ולא בראשונה לא יצא ומהדרינן ליה דגלי דעתיה כמ"ש הרי"ף ז"ל וכ"פ הטור והמחבר בסימן ק"ח סי"א והנה לכאורה דברים סתורים עם מ"ש שם דבר"ח וכדומה מתפלל נדבה דספק הוא וכאן כתב מתפלל שלישית בתורת חובה וכפי הנראה מתוספת כאן ד"ה טעה חד דינא אית להו וי"ל דהפוסקים סוברים דאין ללמוד זה מזה דגלי דעתיה היפך דברי חכמים ז"ל דאמרו הראשונה חובה דווקא הלכך קנסוהו ועשאו כאלו לא התפלל כלל הראשונה וצריך לחזור ולהתפלל שלישית ואי"ה בפריי אבאר עוד:

יעקב תיקן תפלת ערבית עיין תוספת דכתבו יפה מנהג שלנו עדיין קשה הא דאמרינן אותן שתי שעות ששקעו חמה בעבורי וכו' ולר' יהודה שעה ורביע הוה לילה לענין תפלת ערבית ואין להאריך:

איבעיא להו עד וכו' תוס' ד"ה איבעיא וכו' ובמזיד וכו' יורה לכאורה כדרך הא' שכתב הב"י בפ"ט דרי"ף למדו מדחזינן אחר מנחה משלים כ"ש קודם חצות ובטעה הא מזיד לא. דלדרך השני לא מפשינן במחלוקת ולר' יהודא נמי קודם חצות בעבר ומזיד צריך להתפלל אלא דאין לו שכר תפלה בזמנה וא"כ וודאי חומרא עד ולא עד בכלל ומה מיבעיא ליה כפי מה דלא ידע מברייתא לקמן ה"ל למיפשט עד ולא עד בכלל ולדרך הא' א"ש דנ"מ חומרא במזיד דלאחר חצות אין משלים לר' יוחנן בהזיד וקודם חצות לאחר שלש נמי לא ומיפטר נפשיה מתפלה ואי"ה בפריי שם בפרק ט' יבואר זה:

דף כז.

גמרא מי שהיו לפניו ב' תפלת יבואר לקמן בעה"י בדף כ"ח א' והא דאמר העיד ר"י ב"ב על תמיד שקרב בד' שעות יראה דל"ת עד ג' שעות כמו במן וילקטו בבוקר היינו ג' שעות וחם השמש בד' לכן אמר והעיד שקרב בד' שעות נמי מקרי בוקר ושאני התם כדמשני ועיין הרר"י בשם מדרש שלמה המלך ע"ה היה ישן והטעתו בת פרעה וישן עד ד"ש ומ"מ מדהעיד עד ד"ש ש"מ טפי לא דלרבנן מה עדותיה דהרי זמנו עד חצות:

מה שיש לעיין במה דפירש רש"י לעיל כ"ו ב' חצי שש וחצי שבע חמה בראש כל אדם ובריש פסחים מהא דבין חמש לשבע לא טע' וש"מ בי קרנייתא קאי ועיין סנהדרין בפרק

היו בודקין ועיין בא"ר סימן פ"ט אין כאן מקומו אולי יבואר במקום אחר אי"ה ועמ"א פ"ו אות ה' בשם ב"ח ואין להאריך כאן:

אמר רב חסדא כו' בבחירתא הכא מאי וכו' לכאורה כל כמה דליכא ראיה הלכה כת"ק וי"ל מדלא תנן מוספין במשנה כמ"ש התוס' ד"ה ת"ש ותנן מנחה ש"מ הלכה כר"י ומדאמר בבחירתא הא כ"כ דלא תנן בבחירתא לא ולהכי מספקי ליה ומסיק דעביד כמר ואנו תופסין ב' הקולות כהדדי ויישבו הפוסקים זה ואי"ה ברל"ג יבואר:

רב צלי של שבת בע"ש וכו' של מ"ש בשבת עיין ר"מ פ"ג מהלכות תפלה ה"ז ובהשגות הר"א ז"ל ועיין לח"מ שם בסוף וכוונתו דוודאי בע"ש לאקדומי שבת רשאי דמצוה הוא הא בחול אף דהלכה כר"י אין לעשות כן להקדים ועוד דגאולה עדיף בק"ש בצ"ה ורב לא סמיך וכו' וכ"ש מוצאי שבת דאין לעשות מקודש חול ולכן פירשו התוס' ושאר מפרשים לדבר מצוה והר"מ פירש דתפלת ערבית רשות אין כ"כ להקפיד אף במ"ש והר"א השיג בוודאי בלא מצוה אין לעשות כן דהא צריך מסמך גאולה אע"ג דרשות הוא:

אמנם בהא דרב צלי של שבת בע"ש והיה מקדש ג"כ אז על הכוס ויוצא בו ידי ק"ה ד"ת וכ"כ הר"מ ז"ל פכ"ט משבת הי"א ועיין ש"ע או"ח רס"ז ורצ"ג ורס"ג וא"י מנא להו דק"ה ד"ת אימא דווקא בכניסתו או בתוספות מעט לא שעה ורביע קודם הלילה דאטו אם יקדש שבת בע"ש בחצי היום יהיה שפיר הא זכור ושמור בכניסתו וצ"ע כעת ואי"ה יבואר בפריי:

ולא פסקיה לצלותיה עיין פירש"י משמע דרב פסע ג' פסיעות רק לעבור משם ולשוב למקומו לא היה הולך אבל בב"י בק"ב מורי"א כתב ג"פ ג"כ אסור ויבואר שם אי"ה עמ"ש לקמן:

דף כז:

גמרא הנותן שלום לרבו והמחזיר כו' עיין לח"מ פ"ה מהלכות ת"ת ה"ו מדאמר המחזיר דכבר תנן הנותן יע"ש יראה לפרש שכוונתו דנותן אסור בלא רבו א"כ כ"ש מחזיר דצריך לומר רבי דבשאר בני אדם נמי דרכן להוסיף הנשאל לשואל כמו שכתב הט"ז בי"ד רמ"ב אות ה' יע"ש וע"כ לומר דמחזיר בעינן רבי ומורי ומתוספות כאן ד"ה והנותן ומחזיר יראה דנותן אסור בכל ענין ומחזיר ברבי סגי משום דאל"כ למה לי נותן ומה מחזיר אסור וההיא דשאי"לת תלמיד לרב כ"ד היינו מחזיר ומקרי נמי שאילת א"נ התם בתלמיד חבר דשרי אף נותן ומיירי התם לכתחלה פירוש נותן וא"ש שאילת ועיין א"ח סימן ר"י בט"ז ומ"א ג"ד יש פלוגתא אי רבי או רבי ומורי הוה תכ"ד אפשר דפלוגתא תליא אם נאמר

דתלמיד נותן כלל אסור כירושלמי נהיגין דלא לישאל בשלמא זעירא לרברביא ושאילת שלום דב"ק בחזרת שלום והיינו רבי למורי דשאר בני אדם נמי מוסיפין דברים בשבת ואין די בתלמיד רבי לחוד כ"א רבי ומורי:

עיין מהרש"א:

והא דאסור לעבור נגד המתפללים הא בצידיהם שרי עיין א"ר. סימן ק"ב ס"ד לעבור ולעמוד וצ"ע בב"י שם משמע דעמידה כ"ש דאסור מהעברה והא לפניו העברה אסור ועמידה שרי אם לא. נאמר לפניו כמלא עיניו וז"א דבטור משמע שם רק ד"א ואם נאמר עמידה מכבר שרי הא לעבור ולעמוד שם עתה אסור וצריך לילך משם כי יתבטל כוונת המתפלל שלא היה מתחלה שם י"ל קצת ועיין מ"א שם משמע דאם לעבור בצדו תוך ד"א ולעבור עוד מצדדין שלפניו אסור ובא"ר שם משמע שחולק עליו ושם יבואר אי"ה בפריי:

בתוספות ד"ה שאני ציבור וכו' אין איחור בעשיית מלאכה עיין מהרש"ל ומהרש"א ז"ל וחה"ר כאן דטעותא הדרא:

אף בציבור בע"ש ומותרים בעשיית מלאכה ואי"ה בפריי רס"ג אבאר בזה:

גמרא ושל ערב אין לה קבע וכו' אלא וכו' עיין הרר"י מפרש דתרתי נכלל במלת קבע זמנה כל הלילה ורשות וראיה. מהא וכו' ב' אין לה קבע איברים ופדרים וכו' כל הלילה אלמא קבע כל הלילה קאמר ומיהו רש"י פירש שם כנגדן תקנו ערבית י"ל כמו איברים אין חובה דעיקר זריקת דמים וכו':

אבל הר"מ ז"ל פירש בפירוש המשניות דאל"ה הדר ביה וה"פ לימא כל הלילה אל"א רשות ואין לה קבע עת קביע שמפני שרשות רשאי להתפלל ערבית מפלג המנחה קטנה ואילך וכמ"ש בחבורו בפ"ג מה' תפלה ה"ז ועיין לח"מ. שם והוסיף עוד דזמנה עד עלות השמש משמע לכאורה עד הנץ החמה וכמו ק"ש של ערבית באונס יצא עד הנץ תפלת ערבית יוכל להתפלל עד הנץ ומיהו בחבורו חזר מזה וכתב בפ"ז מתפלה הלכה וי"ו וט' שאם איחר עד ע"ה מתפלל שחרית ואח"כ ערבית תשלומין יע"ש ויראה וודאי דאם הקדים ערבית לשחרית לא יצא:

ומיהו לכאורה פסק רבינו הקדוש כרבי יהודא במשנה ואמאי אמר דעביד כמר עביד וכו' ולכאורה מנהגינו א"ש דמתפלל מנחה ומעריב בהדדי ואף לרבנן ומ"מ צ"ע דמדרב דצלי לא משמע כן ויבואר עוד בפריי אי"ה:

דף כח.

גמ' הריני כבן שבעים שנה עיין ר"מ פירש המשנה בפ"ק הריני כבן שבעים שנה בתשובת כ"ח שלמד תורה הרבה וכו' וע"ש:

ת"ר היו לפניו ב' תפלות וכו' סוגיא קצרה ועמיקתא הוא לי ההדיוט אשר דרכי החכמה נעלמה ממני כפי דעתי העניה יש בכאן שלש שיטות והנני פורטם שיטה א' היא שיטת רש"י ז"ל ד"ה ונקרא פושע המאחר כ"כ וד"ה מתפלל וכו' דלא נקרא פוש"ע גם על זה וד"ה ואח"כ והואיל ואיח"ר זמנה:

וזהו שיטת רבני צרפת המובא בהר"ר דר"י ורבנן אין חולקין בכאן כלל רק כ"א אמר הציור לפי שיטתו דלרבנן מוספין כל היום ופושע נקרא לאחר זיי"ן לכו"לי עלמא (כמ"ש ברפ"ו ונפקא להו מריב"ל דאמר לר' יהודא המתפלל לאחר זי"ין סגי (ממועד וכו' והוא הלכה כרבנן אלא דגם לרבנן פושע מקרי לאחר זיי"ן וגם הרי"ף הביא דריב"ל כדאמרן דנ"מ לרבנן) ומש"ה אם אירע דלא התפלל מוסף עד ט' ומחצה זמן מנחה קטנה מתפלל מנחה תדיר קודם אבל בשש ומחצה מודים לר"י דמתפלל מוסף תחלה חדא דאע"ג דאין מצוה עובר"ת מ"מ עוברת קצת דלאחר זיי"ן להוי מקרי פושע עכ"פ ועבר על דברי חכמים שנית דרש"י כר"מ ז"ל סובר פ"ג מה' תפלה ה"ב וכמ"ש המחבר ברל"ג ס"א וב"י שם דעיקר זמן מנחה מט' ומחצה ודיעבד יצא מי' ומחצה יע"ש משום ערב פסח לחוד דלא כטור דכתב דעיקר זמנה מי' ומחצה יע"ש ובזבחים צ' א' מסיק דתדיר ושאין תדיר ושחט לשאין תדיר זורק דם שאין תדיר וכ"פ הר"מ ז"ל פ"ט מתמידין ומוספי הב"ג דאיפשטא בעיין (וע"ש בכ"מ ומ"ש שחט תרווייהו מקדים תדיר הוא גמרא שם מנחה ומוסף כמאן. דשחוטי תרווייהו דמי עלח"מ שם ומ"ש הכ"מ מפסחים לא הבינותי כעת דהתם לא שחט התמיד ואפ"ה צריך לשחוט התמיד ולזרוק משום בערב ובין הערבים וצ"ע כעת) וא"כ מו' ומחצה עד ט' ומחצה יראה דמתפלל מוסף קודם דכשחוט דמי ומנחה עדיין לא הגיע זמנה לכתחלה כ"א מט' ומחצה ולאו כשחוט דמי וכו' ור"י אומר לפי שיטתו לא יציור ב' תפלות כ"א בשש ומחצה הלכך אמר דמתפלל מוסף וא"כ מנחה דזו עוברת וה"ה דיש טעמים אחרים אלא לעדיפא נקיט להו לפי שיטתו ור' יוחנן דאמר הלכ"ה מתפלל מנחה ואח"כ מוסף אין מדוקדק לפי זה דהלכה מכלל דפליגי ואין כאן מחלוקת כלל ומ"ש רש"י ז"ל דלא לקרא פושע ממנחה כמו אמוסף לאו טעמא יהיב למילתיה דהטעם מבואר בגמ' שזו תדירה אלא להודיע לנו כוונתו דמירי אחר זיי"ן ובט' ומחצה מירי ומיהו וודאי אם אין מתפלל מנחה מיד לאחר ט' ומחצה דיהיה נקרא פושע דזה לא שמענו גם כן אלא כמ"ש ויראה מרש"י המאחר כל כך דמט' ומחצה דכבר הגיע

מנחה קטנה הוה פושע לא לאחר זיי"ן ומ"ש רש"י הואי"ל ואיח"ר היינו דבלא"ה פושע הוא הא קודם שנקרא פושע וודאי אף לרבנן מוסף קודם דלא לקרא פושע וכדבעינן למימר לקמן אי"ה בזה זוהו שיטת רש"י ז"ל לפי עניות דעתי:

שיטה הב' היא שיטת התוס' ד"ה הלכה בשם ר"י וסובר ג"כ דעי"קר זמן מנחה מט' ומחצה כר"מ ז"ל אלא דמיירי כאן ע"י דחק שיש לו סעודת נשואי"ן מצוה ודיעבד הוה וצריך להתפלל מיד מנחה ג"כ מש"ה משש ומחצה מתפלל לרבנן מנחה תחלה ואח"כ מוסף שאין עוברת לגמר"י אף דיכול לפשוע אבל באין דחק וודאי מתפלל מוסף קודם דכשחוט דמי ומנחה עדיין לא הגיע זמנה לכתחלה כ"א מט' ומחצה כהר"מ ז"ל ור' יהודא פליג ואמר דמשש ומחצה מתפלל מוסף שזו עוברת לגמרי לשיטתו ור' יוחנן פסק הלכ"ה כרבנן מנחה תחלה דל"ת דבשחט שאין תדיר זורק הדם קי"ל כמו דדחי התם דהגיע זמן מנחה היינו בט' ומחצה או ע"י דחק הוה כהגיע וכשניהם שחוטים דמי:

(**דעלה** כבר אמר ר"י הלכה כסתם משנה כאן ומגילה מוספין כל היום) ולפי שיטה זו אין קושיא מיוה"כ לאחר שש ומחצה דעדיין לא הגיע זמן מנחה לכתחלה וכ"ש לשיטת רש"י א"ש טובא ביוה"כ דמוסף קודם שיכול לפשוע ורבנן בט' ומחצה אירי הואי"ל ואיח"ר ובלא"ה יקרא פושע כדאמרן:

שיטה ה"ג היא שיטת רבינו יונה ז"ל וסובר דזמן מנחה לכתחלה משש ומחצה כדעת הטור ברל"ג וכשניהם שחוטים דמי כדמסיק בזבחים שם וכאן פלוגתייהו בשש ומחצה ובלא דחק כלל כ"א היכי שרוצה להתפלל שתיהן מיד מנחה ומוסף אמרינן כיון דדעתו להתפלל שניהן וודאי מחויב להקדים התדיר קודם משא"כ כשאין דעתו להתפלל מיד מנחה כ"א אחר שעה או שתים אע"ג דהגיע זמן שתיהם לכתחלה אין כאן תדיר קודם דבכוונתו תליא מלתא וכדאמרן וז"ש הי"ו לפני"ו שתי תפלות ולא אמר הגיע זמן מנחה מתפלל מנחה קודם אלא לאו בהגעת זמן תליא מלתא וכדכתיבנא ומיוה"כ אין קושיא דאין דעתינו להתפלל שתיהן מיד וכו':

והנה דעת הר"מ ז"ל בפ"ג מתפלה ה"ב דעיקר זמנה מט' ומחצה לכאורה יראה דעתו או כרש"י או כר"י בתוספות והרי הטור בסימן רפ"ו כתב הואיל ועיקר זמנה עתה משמע להר"מ לא אלא מדכתב שם הי"א דיש אומרים בציבור לא יעשה כן והיינו להנצל מקושית יוה"כ הנך רואה שסובר כדעת הרר"י ויותר משיטתו דאפילו בכוונה לא תליא מילתא אלא כל שהגיע זמן מנחה דיעבד צריך מנחה תחלה דהוה כדיעבד ותדיר קודם ושאני יוה"כ דבציבור היא לא יעשה כן **אמור** מעתה שארבע שיטות הן וכדכתיבנא:

עוד רגע אדבר בש"ע סימן רפ"ו סעיף ד' היו לפניו ב' תפלות שאיחר לאחר שש (והרב בהג"ה הוסיף תיבת ומחצה) ולהמחבר אפשר דלהר"מ אין חילוק בו' ומחצה עדיין לא הגיע זמנה לכתחלה אי קודם ומחצה ועמ"א רל"ב אם יצא דיעבד קודם ומחצה ולענ"ד להמחבר אם איחר אחר שש לחוד צריך להמתין עד שש ומחצה ויתפלל מנחה תחלה ואח"כ מוסף ועמ"א שם אות ג' הרגיש בזה דהמחבר כתב וי"א דווקא כשרוצה לאכול שזה דעת ר"י בתוס' והשמיט דעת הרר"י ומשמע דיעה א' בסתם אפילו אינו רוצה לאכול והא להר"מ עדיין לא הגיע זמנה לכתחל"ה זה הוה דיעבד וראיה מדכתב הר"מ דבצבור לא וכו' כמ"ש המ"א אם רוצה לאכול דהאידנא סומכין אשמש גם מ"ש אם אין שהות מוסף יבואר בפריי אי"ה וכאן איך להאריך:

והוי יודע דאם איחר מוסף עד מעט קודם שבע ואם יתפלל מנחה תחלה יעבור שבע אפשר דכ"ע מודים דיתפלל מוסף תחלה דאל"כ נקרא פושע ואי"ה בפריי שם יבואר זה זהו מה שרצינו לבאר:

אמר ריב"ל המתפלל מוסף לאחר שבע לר' יהודא וכו' לכאורה אע"ג דמוסף אין לה תשלומין היינו בלילה הא ביומו יש ושכר תפלה מיהא יהבי לי' לר' יהודא ועב"י דרך א' בסימן פ"ט אם משלים שלא בזמן תפלה ומיהו מכאן אין ראי' דזמן מנחה הוה אף להר"מ ז"ל דיעבד עכ"פ עיין רל"ג:

הרמ"ך ז"ל הביאו הכ"מ פ"ג מתפלה הלכה ה' הקשה למה כתב פושע לאחר זיי"ן והכ"מ הקשה עליו דגמרא ערוכה הוא ולפי מ"ש י"ל דר"מ פסק שם דעיקר זמנה מט' ומחצה וזבחים צ' א' דמט"י זמן מנחה כמאן דשחוטי תרווייהו דמי הא משש ומחצה לא ויראה לפי"ז כשיטת רבני צרפת וכפירש"י כמש"ל בשיטה הא' א"כ י"ל פושע דמאחר כ"כ כרש"י דהיינו ט' ומחצה שהגיע זי"ן מנחה לא לאחר זמן וא"ש מנהג יוה"כ זהו קושית הרמ"ך ז"ל והבן:

דף כח:

משנה ר' נחוניא בן הקנה היה מתפלל וכו' בא"ח סימן ק"י ס"ח וברי"מ פי' המשניות מדאמר מה הוא אומר ולא מה היה אומר ר"נ אלא כל אדם מחויב זה ותמהני שאין נזהרים בזה ועמ"א שם וט"ז א"ו ודיני ממונת והוראה היינו כמו תפילין ציצית ואה"ע ולימוד אף בפלפול יהיה עפ"י סברות אמיתיו' כ"ש לימוד הקבלה שלא יטעה ועיין הרר"י הביאו הב"י במ"ש אני רץ והם רצים יע"ש ועיין א"ר במורה הוראה פשיטא שצריך

לתפלה זו ועיין ערובין ס"ד א' שתה רביעית יין אל יורה ובר"מ הלכות ביאות המקדש מזה וגם בזה א"י אם נזהרים העולם ויבואר בפריי אי"ה מזה וכאן אין להאריך:
משנה ר"ג אומ"ר וכו' ר"ע אומר והלכה כר"ע א"ח סימן ק"י ס"א או בדרך ובשעת הדחק מתפלל ג' ראשונות ואחרונות ואמצעית הביננו:
ועכ"מ בשם הר"ר מנוח אם טרוד בביתו ואין לבו מיושב יאמר הבינינו ועיין א"ר וע"ת אם מתפלל הביננו בלא דחק אם יצא ויבואר לקמן למ"ד בזה ואני מסופק אם היה בדרך וטרוד דדינו להתפלל הבינינו ושכח ולא התפלל הביננו ובא לביתו בזמן מנחה דמתפלל שתיים אם מתפלל י"ח שלימות להשלמה או הבינינו כיון דבזמן חיובא לא היו מחיוב רק הביננו אפשר דדמי למי שהיה פטור בזמן חיובא עיין סימן ע"א בט"ז וי"ד בהבדלה וכדומה חיגר ביום א' וכו' ואפשר אם הדין נותן דמתפלל הביננו אסור להרבות בברכות כמו בדרך ודחק ויבואר אי"ה בפריי בזה:

דף כט.

גמ' והשקיף בה שתיים ושלש שעות וכו' עיין א"ח קכ"ו ומ"א וא"ר שם דאין מסלקין אותו מש"ץ לעולם בשביל פ"א שלא אמר ולמלשינים ומשמע בג"פ מעבירין אותו לעולם מש"ץ ומ"ש המ"א ראיה מיו"ד מסי' י"ב א"י דהתם אין דרך עובדי עכו"ם בכך משא"כ כאן אפיקורסים שכיחי האידנא טובא ה' ירחם עלינו אמן ועיין שו"ת הרשב"א הביאו הב"י בקכ"ו ירושלמי אין חילוק בין יחיד לש"ץ משמע לכאורה לענין דאין אותו יחיד ראוי להיות ש"ץ לעולם ומיהו בזמן הזה וכו' כמ"ש המ"א:
לייט אביי אמאן דמצלי הביננו משמע דאם התפלל א"צ לחזור ולהתפלל עיין א"ר בשם ע"ת סימן ק"י ושם בפריי יבואר אי"ה:
אמר רב נחמן אמר שמואל כל השנה מתפלל הביננו חוץ ממ"ש ויו"ט הכין הלכתא בא"ח ק"י ס"א ומיהו בפירוקא דקושיא כתבו דמלות קצרות יהיה נראה כהבדלה ברכה בפ"ע ובימות הגשמים מהט"ז נראה שם אות א' דלהאי פרוקא ה"ה בימות הגשמים זה הטעם אבל המ"א שם אות ו' דבימות הגשמים ל"ש זה דהבדלה ר"ע אומר ברכה בפ"ע ולא לימרו הלכה כר"ע וכו' יע"ש ויש נ"מ אי בטוח שלא יטרד די"א דמתפלל הביננו כמ"ש המ"א שם אות ד' והשתא זה בימות הגשמים למאי דמפרשים משום דכנראה כברכה בפ"ע ה"ה בטוח אין מתפלל בימות הגשמים לט"ז:

ויבואר בפריי אי"ה ואם התפלל במ"ש ויו"ט וגשמים הביננו בשעת הדחק צ"ע אם יצא די"ל דבאמת הטעם דנראה כמוסיף על הברכות א"כ משנה וצריך לחזור ולהתפלל ואם נאמר משום דילמא מטריד דיעבד יצא כמו אם בטוח לי"א המובא במ"א:

גופא אמר ר' תנחום אמר רב אסי טעה ולא הזכיר וכו' דיני הזכרה ושאלה ור"ח הלא המה ארוכים בפוסקים ולא היה כעת הזמן גרמא אולי אזכה לבאר בפריי אי"ה ובדין הבדלה בחונן הדעת מבואר בסימן רצ"ד ואם סבור שלא יהיה למחר כוס חוזר ויראה למחר בלילה כמו בט"ב שכן משמע בטור דט"ב וזה שווין יע"ש עמ"א שם אות א' י"ל דלא פליג בלילה אף שהבדיל קודם ומתפלל אח"כ יבדיל בתפלה משא"כ בשכח מילתא דל"ש וכבר הבדיל על הכוס אין אומר למחר אתה חוננתנו ומיהו אם שכח במ"ש ויודע שלא יהיה כוס. למחר והתפלל במ"ש רק שכח אתה חוננתנו י"ל לכ"ע מתפלל שחרית ב' עם אתה חוננתנו בלא תורת נדבה ול"ד לק"ח סי"א דשם אין מייתר משא"כ אמר בשחרית עם אתה חוננתנו בוודאי דכה"ג מודה הרדב"ז דלא הבדיל על הכוס בלילה ובש"ע רצ"ד ט"ס טע"ה וצ"ל טעם או טעה קודם שהבדיל ואכל ושם יבואר עוד בזה בעה"י ואין להאריך:

דף כט:

גמרא ת"ר וכו' עשה רצונך בשמים ממעל ותן נחת רוח ליראיך רש"י מהפך ותן ליראך נחת רוח כי היא רק העדר ההיזק ולא מתנה לכן שייך יותר לומר שיצל יראיו מן הערבוב ונחת רוח הוא להיות כ"א במקומו ומיושבים ולא יהא דבר המפחיד אותם ואז יצאו כל אחד ממקומם כמ"ש מבקש ה' השיב חמתי ל"א השתיק חמתי דברה תורה כלשון בני אדם כי בהיותם ד' מרות במקומם אז הוא במזג השוה וכשיוציאה האדומה ממקומה הוא בכעס (וכן אף וחימה שלוחי דרחמנא וכשישראל ח"ו עוברים רצונו יוצאים מתהומא רבה וכשישראל מטיבים דרכיהם משיבין כ"א לתהומא רבה למקומו וכן כל נחת רוח ה"פ שיהא כ"א נח ושקט במקומו ולא יהיה ערבוב) והטוב בעיניך עשה. כי אין אנו יודעים מה הוא הטוב כי טוב עוה"ז רע בטוב וטוב ברע משא"כ הטוב הגמור הוא טוב אמיתי וכן צרכי עמך ישראל מרובים משא"כ עכו"ם אין להם לדאוג כ"א על הגוף כבהמות משא"כ ישראל צריך דאגה העיקריות על הנפש וגם כשאין לגוף די מחסרו אז קשה כי הוא מיטרד וא"י לעסוק בתורה וייעודי התורה הוא רק הכנה ונתתי גשמיכם לא שכר כ"א הכנה להיותם פנוים וכו' ותן לכ"א די פרנסתו בכלל פרנסה הלבוש היא

לבושא וחלוקא דרבנן ולכל גויה די מחסורו שאין נתינה כ"א שלא יהיה חסר ויהיה פנוי ללמוד תורה כדאמרן:
המלך בקונך וצא תפלת הדרך היינו אם שגורה בפיו יודע שיצליח דרכיו ועיין בפוסקים וא"ר סימן ק"י סעיף ד' ואי"ה בפריי יבואר שם:

דף ל.

גמרא היכי נימא יר"מ וכו' גירס"ת תה"ר והחזירני לשלום ומ"ש עד פרסה עיין **רש"י** ב' פרושים ועיין טו"ז סימן ק"י האריך לומר דבעיר נמי משגמר בדעתו יאמר זה ועיין ר"מ פרק עשירי מהלכות ברכות הכ"ה הב"י בק"י מפרש לה בתפלת הדרך ותמה עליו למה לא כתב בסיום הברכה שם אבל א"ר בק"י פירש דההוא לאו תפלת הדרך הוא אלא כשיצא מכרך בשלום מתפלל על העבר וצועק על העתיד והוא לקמן כ"ד או במשנה ואין זה תפלת הדרך כלל (ולפ"ז אין ראיה אם יאמר אחר שיצא דווקא גם הר"מ ז"ל השמיט כלל דין תפלת הדרך) ואי"ה בפריי יבואר זה:
והיכי מצלי לה רב חסדא אמר מעומד רב ששת אמר אפילו מהלך התוס' פירשו דאתפלת הדרך דסמך לה קאי אבל הכ"מ בפ"ד מהלכות תפלה הי"ט יראה דמפרש לה בתפלה קצרה צרכי עמך ישראל דכתב ואם יכול לעמוד כרב ששת מהיות טוב מדכתב דאלו הביננו וכו' משמע דלאו בתפלת הדרך מפרש לה וצ"ע ומיהו הא דאמר בסמוך והלכתא תפלה קצרה בין מעומד משמע לאפוקי מפלוגתא דר"ח ור"ש ומיהו הא דהביננו מעומד ל"ש הלכתא ועיין א"ר ק"י ומיהו י"ל דאמר מה איכא בין הביננו לתפלת קצרה ולא אמר א"ב שזה מעומד וזה מיושב משמע שאין חילוק ביניהם לכן אמר והלכתא:
והלכתא הביננו מעומד תפלה קצרה בין מעומד ובין מהלך והא דאמר ת"ק צריך למהדר ולצלוי היינו אף התפלה מעומד בדרך להמחבר בא"ח סימן צ"ד דפסק אף תפלת ח"י אם התפלל מהלך כי מטי לביתי' חוזר ומתפלל ומיהו אין כ"כ הכרח שזה חיוב וזה מצד חסידות אלא דא"צ לחדש בה דבר ושם יבואר אי"ה בפריי וכאן אין להאריך:
ומהא דאמר וכי מטי לביתי' לא בעי למהדר ולצלוי הוכיח הרי"ף ז"ל דהביננו אין מתפלל כ"א מדוחק דאל"כ פשיטא דהא בביתו נמי מצלי הביננו ומנה דחוץ ממ"ש ויו"ט דלא מצלי הביננו אפילו מדוחק דהא סתמא אמר הביננו כי אתא לביתי' לא מצלי משמע בחול קאי לא במ"ש ויו"ט ועיין סימן ק"י בזה:
ת"ר היה רוכב על החמור וכו' רבי אומר בין כך ובין כך לא ירד מפני שאין דעתו מיושבת עליו רש"י ז"ל פירש עיכוב הדרך וא"כ ישב על החמור וא"צ להעמיד הבהמה וכן נראה

מתוס' ד"ה הלכה כרבי אבל הרר"י פירש דא"צ לירד דירידה וישיבה מבלבל דעתו ולכ"א קולא וחומרא לרש"י אם קדם לשיירא ירד וא"ל א"צ להעמיד הבהמה ולהרר"י אם קדם לשיירא לא ירד וא"ל יעמיד הבהמה דקיי"ל רכוב כמהלך ומ"ש התוס' דמתפלל מהלך הוא לפי מה שהוכיחו התוס' לקמן ד"ה מסמך אבל מכאן י"ל כהרר"י ומיושב קושית מהרש"א ז"ל ד"ה מסמך ולקמן שם אבאר עוד:

אבוה דשמואל ולוי וכו' מקדמי וכו' רש"י ז"ל פירש קודם היו"ם והקשו בתוס' עליו ואפשר ליישב דעת רש"י ז"ל קודם הנץ שהוא יום ברור לכ"ע אבל קודם ע"ה וודאי לא ויש לראות אמאי לא התפללו הביננו בדרך דוודאי שלא לסמוך גאולה לתפלה דחק חשיב ליה והביננו מעומד בדרך דקצרה הוא לא קשה עיכוב הדרך אפי' יתפללו בזמן ק"ש בהנץ החמה וצ"ע:

מר סבר תפלה מעומד עדיף ומ"ס מסמך וכו' הוכיח בחה"ר מכאן דכ"ע בדרך מתפלל מהלך אפילו לת"ק דאם לא כן מאי קאמר תפלה מעומד עדיף הא בדרך נמי מתפלל מעומד (והי"לל בביתו מכוין יותר ש"מ דבדרך אין רשאי לעמוד דקשה עיכוב הדרך וכ"כ התוס' ד"ה מסמך ואף שנראה דלאחר פסק בה"ג כתבו כן הנך רואה דאף לת"ק כן וכמ"ש בחה"ר ז"ל ומ"ש מהרש"א ז"ל הא לעיל מוכח מרבי כתבנו לעיל מזה וי"ל עוד דלעיל י"ל בפשיטות דיש לחלק בין הביננו לח"י ברכות אבל כאן קשה קושית חה"ר ז"ל דנהי לולב בחה"מ והלל בר"ח אבל שופר ותוקע ביו"ט מיירי ושבע ברכות א"כ היינו הביננו דג"כ שבע ברכות והתוס' י"ל מוקי ההיא דשופר בתפלת מוסף שיש בו תשע ברכות זכרונות שופרות מלכיות ארוכים יותר מח"י ברכות ורשב"א אומר אפשר דמודה בשופר במוסף או חולק דתפלה בנץ עדיף גם מוסף או ת"ק אמר כן ואי"ה בפריי סימן פ"ט וצ"ד יבואר זה.

משנה ראב"ע אומר וכו' ר"י אומר משמו וכו' יש בזה ב' פירושים רש"י ז"ל פירש דלת"ק פטור יחיד לגמרי ולר"י ש"ץ מוציאו הא יחיד שלא שמע מש"ץ אעפ"י שיש שם מנין בעיר חייב היחיד והרר"י פירש לת"ק בכל גווני פטור ולר"י דווקא כשיש מנין בעיר שהתפללו מוסף פטור היחיד הדר שם אבל הדר בכפר חייב והלכתא כחכמים דבכל ענין היחיד חייב ואין הש"ץ מוציא לבקי ואי"ה בפריי סימן רפ"ו אבאר בזה.

דף ל:

גמרא ובצבור שנו עיין בש"ע קכ"ו ויראה אם התפללו ציבור מוסף ומנחה זא"ז כגון שיש איזה אונס שלא יכלו להתפלל אח"כ וצריכין להתפלל מיד אחר שש ומחצה או

הגיע זמן מנחה קטנה ומתפללין שניהם יחד י"ל דטעה במוספין אין חוזר דיאמר במנחה ועב"י כתב דרגילות י"ל זה הואיל ואין רגיל אף באירע חוזר ואי"ה שם יבואר:

לא שנו ואין מחזירין אותו ובכל הדברים שאין מחזירין אם סיים הברכה כמו עד"מ ברוך אתה ה' ולא אמר חונן הדעת אין אומר שם הבדלה וכן כולם א"ר רצ"ד וכמו שמתחיל בברכה אחרת אבל בדבר שמחזירין יאמר במקומו קודם שיתחיל ברכה אחרת ואם אמר השם ברוך אתה ה' ולא מחיה המתים צ"ע אם יאמר שם משיב הרוח כי יהיה הפסק בין שם לסוף ברכה ועיין א"ר קי"ד אות ח' וב"ח בענינו י"ל שומע תפלה וענינו כחדא חשיב ולא הפסק משא"כ על הניסים וכדומה ואי"ה שם יבואר:

סליק פרק רבעי תפלת השחר

פרק חמישי אין עומדין

אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש היא הכנעה והיא רק משל כשראש בכובד כל הגוף בכובד והכוונה בהכנעה דאלו כובד ראש ועצבות אין ראוי ומ"ש חסידים הראשונים שוהים שעה א' ממש כדמוכח בגמ' תשע שעות ביום ואלא חסידים הראשונים הא עכשיו די במשהו והכווכ' שיפנה מחשבות זרות ויכוין לה' ועיין א"ח צ"ג מזה:

גמרא וגילו ברעדה וכו' הרר"י פשטי' דקרא ברעדה ביראה שיש לכם תשמחו ביראה זו שע"י תבאו לעסוק בתודה ומצות ומדברי העיקרי' יראה שיהיה לו שמחה במה שזכה להבין שיש לירא מלפניו יתברך יע"ש:

תפילין מנחנא רש"י פירש והם עדות ומשמע שבדח בדבר הרשות וקשה קצת אבל הרר"י פירש דבדח משמחה של מצוה שמנח תפילין שהיה חולה במה שלא היה יכול להניח עד כה וכן לקמן אסור למלאות פיו שחוק בעוה"ז פירש הרר"י דלע"ל נמי לאו בדבר הרשות כ"א שמחה של מצוה על הניסים שתעשה לנו יע"ש:

דף לא.

גמ' ת"ר אין עומדין להתפלל אלא מתוך הלכה פסוק' וכו' בנו"ת ישראל החוירו על עצמן עיין הרר"י בכאן באורך מהלכות נידה וזיבה ורבי גזור א' וי"ו ב' וי"ו ממ"נ ובנו"ת ישראל החמירו על עצמן יותר אפילו ראיה אחת יושבת זיין נקיים דוקא לבד יום הראי' ומ"ש כחרדל עיין פירושו ברבינו יונה שם ועוד הלכה פסוקה כדבעינן למימר לקמן אי"ה:

רב"א כי הא דר"ה מערים ומכניסה במוץ שלה עיין חה"ר בשם הראב"ד ז"ל תבואה דושה רק מעורב עם המ"ץ לא בשבלים (כמוץ יסוער מגורן היא הפסולת המעורב

עם תבואה שכבר נדושה) וכן נראה פירש"י ז"ל ד"ה במוץ קודם שיזר"ה וכו' יע"ש שהאריך בזה ונ"מ טובא וסיים אם נא' דספק דרבנן מוציא מידי ודאי קשיא ההיא דר"פ דמחויב לבדוק בספק בדוק ואפשר שהחמירו בו בבדיקה יע"ש והנה בסוגיא דפסחים ספק עאל יש פירושים שונים אבל הא דאמר דף ד' ב' כיון דבדיקת חמץ דרבנן המנוהו רבנן לקטנים בדרבנן ולמה לסהדותייהו דקטנים תיפוק ליה ספק דרבנן להקל בדליכא משכיר קמן וש"מ היכא דאיתחזק איסורא ספק דרבנן להחמיר וחמץ הוה איתחזק שכל השנה משמש שם ומיהו הרב ז"ל ביו"ד סימן קכ"ז ס"ג ביאר בשם הריב"ש דחמץ מקרי לא איתחזק דבאיתחזק אין קטן נאמן אף בדרבנן ומהני סהדייהו דקטנים דבדיקת חמץ החמירו בו בספק כי הא כמ"ש המ"מ ובה' פסח בפריי כתבנו מזה **ואי"ה** עוד יבואר:

והוי יודע שיש **לומר** דנ"מ בסהדותא דהני קטנים כמו שאגיד המשל בזה שהיו לפנינו ב' בתים בספק אי בדק הבעל הבית או לאו ואין לפנינו ובא עכבר וככר בפיו ונכנס לאחת מהן וא"י לאיזה על דהדין נותן דשניהם צריכים בדיקה באם הם של אדם אחד כדמסיק שם' ע' ויו"ד א' יע"ש וכההיא די"ד קי"א ב' קדרות משא"כ אי אמדו קטנים שבדקו אחת אותו הבית א"צ בדיקה דאמרינן שאני אומר וכ"ת כיון דשניהם היתר דספק דרבנן לקולא א"כ מה חזית ושניהם תו צריכין בדיקה כמ"ש הרשב"א ז"ל בתה"א ועש"ך י"ד קי"א שם י"ל דבית שהעיד' הקטנים הוה כוודאי בדוק דהמנוהו רבנן בדרבנן תו אית ליה חזקה והעמיד אותו על חזקתו ואני אומר לספק הלוך וכאמור משא"כ אי שניהם בדוקים וודאי שניהם צריכים בדיקה:

ויצא לנו **לכאורה** דין חדש ב' קדירות א' ודאי היתר וב' יש בו ספק איסור דרבנן דג"כ מותר ונפל איסור דרבנן לא' מהן וא"י אפשר דאני אומר לספק נפל וזאת הקדירה ניצולת דאוקמי' אחזקה ברורה דמעיקר' בזה וכעת הדבר צריך תלמוד ועיין בפריי יו"ד קי"א הערנו ספיקות כיוצא בזה וספק זה א"י אם לא הרגשנו שם בזה וא"י בפריי בה"פ אבאר עוד וכאן אין להאריך אדכרתן מלתא

כו' פירוש דמה דאמרי מאדה"ר הם יפה אמרו שהוא גזר שלא יהיה ישוב בכאן כ"א דקלים העולם טעו וסברו דאדם ראשון נטעם וזה אינו:

היה מניחו **בזוית** זה וכו' עא"ח ק"ד ובט"ז אות א' ומ"א אות ג' תי' בקיצור דשלא לצורך אסור ומ"מ לענין כחש הפסק לא הוה וכ"כ א"ר שם ומיהו מהרר"י גבי ר"ע ובתוס' ד"ה מוצאו משמע דהליכה שרי אף שלא לצורך יע"ש

מכאן שאסור **להגביה** קולו בתפלתו חה"ר הביא התוספות דכאן פרק ג' דברכות מחנה רק שפתי' נעות ולא ישמיע לאזניו וכ"כ של"ה בשם הזוהר ועיין או"ח ק"א במ"א אות ב'

ועכ"פ לכאורה משמע שאסור שאיש אחר העומד אצלו שישמיע קולו ובתב"ש ברכות משמע דשרי יע"ש רק העומד בריחוק קצת לא ישמע ומ"ש מ"א אם לא השמיע לאזנו א"י מה מלמדינו דק"ש נמי העין הוא כ"ש העלה ויבואר שם אי"ה:

דף לא:

גמ' **אני** האשה הנצבת עמכם בזה וכו' יש ב' פירושים א' שעלי עמד כמו חנה ב' באימ' ה' ויראה דעלי עמד תחלה ויושב מתעכב ואמרה הניצבת עמכה שאם היה עלי יושב היה חנה צריך להרחיקה ממנו ד"א שלא יכשל עלי (דעלי לא היה יודע שמתפללת ולומר שעמד אלא כמ"ש) ועיין טור וש"ע ק"ב וב"י שם מה שפלפל בזה ומיהו יש לכ"א מקום בביה"כ וא' ישב כבר והב' עמד ומתפלל לא הוה בא בגבולו דגם לזה שמתפלל מקומו שם וצריך היושב כבר לעמוד שוב ראיתי שזה טעות לכאורה כי ידע עלי שמתפללת כדאמר ע"א מכאן שיכור שאסור להתפלל והרואה בחבירו דבר שאין הגון צריך להוכיחו הרי שידע עלי דמתפללת אלא שחשב לשכורה אמר הסירי יינך כי שיכור אסור להתפלל ואי"ה יבואר בפריי עוד:

והא דאמר הרואה דבר שאין הגון שצריך להוכיחו פירשו בתוס' ז"ל אפי' דרבנן וכו' והנה אם נאמר דרבנן לאו דלא תסור ד"ת יש בו אלא שהקילו בספיקן וכדומה א"כ עובר על עשה הוכח תוכיח וכו' ואם נאמר דאין בו לאו מ"ה לא עבר על עשה הוכא ועיין בר"מ ז"ל הלכות דיעות פ"ו ה"ו ובמ"ל האריך שם **בסוגיות** דברה תורה כלשון בני אדם:

דף לב.

גמ' דכתיב ואשר הריעותי פירש"י ז"ל שבראתי יצה"ר אע"ג לטובה שכר ועונש מ"מ ליתן להם פתחון פה ובספר חן טוב פ' ואתחנן בשם מהרר"י בירב הזקן זל"ה ראיתי הקדמה חשובה הקב"ה עוזרו לאו מיצה"ר כי האדם צריך לבדו להלחם עמו ואין עוזר לו אלא מזמין פרנסתו ויכול ללמוד תורה וניצול ממנו או יעשה צדק' וניצל ממנו והיה מעשה צדקה השלום ומצד אחר עוזר לו אבל לא לעזור בההיא מלתא גופא כן נראה לי מתוך דבריו ז"ל ולא חרבה ירושלים על שביטלו מזיד כי אז אין תקוה שישובו אלא יצה"ר אונסן וי"ל בצרות פרנסה ולא היה יכולים ללמוד וליתן פ"פ אעפ"י (חסר הסיום) **דרש ר'** שמלאי לעולם יסדר שבחו של מקום ואח"כ יתפלל יראה אף תפלת יחיד לעצמו כ"ש שצריך שיסדר שבחו ואח"כ יתפלל דהרי במשה כן היה תפלת יחיד וצריך לזהר בזה

ועיין הר"מ ז"ל פ"א מהלכות תפלה הלכה ב' ויראה לשיטתיה תפלה מ"ה היינו לסדר שבחיה לבקש צרכיו תרווייהו ביחד הווין מ"ה ואי"ה בפריי יבואר וכאן אין להאריך:

דף לב:

פסקא אפילו המלך שואל בשלומו לא יפסיק אבל מלכי א"ה פוסק להשיב ולשאול אפשר אין סכנה עיין ק"ד מ"א וא"ר ומ"ש בחסיד א' בהגמון עיין יו"ד קנ"ו פלוגתא הר"מ ופוסקים בשאר עבירות אם רשאי אם לאו ובאין מכוין לעבור על ד"ת לכ"ע אין רשאי וע"כ אותו חסיד בטו"ח היה עמ"א ק"ד שם ומ"ש אונס ממון לא יפסיק וכן בק"ח סס"ח צ"ע די"ל דדוקא שליש ממונו כמ"ש ביו"ד קנ"ו בש"ך ולקמן תרצ"ו דהמבזבז על מ"ע אל יבזבז יותר מחומש אפי' עוברת ויראה כ"ש להפסיק בתפלה או לעבור זמן תפלה אם יותר מחומש יראה דשרי ושם יבואר אי"ה:

דף לג.

גמ' ראה שוורים פוסק מרחיקין משור תם וכו' פירש"י ז"ל שלא נגח מעולם אדם רבותא קאמר אפ"ה חמשים מרחיקין וה"ה נגח ב' פעמים אבל ג' פעמים כמלא עיניו וכ"ז באין מסורסים אבל מסורסים כשלנו אין מרחיקין כלל אבל אם היזק פ"א מרחיקין חמישים ובג"פ כמלא עיניו ועיין א"ר ק"ד גם מ"ש שם אם אפשר יקצר מהליכה הא הליכה לא הוה הפסק לצורך וי"ל יקצר נמי כהבינינו דמי ושם יבואר אי"ה בפריי בסימן ק"ד בזה וכאן אין להאריך:

משנה מזכירין גבורת **גשמים** הר"מ ז"ל בפירוש המשכיות גבורת שיש בו תועלת ואלו בתענית אמרו עושה גדולת הנותן מטר שהפעילה בעצמה גבורה היא ועתיו"ט הביאו ובשם התוס' שם גבורה כולל כח וגדולה יע"ש.

והבדלה בחונן הדעת עיין רצ"ד בטור וש"ע נוסחת הר"מ ז"ל אם לא אמר באתה חונן י"ל בש"ת ואנן קמ"ל דאין אומר בש"ת דספק היא שמא אין שם מקומו דשבח הוא ולא תפילה ואיך יאמר הפסק משא"כ אם אין לו כוס וגם למחר לא יהיה לו כוס אז אם נזכר בש"ת בתוך התפלה יאמר שם ולסמוך על נוסחת הטור בר"מ ז"ל ממה שיחזור לאתה חונן דספק ברכות להקל כ"כ מ"א ברצ"ד אות ג' וט"ס בס"א והציון צריך להיות בסעיף ב' באין לו כוס יע"ש ועיין א"ר שם ושם יבואר אי"ה:

גמרא טעה בזו ובזו חוזר לראש עיין רצ"ד היינו אכל קודם הבדלה או עשה מלאכה קודם אלא דאם אמר המבדיל כך בלא כוס ועשה מלאכה אין חוזר רק מבדיל על הכוס

אבל אכל חוזר לראש עיין מ"א רצ"ט והוי יודע דה"ה כשחל יו"ט במ"ש ושכח הבדלה ותודיענו בתפלה ואכל קודם שהבדיל על הכוס או פת ביקנה"ז חוזר לראש אעפ"י שטעות לאו בהבדלה לחוד היתה כ"א שטעה שאכל ג"כ קודם הקידוש אפ"ה טעה בזו ובזו חשבינן ליה דאטו הואיל וטעה גם קודם הקידוש איתגורי איתגר ומיהו אם טעה ועשה מלאכה האסורה ביו"ט ודאי דאין חוזר לראש וזה פשוט ואי"ה יבואר:

קשיא לי אמאי בהבדלה טעה בתפלה אין חוזר לראש מפני שיכול לאומרה על הכוס ובקידוש אמאי חוזר הלא יוכל לומר על הכוס עיין סימן רס"ח ואי היינו אומרים הבדלה דרבנן יש לחלק משא"כ להר"מ ז"ל בפכ"ט מה"ש שם הבדלה ד"ת כמו ק"ה קשה ואי"ה יבואר בפריי ברס"ח בזה וניחא לי דהבדלה ב' תקנות הוה א' רק תפלה אח"כ העשירו רק הבדלה ואח"כ ראו שאפשר להעבות אמרו בתפלה וכוס ומש"ה אי טעה בתפלה די בכוס משא"כ ק"ה תחלה עשו תקנה בתפלה וכוס דווקא והא דאמר השתא תפלה דעיקר תקנה היינו לאחר שהענו עיין חה"ר בזה ועיין טור רע"א זכרהו על היין ובתחלה תקנו בתפלה **וכוס**:

דף לג:

גמ' וחגי נדבה עיין מהרש"א ז"ל ח"א אין נדרים ונדבות קרבין ביו"ט אלא יו"ט (דבקיאין בבקיעא דירחא) וזה מתורת נדבת לבינו מנהג אבותינו כמבואר בביצה והיה נראה לומר ותנחילנו זמני ששון וחגי נדבה מאתו יתברך בתורת חסד ונדיבות כל המועדים זכר ליציאת מצרים עבד שרבו הוציא מבית האסורים דיו ויתברך שמו לעד צוה אותנו שנהיה שמחים אנחכו בימים אלו מתורת חסד ונדבה ודברי בטילין נגד דברי קדשו ז"ל:

משנה האומר על קן ציפור וכו' עיין רש"י בגמרא ואינו אלא גזירות נראה דוודאי יש לכל מצוה טעם ליודעי בינה אלא שאפילו חלק המשפטי' שטעמם נגלה שהוא לקבוץ מדיני וישוב העולם אפ"ה אין אנו רשאים לעשות המצוה מפני הטעם שטוב לנו וכדומה דא"כ לא יקבל שכר האמיתי על זה בעולם הבא דאנו מחויבין לעשות על צד חוק המלך לעבדיו ואז יקבל שכר כפול ומכופל ועתי"וט בשם הר"מ ז"ל בספר המצות ולפמ"ש א"ש וכדאמרן

ועל טוב יזכר דחייב לברך על הרע בשמחה כמו על הטובה על דרך גם חשך לא יחשיך ממ"ך עיין רמ"א שם כי הצרה דומה לחשך אין בא מן השמים אין רע יורד כ"א לפי המקבל נעשה רע תיסרך רעתך ועיין מהרש"א ז"ל ח"א על טוב יזכ"ר שמך קמיה דרבה דלא שתקו אותו וגערו בו דלאחר תפלה הוא דשותקין ומלמדין שלא יעשה כן פעם

אחרת לא בתוך התפלה ויראה לי דמודים מודים שמע שמע אף בתוך התפלה משתקין אותו ואין ממתינים לו דמחזי כב' רשויות אם הוא ש"ץ אבל יחיד יש לגעור אח"כ(אע"ג דבחד בבא תניא להו:

ועיין א"ח ס"א דאין חילוק בין יחיד לציבור וכ"כ מתלמודא דידן דפריך ורמינהו מגונה הא שתוקי לא ולא משני הא ביחיד:

דף לד.

העובר לפני התיבה לא יענה אמן פירש"י ז"ל בסוף כל ברכה וישמרך ויחנך ושלום ואחר באהבה ג"כ ומיהו כשמתפללין מתוך הסידור רשאי ועיתיו"ט כאן הביאו האחרוני' שם עיין או"ח סי' קכ"ח מדינים אלו ומדין ש"ץ כהן והאין נ"כ אף שאומרים כהנים ועובר בעשה המ"א תי' שם אות למ"ד דאחר רצה אין רשאי לעלות ויראה דמדרבנן הוא והעמידו דבריהם במקום תורה ועכ"פ אין לומר לו אפילו אחר רצה דלאמה לן להעמיד דבריהם וז"ש המ"א לא יעלה וא"ר אות מ"ם וט"ו משמע אפילו אחר רצה צריך לעלות ומ"מ כהנים הכוונה על אותם פנוים לא הש"ץ ונ"מ דאי קראו בכיון לו אחר רצה למ"א אין עולה ולא"ר עולה):

והנה כהן המתפלל וקראו כהנים אין מפסיק ואם אמרו ליה בפירוש שיעלה קודם רצה צריך להפסיק ולילך כי ל"ד סכנת נפשות ה"ה לעבור על ד"ת בל"ת צריך להפסיק וכן אם מת בבית עמו וש"ץ כהן צריך להפסיק ד"ת ועיין א"ר קכ"ו אות ג' טומאה דרבנן א"צ להודיע לו והוא פשוט דכ"ה דוחה ל"א תסור ה"ה זה ויש בכללו כ"ה גם אסור להפסיק בתפלה ושוא"ת עדיף אבל טומאה ד"ת מודיעים ויוצא וצ"ע אם מפני מ"ע של תורה אם יפסיק שהיה עומד ומתפלל מנחה סמוך עם דמדומי חמה ולא נטל לולב היום וכשימתין עד אחר התפלה יעבור זמן נטילת לולב שאין ביה"ש זמנו אם יפסיק או לאו כי העמידו דבריהם בשוא"ת ואי"ה בפריי יבואר:

גמרא רב אסי אמר אמצעות אין להם סדר רש"י ז"ל פיר"ש ואומרה במקום שנזכר ולשון אין להם סדר יראה לפרש כן ורב ששת דמתיב לכ"ע מותיב אף לרב אסי ממתני' ת"ש רש"י אלמא על הסדר צריך לאומרה ותיובתא דרב הונא סתמא דתלמודא מסיים זה דלרב אסי יש תירוץ עכ"פ מהיכן חוז"ר קאי אם טעה באמצע ברכה חוז"ר לתחלת הברכה אבל לר"ה תיובתא ומשני תלמודא דלר"ה נמי יש תירוץ דלא להוי תיובתא ועיין חה"ר פירש כעין זה לשיטת התוס' דמתיב גם לרב אסי דסתמא תנן מתחלת הברכה משמע אפילו בראשונו' ואחרונות וסתמא דתלמודא מסיים תיובתא דר"ה ומשני ומיהו התוס'

פירשו דר"ש מתיב רק לר"ה ומש"ה הלכה כר"א ולכאורה רש"י פסק כר"ה אבל הגמיי' פ"י מהלכות תפלה אות א' הביאו רש"י פסק כרב אסי יע"ש:
ת"ר אלו ברכות וכו' בהודאה תחלה וסוף עיין חה"ר דף ל"ג בהודאה תחלה וסוף דא"כ רבא לקמן ע"ב לימא מתניתא הוא והראב"ד ז"ל פירש דלקמן במודים דרבנן מיירי עמ"ש שם:

דף לד:

גמ' רבא כרע בהודאה תחלה וסוף פירש הראב"ד ז"ל הביאו הרשב"א במודים דרבנן ולכן אין ראיה מת"ר לעיל ועיין א"ר קכ"ז:
ובחה"ר מביא עוד ירושלמי זעירא הוה סמוך לקרוב"ה כדי שיהא שוחח עמו תחלה וסוף פי' שם היה אומר מודים דרבנן בנחת עד שיגיע הש"ץ לברוך אתה ה' הטוב שמך ולך נאה להודת שישחה עמו אבל כל העולם אין עושין כן כי נראה כיוהרא וזעירא שאני דרב גוברי' וראשונים כמלאכים אנו גרועים מחמור דרפ"בי ה' ישלח גואלנו אמן:
סליק פרק אין עומדין ר"ח שבט התקל"ח פה לבוב מח"ל

דף לה.

פרק שישי כיצד מברכין
משנה כיצד מברכין על הפירות וכו' דקדוק מלת כיצד בר"מ פירש המשניות ובתיו"ט כי צד באיזה צד ומ"ש הר"מ ז"ל שלוש מלות א"י היכן נרמז מלת ז"ה:
אמר ההדיוט הכותב ב' פרקים אלו ר"ל כיצד ושלשה שאכלו עמוקים הם וה' יעזור לי לפרש אותם כפי יכולתי:
על פירות האילן וכו' חוץ מיין וכו' חוץ מפת הנה למ"ד משקין של שאר פירות אף ע"י סחיטה ודריכה מברך שהכל צריך לפרש חוץ מיין אע"ג דהיה ראוי לברך שהכל או עכ"פ לא יותר מפרי העץ אפ"ה מתוך חשיבתו קבעו לו ברכה מבוררת בפ"ע ופלוגתת הפוסקים בזה יבואר בר"ב סעיף ח' בט"ז אות ה' ובר"ה ס"ג ובט"ז אות וי"ו יע"ש וע"ש במ"א אות ח' דאישתני לגריעותא ואי"ה יבואר לקמן ל"ח א' גבי דובשא דתמרי ופלוגתא דר"א ור"י וכאן אקצר:
והוי יודע דלפסק המחבר והוא דעת הר"מ ז"ל דכל מי פירות חוץ מיין ושמן הן ביוצא מעצמן או ע"י סחיטה מברך שהכל דזיעה הוה חוץ מיין וענבים אף יוצא מעצמו נמי מברך פה"ג ושמן פה"ע אלא שראיתי לספר חמד משה בסימן ר"ה כתב בפשיטות דיוצא מעצמן אף ביין ושמן שהכל וא"י הא מנא ליה וכל לשונות הפוסקים אינו כן וכן מבואר

בחה"ר לקמן ל"ח א' בהא דדובשא דמדברי כולם דבש הזב מתמרים שהכל משמע הא יין ושמן כה"ג פה"ג ופה"ע וכן לענין ערלה ותרומה נמי יין ושמן היוצא מעצמן נוהג דין תרומה וערלה ולקמן אבאר עוד ובפריי אי"ה סימן ר"ב ור"ה אבאר עוד ומיהו חוץ מפת וודאי לא יתישב דקמחא של חמשת המינים במ"מ או שהכל אלא ע"כ ה"פ דיותר מפה"א אין מברכין חוץ מפת דמברך ברכה בפ"ע וכו' ופת דאמרן הוא מחמשת מיני דגן אבל פת מטטרקי שקורין רעטצקי או טערקישע ווייץ שהכל כדבעינן למימר לקמן אי"ה ועל גרויפ"עין שלימים בפה"א ויבואר אי"ה כל אחד במקומו הראוי לו:

והוי יודע שכל הברכות כולם הן מדרבנן לפניהם ולאחריהם לבד מברכת המזון אחר חמשת מיני דגן שהוא ד"ת שלש ברכות דווקא והיינו שיעור שביעה אבל כביצה וכזית גם זה הוה דרבנן ואם אכל שיעור כביצה וספק אם בירך עליו אין מברך מספק דהוה דרבנן והנה ברכה מעין שלש על זיי"ן המינים מחלוקת לרא"ש וחה"ר כמו ד"ת הווין (הב"י בסימן קפ"ד ור"ט הביא דעת הרא"ש מהא דבורא נפשות ומכאן ריש הפרק נמי מבואר דכתב דקרא הלולים לכרם אסא ברכ' לאחריו אלמא ד"ת הוה) ומיהו דעת הרר"י כאן משמע דהו' ד"ת ברכ' מעין שלש ואלו לקמן מ"ד א' על משנ' דר"ג ורבנן כתב נרא' למורי הרב נרו דברכ' מעין שלש דרבנן ויש ליישב דאין בעינן שיכלול שלש' דברים זן וארץ בונ' ירושלים ודי בהזכיר זן לחודי' יע"ש ומיהו הב"י בקפ"ד ור"ה לא הזכיר כ"א דעת הרא"ש וחה"ר שהם ד"ת והמחבר בר"ט סעיף ג' פסק כר"מ ז"ל פ"ח מהלכות ברכות ופ"ב שם דברכ' מעין שלש הוה דרבנן ויבואר עוד לקמן בגמרא מזה אי"ה:

ואם אכל פת וספק אם אכל כשיעור שביעה או לאו ואת"ל אכל ספק בירך אחריו או לאו יראה דהוה ס"ס וא"צ לברך דכל ס"ס מ"ה שריא דהוה כרובא ועדיף מיניה ואף מדרבנן לא הוה רק ספק אחד דודאי אכל כזית או כביצה תו הוה ספק דרבנן ולקולא וזה פשוט ומבואר בי"ד ק"י בדיני ס"ס כל שיש ס"ס מ"ה ומדרבנן חד ספק תו אמרינן ביה ספק דרבנן ולקולא:

ומפני שלי ההדיוט דרכי חכמה נעלמו מני גם ד"ת צריכין שיקול הדעת אף למי שלבו רחב ויש לי הרהורי דברים בזה הענין אמרתי הנם פורטם פה. כי יש לספק במ"ש הט"ז בי"ד סימן ס"ט אות כ"ד דספק הודח הוה איתחזק איסורא כעין טמא שירד לטבול ספק טבל דמיקרי איתחזק איסורא כל שעלין לעשות איזה מעשה והיא ספק אמרינן אוקי אחזקה דלא עשה א"כ לא מהני כאן ס"ס דאמרינן בד"ת סמוך מיעוטא לחזקה והוה ליה פלגא ופלגא ומדרבנן צריך לברוכי ברכת המזון אלא דא"כ קשיא ההוא דספק אמר אמת ויציב ואמר פ' יציאת מצרים דהיה ספק דרבנן וא"צ לחזור או למ"ד ק"ש דרבנן א"צ לחזור

ואמאי הא איתחזק איסורא מיקרי ולע"ז ספק דרבנן באיתחזק לחומרא כמבואר בי"ד ק"י אלא ש"מ דזה לא מיקרי חזקה דטמא שירד לטבול חל עליו שם טומא' מעיקרא ואם נגע בדבר טמאוהו וכן בשר במלחו אסור לבשל כך בזה הוה איתחזק משא"כ כאן דאכל ועליו לברך לא מיקרי חזקה ואמנם עדיין צריך לחקור להר"מ ז"ל פ"ט מטומאת מת דכל ספיקא מ"ה שריא ומדרבנן אסור ושי"א דמשיה ס"ס שריא לדעתו כמו שהארכנו בזה בפריי בי"ד ק"י ובספר נ"ו בכל ס"ס יעיש יש לומר דספק מ"ה שריא בספק מעשה איך היה הדבר ולא נודע לנו או פלוגתא דרבוותא. אבל כה"ג שאכל ועליו חיוב לברך מ"ה בזה אפשר כל כמה דלא ידע בבירור שבירך לא אמרינן ספק מ"ה שריא ולא מהני ס"ס לדעתו ז"ל ודמיא להא דאשם תלוי דמ"ה אסור בב' חתיכות דאיקבע איסורא שהרי יש כאן עכ"פ איסור ה"ה כאן נהי דחזקה ברורה לא מיקרי מ"מ אפשר איקבע איסורא מיקרי וכ"כ דלא נודע ליה בבירור שבירך תו ספק מ"ה צריך לחזור ולברך ולא מהני ס"ס לדעתו ז"ל שספק דרבנן דספק השני דספק הא' מ"ה אסור דהא דילפינן ממזר וודאי הא ספק יבוא דספק כי הא מ"ה שריא דלא נודע כלל איסור משא"כ כה"ג דהאי גברא נתחייב בהמ"ז ואתה בא להוציאו מספק אל תוציאנו ולא היה הזמן גרמא כעת לעיין ביה היטב גם לעיין בפריי יו"ד ק"י ואי"ה בפריי בא"ח יבואר זה ובס' ש"ה וכאן אין להאריך:

ותנא מהיכא קאי דתנן כיצד פירשו בתוס' ז"ל ד"ה כיצד יע"ש ועיין מהרש"א ז"ל כל דבר ודבר וכו' ומיהו מהא דאין מברך לפניו בב"ק י"ל שאני התם דיש ק"ו לפניו אם כשהוא שבע מברך ומדרבנן ק"ו איתא ומיהו אי ברכה מעין שלש ד"ת כמו שצדדנו לעיל בסמוך י"ל כיצד מברכין על הפירות הידועים ותנא אקרא קאי (וכמוהו האשה נקנית) ומ"מ א"י אמאי לא ניחא כמ"ש הרר"י ז"ל דקאי אהא דשלא לחתום וקאמר כיצד אין חותם דפה"ע או פה"א ויתישב דלא תנן תחלת הברכה ור"מ ז"ל דפי' המשניות יישב זה דמשותף הוא יע"ש ולהרר"י א"ש דקאמר כיצד מסיים בלא שם וכו':

וברכה ראשונה דכל שהוא כדמסיק אסור להנות וכו' אבל לפי הס"ד כשהוא שבע מברך בעינן עכ"פ כזית כמו לאחריו וברכה אחרונה בעינן כזית ויבואר אי"ה:

גמרא מה"מ וכו' מזי"ן מינים וכו' אלא סברא וכו' עיין לח"מ פ"ב מה"ב הי"ד וי"ל דכאן אמר אליבא דרבן גמליאל בסוף פרק דלדידי' זיין מינים מ"ה אבל לרבנן דרק ברכה או מעין שלש הוה דרבנן דארץ לחם הפסיק דאל"כ שלש ברכות מ"ל כמ"ש הב"י בר"ט ואלא דאמר הדר ביה לגמרי אף למ"ד נטע דלאו לימוד גמור הוא הלולים כמ"ש התוס' ד"ה אלא. והוי יודע דבחה"ר סובר זיי"ן מינים מ"ה וכתב א"כ למה לי הלולים על כרם וי"ל התם ביין כמו זית שמן וכאן בענבים ובשם רש"י להיפך התם ענבים וכאן יין וא"כ

אף למ"ד זיי"ן מינים מ"ה י"ל דווקא יין ולא ענבים (ואם בקרא דברים ח' ח' זית שמן לומר אח"כ וברכת וה"ה יין כה"ג ועיין רש"י שם זיתים העושים שמן אלא דחה"ר בשם רשב"א כתב דהתם בענבים ומסתמא ה"ה זיתים ד"ת ובמשנה על הפירות והבן) דלפי האמת קרא אסמכתא ונשאר רק וברכת ועט"ז ר"ט ובפריי יבואר שם אי"ה:

ולמאן דאמר נטע רבעי וכתבו בתוס' ד"ה ולמאן דהלכה כמאן דמיקל בח"ל והנה י"ל זה בערלה אי הלכתא מדינא וי"ל ה"ה כרם רבעי דא"כ הלכה למשה מסיני לבעלה כך נאמרה הלכה ספיקא מותר בח"ל ה"ה כרם רבעי יש לו דין ערלה לענין זה וספק פלוגתא דרבוותא בח"ל ספיקא מותר בכרם רבעי כמו בערלה וכדכתיבנא ועיין ביו"ד רצ"ד סעיף וא"ו יע"ש:

דף לה:

גמרא כל הנהנה בלא ברכה וכו' מסקנא דמלתא דכל ברכות שלפניהם הוה דרבנן וברכת התורה י"א ד"ת כתבתי במ"א ואפילו כ"ש אסור להנו"ת בלא ברכה אפילו לרפואה כל שהחיך נהנה כדמסיק ל"ו א' והא דגוזל כנסת ישראל היינו אומה ישראלית בכללה, כפירש"י ז"ל שהאוכל בלא ברכה הפירות לוקין מלבד שמכריע וכו':

פסקא חוץ מיין עד גופא מ"ש שמן נמי לעלוי' יש לעיין הא מזיק כדלקמן אם לא ע"י אניגרון והא דפריך מרב יהודא ולא ממשנה חוץ מיין הא שמן לא אין למידין מכללות כ"ש כאן:

והא דאמר כל הזן יראה דהפרש יש בין זן ובין מזון כי זן הפועל ע"ד הזן את הכל ומזין מפועל שם הוסיף מ"ם כמו משכן מקדש וכו' וחמשת המינים הם בעלי שם שעיקר המזון מהם ומ"ש רש"י ד"ה סעיד חשיב טפי ממ"זון א"י מזן הי"ל אלא דסעיד משמע אפילו טפי ממזון דהיינו מחמשת המינים ואהא פריך אי הכי נבריך שלש ברכות כמו על הפת ורש"י ד"ה אי הכי ל"פ כן אלא דמזון הוה יע"ש והא דאמר אלא חמרא סעיד ומשמח ופיר"שי לא כדאמרת וכו' מלת אלא י"ל דל"ש כן ואי דס"ד דפת משמח וסעיד הא לא ס"ד אלא הוה ס"ד שזה עושה פעולתו המפורש וזה פעולתו

גופא וכו' אוזוקי מזיק ליה ופירש"י ז"ל וגבי ברכה ואכ"לת כתיב ואין זה אכילה דהא בתרומה כה"ג לאו אכילה מקרי ופטור מחומש ומפירש"י יראה כסברת חה"ר ורא"ש והר"י לעיל דברכה מעין שלש ד"ת דאכלת וברכת אכלהו קאי דאל"כ האי ואכלת אין מקום כאן אלא דכל הנהנ"ה וכאן לא נהנה אלא ואכלת אכולהו ולפניו ק"ו כשהוא שבע

וכו' עכ"פ ק"ו מדרבנן ולזה כתב רש"י דלאו אכילה מקרי וליכא ג"כ ק"ו ובפריי בסימן ר"ט יבואר עוד:

דף לו.

גמ' הוה ליה אניגרון עיקר וכו' הב"ע בחושש וכו' בטור הביא בסי' ר"ב דברי ה"ר יוסף דה"ה אין חושש בגרונו אם שמן הרב"ה וע"י אניגרון בפה"ע והא דאמר הב"ע שחושש כלומר דניתן שמן הרבה וכמ"ש רש"י ז"ל ד"ה החושש וצר"יך ליתן שמן הרבה ודוגמא נקיט דכל שעשה עיקר מהשמן אלא שא"א לשתות לבדו דמזיג לי' ומערב מעט אניגרון שמן עיקר מעיין ש"ע שם וספר ב"ח אין בידי כעת לעיין ביה ובאמת לכאורה סברת הר"ר יוסף ז"ל נכונה דכל שאניגרון אין עושה רק העדר ההיזק תו מברך על השמן פה"ע ול"ד לירקות שטובים חיין יותר ממבושלים וע"י הבשר טובים מבושלים שיש לברך שהכל דבשר עיקר משא"כ דהשמן טוב ונהנה אלא דמזיק ליה בפ"ע וע"י אניגרון מסיר ההיזק ויבואר עוד לקמן אי"ה בהא דירקות טובים חיים וכו':

ומ"ש הטור ראיה מר"מ ז"ל פ"ח מה"ב הלכה ב' ז"ל שם אבל שותה לבדו או שלא היה חושש בגרונו מברך שהכל שהרי לא נהנה בטעם השמן קשה הטעם הוא דהעיקר פוטר הטפל הי"ל כמ"ש הב"י בר"ב:

ולכאורה לדיוקא אתא הטעם דלא נהנה משמן כל כך הא נהנה ועיקרו לשמן הרבה ואניגרון מעט מבריך פה"ע וזה כדעת הר"ר יוסף הפך סברת הטור והבנתו בדברי הר"מ ז"ל גם קושית הפוסקים בר"ב ומכללן המ"א ז"ל דסלקי מברך פה"א ואם נאמר דשמן הרבה ואניגרון מעט לכך מברך שהכל הוה א"ש ואי"ה בפריי יבואר זה: עיין בסמוך:

ואם שותה שמן לבדו אין מברך כלל אף שהכל וכ"פ המחבר בש"ע סימן ר"ב אבל הר"מ ז"ל כתב שם דמברך שהכל יע"ש ועט"ז ר"ב אודהיכא דא' מין פטור כמו בחלה אזלינן בתר טעמא משא"כ שניהם חייבים אזלינן בתר העיקר א"כ להר"ם ז"ל דשמן בעין שהכל ה"ה אם הרבה שמן ומעט אניגרון שהכל דבתר רובא אזלינן השמן וז"ש דלא נהנה משמן כלומר השמן לבדו אין בו שום הנאה ולכך מברך שהכל על העיקר דהיינו שמן הרבה ופוטר האניגרון מפה"א משא"כ להמחבר דהשמן לחודיה פטור שהכל א"כ בשמן הרבה ומעט אניגרון מברך פה"א דבחד טעמא אזלינן היכא דא' מין פטור וכקושית מ"א שם אות י"א וכדכתיבנא ובאמת שהב"י לא סיים שהכל רק רמ"א ומיהו בספרו:

הארוך פירש הב"י דברי הר"מ ז"ל כלומר מברך על האניגרון שהכל ופוטר השמן ואי"ה בפריי יבואר עוד:

והא דכתב הר"מ ז"ל דשמן לבדו שהכל תמהו עליה הא אוזיקי מזיק ליה:
ובספר חמד משה בר"ב אות ב' הליץ והביא ראיה ממ"ש הר"מ ז"ל פרק עשירי מתרומת הלכה ח' כוסס השעורה פטור מחומש אפ"ה מברך שהכל ש"מ דהכין הוא ה"ה בשמן שהכל יע"ש וכתב שכ"כ הפר"ח ואין בידי כעת הפר"ח לעיין ביה ואמנם הכ"מ שם כתב דהיא מימרא דר' יוחנן ביומא פיוה"כ וטעמא דאכילת בהמה היא פסחים צ"א ובשר וכו') והא דקש"ה לקיקייאני אין זה מזיק ומיהו הר"מ ז"ל שם כתב בזה"ל אעפ"י שהזיק א"ע ובסמוך יבואר עוד:
ואגב גררא אומר מ"ש הר"מ ז"ל שם נזיר ששתה תרומה אין משלם חומש וכתב הכ"מ הטעם דכי יאכל חולין והאי אכילת איסור וכוונתו כי יאכל קודש בשגגה דהיינו שגגת קודש שחשב שחולין הוא ולגבי חולין מקרי אכילת היתר משא"כ נזיר דלגבי חולין אכילת איסור הוא ולאו אכילה מיקרי וקשה מ"ש מאוכל תרומה ביוה"כ דפסק שם בה"ז דחייב חומש ומ"ש:
גם מ"ש הכ"מ למה פסק כרבי בכוסס חטה דמשלם חומש ועמ"ש הר"י קורקס ז"ל מפיוה"כ דווקא שערי הא חטה חייב ומגמרא דהכא דפריך בפשיטות שמן פה"ע הא בתרומה פטור מחומש אלמא כי הדדי משוי לה ולרבנן הרי כוסס חטה דפה"א ובמלתי' קאי בברכה ואפ"ה בתרומה פטור מחומש אלא כדכתיבנא דהלכה כרבי:
הכא במאי עסקינן בחושש וכו' ופירש"י וצריך שמן הרבה עיין או"ח ר"ב ס"ד לא חילק אם שמן מרובה מאניגרון או להיפך ושם בס"א בהג"ה דאזלינן בתר רובא בשכר עם יין יע"ש משא"כ ברפואה אף דאניגרון מרובה שמן עיקר ומיהו לא לרפואה אפשר הולכין בתר מין המרובה ורב ושמואל דאמרי שמן פה"ע סתם משמע בכל ענין ולכך מוקי באניגרון וזה קצת תירוץ בעד הר"ר יוסף בטור ר"ב דמוקי לה דווקא בחושש, בגרונו ויבואר בפריי עוד אי"ה:
לא יערענו בתחילה בשבת כ"ה גירסת רש"י ויש בכאן חמש פירושים ודי שיטות ובקצרה רבינו יונה ותוס' ד"ה לא יערענו לדינא בחדא שיטתא קיימי דלא הותר בשבת כ"א ע"י אניגרון ובולע לא שהייה ופליגא בפירושא להרר"י לא יערענו שהייה (כפיר"שי) וה"פ לא יערענו שהיי' והיינו ע"י אניגרון אבל ע"י אניגרון ובולע שרי והלשון דחוק דהי"ל לא יערענו ע"י אניגרון אבל בולע:
ולפי התוס' א"ש יערענו בולע כל לרפואה קורא יערענו והיינו בעין דאוזיקי מזיק וניכר הבליעה לרפואה ואסור אבל ע"י אניגרין בליעה שרי הפירוש השלישי פירוש הר"מ ז"ל פכ"א משבת דבין בעין או ע"י אניגרון בלועה שרי ושהייה שרי והא דאמר אבל מערב

אורחא דמלתא קאמר וכ"פ בש"ע שכ"ח הפירוש החמישי הוא פירש"י ז"ל לדעתו גירסא בתחילה וה"פ יערענו שהיה והיינו בעין בכל ענין בליעה ממש נמי אסור:

וע"י אניגרין צריך לכתחלה ליקח בפיו כאלו רוצה לבלוע ואף אם מעכב בגרונו אח"כ אין נראה לעין כ"כ וליכא חשש הרואים זהו הנראה לי באלו פרושים פשיטא היינו משנה חוץ מיין ולעיל דפריך טפי מרב ושמואל ועא"ר ר"ב אות ט':

קמחא דחטי פליגי רב יהודא ורב נחמן אבל דשערי מבואר לקמן דכ"ע שהכל ולענין פסק הלכה. עיין ש"ע ר"ח ס"ה ויש בכאן כמה פירושים. יש מפרשים דפליגי בחרכו או שלא נטחן היטב אבל בקמח סתם ר"י מודה שהכל וי"מ דפליגי בקמח סהם אבל חרכו מודה ר"נ בפה"א וכתבו לפי"ז אין מחלוקת לדינא בחרכו פה"א כר"י ובסתם שהכל ולכאורה נ"מ בקמחא דשערי דאי פליגי בחרכו הא דשערי שהכל (דאל"כ ליתני קמח סתם) אפילו חרכו ואי פליגי בקמח בלא חרכו י"ל הא חרכו ראוי קצת אפילו דשערי פה"א אלא שבחה"ר כתב דשערי וודאי שהכל לכ"ע אף בחרכו דקשה לקוקייאני ומיהו מ"ש בחה"ר שיש מפרשים דפלוגתייהו בלא חרכו והכי משמע דאמר עלויא בפת וחרכו אין דרך לעשותו פת קשה מאי פריך מקמחא דשערי הא דחטי פה"א דלמא בחרכו קאמר דשערי שהכל הא דחטי פה"א וכו' ומיהו הלכתא פסק המחבר בר"ח ס"ה בין חטי ושערי בין חרכו או לא חרכו שהכל יע"ש וצ"ל מ"ש עלויא בפת כפירש"י כאן ד"ה הכא אית וכו' דזית נטעו אדעתא וכו' ומשא"כ קמחא אין זורעין אדעתא דקמח קליות אלא אית ליה עלויא בפת בלא חרכו ואדעתא דהכי זרע:

קמחא דשערי וכו' עלח"מ פ"ג מה' ברכות ה"ב וב"י ר"ח בשם כלבו ואבודר"הם וא"ר אות וי"ו והעולה בקיצור מדבריהם דכוסס שעורה ג' דיעות הר"מ ז"ל פה"א וכלבו שהכל ואבודרהם פוטר לגמרי (ולדידי' קמח שעורים חשיב טפי משעורים שלמים דקשים מאוד וא"א ללעוס ומאכל בהמה) והא דפריך קמחא דשערי הא דחטי וכו' לכלבו ואבודרה"ם י"ל לאשמעינן הא שעורים שלימים פה"א או פטור מכלום ועדיפא משני ומ"ש א"ר שם דהר"מ מיירי בשלוק וכלבו בחיין יפה כתב אע"ג דהכ"מ שם כתב דהר"מ ז"ל הוצא דין דגן שלוק מכוסס חטה דמשמע בין חיין או מבושלים משמע לכאורה דשעורה שלימה חיין נמי פה"א דאל"כ אין ללמוד שעורים מבושלים שלימים מחטה ומשום זה השמיט בש"ע בר"ח ס"ד שעורים שלימים והרב הוא שהגיה כן משום דר"מ נמי סובר פה"א וזה שבוש כיון דחטים חיין ומבושלים פה"א משמע ליה נהי דשעורים חיין שלימים שהכל דמאכל בהמה הא מבושלים יש ללמוד פה"א ולא בורא מיני מזונות ולענין גרי"ץ שלם וטטרקי שקורין רע"צקי יש מחלוקת אי פה"א או שהכל ברע"טשקי ובג"ריץ שלם במ"מ

הואיל והוסר קליפה העליונה גם אורז ג' דיעות י"א פה"א וי"א במ"מ וי"א שהכל ע"כ ראוי דווקא תוך הסעודה עמ"א ר"ח אות ב' ואות ט' ואי"ה בפריי יבואר זה באורך:

שייך לעיל לאניגרון עיין חה"ר בשם רב האי גאון דיש חילוק בשבת לחול דחוששׁ בגרונו בחול צריך שיכוין לרפואה הא סתמא אניגרון עיקר ובשבת סתמא נמי לרפואה דא"א בע"א ובש"ע ר"ב לא הזכיר מזה כלום רק נקיט קצרה אם מתכוין לרפואה ואם לאכילה וסתמא לא הזכיר ואי"ה בפריי יבואר:

קורא שהכל וכן הלכתא עיין א"ח ה"ד טו"ז אות ד' לחלק בין גינ' לשד' (הזרע של קטניות שדה הם רק לייבשן יזרע גינ' אין ראוין לכך כ"א לאכול בעודו ירוקין ועיין ספר חמד משה ולק"מ כמ"ש גם מ"ש מערל' התם שומר הפרי יע"ש ויבוא' בפריי אי"ה) ומ"מ יש לעיין דל"ד לקורא דלא נטעי כלל אדעתא דקורא שיאכל שהרי מפסיד האילן כפירש"י ז"ל כאן ד"ה דקלא שאוכלו ממעט ענפי אילן משא"כ זרע שדה דקצת אוכלין בירוקין אפשר דבפ"א והעולם נוהגין לברך על הכל שהכל ואולי מטעם שלא לחלק בין שדה לגינה ואפשר נמי דטובים מבושלים יותר מחיין:

ושרביטין שלהם כיון דהם ראוים וטובים לאכילה כמו הקטניות וודאי פירא הוה. וה"ה לענין תרומה ומעשר עיין פ"ב מהלכות תרומת הלכה זיי"ן ועמ"ש לקמן בצלף ול"ד לקליפת מראנצין שי"א שהכל דהם אין ראוין למאכל כ"א ע"י דבש גם שם דעת המ"א בר"ד אות י"ז דפה"ע ה"ה כאן לכ"ע על שרביטין פה"א:

אמר רב יהודא אמר רב צלף של ערלה בח"ל זורק אביונות ואוכל קפריסין ומדערלה לאו פירא ה"ה לענין ברכה וכ"פ בש"ע סימן ר"ב ס"ו ועמ"א אות י"ז קליפת מראנצין האריך לברך פה"ע מקליפי רמון דחייב בערלה יע"ש ולכאורה דבריו תמוהים דברצ"ד בי"ד מבואר ס"א דבנטע רבעי אין נוהג אלמא לאו פירא הוה ובערלה מאת הטפל כמו קליפי אגוזים הקשים דמרבינן מאת:

והנה התוס' ע"ב ד"ה קליפי אגוזים וגרעינין דסברי גרעינים פירי הוה ולאו מאת הנופל דריש לה (דאין שומר לפרי דלרבי מאת דלא כחה"ר דסובר מאת מרבינן ברעינין וכדבעינן למימר לקמן אי"ה) תקשה נמי משנה ח' פ"ק דערלה וכ"פ בי"ד רצ"ד דגרעינים מותרים ברבעי אלמא לאו פירי הוה וערלה מאת מרבינן לה ולזה יש לנו לומר כמ"ש הר"מ ז"ל והרע"ב שם בפ"ק דערלה וכמ"ש התוי"ט ד"ה ומותרין דוודאי רבעי בעי למילף בכל הלכותיו מערלה אלא דיש היקש מעשר שני. והתם אכילה כתיב ביה ואלו אין ראוין לאכילה יע"ש היטב וא"כ לאמר דוודאי גרעינין גוף הפירי חשוב. והא דאין נוהג רבעי דממ"ש יליף לה קודש קודש והתם אכילה כתיב וגרעינין מרים הם ואין ראוין

לאכילה ואין מתקדש במ"ש ה"ה ברבעי ומ"ש התוס' גרעין פה"ע דמתקן אח"כ אלא דא"כ יקשה ק"ש המחבר בר"ב ס"ג גרעין המרים אם מתקן שהכל ועמ"א שם אות זיי"ן ונאמר מהתוס' מיירי בגרעינים מתוקים מתחלה (ולפי"ז ע"כ הא משנה ח' דפ"ק דערלה גרעין אין נוהג רבעי היינו במרים הא במתוקים תחלה אה"נ דנוהג רבעי ולפי"ז ק"ק דלא היה לו לסתום ברצ"ד ס"א ולכתוב גרעינים מתוקים רבעי נוהג בהם כיון דפסק בא"ח ר"ב ס"ג כתוס' ורא"ש דגרעין הוה גוף הפרי ה"ה ברבעי דנוהג במתוק עכ"פ ויבואר אי"ה בפריי) ומ"מ דברי המ"א אף אם נאמר כן דקליפי רמון והוא המראנ"ץ לדעתו דאין נוהג רבעי דיליף ממעשר שני, דקליפה ההיא אין ראוי לאכילה בלא תיקון כ"א ע"י הדחק גדול ובמ"ש כתב ואכלת בלא תיקון יצא קליפה רימון כו' מ"מ אין ראיה דנאמר דמחשב מגוף הפרי ושאני ערלה דמאת הטפל דהוה שומר גמור וכדאמרן:

גם דברי הר"מ ז"ל שם בפירוש המשנה במ"ש לצבוע לכאורה קשה דמאת קדריש ויש ליישב דאה"נ מאת אלא קאמר דצביעה אסור והיינו מקליפת פירות ואין כאן מקומו מ"מ קשה כמ"ש:

וראיתי לט"ז ר"ד אות י"ו בקליפת מראנצין כתב בסוף דבריו וצ"ע על התוס' והראש דקפריסין פה"ע והא כ"ש מקליפת רמון יע"ש הנה:

מ"ש התוס' הוא ע"ב ד"ה והלכתא כו' וכתבו לשון ה"ג והלכתא וכו' כוונתם בגירסא שלנו אין זה והוה אומר מהר"ם דמברכין פה"ע על הקפריסין בין בא"י ובח"ל וזה סברת הרא"ש והראב"ד ז"ל הביאו החה"ר יע"ש ולקמן אי"ה אבאר בזה:

ולפי מ"ש אין ראיה מקפריסין דהם ראוין ממש לאכילה. הוה בכלל מעשר שני וה"ה לענין ברכה דפה"ע חשוב וה"ה לענין נטע רבעי בא"י כר"א משא"כ קליפי רמון אע"ג מגוף הפירי יחשב אין ראוי לאכול' כך ומהיקשא דמעשר שני נפיק וכדכתיבנא לעיל וטטי"ר זע"לי יבואר אי"ה בריה לענין בפה"א ולענין ברכת הריח ובפריי אבאר עוד וכאן אין להאריך:

והנה הר"מ ז"ל פסק כר"ע בכל דבריו בה' מ"ש פרק עשירי ובפ"ב מתרומת ה"ד ושם האלה לזרע או לירק ובה' ברכות פ"ח קפריסין פה"א כר"ע:

אף בא"י כר"ע באין ספק כלל דהלכה כר"ע מחבירו לגבי ר"א וכנראה שזה דעת:

הרי"ף רביה כמ"ש הרר"י שם אבל המחבר לא פסק כמותו בי"ד רצ"ד ס"ג רק בח"ל אבל לא בא"י משום דמסייע לר"א ברייתא דמיגו נצפה קפריסין פה"ע א"כ ה"ה למעשר וערלה וכו' ומידי ספיקא לא נפקא הלכך בא"י לחומרא וברכי' לחומרא דלמא כר"ע ופה"א ממ"כ יוצא עיין הרר"י. ויש לראות הא רב בפירוש אמר בח"ל אבל בא"י מספקא

ליה ואיך פסק הר"מ ז"ל כר"ע בא"י ואפשר דרבינא דמסיק ר"ע נגד ר"א עבדינן כוותי' משמע לגמרי ודוחק באופן אם יש לפניו קפריסין ותפוחים עד"מ וכדומה יברך פה"ע קודם ויכוין שלא להוציא הקפריסין כי שמא פה"ע הם ואיך יברך ברכה שאין צריך פה"א וכדומה בקליפת מראנצין לט"ז דפה"א ולמ"א פה"ע עם תפוחים כן הוא ואי"ה בפריי סימן ר"ו וריי"א ס"ג אבאר בזה ועמ"א ר"ו אות א' מנא ליה הא ולפ"ז אף להר"מ ז"ל צריך שאין מתכוין. ושם יבואר אי"ה:

רנע אדבר כי הנה בגמרא משוה לה לכאורה ברכה וערלה ומעשר אבל המעיין ברא"ש ז"ל בשמעתין לא כן הוא והכלל כי עלין במעשר אין מתעשר לכ"ע ופה"א ותי' הרא"ש דמעשר ירק דרבנן וודאי (כי מעשר אילן חוץ דתו' מחלוקת אי ד"ת או דרבנן) והם אמרו דעלים לא חשיב"י אפילו כירק הואיל ולא נטעי אינשי עיקר האילן בשביל כך ולא חייבוהו במעשר מדרבנן כירק אבל לענין ברכה אסור להנות הואיל ונטעי ג"כ בשביל זה שלא נפסיד האילן ל"ד לקורא ופה"א מברכין וגם שקדים המרים אע"ג במעשר פטורים מ"מ כאן מברך פה"ע והיינו וודאי כל שפטור במעשר משום דלאו פרי מיקרי פשיטא שגם בברכה לאו פרי מקרי אלא שקדים המרים פטורים דבמעשר בעינן נגמר הפרי וזה לא נגמר אבל ברכ' כיון דשם פרי עליה פה"ע ועדיין קשיא לי בתמרות דמתעשר לר"א ואפ"ה מברכין פה"א דברייתא כר"א אתיא מדקפרס פה"ע וע"כ נמי דלא נטעי עיקר בשביל כך לא חשוב לענין ברכ' רק פה"א ולגבי ערלה קפריסין ותמרות חשובים פרי העץ את פרי"ו אבל עלים לא חשיבי פרי"ו כ"א מתיחס אחר פרי הארץ

ר"ע אומר אין מתעשבות אלא אביונות מפני שהוא פרי עיקר הוכחה מדאמר אביונת פר"י הא אינך לאו פרי הם דאל"כ מאי ראיה ממעשר אילן למ"ד דרבנן רק דחו' לערלה בח"ל הלכה למשה מסיני כמ"ש המחבר בי"ד רצ"ד סעיף ח' (הט"ז וא"י הא הלמ"מ לא הלכתא מדינא ורש"י כאן פירש ערלה בא"ל דרבנן הלכתא מדינה עיין קידושין ל"ד יע"ש:) אלא כדכתיבנא:

דף לו:

גמ' קליפי רמון ונץ שלו קליפי אגוזים וגרעינים חייבין בערלה הוא משנה פ"ק דערלה מ"ח וסיים משא"כ ברבעי וכ"פ המחבר ביו"ד רצ"ד ס"א ובט"ז וש"ך דלא כתיב את פריו וכ"כ בבאר הגולה ובאמת כבר בתבנו בשם ר"מ והרע"ב דלא מן השם הזה אלא מדאיתקש למעשר שני וקליפי רמון איו ראוי לאכילה נץ פירש"י ז"ל נץ ברמון

כקפרס באביונת שומר וכ"מ כאן ובר"מ פירוש המשניות בפ"ק דערלה ור"ש שם משמע שמפרשים בע"א יע"ש:

והנה מדתנן ברמון חייב בערלה ולא אשמעינן קפרס בצלף יותר רבותא אפילו דלאו שומר חיוב הוא י"ל דקפרס פרי הוא ואפילו ברבעי חייב משא"כ נץ מטעם שומר קאתינן עליה וברבעי פטור דלא כתיב את או דלאו בר אכילה כדרכו לא הוה ויליף ממ"ש:

והא דגרעינין תוס' פירשו משום דהוה פרי ממש לא מרבויא דאת דשוחר מרבינן מאת הטפ"ל ומחובר עליו לא גרעיניה אבל הרשב"א ז"ל בחדושיו כתב דמאת מרבינן גרעינין וכו' ורבעי לא דלא כתיב את ולתוס' פירשתיו לעיל ממ"ש יליף והם לאו ראוים לאכילה כ"א ע"י הדחק:

ואם מתקן ע"י אור כתב בש"ע ר"ב דשהכל ועמ"א אות זיי"ן אף לתו' ורא"ש ז"ל:

והלכתא א וכו' ומדלגבי ערלה וכו' עיין תוס' ד"ה לשון בה"ג וכו' והיה אומר הר"מ ז"ל וכו' פירוש שהתוס' חולקין על ה"ג ובגמרא לא גרסינן ליה כלל ומברכין על קפריסין פה"ע דבא"י הלכה כר"א בוודאי דמסייע' לי' ברייתא דלעיל דמברכין על קפריסין פה"ע וכר"א אתיא והא דרב ודמר בר רב אשי נמי הלכתא הוה דבח"ל רק הלכתא מדינ' ומקילין ביה טובא כדאיתא בקדושין והלכך מקילין נמי בקפריסין אבל ברכ' וודאי הוה כר"א ולדידן ספק הוה כדכתיבנא לעיל ולר"מ ז"ל וודאי הוה פה"ע כר"א אמור מעתה שלש מחלוקת בדבר וכדכתיבנא:

דברי הרא"ש ז"ל במ"ש יין פה"ע וגפן מדובשא דתמרי יבואר אי"ה בדף ל"ח א' גבי דובשא דתמרי יע"ש:

פלפלי וכו' והלכתא יבשתא פלפלי וזנגביל ולא כלום דמזיק ורטיבא תרווייהו פה"א וכ"פ המחבר בר"ב סי"ח ור"ה דעת הרי"ף והר"מ ז"ל פ"ח מה"ב ה"ז והרר"י הקש' מהא דפלפלין חייבין בערלה (וכתיב את פרי"ו אלמא פרי עץ הוה) ה"ה לענין ברכ' ועב"י בשם הרשב"א ומ"א ל"ה וגם תמרות יוכיחו דביו"ד רצ"ד ערלה הווין פרי העץ כר"א בא"י ואפ"ה פה"א דלא נטעי מעיקרא לכך ה"ה כאן ומ"ש כס פלפלי ביוה"כ פטור. ביבשתא וה"ה זנגביל יבש אבל רטיבתא פלפל חייב חטאת וכרת (לא מלקות דלית ביה ביוה"כ רק אזהרה לא מלקות עיין פ"א מה' שביתת עשור ופ"ב ה"ו במ"מ וכ"מ שם):

והאי כס אפילו בלע פטור והכין הוא וודאי דאי פלט אפילו אוכלין ממש פטור כה"ג ואי דפטור ומותר עיקר חסר ועיין בטור וב"י תקס"ז ומ"א ח' וא"ר שם והנה לאבי"ה נמי סובר דכס בלע וראייתו דנהי דפטור ומותר דאכילת פלפלין לאו אכילה כלל מ"מ החריפות שבו ליתסר ש"מ דשרי ה"ה ללעוס עצי קנמון לפלוט והב"י בבד"ה שם דחה

דחריפות של פלפלין לא תנאה (ומה"ט פטור משהכל) והמ"א הקש' בת"צ ליתסר והיינו דלמא יבלע הקנמון ויבוא לידי חיוב חטאת בדמשמע בסימן ר"ב סי"ז דקנ' לא צימרונג (וירא' דהוא קנמון המחבר בתקס"ז) פה"א **אלמא** אוכלא הוה:

זה פלפלין ואימא אתרוג פשיטא ופלפלין קמ"ל אע"ג דנטעי אינשי עיקרו לתבלין מקרי עץ מאכל אה"ר ז"ל:

והא אמר רבא האי הומלתא שריא ומברכ"ן פה"א פירשי' ז"ל בה"א משום בשולי עכו"ם וגיעולי עכו"ם עמ"א ר"ג ד' ועב"י ר"ג ובש"ע ר"ג ס"ו ונראה דבש וכו' הנה המעיין יראה חזרה מספרו הארוך לש"ע ששם כתב וקמ"ל דבש לא משנ' הברכ' יראי דהא דמשני הא ברטיבתא יבתא המלתא מיירי כן דאי יבשתא הוה בישולי עכו"ם) וקמ"ל פה"א דל"ת דבש מבטל אבל בש"ע פירש דהומלתא יבש ולית ביה בשולי עכו"ם הא ברטיבתא פירש כיון דרטיבתא פירי הוה ה"ה יבש דבש מתקן ליה פה"א כמו תמרים מרים משא"כ אי לא הוה פירי דובשא עיקר ושהכל כמו גרעין בר"ב ואגוז רך בי"ד שם וגעולי גוים כתב הר"י דבש מבטל חריפות ונותן טעם לפגם שרי ומ"ש בי"ד כ"ו ס"ב בהג"ה וט"ז אות י"ב להמחמירים היינו חשש שחתך בסכין ש"ג משא"כ בבישול אמת ויציב דבש מבטל החריפות ולא הוה חריף יע"ש ולפ"ז המחמירים ונוהגים מידות חסידות בזנגב"ל מרוקח לא פלפלים מרוקחים שאין בהם מקום חתך רק בבישול בכלי עכו"ם דבש מבטל החריפות.

כתב הט"ז בי"ד קי"ג אות י"ג בשם בדק הבית בשם הגהות אלפסי אגוזים ירוקים שאין ראוין אסור משום בישולי עכו"ם דאין ראוים מקודם ואח"כ עש"מ ולפ"ז ה"ה פלוימ"ען ירוקי' מרוקחי' בצוק"ר וכדומ' ועיין א"ר ר"ג אות ג' ותמהני שאין העולם נזהרים בזה ועיין בי"ד קי"ג סי"ב בנאכל ע"י הדחק י"א וי"מ ופלוימען ירוקים נאכלים ע"י הדחק ומיהו וודאי אם ספק שמא ע"י כבישה בצוקר ספק דרבנן ולהקל ואין לומר דבשולי עכו"ם לא גזרו אלא על מין שא"א. להאכל חי משא"כ אלו כשיגמרו ומאן הוא שיפלוג על בד"ה בשם הגהות אלפסי וצ"ע ואי"ת בפרי' יבואר:

וצוקר יש בו שלש דיעות פה"ע ופה"א ושהכל עיין ר"מ הלכות ברכות פ"ח ה"ה הכרייע שהכל והב"י כתב מספק יש לברך שהכל ולפ"ז מה שסתם בש"ע ר"ב סט"ו ג"כ ולפ"ז היה לפניו פה"ע וצוקר יברך ואם אירע שבירך סתם או כיון להוציא שהכל ויברך ויוצא גם זה הצוקר ויוצא כ"פ ולענ"ד כמ"א עיין **ר"א** ס"ג והנה הטור השיב על דברי אר"מ ז"ל בסוקרא דהביא ראיה מדובשא דתמרי דלקמן ל"ח א' דהוה זיעה ה"ה זה הוה זיעה והשיב התם נטעי אדעתא דפירי מאא"כ כאן פריין והכ"מ כתב דנטעי למצוץ והיינו לא

לבשל וכן הבין הא"ר ועט"ז והגהות מיימוני שם אות ט' כתבו דחיה אחרת בכאן נשתנו לעלויא משא"כ התם לגריעותא וא"י דשם בגמרא לא אמר וה"ה מי הקנים האלו ולא הזכיר שם טעם דלא נטעי אדעתא דהכי והיינו דעכ"פ פה"א היה ראוי לברך דנחתינן חד דרגא כמו תמרות של צלף וכזנגבלא ובדבעינן למיכתב בסמוך בשם הטור ז"ל גם לטעם דנשתנו לגריעותא אפשר זה שייך בזב ע"י סחיטה לא זב מאליו והתורה שיבחה א"י בדבש הזב מאליו ואפ"ה הוה זיעה כ"ש זה מי הקנים:

זנגבילא רטיבתא כתב הטור בר"ב דאין עיקר הפירי משמע דזנגבי"לא גדל על העץ אלא שאין עיקר הפירי זנגבילא יבש מרוקח בדבש פה"ע כמ"ש המחבר בר"ג ס"ו ומה שהקשה ע"ת מר"ב סי"ד אגוז רך המטוגן בדבש פה"ע הביאו א"ר אות ג' והנה וודאי אגוז רך פרי מקרי לענין ערלה ועיין ר"ב ס"ב ומ"מ לא נטעי כלל אנשי למיכליה רק כמו שקדים רכים מתוקים שהכל כמבואר בר"ד עמ"א שם אות ו' והב"י בר"ב דימה אגוז רך לשקדים הרכים דהוה כמו קורא דנחתינן ב' מדריגות ול"ד לבוסר ותמרות פה"א אלא שהכל ועמ"א ר"ב אות ל"א ויבואר א"יח בפריי בר"ב ור"ג ור"ד בזה:

חביץ קדירה דייסא כעין חביץ קדירה וכו' עיין הרר"י מדאמר דייסא כעין חביץ דווקא שנכתשו הא שלימים פה"א והביאו הב"י בר"ח וצריך להבין מהו הפירוש איך שמעינן מכאן זה וי"ל דא"כ למה להו לפליגי דתרתי חביץ ודייסא מ"ס דחדא הוה למ"ד דובשא עיקר כי הרוב היא הדבש ומ"ס סמידא עיקר הואיל והיא מחמשת המינים כדבעינן למימר לקמן אי"ה אלא לאשמעינן דווקא דייסא כעין חביץ קדירה חיטים שבורות ונדבקו בבישול הא חטים שלמים בבישול אפילו עם דבש פה"א ועדיין צ"ע דלמא אשמעינן אפילו בעיני' דמנכרי חטים שבורות אפ"ה שהכ"ב ועיין ר"מ פרק ג' מה"ב ה"ב אכל דגן שלוק פה"א וכתב הכ"מ דסובר רבינו הכוסס חטה אפילו בשלם ולהרר"י יליף לה מכאן דווקא דייסא כעין חביץ קדירה ויראה מדאמר דייסא ולא אמר חטים כעין חביץ אלא ש"מ דווקא דייסא הא שלימים פה"א ומ"מ צ"ע למה השמיט הר"מ ז' כוסס חטה חיה בלא בישול נמי פה"א ויבואר אי"ה לקמן:

בעטרת זקנים ר"ב אות ו' לאקר"ץ פה"א א"י דדמי לצוקר דשהכל דמיא בעלמא הוא בין מוצץ או מבשל ונעשה צוקר ה"ה זה ואי"ה יבואר ושם נאמר בשם הב"ח אינגבר משמע אילן וזה שרשיו מתחת הקרקע יע"ש ולא ראיתיו ולא ידעתיו:

חביץ קדירה וכן דייסא הא שמעתין ומימרא דרב ושמואל ושלש בריתות עמיקתא היא ויש בהם סתורים רבים וכפי דעתי העניה אפרש בעה"י אמר חביץ קדיר"ה כי הנה שלש המה א' חביץ קדירה ב' ריהטא דחלקאי ג' חביצא דרב יוסף ל"ז ב' וחביץ קדירה וריהטא

א' והוא אלא שריהטא אין עבה כ"כ עי"ן הרר"י ל"ז ב' ואמנם תרווייהו מעשה קדירה הם אבל חביצא סתם הוא פרורי לחם לפירש"י באלפס אבל התוספות ד"ה חביצא וכ"פ הפוסקים והוא פירורי לחם במרק בצונן בלא בישול עיין ש"ע קס"ח ס"י ויבואר לקמן אי"ה והלכתא כרב פהנא וכר"ש דכל שיש ב"ו מה' רכים מברכין במ"מ ומימרא זו לאיאיתותב כלום רק אידך מימרא כל שהוא איתותב כדבעינן למימר קמן בעזה"י אמנם יש לנו הרהורי דברים במימרא דכל שיש בו והנני פורטם בעזה"י:

דע דשלש מדריגות יש א' שנותן דבר אחד מיעוטו ובתבשיל ואין הטעם נרגש ממין המיעוט כלל כמו הדבש שמבטל טעם הניתן לתוכו (עט"ז ר"ח אות ג') ב' מין המיעוט נרגש בהרוב עד"מ עד שישים באסורין הג' מין המיעוט דניתן לטעמא בתבשיל ודבר דעביד לטעמא ואמנם לבי אומ' לי דוודאי חמשת מיני דגן אף מיעטן דמרובה אפילו אין מרגישין טעם ה' מיני דגן כלל כמו חביץ מיעוט קמח (דמחתא) ודבש מבטל טעמא אפ"ה מברכין במ"מ הואיל וניתן הקמח עכ"פ לסעוד הלב לא לדבק אין בטיל וז"ש חבי"ץ קדירה לא פלוגתא דריש כל שיש מה' מינים אלא לברור מלתייהו לומר אפילו חביץ שיש דבש מבטל טעם הדגן אפ"ה במ"מ וז"ש דרי"ש כוותיה היינו מדסתמו משמע בכל ענין ואם נדבק בטל אפילו ה' מיני דגן כל"ז אי' לקמן ובשאר מינים אם הם מיעוט במרובה מין אחר אפילו ניכר טעמם בתר רובא אזלינן עיין ר"ב ס"א בהג"ה וט"ז א' יע"ש) אבל דבר דעביד לטעמא וניתן שם רק לטעמא אפילו בשאר מינים הם עיקר אפילו הם מיעוטן וזה שיטת הרמ"א ז"ל בר"ד סעיף י"ב וכ"ד הט"ז ר"ב א' ור"ח ב' והנה מ"ש בשאר מינים אפי' נרגש הטעם מבואר כל שעיקר ועמו טפל' אפילו טפילה שאין מעורבת כמו שכתב הר"מ ז"ל ה"ב פ"ג הלכ' ה"ו יע"ש והרי ניכר הטעם אף שאין זה ראי' דע"י תערובת י"ל התבשיל נהפך כולו לאותו טעם וכשיטת הר"ר יוסף הביאו הטור באו"ח תמ"ב דלוקה על כל כזית מהתבשיל (וחמיר מהיתר מצטרף לאיסור) מ"מ כלל קיי"ל כל שעיקר פוטר את הטפילה ולא אזלינן בתר טעמא כאן אמנם דבר הניתן לטעם הוה כבעין ממש בלא תערובת וראיית רמ"א ממ"ש הטור ר"ד סורבא וורד וכו' ול"ד להומלתא דלטעמי' והוי כשאור כוונתו כמ"ש חולין וי"ו ולא גזרו על תערובת דמאי והתניא הנותן כו' חושש משום שאור שבה וכו' דלטעמי' ולא הוה תערובת רק בעין יע"ש ה"ה כאן ומזה למד רמ"א ז"ל דה"ה כל דבר הניתן לטעמא ויש בו ממשות בתוכו הוה כן כמו הומלתא משא"כ בשמים במרקחת וכו' ומה שטען אדונינו המ"א ז"ל בר"ד אות כ"ה בתבשיל ודהוה ממש י"ל דטעם הבצל אין ממש ובצל גופא אין מעורב ובפ"ע הוא

וטפל בטל היא כי מה שנותנין לטעמא הוא הטעם משא"כ דבר המעורב ממש ולטעמ' נהפך כל התבשיל לכמותו דוגמא שיטת הרר"י יוסף ז"ל שהבאתיו לעיל כה"ג:

אמנם כן צ"ע דא"כ התם אמרינן דחוששת משום שאור ותבלין אע"ג דהם אין ממש א"כ ה"ה תבלין במרקחת ולפ"ד הרמ"א ז"ל מ"ש הר"מ ז"ל פ"ג מה"ב ה"ו לטעמא קאי אשאר מינים ע"כ יע"ש.

אבל שיטת המ"א ז"ל ודאי דה' מינים לא בעינן טעמא ממש רק שלא יהא נדבק ושאר מינים אפילו לטעמא ממש אין עיקר ומטור אין ראיה דהומלתא שחוק קאמר דהו' כבעין והוא הרוב עכ"פ משא"כ דנימא מיעוט ונותן לטעם דליהוי העיקר אפילו בשאר מינים מחולין דז"א דעכ"פ אין המיעוט לטעמא עדיף מרובא דליבטל הא מקמי' הא ולפ"ד הרמ"א הי' ראוי לברך על המיעוט בפ"ע ועל הרוב בפ"ע ועיין א"ר רס"ב הבין במ"א דבה' מיני דגן בעינן טעם ולע"ד כמ"ש גם המ"א מודה דלא בעי רק שלא יהא לדבק וכדכתיבנא רק חולק ארמ"א בשאר מינים אפי' עביד וניתן לטעמא כל שהוא המיעוט בטל הוא ומברך על הרוב כאמור ואי"ה בפריי אבאר (מ"ש הטור הומלתא יש גורסין שהכל אם נתכוין להומלתא לעיל בסמוך ודאי קשה מה פריך הא שהכל על הדבש יע"ש):

דברי הט"ז בר"ב אות א' מה שהקש' מחלה עי"ד שכ"ד במ"א ט' וש"ך י"ז משמע דוקא אורז מ"מ הדבר מבואר כמ"ש דכ"ע מודים בזה דבה' מיני דגן אפי' אין טעם כל דנותן לסעוד הלב הם עיקרים דיש להם מעל' דמיזין ושבח א"י משא"כ אורז אע"פ דבמ"מ מכל מקום דין שאר מינים יש לו והולכין בתר רובא כמ"ש בש"ע ר"ח סעיף זיין ולא עוד אלא שבב"י נסתפק בדעת הר"מ ז"ל באורז כל שיש מיעוט ממין אחר מבטל הברכה במ"מ וכנראה ממ"ש בה"ב פ"ג ה"ד קמח וכו' דהוא מימרא דשמואל כל שהו"א או רוב ואח"כ מימרא אידך דשמואל כל שיש בו וכבר עמד בזה בס' לחם יהודא ה' ברכות וי"ל למעט הא אורז רוב ומין אחר מיעוטו עמו מבטל במ"מ וכנראה מהלכה יו"ד שם ולקמן יבואר עוד מתה אי"ה:

והנה כל זה בברכה ראשונה אבל ברכה אחרונה יש בו מהעיון כמו שאגיד כי הנה בר"ח ס"ב סתם אפילו יש בו הרבה יותר משאר מינים מברך במ"מ ועל המחי' משמע אפילו ליכא כא"פ ואלו בס"ט שם התנה שיהא דוקא כא"פ והא"ר באות י"ג הביא דברי הדרישה ז"ל (אין כעת ת"י) דבס"ב יש בהם טעם משא"כ קמח בקמח אין בהם טעם יע"ש ובאות ג' שם משמע הביא משם ל"ח כמדומה דבס"ב נמי בעינן כזית כא"פ והנה דברי הדרישה לכאורה יש להם מקום דודאי טכ"ע ד"ת באסורין וי"א היתר נהפך לאיסור ולוקה על כל כזית כמ"ש הטור בא"ח תמ"ב אלא בברכות אין הולכין בתר טעם רק בתר עיקר וכלל

גדול כל שעיקר ועמו טפילה וכו' יהיה ברכה א' או אחרונה ואמנם בה' מיני דגן יש להם חשיבות כאלו הם הרוב ממילא ברכה אחרונה אפילו ליכא כא"פ כיון דנרגשין בטעם הוה כאלו כל התבשיל כן ומברך שפיר על המחיה משא"כ קמח בקמח (ונאמר דלא כט"ז אות ג' שם ואפילו בדבש נרגש טעם והבין (ואמנסקשי' מע"ז כ"ו א' קמחא דחטי בשערי בטעמא מין בא"מ כ"ש חטה באורז וקטניות דב' מינים ממ"ש הם (עש"ך י"ד ק"ז דבטמא וטהור רחוק שיהיה טעמן שוה יע"ש) וסבור הייתי לומר דקמח חטים בשערי ודומה לכבד ובשר המבואר בפר"ח י"ד צ"ח דמפני מעט חילוק אין זה טכ"ע (עמ"ש בפריי שם נ"מ לספק נשפך) אלא דמין במינו לא הו' דמ"מ חלוקין קצת בטעמן וה"ה כאן בס"ט לא הו' טעם חשיב כעיקר משא"כ בס"ב בשאר מינים דבש ולפתן וכדומה ומה אעשה שהמעיין בי"ד שכ"ד ובש"ך אות י"ז טעם הרא"ש ז"ל דטכ"ע ד"ת אלמא קמ"ח חטים באורז (וה"ה וכ"ש בקטניות וכדומ') טכ"ע ממש הו' ואי"ה בפריי יבואר עוד וכאן אין להאריך:

הא דאמר נקיט וכו' דרב ושמואל דאמרי תרווייהו יראה ע"ד כצחו' דמרב לחודי':

י"ל דלשיטתי' דמין במינו במשהו וי"ל כל שיש בו היינו קמח חטים עם אורז וכדומה דבתר שמא אזלינן ולא בטל אדרבה מחזקי ומש"ה הואיל והם חשובים משבח א"י וסועד הלב ניתן להם הברכה אבל חבי"ן עם דבש ולפתן וכדומה י"ל דבטל המיעוט ברוב משא"כ שמואל דלדידי' אדרבה גרוע מין במינו דבטל ברוב מאינו מינו דבטעמא תליא מלתא וכ"ש הוא ומה התם דאין נרגש ומיעוט כ"ש כאן והבן:

נסתפקתי קמח אורז וכדומה עם קמח חטים אי הוה מין במינו בתר שמא דאפשר ל"ד לשערי וחיטי שלזה ר"ל אורז וכדומ' יש לו שם לווי קמחא דאורז או כדומה ונ"מ קמח חטים שנטחן ביו"ט דאסור בו ביום ואם נתערב בקמח אחר במינו באלף לא בטיל דשיל"מ אם נתערב עוד קמח אורז (או טטרק"י השכיח בינינו וקורין רעטשנ"י מע"ל) אי הוה חד שמא כדקי"ל דבתר שמא אזלינן כל שהוא למעלה מששים או לאו והדבר צריך תלמוד:

דף לז.

גמ' קמ"ל לאפוקי אורז ודוחן אפילו בעיני' וכו' הנה כל שיש ב"ו משמע אפילו מיעוטן וכל שהוא משמע אפילו רובא ומ"מ ליכא למעט מיני' רק רובא אלא אפילו בעיני' אורז לא ולהכי מקשה ליה וא"ש מ"ש הב"י בר"ח ומסופק בר"מ ז"ל פ"ג מה"ב ה"י באורז רוב

יע"ש והא מימרא דכל שהוא איתותב דאורז נמי כל שיש רוב ממנו במ"מ ולאחריו בכ"ר אבל מימרא כל שיש בו לא איתותב והלכתא הוה:

ואורז ודוח"ן לא והתניא הביאו לפניו פ"ת אורז ודוחן וכו' כמ"ק תחלה וסוף וכו' הא דחויא קיימא אפילו באמת דלסוף בנ"ר ומיהו בה"א קשה יותר לימא שהכל ובנ"ר בהדיא דנהי מדאשמעינן דלאו תורת פ"ת עלייהו ורק כמ"ק מ"מ הוה לפרש משא"כ באמת כמעש"ה קדירה במקצת במ"מ וכו' והא דפריך ולא מחלק בין פת דיש לו מעלה דוודאי שאר מינים אין לחלק בפת עב"י ר"ח אעפ"י שהוא רבותא כדאמרן ע"ש בסמוך מזה בעזה"י:

וליכא לאוקמי' באמת כר"ג לקמן דמברך לאחריו על המחיה דמ"מ כמעש"ה קדירה במקצת דבמ"ק שלש ברכות לדידיה וניחא לאוקמי' כהלכתא וכדכתיבנא לעיל מזה

ואורז לא והתניא אלו הן מעשה קדירה חלקי וכו' ואור"ז מה"ך ברייתא שמעינן הלכתא גבורתא א' דווקא חלק"א הא שלימים פה"א (עכ"מ פ"ג מה"ב ה"ב כתב דנ"ל מכוסס לקמן וא"י אמאי לא מכאן כאמור עיין הרר"י כאן והב"י בר"ח הביאו יע"ש) ומדאמר ואורז ש"מ אורז אפילו שלימים הוה מעשה קדירה כמ"ש ארר"י כאן ואמנם צריך אתה לידע דהר"מ ז"ל בפ"ג שם ה"ד כתב שחלקו או כתש"ו ובריייתא לא תניא כ"א חלקו לא כתש"ו היינו הריפות (גריץ שלם וכדומה וכמ"ש בסמוך) ועמ"א ר"ח אות ב' וי"ל אמאי לא תניא כתש"ו והוא שלם והנה לכאורה הייתי אומר דאורז שלם בלא כתישה כמו שמביאו מגורן ג"כ פה"א בשלקן כך אלא הפרש יש בין חטים לאורז הוא בענין זה דחטים שלימים אפילו ריפות שלימים אין דרך אכילתו ממ"ש כך ופה"א רק חלקא לשנים במ"מ ואורז דרך הוא שלם שלו"ק (וכן דרך ב"א ריי"ז שלם שהוסר קליפתו קשה קצת רק מעט שלקו אוכלין אותו ודרך אכילתו כך) והא דלא תנא דוחן בהאי ברייתא דריב"נ הוא או באמת דוחן שהכל וכ"פ הר"מ ז"ל שם:

אלא המקשה דהקשה מברייתא א' אורז ודוחן רוצה לומר במ"מ כמ"ק ממש ואיך הונח לו שלא תקשה מברייתא שניה דתנא אורז ולא דוחן לפום מה דס"ד דדוחן נמי דרך אכילתו ממש גרעינין שלימים בהוסר קליפתן (כן דרך ב"א דוחן שקורין היר"ז) אלא ש"מ חטים חלקא אעפ"י שהם בקליפתן או שלימים והוסר קליפה (כמו גנצ"י גריץ) במ"מ ואורז שלם ולא הוסר קליפה שלם ג"כ דרך לאוכלו ובמ"מ אבל דוחן בלא הוסר קליפתן וודאי שהכל כי אין דרך כלל לאוכלו כמו שמביאין מגורן וז"ש הרר"י כאן יע"ש היטב ועב"י בר"ח ומ"מ מידי ספיקא לא נפקא בגבצ"י גרי"ץ אפילו הריפות שהוסר קליפתן וע"כ אין לאוכלו אלא תוך הסעודה ועמ"א ר"ח אות ב' ואי"ה יבואר בפריי שם:

והוי יודע שחטים שלימים או שעורים וה' מיני דגן שנתבשל בקליפתן פה"א דווקא כשהם קשים קצת הא נתמעכו ביותר אעפ"י שהם בקליפתן במ"מ ושם יבואר אי"ה:
והתניא הכוס"ס החטה פה"א וכו' פרוסת קיימת וכו' הכוס"ס אור"ז וכו' הא דלא תניא אורז דשהכל ולמ"ד במ"א ל"ק די"ל אורז לאפוקי מריב"נ משא"כ דוחן אין רבותא א"נ י"ל כמ"ש הרר"י דכוסס אורז היינו חיין בקליפתן או הוסר אבל בשלו אעפ"י בקליפתן ושלוק מעט במ"מ דהפרש יש בין כוס"ס חטה שפירושו חיין או שלוקין (מעט) פה"א ואורז כל ששלקו אפילו מעט בקליפתו במ"מ ומש"ה לא תניא דוחן בקליפתה וודאי אפילו שהכל לא דאין ראוי כלל וגרע משעורים ואי"ה בפריי סימן ר"ח יבואר זה ומש"ה לא תנא כאן דוחן וכאמור ועכ"מ פ"ג מה"ב ה"ב תמה למה השמיט דין אורז ירצה דין חטה חיה אפשר מדיוקא דקמח שהכל הא חטה שלימה חיה בפה"א אבל דין אורז נשתנה מחטים ר"ל אורז שלקו בקליפתו במ"מ משא"כ בחטים שלוקים וכדכתיבנא:
ובתוס' ד"ה כל שיש וכו' (ל"ו ב') וכן קלייריט"ש מקמח ומים או מחלב וכו' בתוך הסעודה מ"ש קמח ומי"ם לכאורה כ"ש מדב"ש ומ"ש בתוך הסעודה לכאור' אי לדבק מבואר שהכל וכדומ' ואי לסעוד כל שיש בו ואיזו ספק וסבור הייתי לומר דספק ברכה אחרונה כל שאין בו כזית כא"פ אי כמ"ש בס"ב בר"ח או בס"ט והביאותיו לעיל אלא דאין זכר בכאן מברכה אחרונה וגם המחבר בר"ח ס"ב וס"ג בס"ב הזכיר ברכה אחרונה לא כתב וטוב בתוך הסעוד' ובס"ג ברכה א' אלא דברי אדונינו הט"ז ז"ל יפים ונאים שם אות ד"ה דהספק הוא ברוב קמח ולדבק יע"ש וא"ש מ"ש המחבר הספק בס"ג לא בס"ב להודיע שהספק הוא בברכה א' וממילא ספק נמי ברכה אחרונה יע"ש ולזה כוונו התוס' כאן ונקטי ברכה א' ממילא ברכה אחרונה כמ"ש בל"ז א' ד"ה הכוס"ס ומ"מ מ"ש בלעקי"ך צ"ע דהוה פת הבאה בכסנין וכבר הרגיש מזה בספר חמד משה ואי"ה יבואר בפריי מזה בסימן קס"ח וכאן אין להאריך בזה כעת:
ובתוס' ד"ה הכוס"ס חטה וכו' שהרי קמחא וכו' כוסס חטה חיה וכו' ונכון להחמיר קליות או חטים שלוקות הנה לאו ראיה מאמוראים לתנאים אלא רצו להודיע דכוסס חטה אפילו חיה דל"ת דווקא שלוקה פה"א הא חיה שהכל לזה כתבו דע"כ ל"פ ר"נ ור"י אלא בקמחא הא חטה שלימה חיה פה"א וכתבו שליקת ר"ל חיה יש ב' ספיקות א' לא מצינו על האדמה ב' שמא אין חשיבה אכילתה חיה לברך ברכה מעין ג' לבסוף וכתבו עוד שנכון להחמיר אפילו בשלוקת מטעם ספק א' שמא לא מצינו על האדמה ור"ת חזר בו והתוס' סוברים כר"מ ז"ל דשליק פה"א וכאמור:

דברי הטור בר"ח בתחלתו שכתב ומתוך חשיבתן קבעי ברכה מעין שלש צ"ע לכאורה דהא בר"ט כתב בסופו דברכה מעין שלש ד"ת הוה א"צ לטעם חשיבתן גם לשון קבעו וכו' ולולא דמסתפינא הייתי אומר דספק דרבנן לקולא אע"ג דלא תסור ד"ת לדעת הר"מ ז"ל בשורש א' הם הקילו (עיין במהר"י די לואין ז"ל שם) ויש שהחמירו ואסמכתא כיון דמסמיך להו אקרא החמירו בו בד"ת וא"ש מ"ש בר"ט דמסמיך עב"י שם ומ"ש מדאורייתא היינו אסמכתא ולא תסור החמירו בספיקו אלא שלא מצאתי חידוש כזה ואין לבדות מלב ח"ו דבר שלא הוזכר בפוסקים ראשונים וצ"ע ובכללים כתבנו מזה:

דף לז:

גמ' אמר רב יוסף האי חביצ"א ביארתיו לעיל ועתה אבאר עוד הנה כפי הנראה רש"י ור"מ ז"ל בפ"ג מה"ב ה"ח א' הם לפי בה שהגיהו גדולי ספרד מלת א"ו ומחקו האל"ף רק ואם אין כזית ועברה צורת הפת תרתי לגרועותא במ"מ הא חדא לטיבותא המוציא ובהמ"ז ויש ב' דינים א' בישול או ע"י מרק אם יש כזית אעפ"י שאין תואר לחם או תואר פחות מכזית המוציא השני סולת כך בלי עירוב המוציא ודין הא' מברייתא בישלה פרוסת קיימת וכירושלמי כזית אעפ"י שאין תואר לחם וכרב יוסף דאמר כזית ולא התנה תואר אלא דסבר פחות מכזית לא מהני תואר ור"ש ורבא מוסיפים תואר מהני ודין השני מסברא דסולת בלי עירוב לא יצא מתורת פת והא דמקשה מלוקט אמנחות קאי וה"פ אם היה חמץ כיוצא בזו היה ענוש כרת (דל"ת לאו אכילה מקרי בסולת) ואם מצה המנחות וכו' (ומ"מ קשה מ"ש חה"ר איך יוצא ידי מצה הא בעינן נאכל בכל מושבות) אבל התוס' ד"ה אמר רבא כתבו לרש"י כזית אין מעלה רק תואר לחם וירושלמי בהווה דיבר היינו דלרש"י אין הכרח לומר בע"א ור"ש פליג לגמרי ארב יוסף או רב יוסף כזית ותואר בעי אבל לפירוש התוס' והרר"י דבישול ל"ש תואר כלל בהכרח פריסת קיימת כזית מהני וכ"ש במרק כזית בלא תואר מהני ועיין ש"ע קס"ח קרעפלי"ך היינו ביש בהם כזית ותואר בבישול ובפריי אי"ת יבואר זה:

ואיך שיהיה קשה מה פריך מלוקט מכולן לפי' התוס' והרר"י דמיירי כך בלא מרק כלל הוה סולת בעין כעין מצה שגוררין לכ"ע מודה רב יוסף דהמוציא ורב יוסף במרק עכ"פ מיירי ולכך בעי כזית וצ"ע ועיין ב"י קס"ח מ"ש דין הא' מרב יוסף לכאורה זה יצדק לפירש"י אבל לתוס' י"ל ולחלק בין בשול למרק וע"ש עוד ב' דרכים בישוב דברי הר"מ ז"ל בה' ברכות פ"ג ה"ח ובש"ע סתם בקס"ח כדעת הרר"י וב' פירושים המה מהר"י פאסי ומהר"י שושן ופי' הב"י ואין להאריך כאן:

פסק המחבר בא"ח ר"ח ס"ט צ"ע טובא כמ"ש המ"א וא"ר שם וכמעט היא דרך פשרה וממ"כ בפת לאחריו מעין שלש למה יברך בנ"ר והלא בדייסא מברך בנ"ר וכדומה שבפריי לא"ח הלכות פסח בפתיחה הארכתי בזה אמנם כן אקדים לך הקדמה כי הראב"ד ז"ל סובר פחות מכזית תחלה במ"מ ואחריו מעין שלש כמבואר סוף פ"ה מה"ב בהשגות הר"א ז"ל וחה"ר הביאו ברכות כ' ב' דלא כרב עוירא אלא כאביי בפ"ג שאכלו להוציא אחרים כזית דגן ד"ת וכו' והמחבר בקס"ח פסק היפך דבריו תחלה המוציא ואחריו ולא כלום והנה טעם הר"א ז"ל יש לתת תבלין כי ר' יוחנן ור"ל פליגי בח"ש אי מ"ה או מדרבנן וטעמא דחזי לאיצטרופי כזית כא"פ כמבואר אצלינו במ"א באורך וא"כ לר' יוחנן באיסורין אכילה כזית למלקות וח"ש לאיסורא משא"כ בברכת המזון דאכל"ת בכזית פשיטא דח"ש אין מברך דהתורה פטרתו אבל לר"ל דבכ"מ דרבנן הוא והחמירו היה נראה להחמיר לברך פחות מכזית בהמ"ז מדרבנן אלא דקיי"ל כר"י ומ"מ אפשר דבח"ש בעי בריכי ברכה א' מעין שלש יהיה מ"ה או מדרבנן ומההיא דר' יוחנן שאכל זית מליח ובצר לגרעינותא לקמן ל"ט א' י"ל דברכת זיי"ן מינים מדרבנן הוא אין לברך על פחות מכשיעור משא"כ פת מ"ה ראוי להחמיר בח"ש עכ"פ ברכה מעין שלש אלא שבחה"ר השיג עליו בל"ז ב' דאיהו לשיטתיה דזיי"ן מינים מ"ה כמבואר בריש כיצד מברכין יע"ש ודעת הרי"א ז"ל לכאורה סובר זיין מינים דרבנן מדשתיק ליה להר"מ ז"ל בפ"א מהי"ב הי"ב כל הברכות אם נסתפק וכו' ש"מ אדוי אודי ליה דרבנן הוה אין ראיה מזית מליח ואי"ה לקמן ל"ט אבאר עוד בזה ואמנם נצטרך להקדמה אחרת כי בי"ד שכ"ד סעיף ט' פסק דגן עם אור"ז חייבת בחלה אעפ"י שאין כזית כ"פ ועש"ך שם או דאורז גריר או טכ"ע ד"ת (וכולו נהפך להטעם כמ"ש בתמ"ב בא"ח כדעת הר"ר יוסף יע"ש) עכ"פ מידי ספיקא לא נפקא והראב"ד ז"ל בה' פסח ובשאר דוכתי השיגו דווקא כזית כא"פ והשתא לפ"ז בפת באין כזית כא"פ ממ"נ ברכה מעין שלש ממ"נ כי להר"מ ז"ל שלש ברכות אם נאמר הטעם דטכ"ע ד"ת (עיין ה' מ"א פט"ו אי מכ"ע ד"ת להר"מ ומ"מ המחבר בי"ד צ"ח פסק ד"ת יע"ש) וכולו נהפך כמ"ש הרא"ש ז"ל וכמ"ש הש"ך שם וא"י להראב"ד דידיה נמי מברך עכ"פ ברכה מעין שלש (ונאמר ברכה מעין שלש הוה עכ"פ בברכה א' מברכת המזון ויש בו מחלוקת וא"ה בפריי יבואר זה) וממ"כ א"ש פסק זה לכ"ע משא"כ דייסא בנ"ר דשמא כזית כא"פ כר"א ז"ל וכאן ברכה זו מדרבנן ובח"ש אין מברך כלל והבן ועיין עוד להר"מ ז"ל כל ספק מ"ה שריא וכאן אין להאריך וא"ה בפריי' עוד וכאן רק לעורר ודי למבין:

גם מ"ש המחבר בס"ט אם יש טע"ם דגן מברך המוצי' י"ל להמוצי' צריך טעם דגן הא למ"מ א"צ טעם דגן וי"ל עוד בע"א וכאן אין להאריך:

טרוקנין וכו' כובא דארעא וכו' גביל מרתח לפירש"י ההבדל שבין טרוקנין לטרית' שזה גומא בכורה ושופך שם יש לו תואר לחם וזה טריתא נשפך על הכירה ומתפשט ואין לו תואר לחם עיין רא"ש ומכל מקום גביל מרתח מים רותחין על קמח עיין הררי"י וכמו שכת' והא דלחם העשוי לכותח כעבין או כלמודין עיין בי"ד שכ"ט ס"ב וס"ג ונפל ט"ס בדפוס פיורדא בס"ג וצ"ל עיסה שבלילתה עבה (לא רכה) והכלל בחלה בלילתה עבה ע"ד לאפות לחם בתנור או באלפס נתחייב מיד בחלה עריסותי"כם לחם כתיב היינו בשעת עריסה עד לח"ם אע"ג דנמלך אח"כ ועשה סופגנין חייב מ"ה בחלה בא"י:

וע"ד לבשלה אע"ג עבה אין חייבת בחלה ולפ"ז עיסה שלשין בלא בצים למאכל שקורין טשופ"קליך וכדומה פטור מחלה אבל הרבה פוסקים סוברים דמגלגול חייבת בחלה אע"ג ע"ד לבשל ולחם לכותח מיירי בלילתה רכה ומפרישין חלה בלא ברכה עש"ך שם אות ג' ד':

ועיסה ללאק"שין עם ביצים לכאורה הוה ס"ס שמא מי ביצים פטורה מחלה ושמא ע"ד לבשל פטורה מחלה וי"ל הא בלא"ה אפילו בלא ביצים הוה ספק דרבנן לקולא אלא שיש לעיין אם ספק דרבנן במקום שיש לתא דחיוב מיתה אם אמרינן ספק דרבנן לקולא כה"ג ועיין בחולין בהעור והרוטב הא דנתגייר והיה לו עיסה וא"י אם עד שלא נתגייר וכו' ובהרע"ב ושאר פוסקים שם וכמדומה שבספר ג"ו דברנו מזה דלא אמרינן שם אוקי אחזקה מדרבנן שיש חיוב מיתה טבל ה"ה אפשר בספק דרבנן כה"ג ומיהו ס"ס אמרינן אפילו בכרת (עיין ר"מ הלכות טומאת גירסא ספק כרת ואין להאריך כאן) ועי"ד ק"י בחלב מהני ס"ס ואין להאריך כאן:

ודע שמ"ש בס"ג בשכ"ט גלגלה ע"ד סופגינן ונמלך לעשותו לחם חייבת היינו אפילו אם אח"כ נמלך עוד ועשה סופגנין דאי עשה לחם אפילו בלילתה רכה נמי כמ"ש ס"ב ויראה כה"ג מדרבנן הוה והא דאמרינן בשמעתין עשאן כעבין כלמודין פירשו בחה"ר והרר"י ע"ד כעבין ולפי שדברים אלו עיקרי' בפסחים פרק כל שעה וגם אין טוי"ד ושאר ספרי הפוסקים כעת בידי א"א להאריך בהם כמצטרך ואי"ה אנופף ידי בזה:

דף לח.

גמ' אמר אביי האי כובא דארעא וכו' ואיקבע סעידתי' וכו' אמר מדבר רב אשי ואדם יוצא ידו חובתו בפסח עיין טור קס"ח משמע פשטא דלישנא וודא דטריקנין דהוא כובא

כו' אע"ג דלא קבע סעודה המוציא ושלש ברכות וטריתא קבע המוציא ועב"י האריך ועמ"א אות מ"א וא"ר ל"א בשם הב"ח כפשטי' דטור והנה נסתפקתי הא דאמרינן בכ"מ פת בכסנין וכדומה קבע סעודה בהמ"ז אי ד"ת או דרבנן ומה שהביאנו לזה הוא דלטור הא דמר בר רב אשי דיוצא בפסח חולק אקבע והיינו דאי דווקא קבע היינו מדרבנן דמ"ה לאו לחם הוא אלא באכל כדי שביעה איכא למיגזר אטו לחם גמור ומדרבנן בהמ"ז וכל שלא אכל כדי שביעה דהוה בלחם גמור מדרבנן לא גזרו כאן הלכך אין יו"ח בפסח וע"כ דלחם הוה אף בלא קבע משא"כ להר"מ ז"ל פ"ג מה"ב וכ"פ בש"ע קס"ח סט"ו דיוצא י"ח בפסח וקבע בעינן לענין המוציא א"כ נראה להיפך דקבע מ"ה ולא קבע אע"ג דלחם גמור הוה מ"מ לא החמירו על עצמם כזית וכביצה כה"ג שאוכלין לתענוג וארעי ולא הוה ממש תואר לחם והיינו ספיקא דידי בפת בכסנין וכדומה בקבע אי מ"ה או מדרבנן ונ"מ בספק בירך דלהטור יראה דמדרבנן הוא ועיין לח"מ פ"ג מהלכות ברכות מהא דלעיל ל"ז ב' דמקשה לרב יוסף ממצה יע"ש ואין להאריך כאן ואי"ה בפריי סימן קס"ח אבאר בזה:

והנה הטור בקס"ח דטריקנין הביא המוצא וחלה ופסח אע"ג שכתבו בסימן תס"א הביאו כאן לראיה וכאמור אע"ג דלא קבע סעודה והש"ע השמיט כאן חלה וביארו בי"ד שכ"ט ופסח לא הזכיר כאן ובה' פסח לא מצאתיו כעת שם:

האי דובשא דתמרי שהכל זיעה וכו' כמאן וכו' בכאן מקום עיון וצריך ביאור ואבאר בעה"י כפי דעתי העניה והקלושה הנה המעיין בחה"ר כאן יראה דסחיטה ובישול שווין המה ואפשר סחיטה פועל יותר מבישול עט"ז ר"ב ה' ור"ה אות ד' ואות ו' והר"א ז"ל סובר כי סוגיין דכאן עם חולין ק"ך א' הוא דר"י ג"ש גמר (דאל"כ ע"י סחיטה לאו זיעה הוה כמו בישול ובישול וודאי לאו זיעה הוה דמיא לשלקי לקמן ל"ט א') ופסחים כ"ה ב' מייתי מאין סופגין אלא על היוצא מזיתים וענבים י"ל מעצמן מסיק התם זיעה הוה הא ע"י כתישה לאו זיעה הוה וא"ש מ"ש התוס' שם יע"ש וא"ש חומץ סיתוניות דאמאי הא עיקר פרי המשקה דהם אין ראוין לאכילה אלא מג"ש גמר ומר בר ר"א סבר כוותי' דר"י בחדא ביוצא מעצמן ופליג בחדא בע"י סחיטה והקשה הרשב"א כמה קושיות א"כ אין ענין זה לזה כלל גם מר בר ר"א כר"א אפשר סובר והתם ע"י סחיטה יע"ש ופירש הרשב"א דוודאי כסברת הר"א ז"ל כן הוא דסחיטה דומה לבישול ואפשר עדיף מיניה אלא דמיא דשלקי כשלקי היינו באותן דברים שעיקרן למשלק נינהו ודרכן בכך וה"ה אותן שדרכן למסחט נמי משקין כמותן והא דתנן תרומת פי"א וכל מי פירות היינו אותן שאין דרכן למשלקינהו (וה"ה שאין דרכן למסחט) יע"ש היטב ברשב"א ז"ל וסוגין דהכא כסוגין דפסחים כ"ג ב' ופליגי אסוגיא דהעור ורוטב דלא מג"ש מייתי לה אלא

דזיעה בעלמא הוה הן ע"י סחיטה ובישול או מעצמן. הוה הכל זיעה כיון שאין דרכן למסחט ולבשל אלא נאכלין חיין (ולזה א"ש דפרש במשנה דתרומת פי"א דבש תמרים ויין תפוחים וסיתיונות מאחר דאמר וכל מי פירות למה פרש אלו הג' וראש"ש שם בפירוש הר"ש בד"א העיר בזה ולשיטתי' אזיל דסובר דאין לחלק בין דרכן לשלוק או לאו אלא סחיטה ויוצא מעצמן זיעה ושליקה טעם הפרי בעין ממש ואה"ב לרא"ש ז"ל בתרומה אם שלקן חייב קרן מחומש לר"י נמי דמדמה ברכה לתרומה א"כ למה פרש אלו השלשה אבל להרשב"א א"ש דבש תמרים לשלול דעת ר"ה גאון ז"ל דסובר דבש היוצא מעצמן חשיב שבח א"י וכדבעינן למימר קמן אי"ה וסתיניות דל"ת דהיוצא הוה עיקר הפרי כמו שהקשה הר"א ז"ל וחה"ר יע"ש ויין תפוחים לומר דווקא כיוצא בזה שדרכן חיין לא לשלוק וכמ"ש בחה"ר להדיא יע"ש) אבל פירות שדרכן למשלק ועומדין לכך או עומדין ליסחט ודרכן לכך לא הוה זיעה דוודאי סחיטה לא גרע מבישול ולכאורה עדיף מבישול כמ"ש הט"ז ר"ה אות וי"ו:

אבל הרא"ש דעת אחרת עמו דאין לחלק בין דרכן לשלוק או לאו אלא סחיטה גרע מבישול ששם נכנס טעם הפרי ממש משא"כ סחיטה וכמ"ש בדף ל"ט א' בשלקות יע"ש ומוד' לחה"ר ז"ל דסוגין דכאן ודפסחים חולקין על סוגין דעור ורוטב וכאמור והבן זה:

ולפי זה יש מקום עיון בש"ע ר"ב סעיף חט"י פסק כרשב"א ז"ל דווקא דרכן למשלק הא אין דרכן למשלק לא ולהרשב"א הכריחו לזה דסובר סחיטה הוה כמו בישול וקשיא ליה ממיא דשלקי וכו' להמעיין היטב בחה"ר ואלו בר"ה ס"ב וג' כתב ירקות וכו' והיינו ע"כ בדרכן למשלק כמ"ש הט"ז שם אות ד' ולמה כתב בס"ג סחטן לא משמע דיש לחלק בין סחיטה ובישול אע"ג דרכן למסחט ועט"ז אות ו' מ"ש דאין להטור הוכחה י"ל דהטור בשיטת אביו הרא"ש קאי יש לו הוכחה אבל המחבר קשה כדאמרן דלכאורה אחז החבל בתרין ראשין וכדכתיבנא:

עיין ט"ז ר"ב אות ה' מ"ש דסחיטה כבישול כן מבואר בחה"ר אמנם מ"ש בתמרים י"ל דתמרים שאני דשבח א"י בדבש הזב מהן ושביק עיקר הפרי ש"מ כי דרך התמרים כן הוא כשיש בהן רוב שומן הם עיקר הפרי ויוצא מעצמן אבל כשצריך לכתוש אותם אין בהם עיקר רק זיעה שאר פירות נהפוך הוא דמעצמן זיעה הוא וע"י כתישה עיקר הפרי הוה וזה טענת רב האי גאון ז"ל דבקרא בשבח א"י שביק הקרא תמרים ושיבח בדבש ומוקי האי דמר בר רב אשי בשראן ובישול יע"ש אלמא בתמרים עיקר היוצא מעצמן יע"ש בהה"ר ומשונה הוא מכל שאר פירות כאמור:

כללא דמלתא זתים וענבים בין מעצ"מן וכ"ש כתישה ובישול משקין כמותן לכל מילי ובשאר פירות יש מחלוקת הרשב"א והרא"ש ז"ל בר"י והמחבר סתם כדיעה א' שם (מ"ש הט"ז בר"ה ד' דספק הוא להמחבר וודאי הוה כדיעה אי בסתם) וראיתי בס' חמד משה בר"ב ור"ה כתב דיין מעצמן לא דהוה זיעה ואינו כי הר"א ז"ל וחה"ר כולם מודים דבזתים וענבים אף מעצמן ומשנה אין סופגין אלא על היוצא מזיתים וענבים בין מעצמן נמי וכו' ואי"ה בפריי יבואר עוד:

והוי יודע שהר"מ ז"ל פ"ח מברכות ה"ב מי פירות שהכל ובה"ד מי שלקות שדר"כן להשליק והוא ששלקן לשתות מימיהם כמותם דבש תמרים שהכל הנה בה"ב כתב מי פירות ובה"ד רבותא יותר דבש תמרים לאפוקי מרב האי גאון ז"ל וכו' ואמנם למה לא כלל בה"ב ולא בהלכה ד' שאין שייכות עם מי שלקות ואמנם כפי מה שנתבאר דברי קדשו הם ברורים כי לאפוקי מדעת הראב"ד ז"ל איש ריבו שהביא החה"ר בשמעתין שסובר דובשא דתמרי שהכל בזב מעצמו הא ע"י בישול פה"ע ומר בר ר"א פליג אר' יהושיע בחדא ע"י סחיטה כי סחיטה כבישול ואפשר עדיף מבישול כמ"ש (הט"ז בר"ב ור"ה) ולסתור זה כללן יחד לומר מי שלקות דווקא שדר"כן להשליק וזה כפי שיטת חה"ר דיש חילוק בין דרכן או לאו כאמור ואהא קאמר דבש תמרים בין זב מעצמן או שלקן שהכל ועיין כ"מ שם הביא דברי הרא"ש ז"ל על דברי רבינו יע"ש וא"י לכוין זה שכפי הנראה הם רחוקים זה מזה ודעת הר"מ ז"ל כהרשב"א ומה שהוסיף הר"מ ז"ל תנאי ששלקן למימיהן יבואר אי"ה בפריי עמ"א ר"ה אות וי"ו יע"ש והמחבר בר"ב ס"ח היפך דבש תמרים ושאר מי פירות והוה זו ואצ"ל זו וא"י למה עשה כן ועיין א"ר אות י"ד בשם ע"ת מה שהקשה דברי המחבר אהדדי ותמה הא"ר ולפמ"ש אפשר קצת ליישב דברי ע"ת ואין להאריך:

ועדיין לי ההדיוט קשה אטו ירקות שדרכ"ן להשליק כיפי תלה בהו ומה בכך שדרכן בהם סוף סוף מי פירות זיעה הוה ואולי אותן הירקות מימיהן כגופן הם וצ"ע:

כתב ר"מ ז"ל פרק עשירי מהלכות מ"א הכ"ב כל המשקין מפירות כמותן ואין לוקין אלא על יין משמן עיין לח"מ האריך ולי ההדיוט קשה מכאן ופ"ח מהלכות ברכות הי"ב פסק כסוגין דכל המשקין הוה זיעה ואמאי פסק כמו"תן דהוה איסור תורה דהיינו כר' יוחנן פסחים כ"ה ב' לא זיעה ועיין פי"א דתרומת מ"ש כי כן מנהג"ם איין ושמן קאי דל"ת דהוה שלא כדרך אכיל':

ועתה אני חוזר לשמעתין ולפרש אותה ע"ד הפשוט בעה"י

האי דובשא דתמרי וכו' לא אמר מי פירות כי רבותא אשמעינן ולאפוקי סברת ר"ה גאון ז"ל דאמר כי הדבש בתמרים עיקר שהכתוב שבק עיקר הפרי ושיבח בדבש א"י ולר"ה גאון דמפרש לה במי שלקות של תמרים (וסובר שיש לחלק בין דרכ"ן להשליק כהר"מ ורשב"א בזה יע"ש בחה"ר) רבותא קאמר לא מיבעי' מי שלקות פירות שאין דרכן להשליק דשהכל כמו היוצא מעצמו דזיעה אפילו מי שלקות מרים דהיוצא מעצמן בתמרים פה"ע מי שלקות שלהם גריע הוא כי נהפוך הוא משאר פירות:

קשיא לי להטור ב"ט דברכה מעין שלש ד"ת דברכת אכל זיין מינים קאי ולחם הפסיק דלא בעי שלש ברכות) א"כ ודאי מסתבר ברכה אחרונה אדבש תמרים קאי דהוזכר בפסוק לא אתמרים גופייהו דווקא אחר דלא הוזכרו כלל בפסוק וא"כ בהכרח אע"ג דתחלה שהכל ברכה אחרונ' ברכה מעין שלש הוה ואמאי בכוסס החטה בר"ח כתב הטור דבנ"ר דלא אשכחן פה"א ומעין שלש והא אשכחן שהכל ומעין שלש וכן קשה על הרשב"א ז"ל בזה בכוסס חטה ואיהו פסק ברכה מעין שלש ד"ת ועוד לא לישתמיט שום פוסק ולכתוב למ"ד ברכה מעין שלש ד"ת דאדובשא דתמרי מברך ברכה מעין שלש וקרא אכולהו קאי אדבש שמוזכר בפסוק מאחר דקאי אשמן המוזכר זית שמן (ע"ש שי"ל זיתים העושים שמן עיין רש"י ורא"ם שם) כ"ש דבש שאין זכר לתמרים כלל וצ"ע ואי"ה בפריי יבואר זה:

טרימא וכו' מותר לעשות טרימא ואסור לעשות שכר וכו' הנה מדמה ברכה לתרומה ורש"י ז"ל פירש טרימא כתוס' קצת וכ"ה לשון הטור בר"ב עב"י שם והא"ר בר"ב אות י"א כתב שהר"מ ז"ל ג"כ סובר כן דמיעך לגמרי שהכל דאין צורתן ניכרת א"כ קשה מה אריא דשכר אסור דמאוכל משקה אין עושין (עיין תרומת מזה) אפילו למעך לגמרי שאין צורתן ניכרת נמי אסור מאוכל לאוכל דלאו במלתייהו קיימי ואסור בתרומה כמו בברכה וצ"ע קצת ובש"ע ר"ב סעיף זיין הכריע רמ"א דנראה עיקר פה"ע על מעוך לגמרי יע"ש והנה מקמחא דחטי דרב יהודא אמר פה"א יורה לזה דאין ניכר כלל צורת חטה ור"ל דפליג ואמר שהכל מטעם דנשתנה לגריעותא הא לא"ה לא ועיין הרר"י:

והנה אם אכל תמרים מעוכים כעין פאוידלא המוזכר בר"ב סעיף זיין איך יברך ברכה אחרונה לא מעין שלש ולא בנ"ר דספק הוא דאם תחלה שהכל אח"כ בנ"ר ואם פה"ע מעין שלש ואחת אין פוטרת חברתה כמבואר בר"ח סי"ג יע"ש ולטור בר"ט ורשב"א דמעין שלש ד"ת אפשר ספק תורה לחומרא ה"ה בפלוגתא דרבוותא ומברך מעין שלש ולדידן דרבנן הוי ואין מברך כלל והירא לא יאכל כ"א תוך הסעודה תמרים מעוכים או

אם יש לו מין אחר מעין שלש ומין בנ"ר אז יוכל לאכול כך ואי"ה בפריי בר"ח יבואר זה וכאן אין להאריך בזה:

שתיתא וכו' לרפואה וכו' עב"י ר"ד בסוף בשם הר"א ז"ל שפירש לרפוא"ה ל"ד אלא סימנא בעלמא נקטיה שאם הוא רך כ"כ כמו שעושין לרפואה דשם משקה עליה לא אוכל ואין מברך עליה במ"מ ולא על המחיה דרו"ש כל שיש בו היינו אוכל לא משקה ומה"ט שכר שעורים אע"פ שיש כזית כא"פ וחייב כרת בפסח (עסי' תמ"ב בטור) אפ"ה שהכל דמשקה הוא וכמ"ש התוס' ד"ה והא תנן וא"כ רפואה אין מגרע הברכה כלל וכמ"ש הב"י בר"ד בסוף הסימן מצא כתוב בשם הר"א ז"ל דמאכל שאין בריאים רגילים בו מברך שהכל וכתב בב"ה דבר"ח מבואר טעמא דשתיתא לאו משום רפואה והיינו דבר"ח הביא דברי רבינו יונה יע"ש ובש"ע ר"ד השמיטו ובב"ח שם כתוב בפשיטות כל אוכלין לרפואה מברך ברכה הראויה ורמ"א בסי"א הגיה דאין מאכל בריאים מברך שהכל עמ"א שם אות כ"ד והא דלא הגיה הרב לעיל ס"ח דשם רגילין בריאים בו ואם הוא עושה לרפואה פשיטא דלא הפסיד ברכתו משא"כ באין רגילין בריאים בו יע"ש ובש"ע ציין הרא"ש ובספרים שלנו ב"י ר"א כי ברא"ש אין הכרע יע"ש:

ואמנם מדפריך רב יוסף ושוין שבוחשין יראה כשיטת הר"א ז"ל שהביא ב"י דאם אין בריאים רגילין בו נשתנה ברכתו והיינו דשתיתא אע"פ שקצת מין אוכל הוא כיון דאין בריאים רגילים בו ירד מברכתו וכו' ופריך שפיר משוין וא"י ס"ד שתיתא רק לרפואה ואין בריאים רגילים בו ניכר לרפואה ואסור בשבת אלא ש"מ שתיתא רגילים בו בריאים ג"כ וא"כ ראוי לברך ברכתו הראוי' במ"מ ומשני אביי אלא הא דתנן כל אוכלים משמע אעפ"י שעיקרו לרפואה ואין רגילים בו בריאים שרי אלא מה אית לך למימר כיון דלפעמים בריא נמי אוכל כיון דאין מזיק וראוי לאכילה אין ניכר רפואה א"כ דשמואל נמי לא קשה דמש"ה ירד מדריגתו ומברך שהכל ומסיק וצריכי דרב ושמואל דל"ת דאשמעי' ממשנה דבוחשין או כל אוכלין לרפואה אלמ' דכיון דהחיך נהנה אין ניכר לרפואה אפ"ה ה"א לענין ברכה אין מברך כלל קמ"ל ואי קשי' איך אוכל לרפוא' ומברך שהכל א"כ ניכר לרפואה ואסור בשבת י"ל דמיירי תוך הסעודה או דמכוין לאכילה ומברך ברכתו הראוי' וקשיא אמאי לא אמר ומתני' ה"א דמברך ברכתו הראוי' דניח' טפי קמ"ל שמואל דירד מברכתו ושהכל ועיין מהרש"א ז"ל ולא היה פנאי כעת לעיין בזה כראוי:

מ"ש הרא"ש ז"ל דשכר אין בו רק טעם עיין סימן תמ"ב דיש בו כזית כא"פ וממשו אלא הטעם דכל שהוא משקה אין מברך כ"א שהכל כמ"ש התוס' כאן ד"ה שתיתא ואי"ה בפריי יבואר יותר בזה:

ובתוספות ד"ה האי דובשא דתמרי וכן מכל פירות כדאמרינן בערלה ולאפוקה מה"ג שפירש שנתן לתוכן מים והנה דתמרי רבותא וכ"ש משאר פירות אלא לבה"ג דפירש שבחן מ"ס וע"י כבישה או שליקה הא יוצא מהן הוה כפירי וא"כ אפשר ה"ה שאר מי פירות היוצא מעצמן או סחיטה הוה כפירי ודתמרי דנקיט לרבותא אע"פ ששבח א"י כל ע"י כבישה ושלקות לא ודבש תמרים ומי פירות לר' יהושיע אפשר נמי ע"י כבישה וה"ה יין תפוחים כה"ג לזה כתבו ראיה מערלה השנייה בפי"א שם אין סופגין אלא על היוצ"א מזיתים וענבים הא שאר פירות אף יוצא לא ע"י כבישה ושליקה ומיהו מערלה י"ל איסור תורה יש כמ"ש הר"מ ז"ל פ"י מהמ"א וכבר הארכנו בזה לעיל ומ"ש שכר שעורין אין בו רק טעם אין קיי"ל דהוה ממש כזית כא"פ בה' פסח והעיקר משום דכל לשתיה הוה שהכל כמו שתיתא **ת"ר** מהו אומר המוציא רבי נחמיה אמר מוציא עיין בספרי דקדוק ובצוהר התיבה בתיבת המליצה שמושי ההא יע"ש וה"א זו הידיע' משמש ולר"נ קשי' הא זו לא מצינו כזה וז"ש והלכתא ואשמעינן טעמא ופירוש דקרא:

דף לח:

גמ' והלכתא המוציא כמ"ש התוס' בשם הירושלמי שלא לערב האותיו' ולחם מן א"א לתקן ומיהו היה יכול לומר העולם אש"ר הוצי"א לחם וכו' אלא דהוה יותר מעשרה תיבות ותקנו נגד פסוקים שיש בהם רק עשר' תיבות עיין בטור וש"ע סי' קס"ז ואי היינו מוסיפין תיבה אשר הוה משמע דהמוציא להבא ובינוני וזה אינו דהמוציא לשעבר ע"כ מברכין כן עמ"א קס"ז ח' הקשה מכ"ב ב' דלעבר בעינן לברוכי כמו ברא והנה שם פירש"י דעל אש שנברא בימי בראשית היפך ממש כאן דראוי לברך לעבר שבא ליהנות ועב"י ושם יבואר אי"ה בפריי והא דלא אמרינן הבורא כתבו דלא שייך עירוב האותיות כמו בהמוציא יע"ש:

עיין עטרת זקנים אות ד' לחם שעתיד להוציא גלוסקאות האר"ץ ארץ ישראל והאדמה בפירות לכלל ח"ל ויראה דלהם חיות האדם ראוי להזכיר א"י מ"מ אין זה מספיק אמנם נראה כי קודם חטא אדה"ר הארץ בהיריי וכמו שתהיה לע"ל והוציאה חטים ראוין למאכל כך נמי פירות האילן ולאחר חטא נתגשמה ונקראת האדמה כמ"ש ארור"ה האד"מה ואדם ז"ל סופו שיחטא אר"ץ חשיבת וכתיב קודם החטא תוציא ארץ עץ פרי כפירש"י ז"ל טעם עצו ופריו שוה (ומ"ש עושה פירי היינו אילני סרק כמו שיהיה לע"ל ועיין רמ"א כ"פ כתב כעין זה בפירוש התורה) לפיכך המוציא לח"ם מן האר"ץ מברבין על אותו הפעם קודם חטא מה טובו ויפיו שהוציאה ארץ חטים ראוין לאכילה כך כמו

פירות שטובין חיין כמ"ש המפרשים ומכללן רמ"א ז"ל כעין זה כמה פעמי' (כמו בורא מאורי האש על אור שנברא במ"ש בימי בראשית) ומשא"כ פירי בשעה שנברא והוציאה עשתה ע"ש סופה האדמה מגושמת כי לפי חשיבות הארץ שהיתה ספיריי ובהיריי ראוי שתוציא עץ טעם ופריו שוה לכן מברכין בלחם הארץ ובפירי האדמה דבמעלת הארץ הי' ראוי לברוא עץ ג"כ ראוי לאכילה נראה לי נכון בעזה"י ודע פירי האדמה כולל העץ וגם פרי האדמה רובו על עץ כידוע אלא דיבש העץ בשנה ומוציא אחר אח"כ ובקרא תדשה דשא פירי עץ ולא נזכר פרי האדמה שאין בכלל דשא לר' יהודא וכדבעינן למימר לקמן בורא מיני דשאים והבן:

פסקא ועל הירקות דומיא דפת שנשתנה ע"י אור כו' לאו מדתנן ירקות לאחר פת ולא אמר פירות הארץ פה"א ועל הירקות כו' להפסיק בין פרי הארץ לפת בפלוגתא דת"ק ור"י לאו אורחי' אלא מסמיכת בעלמא ומ"ש דומיא דפת היינו ע"י אור לא דומיא ממש דבירקות בשווין חיין ומבושלים. נמי ברכתן שוה כמ"ש המחבר בר"ה ס"א וכ"פ הרוח"ל פ"ח מה"ב ה"ג ולא פוקי מסברת הר"א ז"ל הובא בחה"ר שסובר דוקא טובים מבושל יותר דנשתנה לעלויא הוא דמבושל פה"א הא שווין לא ולפ"ד א"ש דומיא דפת ממש שנשתנה לעלויא והנה כללא דכייל ר"ח כל שתחלתו פה"א בשלו שהכל כו' כלל גמור הוא לראב"ד ז"ל אפילו בשוה ואלו לשאר הפוסקים לאו כללא הוא דבשוה נמי בשלם פה"א ומ"ש בחה"ר למאי אמר תומי וכרתי ולא כל הדברים אפשר כר"א ז"ל רבותא קאמר תומי וכרתי שהם שומין ובצלים לטעמי' עביד וטעמא כבעין וגם השומין ובצלים משובחין ע"י הבשר ודמיא לאגוז המטוגן בדבש כדבעינן למימר לקמן אי"ה אפ"ה מברכין שהכל דתומי גופיהו הואיל וקודם פה"א אח"כ שהכל ומ"מ אין הלכה כן ולקמן יבואר.

והנה קיי"ל דכל דבר שטוב מבושל כמו חי ברכתן שוה הן פה"א או פה"ע כדמוכח מתו' משכחת כו' יין מבושל או תפוחים אבל טובין חיין. יותר ממבושלין בבישול שהכל בין פה"ע או פה"א אלא שאם מתקן ע"י דבש ושומן ובשר להט"ז בסימן ר"ה אות ג' יש חילוק פה"ע כמו אגוז בדבש בר"ב סי"ג פה"ע ופה"א כשבישל ותיקן ע"י בשר ודבש שהכל והוא לכאורה הלכתא בלי טעמא כלל אבל המ"א בר"ה אות ה' וא"ר אות ד' לא חילקו בכך אלא חלקו באגוז האגוז עיקר משא"כ בזה הבשר עיקר וסיימו בירקות שמטגנים בשומן הירקות עיקר יע"ש ולכאורה ר"ל דירקות שנשתנו לגריעותא ע"י בישול רק כשמבשלין עם בשר מתקן מ"מ הבשר עיקר והירקות טפילין אצל הבשר ולכך כשמטגנין ירקות כאלו עם שומן הירקות עיקר ולענ"ד כל ירקות אין בטילין אצל

בשר ועיקר הירקות לשביעה ולאכילה ועכ"פ אין טפילין אלא שאני תומי וכרתי כמ"ש הר"מ ז"ל במס' תרומות ובשאר דוכתין דשם תבלין כולל לבצלים ושומין וכן הוא דבצלים ושומין עיקר נטיעתן לתבל הקדרה בהם אלא בעודן זעיר לימים אוכלין חיין כך אבל לאחר שיזקין עיקרן לתבל הלכך תומי וכרתי בקדרה עם בשר ותבשיל העיקר נתון שם התומי וכרתי כדי לתבל הקדרה ומש"ה התבשיל עיקר ובטלין הבצלים לגבי התבשיל ואפי' קבלו טעם מהתבשיל ובשר בטילין הם. ומברך על הבשר שהכל והם טפילים. משא"כ אגוז המטוגן בדב' האגוז עיקר ולפ"ז הדין כך ירקות עם בשר מברך על הירקות פה"א כמו שקדים המרים תיקן ע"י דבש. וכיוצא בהם וכמ"ש המ"א בר"ה וכ"ש הוא דכאן הבשר והתבשיל רק העדר ההיזק. ומה לי בשלו עם מים. אם מתוקן בכך. ומה לי בשלו עם דבש בשר אם נתקן ע"י כך ובצלים שאני. דהם רק לתבל והתבשיל עיקר ועיין מ"א ר"ד אות ק"ה ושם בארנו. במ"ש הבצל יע"ש ולפ"ז יש להסתפק. אם טיגן בצלים. בשומן או בחמאה וטוב הוא למאכל איך יברך כי י"ל דמברך פה"א מה לי בשלו עם מים או בדבש כמ"ש המ"א בר"ה אות ה"א יע"ש היטב או דלמא הואיל ולא נטעי אינשי אדעתי' כ"א לתבל הקדרה השומן עיקר והחמאה ומברך שהכל ול"ד לאגוז כי פרי הוא משא"כ שום ובצל שהזקין שאין פרי כך כמ"ש הט"ז בר"ה אות ג' וצ"ע ומיהו מ"ש הט"ז שם בשום ובצל חיין כשהם רכים וזעירים לימים פה"א וכשהזקין שהכל זה אמת ויציב אבל מ"ש בצנון בדבש שהכל מבואר שהמ"א וא"ר חולקין עליו וכדכתיבנא גם לא"ר ומ"א בירקות דוקא מטוגן הא עם בשר לא ולדידי אפילו עם בשר דהירקות אין בטילין דלאכילה עבידי משא"כ בשל בצל ושומן יש לספק בטגנו כמ"ש ואי"ה בפריי יבואר וכאן אין להאריך:

ודע דמייער"ן ורובי"ן טובים מבושלים יותר מחיין ואם בישלם עם בשר או בחמאה וכדומה פה"א ואלו למ"א יש לספק בזה ומיהו כה"ג י"ל דמודים דאין בטילין לגבי בשר ואם נתמעכו המייערי"ן דרוב"ין לגמרי צ"ע קצת:

ועיין ר"ב ס"ז ור"ח ס"ח יע"ש ויבואר אי"ה בפריי וכאן אין להאריך:

דרש רב חסדא משום רבינו כו' ואני אומר כפירש"י ז"ל דרב חסדא כך משום רבינו אומרים כן ורבותינו מא"י אומרים כן ואני אכריע שאין חולקין בדבר וא"כ הלכה כר"ח לא כר"נ דמפרש במחלוקת ותהי ר' זירא לאו דפליגי באמת רב חייא ור' בנימין בר יפת כר"נ אלא דה"פ תהי ר"ש דודאי לא פליג ר"ח ור' בנימין בר יפת דזה מירי בשוין וזה בגרועים במבושלים (וא"ש הראי' מתורמסא דחיין אין ראוין כ"א אחר ששלקו שבע זימנין ור' בנימין ב"י באין שווין ולדברי האומרים דפליגי אף בגרוע ר"ח ס"ל פה"א מה

ראיי' מתורמסא ועיין ברי"ף (דודאי ר"ב ב"י לא הו' פליג דאין כדאי כו' אבל דע' הרי"ף ז"ל אין כן אלא:

ר"ז ור"ל בחד' קיימ' דפליגי והי' מתמיהין על ר"ב ב"י איך חולק על ר"ח כו':

דתני' יוצאין ברקיק השווי ובמבושל שלא נימוח למאי דס"ד אין מצה והמוציא שווין דפרוסת קיימת לעיל בכזית המוציא אבל ידי מצה לא יצא אבל באמת שוין המוציא והמצה וה"ק התם דטעם מצה בעינן דהוה מצה עשירה עיין חה"ר וי"ל בין למאן דמפרש שלוק יותר מבישול מה ראי' מר"מ דיוצאין במבושל ושלקות ולמ"ד שולק פחות מבישול מה ראי' מר' יוסי לשלוק וצ"ע קצת.

ובתוספות בד"ה מדקתני בו' לא הוה דומיא דפת כו' וד"ה משכחת כו' דר' בנימין בר יפת חולק כו' פרשתיו לאפוקי דעת הראב"ד ז"ל דשווין אפ"ה שהכל דוקא לעלויא ובמהרש"א ז"ל כתב דתוס' כרי"ף וא"י ומ"ש התוס' דר' בנימין בר יפת חולק היינו ר' זירא נמי סובר כרב נחמן והוה רב חסדא יחיד גבייהו ומ"ש הרי"ף ז"ל תומי וכרתי שהכל אליבי' דטור היינו בהזקין וכן הלכה.

דף לט.

גמרא בצר לי' שיעורא כו' כזית בינוני כו' ששמנו אגור בתוכו הנה ר' ירמיה שאל לר' זירא לשטתי' דאמר מעין ג' בירך אבל בלא"ה י"ל בנ"ר א"צ שיעור כמ"ש התוס' ד"ה בצר ועיין חה"ר ומדלא פריך על ברכה א' דלר"ע קשיא ש"מ ברכה א' א"צ שיעור דאסור להנות לא מק"ו ז"ל כתב דאכילה כתיב ואכילה בכזית משמע לכאורה סובר ברכה מעין שלש ד"ת וכאביי לקמן פ"ג שאכלו דכזית ד"ת לא כרב עוירא לעיל ק' ב'

והנה גמרין דילן חולק עם ירושלמי כמ"ש בתוס' ופוסקים ואמנם יש שינוי ביניהם כי בחה"ר כתב דמכי אכל ברי' שלימה והניח שלם

אע"ג דפלט לגרעין ברי' הוה משא"כ אם קודם הנחת פה נטל הגרעין לא הוה ברי' (כמו ריסק ט' נמלים) ומרא"ש משמע דכל שהובא לפנינו שלם ברי' והרר"י אומר את"ל בגמרא דילן חולק עם הירושלמי היינו בזית וכדומה בו גרעין וא"א לאכול הכל לא הוה ברי' משא"כ ענבים וכדומה דאוכל הכל ברי' והיינו דבירושלמי אמר דר' יוחנן אמר אפילו ענב או פרידה א' הוי וי"ל דגם בבלי סובר דר"י אמר כן ומחולק עם ירושלמי דירושלמי מדמה זית לעכב ובבלי לא כאמור ועמ"א בסימן ר"י אות ד' ושם יבואר אי"ה ואפשר כתיב גפן תאנה ורמון זית שמן ודבש ואמאי בהני תרי שינה ולא כתיב זית ותמר (עיין רש"י שם זתים העושים שמן וברא"ם) ולפ"ד הרר"י ז"ל י"ל דברכה מעין שלש ד"ת כמו

שמוכח מכמה מקומות וברי' הטעם כמו לא שרץ העוף בין גדול וקטן ה"ה כאן ואכלת בין קטן וגדול ובשלמא גפ"ן תאנה ורמון אע"ג דתאנה ורמון שם כולל לעץ ופרי אה"נ דברי' הוה משא"כ זית ותמרים דיש גרעין אי הוה כתיב כן ה"א קטן וגדול קמ"ל דלא דבגרעין כיון דא"א לאכול הכל לא כמ"ש הרר"י וזית שמן דזית לבד היינו הפירי ודאי לא העץ ה"א כמו שהוא בין קטן וגדול ושמן לבד א"א לכתוב דיש כמה שמנים לכך כתיב זית שמן ואכלת רק על השמן ובכזית או רביעית באין נקרש ומיהו קשה הוה למכתב שמן זית עיין לעיל זית הפירי ל"ה ב' ובפ' נח עלה זית צ"ל עלה של עץ זית:

הנהו תרי תלמידי כו' כרוב ודורמסקין ופרגיות נתן רשות לאחד לברך כו' רש"י כתב דפרונישׁ א"א להעמידה דא"כ למה מברך על פרגיות ופה"ע קודם אפילו שאין חשוב לכאורה מהא דפה"א האמור לקמן כמ"ש התוס' ד"ה דורמסקין ליכא להוכיח לפירש"י ז"ל דפה"ע ופה"א שוין המה (עיין רמ"א ס"ג ובאר הגולה דעת רש"י והרא"ש) א"כ אמר האמת דמלגלג סבר פה"א עדיף משהכל וכ"ש פה"ע ומיהו אי הוה מברך פה"א שפיר עביד לדעת המלגלג דשוין הם ותו' כרא"ש בחדא שיטה והוכיחו שפיר דלמה נקיט פה"א דהיינו כרוב (קאפשט שלוק או כבוש) דאדורמסקין שהם פרונוש פה"ע קודם לפה"א ולהגדיל התימה על המברך ואמנם רש"י ז"ל סובר שלקות האמור לעיל הוא דוקא ירק פה"א כמ"ש ל"ח ב' שלקות כל ירק שלקי לאפוקי פה"ע דלא אבד ברכתו בשלוק וכדומה עט"ז בר"ה אות ג' מזה יע"ש היטב דלא כתוס' שם דיין מבושל כו' א"כ קשה אמאי שביק דורמסקין דלא איבד ברכתו בשלוק פה"ע קודם ולפי שא"י אני פרוניש מהו אפשר דהוא מין דאי אפשר למשלק כמו מה שאנו קורין יאגידיס וכדומה דנימוחים וא"א להכיר כלל ואין דרך כלל למשלק ומ"ש רש"י ז"ל עוד הי' לשואלני על איזה מהן יברך לפטור חברו ודברים שלא מחמת הסעודה כו' מ"ש לפטור חברו כמסקנא דשלקות שהכל ופוטר חברו ואפשר סובר כן הלכה ומיהו ז"א דשלקות במלתייהו קיימא אלא מיירי כאן בנשתנה לגריעותא וכן הלכה ומ"ש שלא מחמת הסעודה תירץ בזה דפירות אין א' פוטר חברו עיין תו' ד"ה נתן ותי' דבתוך הסעודה הוה וא' פוטר חברו ושלא מחמת הסעודה דבעי ברכה א':

ולענין הלכתא בדבר שהכל ויש בו מיני ירקות שנשתנה לגריעותא וזיין לא מצאתי כעת מבואר איזה מהן עדיף כי בכאן אמר ומ"ס כרוב עדיף חיין גם אי מהני היסבה בתוך הסעודה לפירות לדידן בתוך הסעודה שלא מחמת הסעודה אי"ה יבואר בפריי רי"א וקע"ז וכאן אין להאריך:

גם הא דברכה אחרונה בעי שיעור כזית או רביעית בשתי' בעינן כא"פ. ועמ"א סימן ר"מ אות א' ובמחבר ר"ח ס"ט יע"ש ועיין משנה למלך פ"ג מה"ב הי"א שתיית הקאווע ראי' מאה"ט ביונק ואפשר לומר דבברכה הלכו אחר יתובי דעתא וכיון דדרך כך מיתבא דעתא ושאני טומאה דהעמידו על דין מ"א ושם הלכתא וא"צ טעם ואע"ג דקיי"ל בברכות נמי יותר מכא"פ אין מצטרף טעמא הוא דאין חשוב הנאה משא"כ זה ובמ"א הארכתי ואי"ה יבואר:

אמר ר"פ כו' דשיבתא כו' ר"ש פירש דשבת הוא שנותנין מעט ממנו לתבשיל ומבעי' לי' אם שלק השבת פ"ע מהו לברך על המים פה"א אי השבת ניתן לתבשיל למתק אלמא המים שלו כטעם השבת ופה"א מברך אמים דידי' כשבישלו בפני עצמו או השבת רק להעביר הזוהמא מן התבשיל ניתן בתבשיל א"כ אין מברך על מימיו פה"א ופשוט דנותן טעם בקדירה ומברך אמימיו פה"א וכן הלכתא מי שלקות כשלקות דמי ומברך ברכה כמו אשלקות ויש להסתפק אם ירק שנשתנה לגריעותא בבישול והמים שלו טובים מאוד אם לברך פה"א על המים מי אמרינן דלא עדיפא מירק א"ד הא טעמא קאמר ויבואר אי"ה ועיין ר"ד ס"א שבת שהכל ויבואר אי"ה:

והוי יודע דהרר"י כאן הקשה משכר שעורים (ושתיתא נמי י"ל דהתם א' דמשקה ירק לטבל בהן ראוי והוה כמו אוכל (וכן הביאו הד"מ ובר"ה בשם המרדכי דמשקה הבא לאוכל כאוכל דמי יע"ש) תי' ב' דשאני שכר שעורים דנשתנה לגריעותא דהי' אפשר לעשות משעורים פת ונ"מ מי שלוקה של פירות לתי' א' אין מטבל פת בהן שהכל כמו פלוימין רוטב יבשים ולתי' ב' י"ל פה"ע ומיהו שכר תמרים ל"ש תי' ב' דנשתנה לגריעותא וע"כ תי' א' לטבל א"כ מי שליקת פרי שהכל ועמ"א ר"ד אות ט' ושם יבואר אי"ה ולשון הרא"ש ז"ל בל"ח א' גבי דובשא כהרר"י דשכר לא נשתנה לעלויא וכאן כתב וז"ל ואעפ"י שאין בו כ"א המרק וטעם הירקות מברך כמו על הירק עצמו ול"ד למי פירות דאמרינן שהכל דמשקה שהכל ואמאי כאן פת"א דמשקה הוא ושהכל ראוי לברך ותי' דזיעה בעלמא היא לפי שהמשקה אין לו טעם הפירי ואפשר שאם בישל הפרה ונכנס טעם הפירות במים פה"ע לשון ואפשר קשה דודאי הכין הוא לסברא זו. ועט"ז ר"ב אות ט' והנה יראה לכאורה דתחלה תי' דיש חילוק בין פירות לירקות וכפי הרר"י ומרדכי תלמידו דרך הירקות וטבעם שהמרק טוב כמו הם ומטבלין בו משא"כ מי פירות אפילו בשליקה ובישול אין להם טעם הפירי עצמה ולפי זה הר"ר יחיאל אחיו של הטור הביאו בר"ה דכ"ש סחטן לירקות נמי מברך פה"א דיותר עדיף מבישול וכמ"ש הט"ז בר"ב ור"ה והרא"ש שכתב ואפשר ספק בעלמא הוא אבל הטור אזיל לשטתי' בר"ה כתב ול"ד למי

פירות שאין למשקה טעם הפרי כמו שיש למרק טעם הפירי היינו עיקר החילוק בין בישול לסחיטה ולכן דחה דברי הר"ר יחיאל והבן:

ודע דבארש"ט במדינת רוסי' עושין מרוטי רוב"ין או בארקיס יש לברך פה"א על הבארש"ו אפילו בישלו עם בשר (עט"ז ר"ה אות ה') ובארשט מסובין יש לברך שהכל דלא עדיף מקמח' דחטי ושערי ואפילו תאמר קמח נשתנה לגריעות' וזה וזה למעליות' לית' דמ"מ לא עדיף מנייהו:

המ"א בר"ה אות וי"ו במשקה שעושים בפסח (עיין ה"פ מ"ש פה קאליש עושין מתפוחים משקה.) מברך שהכל לד"ה יש לעיין בי' לראש ואפשר שאם בישל כו' מברך פה"ע על מימיו וכמו על פלומין רוטב והא דשכר תמרים בר"ד אי"ה יבואר שם ודע דבין שלק ומבושל וכבוש דין אחד להם והלכות ברכות חמורים מאוד ע"כ ימנע עצמו מספק ואי"ה כשיזכני ה' אבאר בפריו באורך:

אמר רב חייא בר אשי פת צנומה בקערה מברכין עליו המוציא ופליגי כו' עיין חה"ר האריך כאן ובתוס' ד"ה פת ויראה לפרש דר"ח בר אשי תרתי אשמעינן ומדרך האוכל פת צנומה הוא לחם נקי מאוד וחביב יותר מן השלם וסובר ר"ח ב"א דמברך על הצנומה החביב ונקי ועוד אשמעינן דאף בצנומה ואין פתיתין כזית ולא תואר לחם אפילו מחזיר לסולת כל שהוא בעין המוציא כדמסיק לעיל ל"ד ב' יע"ש ועיין תו' ע"ב ד"ה אבל פרוסה דבתוספת' הלכתא שלימין דבע"ה עדיף ועיין הרר"י לקמן ושם יבואר אי"ה ורב חייא פליג והלכתא כרב' והרי"ף ז"ל פסק הלכת' כר"ח ב"א וכר"ח אליב' דרבא מ"ש כר"ח ב"א היינו אם אין לו אלא פת צנומה מברך המוציא אפילו אין כזית ולא תואר לחם וכר"ח אליב' דרב' ל"ד אלא כרב' ואפשר לומר דלש"ס דילן ר"ח כרב' ס"ל ועם הפת היינו כשפת שלם ועמ"ש בתו' ע"ב ד"ה הלכת':

דף לט:

גמרא והלכת' מברך ואח"כ בוצע וכ"פ הרמז"ל בה"ב פ"ז ובש"ע קכ"ו אלא בר"מ לא הזכיר שיחתוך מעט קודם בהלכ' בי"ת והכ"מ הביא שם דברי רש"י ואח"כ מפריס הפרוסה בסמ"ך ובגירסא דילן מפריש בשי"ן משמע שיחתך מעט קודם וכ"פ בש"ע ויש ליישב ד"ה והלכת' ועיין מהרש"א ז"ל הגירסא בתוס' והי' נראה להגיה ולמחוק מלת לא בתוס' וכצ"ל אבל אם הי' צריך לברך על כל הפת כו' כלומר דעדיף טפי דמברך קודם חיתוך כלל דאז אם נפל הפרוסה אח"כ יאכל אחרת בלי ברכה משא"כ אם יחתוך מעט הוה כאלו נטל בידו ומיהו בירושלמי מבואר ההיפוך דר"ח מברך בשעה שהוא פורס

ולמדנו אפי' נפל אח"כ הפרוסה כ"ז שלא פירש לגמרי לאו כתורמסא הוה אבל ודאי אם שכח וחתך כל הפרוסה ונטלה בידו ובירך ונפל הוה כתורמסא ויבואר אי"ה בפריי ועיין לעיל ע"א תו' ד"ה בצר כבר הביאו הירושלמי דכאן ובראש והרר"י מבואר יותר:

עיין סימן קס"ז ס"ב וסי"ד וט"ז הא דצריך להמתין עד שיכלה אמן מפי העונים ומבואר לקמן מ"ז א' ופירש"י דאמן שייך לברכה יש להסתפק אם דוקא שכולן יוצאין בברכה שמברך הבוצע אבל האידנא המנהג שכ"א מברך לעצמו אעפ"י שאומרים אמן בהכרח שמכוונין שלא לצאת בברכה זו שמברך הבוצע (עיין קס"ז במ"א וא"ר יש דעות אי בסתם אי יוצאין בברכה שבירך הבוצע וע"כ ראוי לכוין שלא לצאת ושם יבואר אי"ה) א"כ י"ל דכה"ג אין צריך להמתין הבוצע דאם יוצאין בברכתו צריך הפת שלימה עד שיענו אמן דאמן כמברך ויותר משא"כ כה"ג ושם יבואר אי"ה בפריי וכאן אין להאריך:

אתמר הביאו לפניו פתיתי"ן ושלימי"ן כו' מצוה מן המובחר כו' פרוסה של חיטין כו' דברי הכל מברך על הפרוסה של חטים כן העתיק הרי"ף ז"ל ורמז"ל פ"ז מה"ב ה"ד מצוה ממובחר יע"ש וכ"כ הרר"י שם דכאן רק מצוה מובחר משא"כ חטה ושעורה דינא הוא לא מצוה ממובחר ואמנם בטור וש"ע קס"ח ס"א השמיטו מצוה ממובחר ודרכו תמיד לכתוב לשון הרמז"ל וא"י למה שינה כאן גם שינה דבר"מ כתב חטה ושעורה מניח פרוסה תחת השלימה (לשטתי' והוא שיטת ר"ת ירא שמים מניח אחטה ושעורה קאי וא"כ עיקר הפרוסה ובוצע משתיהן יחד או עכ"פ מפרוסה משא"כ לרש"י דקאי אפלוגתא דר"י ור"ה עיקר השלימה בוצע משתיהן או משלימה וזהו גי' הספרים מניח פרוסה תוך השלימה) ואמנם מצוה ממובחר י"ל דוק' בפתיתין גדולים דר"ה מה"ט חולק ואמר מאיזה שירצה לפי' ר"ת ורוב הפוסקים דגדול עדיף מש"ה אמר ר' יוחנן דמצוה ממובחר לחוד הא שלימים גדולים יותר מפרוסה דינא הוא דמברך על השלימים לא ממובחר דהא הלכת' כרבא מברך ואח"כ בוצע דבעי לחם שלם ומה"ת לומר מצוה ממובחר וכ"מ דמצוה ממובחר לא מקרי עבריינא ודינ' עובר על עד"ח אלא שמהרמז"ל פ"ז מה"ב ה"ד לא משמע כך שכתב מצוה ממובחר לבצוע על שלימה אם היתה שם וכתב הכ"מ ממילא משמע דיש נמי פרוס ואלו היו חילוק בין קטנים או גדולים הי' לבאר אלא ממילא משמע בין קטנים או פתיתין גדולים אפ"ה שלימה עדיף וככל מצוה ממובחר ומיהו דינא דרבא דינא הוא בין על שלם או פתיתין מברך ואח"כ בוצע ומ"ש מ"א אות זיין. מעלת גדול לא הוזכר היינו בהדיא ושא"כ בקי הוזכר בהדיא בירושלמי אבל מוכח הוא מגמרא דילן דר"ה מחשוב מעלת הגדול ואיזו שירצה יברך ור"י ל"פ אלא בשלימין ואי"ה בפריי קס"ח יבואר:

אבל פרוסה של חטים ד"ה כו' פרוסה רבותא קאמר קטנה משלימה דיש לשלימה ב' מעלות שלם וגדול אפ"ה כו' ודברי הכל משמע אע"ג דלעיל פליג ר"י אר"ה והא פרוסה ושלימה ממין א' גם ר"ה מודה דשלם עדיף לפי' ר"ת אלא אמר ד"ה לאשמעינן נמי דאע"ג דממין א' פתיתין נקיים ושלימה פת קיבר פליג ר"י אר"ה כאן מודה לר"ה ויותר רבותא אפילו פרוסה נמצא מוכח אפילו ב' מעלות לפתיתין גדול ונקי שלם עדיף כמ"ש בש"ע קס"ח א' והוא מתו' כאן ד"ה אבל פרוסה דפתיתין נקי ועיין מהרש"א ז"ל ובאמת תוספת' רק פרוסה כו' ובטור כתב ב' אפילו ואפילו כו' משמע רק חד מעלה ומגמרא כאן יש להוכיח וזה כוונת המ"א שם אות א' והרר"י סובר באמת נקי מעלה יותר משלם וסבור הייתי לומר דמדמה ליה לבצל חצי בצל ונאמר הרבה בה בפירש"י יותר גדול מבצל קטן שלם וכתו' דמוטעם יותר דומיא לזה פת נקי' גדול וכר' יהודא דחצי עדיף ה"ה כאן ומה אעשה שהרר"י ז"ל כתב ומדברינו למדנו דין א' דפרוסה של חטים נקיים והוא ז"ל קא דאיק בין פרוסה לפתיתין ובלא"ה קשיא לי דתרומה לברכה אין דומה כמ"ש התוס' ד"ה כל היכי דאל"כ קשיא רישא בין ר"ה ובין ר"י לרש"י ותו' להמעיין בסוגיין ותירצו דכהן דעת אחרים הוא ורחמנא אמר בהרמכם חלבו דתן לו מה שאהוב לו ביותר משא"כ ברכה כבוד שמים שיבצע על השלימה כדאמרן:

ועם זה יש ליישב מ"ש התוס' ד"ה כל היכא דלמה יברך על הגדול הואיל ואין נקי דמשמע נקי מברך על הגדול שיש לו ב' מעלות ובד"ה אבל פרוסה מבואר ההיפוך וראיתי בא"ר קמ"ח אות א' וי"ל דסוברים איזה שירצה יברך פתיתין גדולים ונקי ב' מעלות ומש"ה לא הוכיחו מגמרין דוקא חטה ושעורה הא ממין א' שלם עדיף י"ל איזו שירצה ולקמן כתבו דלמה יברך אין רשאי כשאין נקי יותר הא נקי יותר י"ל איזו שירצה ובפריי אי"ה יבואר יותר בסימן קס"ח:

כתנאי כו' לפי מה דס"ד דמדמה ברכה לכהן קשיא רישא דפלוגתא. ובאמת א"ש כמ"ש התוס' ד"ה כל היכא דאיכא כהן ואין להאריך:

ירא שמים יוצא ידי שתיהן כ"ה גי' רי"ף ותוס' וקאו אחטה ושעורה ופת לשון נקיבה או אחטה ושעורה ג"כ לש"נ דאירישא כ"ע שלימה יצא לפי' ר"ת ולפ"ז בוצע שתיהן או הפרוסה ושלמה דלא כתנאי ולרש"י שניהן ר"י ור"ה ועיקר השלימה ובארתיו לעיל ולכאורה רש"י ותו' פליגי בתרתי לרש"י ירא יוצא אירישא אבל סיפא חטה עדיפא וא"צ להניח כו' ולתו' איפכא בסיפא צריך להניח ורישא א"צ וזה טעות דברישא יוצא ידי הכל על השלימה לתו' ומיהו עדיין יש לעיין בשלימה קיבר ופתיתין נקי כפי מ"ש למעלה דלא לסתרו דברי התוס' איזו שירצה וזה לר' יוחנן משא"כ לרב הונא דפתיתין ושלימים

בשוה. איזו שירצה א"כ שלם קיבר ופתיתין נקי ב' מעלות צריך לברך על הפתיתין דומיא דלרש"י כה"ג וא"כ לדינא צ"ע בכה"ג ירא שמים כו' שוב ראיתי בא"ר קס"ח איתא בשם הנ"ל הרגיש בזה ואי"ה בפריי יבואר:

אמר ר"פ ה"מ בפסח כו' הנה לפירש"י קאי אירשא דודאי ג' מצות ממין א' ופרוסה קטנה משלימ' דמסתמ' עושין שוין (עיין ה"פ) ואם נאמר דרש"י ז"ל לא דאיק בין פתיתין לפרוסה ואפילו פרוסה לר"ה איזו שירצה דשלם אין מעלה כלל לדידי' (וארבא לא פליג דאפילו פרוסה מברך ואח"כ בוצע) כמבואר א"ש זהו ואם נאמר שלרש"י נמי פתיתין ופרוסה הפרש יש ופתיתין גדולים דיש בו כמו בשלם קטן אבל פרוסה קטנה משלם ר"ה מודה לר"י לא יצדק זה ה"מ בפסח כדכתיבנא ופרוסה של חטים רבותא ולתוס' בלא"ה לא יצדק ועיין חה"ר וצ"ע ובשבת בוצע על ב' ככרות וה"ה י"ט דמן לא ירד ביו"ט כדמוכח ביצה ב' ב' הכנה ד"ת ולדידן הכין הוא עיין תוס' שם ובצע אכולא שירותא עיין חה"ר והרר"י מפרשים בע"א דהיה בוצע כל החלות ולענין דינא עיין א"ח סימן תע"ה ס"א ובא מ"א שלשתן כי אגדות חלוקות אי המן ירד ביו"ט וסובר כאן ירד רק תוך השלימה ובשבת לחם משנה אבל אנן קיי"ל בי"ט בעינן לחם משנה דנקיט תרתי בידי' משמע בשעת הברכה ואי"ה בפריי יבואר בסימן רע"ד וכאן אין להאריך ועיי' בפריי הו"פ מזה:

רב אמי ורב אסי חדא מצוה כו' ה"ה לדידן עירובי תבשילין בשלש סעודות בשבת ראוי לברך עלי' ויש להסתפק אי א' נקי יותר ומיהו פתיתין כה"ג יש:

לברך על השלמה ולא מהני הואיל ואיתעבידא חדא מצוה וי"ל נקי נמי אבל גדול הואיל ולא הוזכר י"ל כך ואי"ה יבואר:

כוסמין ושבולת שועל ושפון מיני דגן הם ויבואר לקמן אי"ה בדף מ"א לענין קדימה בברכות וכאן הש"ע פסק חטה קודם לכוסמין:

אפילו שעורים קודמין לכוסמין שזה מוזכר בקרא בפירוש ומיהו פת כוסמין. ופת שיפון ושבולת שועל י"ל כוסמין קודם שהוא מין חטים וי"ל נקי קודם ואי"ה יבואר בפריי:

דף מ.

גמרא אמר רב טול ברוך א"צ לברך הביאו מל"ח כו' ור"י אמר כו' ורב ששת אמר ה"ג רש"י ברוך בבי"ת כי סובר דוקא צורך המוציא כמש ד"ה טול ברוך וד"ה הביאו מלח אבל לשיטת הרמז"ל בפ"א מה"ב ה"ח וכ"פ המחבר בקס"ז ס"ו הגירסא בכ"ף וכ"ה בריי"ף טול כרוך כלומר אמר לפלוני לאכול עמו תנו לפלוני כו' וראייתו מגביל לתורי שאין איסור לטעום המוציא קודם אכילת בהמתו כמ"ש הט"ז שם כ"א סעודה אסור וא"כ

מוכח דצרכי סעודה נמי לא הוה הפסק א"נ דרב אמר מלח לפתן הוה הפסק ומסתמא אין חולק רב אר' חייא דצריך מלח ולפתן בפת קיבר לקמן אלא ע"כ מיירי בפת נקי שא"צ מלח והוה הפסק ור' יוחנן חולק ואמר דצרכי סעודה נמי לא הוה הפסק ור"ש אמר אפילו גביל לתורי דאסור כו' ומיהו אם אמ' ליתן לשתות לתורא הפסק דמרבקה דאמרה שתה וגם לגמליך אדם קודם בשתי' כו' ועיין א"ר על רש"י ותשת העדה ובעירם חס על ממון ישראל דאי לאורויי דשתי' אדם קודם מרבקה נמי יע"ש ומדברי הרמז"ל וכ"ה לשון המחבר ואם שח בדברים שהם מענין דברים שמברכין עליו יראה קצת דוקא עניני אכילה שתי' אבל להבי' כלי סעודה וכדומה לא והוה הפסק וצ"ע ומ"ש הב"י מדברי התוספת משמע דוק' לצורך המוצי' לא צורך הסעודה כתב הט"ז א"י מנין לו והנה בתוס' ד"ה הביאו מלח ואנו שאין רגילין ואי קאי לגופ' דדינ' הי' לצין לקמן צריך שיביאו מלח לפני כולם לא כאן אלא קישור דבריהם אנו אין מביאין והוה הפסק והר"ר מנחם היה מדקדק מאוד וא"כ לדידי' הוה צורך הברכה:

ואם שח שלא מענין סעודה כ"א דברים בטילים או אפילו ד"ת או אמן אחר עצמו צריך לחזור ולברך א"ר קס"ז אות זיין בשם בה"ג ובר"ו ס"ב כתב בהג"ה יותר מכדי דבור וכאן משמע טול ברוך אי לאו דמעין ברכה וסעודה הוה הפסק אפילו תיבה א' י"ל התם בשתיקה מיירי בעינן יותר מכ"ד ועמ"א שם ואי"ה בפריי יבואר זה ועיין בה' תפילין:

ודע דאם אחרים ששמעו מפי הבוצע הברכה הפסיקו בין שמיעה לברכה מחלוקת הפוסקים והמחבר בש"ע ס"ז שם ראובן כו' והוא מא"ח סובר אי לאו ברכה דענ"י צורך הסעודה הוה הפסק בשומע והרב בהג"ה ס"ו הביא להא דרוקח אעפ"י שחולק על המחבר לא כתב וי"א כיון שאין מפורש הפלוגת' מיהו א"ל דמעשה דראובן אף לכתחלה יוכל להפסיק בברכת ענ"י דא"א בע"א משא"כ לעיל אין לכתחלה להפסיק המחבר לא כיון אלא שא"צ לחזור ולברך וכפל דבריו בזה ושם יבואר אי"ה:

ויש לספק אם הבוצע הפסיק בין ברכה לאכילה והשומעים לא הפסיקו אם יוצאין בברכה זו ויראה דיוצאים דהם לא הפסיקו ולא הוה ברכתו ברכה לבטלה וא"צ לומר בשכמל"ו ואם לבדו ישב והפסיק צריך לומר בשכמל"ו ובשבת אם לא הי' לו כוס יין ובירך המוצי' על פת ואח"כ מיד הביאו לו כוס יין צ"ע אם בירך על היין אי הוה הפסק הואיל דעיקר מצוה על הכוס ואי"ה יבואר בפריי וכאן אין להאריך:

אמר רבא בר שמואל משום ר"ח כו' עד שיביאו מלח ולפתן לפני כאו"מ ובש"ע קס"ז השמינו לפני כאו"א ועם שסובר דמסובין אם השיחו צריכים לברך דלא יהי' שומע עדיף ממברך ומיהו במ"א כתב דהא דצריך לפני כאוי"א דלכתחלה אסור להפסיק לשומעים

אף לרוקח והרב בהג"ה יע"ש ומה שאמר לית דין צריך בושש רש"י ז"ל פי' פת נקי' ואפשר אפילו אם רוצה אח"כ ללפת הפת אפ"ה א"ל להמוציא להמתין ומינה פת קיבר אפילו דעתו בלי מלח לאכול כל הסעודה רק פת חריבה צריך להמתין בהמוצי' למלח ולפתן אבל לראש וערוך מפרשין בפת קיבר כל שאין דעתו ללפת א"צ להמתין בהמוצי' ודוק' כשרוצה לאכול אח"כ בלפת אין ראוי שיאכל המוצי' כך ומינה ה"ה פת נקי' אם דעתו במלח ולפתן צריך להמתין וכמ"ש הב"י בקס"ז בשם תשובת הרשב"א ז"ל. ובש"ע השמיט דין דתשובת רשב"א ז"ל בפת נקי' וא"י למה כי בזה לא חלק הרוח"ל ועט"ז קס"ז מ"ש למה הביא הרא"ש פירוש הערוך ולפמ"ש יש נ"מ לדינ' ואי"ה בפריי יבואר בזה וכאן אין להאריך:

אין מי רגלים כלים אלא בישיבה עיין פירוש רש"י ז"ל ולכאורה משום סכנה קאמר אבל הט"ז הקשה ע"ז ופירוש דה"ק אם רוצה להטיל כל מ"ר מגוף לגמרי עצה טובה בישיבה דבעמידה יהיו ניצוצות ויוצא לעז על בניו יע"ש שהאריך בסימן ג' אות י"א:

אחר אכילתך אכול מלח ומים עיין א"ח ק"ע וקע"ט ובב"י בשם ש"ל דא"צ לברך במים ומלח דהוה שותה לרפואה וא"י דלרפואה בנהנה מברך והאידנא מברך דלא נהגו במים ומלח כמ"ש בד"מ יע"ש:

פסקא ר"י אומר בורא מיני דשאים עיין רש"י פ' בראשית תדשא דשא עשב לבוש והרמב"ן ז"ל טען שאם כן דשא לא יתרבה ומרכיב ב' מיני דשאים עיין רא"ם ז"ל שם וא"י אמאי לא הקשה לו להרמב"ן ז"ל מכאן בברכות קודם לחולין ר"י בורא מיני דשאים שאם דשא לבוש לא יתרבה ול"ש מיני גם אין ברכה מבוררת כלל ולרא"ם ז"ל שפיר דבלשון תורה לחוד דשא לבוש וכולל אף פירות הארץ ומשום הכי לא כתיב בפי' שם פירות הארץ. ובלשון חכמים דשא שם לירקות לחוד לא לפירות הארץ:

במשנה בירך על פירות האילן כו' מדלא נקט רבותא יותר דבירך על בוסר וכדומה פה"ע לא יצא ש"מ לכאורה כמ"א ר"ו א' יע"ש ובא"ר ואין ראי' דאשמעינן חטה דקש הוה עץ כל שאין נשאר כך כו' והא דבירך פה"א על עץ יצא היינו שאין לפניו כ"א פה"ע הא פה"ע ופה"א לפניו ובירך פה"א סתמא אין פוטר פה"ע אלא אם כן נתכוין לפה"ע כמ"ש המחבר בר"ו שם ויראה פשוט ה"ה שהכל ופה"א או פה"ע נמי הכין הוא בכוונה תליא מלתא ועמ"א ר"ו אות ב' הראה מקום לרמ"א מ"ג ולא הבינותי דשם אי פה"ע קודם לפה"א או שווין ומ"מ אפילו רשאי פה"א קודם מ"מ לכתחלה יכוין שלא לצאת פה"ע דכה"ג נמי דוקא דיעבד במתכוין הא לכתחלה יכוין שלא לפטור פה"ע או סתמא ואין כאן ברכה שא"צ דלכתחלה צריך פה"ע ודע בב"י שם העתיק תשובת הרשב"א במין זיין

או חשוב אפילו ברכותיהן שוות בעינן מתכוין דוקא הא לא"ה אין שאין חשוב פוטר החשוב ובש"ע השמיט ובא"ר הביאו ואי"ה בפריי יבואר:

והוי יודע דא"ר הקשה למ"א מר"ב ס"א בוסר בספק יברך פה"א עד שיגדל ולמ"א מברך בספק פה"ע דזה דיעבד וזה דיעבד יצא וי"ל כיון דתקנו על בוסר פה"א כל שלא יצא מספק קיימא בברכה פה"א:

כתב המחבר בר"ח סט"ו בירך על ענבים פה"ג יצא וה"ה יין וענבים. ונתכוין דמפה"ע ופה"א יליף לה בב"י וכ"כ מ"א שם ונסתפקתי אם בירך על היין פה"ע אם יצא דפרי הגפן נמי אענבים קאי כמ"ש בר"פ כיצד מברכין ע"ב פרי הזית ופירש"י דפרי הגפן על ענבים קאי וא"כ ה"ה פרי העץ על היין נמי יצא דפרי על ענבים קאי וכאמור וכ"ת יין מתוך חשיבותו קבעו ברכה לעצמו ודוקא הוא הא בורכא דעל כולם שהכל אפילו פת ויין יצא כ"ש פה"ע על היין וכעת לא מצאתי גילוי לדין זה ומ"א שם כ"ב בשם ב"ח ור"י לוי דלא יצא יע"ש:

המ"א בר"ג אות א' בקאלינעס אדומים מוצץ הוה משקה ושהכל ויש שם איזה ט"ס וצ"ל באפשר ר"ח ס"ו שתיתא כל שהוא משקה ל"ש במ"מ וה"ה פרי העץ לא שייך ופרי הגפן על ענבים קאי כמ"ש רש"י כיצד מברכין ע"ב הביאותיו לעיל בסמוך ומיהו שתיתא י"ל דבטל הקמח הואיל והוא משקה בשלמא כל שיש מה' מינים וסעיד לא בטיל מה שאין כן משקה בטל חשיבותייהו ושכר שעורים נמי דלא בטל דיש כזית כא"פ יש לומר דנשתנה לגריעותא דהי' ראוי פת ושכר תמרים עיין ר"ד מ"א ט' מה שאין כן משקה קאלינעס לאו זיעה הוה דהוא עיקר הפרי וכנוס בתוכו ממש כמו יין דזג וגרעין דילי' לאו ראוי לכלום אם כן יש לומר פה"ע ודובשא דתמרי לרב האי גאון ז"ל בדף ל"ח א' דמברך פה"ע אף על גב דמשקה הוה ומיהו יש לומר דבש עב הוה אוכל ומיהו בלאו הכי טעות דהתם מברך פה"ע על התמרה דהוה פירא ויראה מהא דאין סופגין משום ערלה אלא זתים וענבים ואלו פירות קאלינעס על אילן גדול גדילים כידוע והי' נוהג בהם דין ערלה רק המשקה ואיך אמר רק היוצא מזיתים וענבים ש"מ דהאי לאו פירא מקרי דנקרי ביה וערלתם את פריו וא"י מ"ש מענבים דהוי נמי רק משקה ואלו הנהו קלושים יותר ואין בו שום מאכל ומיהו יראה בכל אילני סרק כהני אין נוהג בהם דין ערלה ועיין ש"ע י"ד רצ"ד סכ"ז ופ"ק דערלה מ"ב בר"מ ור"ש ואין להאריך כאן ואי"ה יבואר בפריי בר"ג:

ועץ מאדמה מבואר בר"ג כל היכי דענפיו כו' ותותים כו' עיין תוס' ע"ב ד"ה איתא לגווזא דאטד לענין ברכה לאו פירי הוה אף על גב דענף קיים ולפ"ז ה"ה וורדין גדילים על אילן קוצים ויבואר אי"ה בר"ד במ"א אות כג יע"ש ומרקחת קריי"ן עיין א"ר ר"ג אות ב' פקפק

על ע"ת ולברך שהכל וא"י למה כי דומה לשקדים המרים בדבש פה"ע ה"כ פה"א ובה"פ פה"א על קריין חי ה"ה בדבש ול"ד לתומי וכרתי כמ"ש לעיל באורך וכאן אין להאריך:
גמרא מאן תנא דעיקר אילן ארעא כו': אף על גב דאומר על האדמה אשר נתת לי לת"ק הא אילן עיקר מכל מקום אומר על האדמה ומינה עלה אילן ומ"מ אילן עיק' לפירי וכיון דנוטל האילן אין קורא ועוד שנראה כקובל ולר"י עיקר גידול הפירי מארעא ומ"ש רש"י קציץ בכורים לאו שהפריש וקרא שם דהוי נראה ונדחה ירקבו עיין ר"ש ורע"ב פ"ק דבכורים מ"י אלא קציץ ולא קרא שם ואע"ג דבכורים הלכה כת"ק כאן הלכה כסתם משנה עיין חה"ר וכירושלמי דמסתבר טעמי' דהלכה כסתם משנה כאן. יע"ש.

דף מ:

גמרא אתמר רב הונא ור"י ופירש"י דגורם כו' וי"ל אמאי לא דהני חשיבי וקבעו ברכה לעצמן והוציאו מכלל הברכה העץ ואדמה. לכך לא מהני שהכל ואולי מעשה קדרה יוכיח ומה דלא שנה מעשה קדרה בר"פ כיצד י"ל ואי"ה בפריי יבואר זה וכאן אין להאריך:
כתנאי ר"מ ור"י כו' עיין כ"מ פ"א מה"ב ה"ה דר"מ ור' יוסי פליגי בשם ומלכות והלכה כר' יוסי כדמסיק ר' יוחנן (ולרב פליגי בלא אמר שם) א"כ אין כאן ראי' כלל אלא לפי ה"א אומר כן ואה"נ באמת פליג בשם ומלכות.
ר' יוחנן אמר כל ברכה שאין בה שם ומלכות אין ברכה והכי הלכתא והיינו באין סמוכה צריך בהתחלה שם ומלכות ואם בפתיחה השמיט מלכות ואמר בסוף שם ומלכות יראה דלא יצא וברכה הסמוכה די בשם בסוף וברכת אהבה רבה להרשב"א לעיל בהא דברכות מעכבות דאין סמוכה דאנשי משמר כו' אפ"ה אין פותחת בברוך ודי בשם לבד ור' יוחנן דאמר כל ברכה שאין שם ומלכות ברכה שפותחת בברוך בעינן בתחלה שם ומלכות וכל המשנה בזה חוזר אבל נוסח אין חוזר וראי' מבנימין רעי' עכ"מ פ"א מה"ב ה"ה יע"ש ואם אמר ברוך אתה האל הקדוש וכדומה שכתבו התו' דהוה כמו מלכות אם אמר כן בשאר ברכות עד"מ ברוך אתה האל הקדוש או הגדול יוצר אור אם צריך לחזור ועיין בטור קי"ג ובב"י רי"ד הביא בשם רוקח תירוץ אחר על ברכה ראשונה של ש"ע דהוה תפלה א"צ מלכות א"כ כ"מ לדינא אם דילג אלקי אברהם והאל הגדול בברכה ראשונה של ש"ע לטור חוזר ולרוקח אינו חוזר ולדינא צ"ע ואי"ה בפריי יבואר בקי"ג ורי"ד וכאן אין להאריך:

כללא דמלתא. כל המשנה בנוסח הברכה הן מאריך או מקצר ובלשון חול נמי יצא ואין מחזירין אותו אבל אם שינה בפתיחה וחתימה מקום שאמרו להאריך ולקצר לחתום ושלא לחתום אז אם שינה חוזר להמחבר ברי"ד פסק דאם השמיט אפילו תיבת העולם חוזר והתוס' מסתפקין אם הלכה כרב או כר' יוחנן:

משנה ועל דבר שאין גדולו מהארץ כו' על החומץ ונובלות וגובאי ר"י כו' עיין הרר"י י"מ דר"י אגובאי לא פליג וי"ל א"כ לתני גובאי בהדי אינך שאין גדולו מהארץ וי"ל תנא כך שמע וגריס כמו בברייתא דתלתי תלתי שמעינהו כמ"ש בחה"ר ועל החומץ בטור וש"ע בר"ד דוקא כשעירבו הא כך כל שביוה""כ פטור כאן אין מברכין ומשמע אפילו יותר מרביעית דלא כהרר"י ומ"ש הרר"י דרביעית מברך ברכה ראשונה דנהנה א"י לפרשו דביוה"כ פטור ומה נהנה שייך כאן ע"כ העיקר כפסק הש"ע וכאמור:

גמרא מאי נובלות בישולי כמרא וח"א תמרא דזיקי כו' הנה יש בכאן מקום עמוק ואבאר בקצרה כי רש"י ז"ל פירש שרפום החום והיינו נשתנו לגריעותא מחמת ששרפום השמש ביותר ומברך שהכל (וברי"ש פ"ק דערלה מפרש כעין זה כלומר מניחין באילן להצטמק וא"י כיון דמניחין כך א"כ לא נשתנה ומידי דהוה אצמוקים שמכיחין באילן או מייבשין בחמה ופלוימין יבשים פה"ע) והרא"ש בהלכות קטנות בערלה פירש בישולי כמרא. ענבים שאין מתבשלים לעולם ומניחין אח"כ בחמה או הרבה ביחד ומתבשלין ויש בזה לפרש ב' פירושים א' בעודם כך ולא נגמר בשולם ע"י החמה בתלוש שהכל או אפשר אפילו ביבשו אח"כ כיון דכך אין ראוין מברך שהכל (וכ""מ בתפוחי יער ואגסים שאין ראוין כ"א אחר שמונחין בתבן וכדומה עיין ש"ע ר"ג בט"ז שם וא"ר ר"ב אות י"ח (וח"א תמרי דזיקי שהרוח נושרן ויש במשמע הזה אף שנגמר בישולן ופריך שפיר מאי מין קללה שייך בזה שהשיר הרוח בנגמר בישולן ואפילו נפלו קודם גמר כל שהם כבוסר בשאר פירות משיוציאו נמי פה"ע בעי ברוכי עיין ש"ע ר"ב ור""ד ומסיק דכאן כ"ע בישולי כמרא והתם פליגי אי בשולי כמרי או תמרי דזיקי אבל לענין ברכה דזיקי אפילו קודם גמר בישולין פה"ע כדין כל הפירות משיוציאו ומה לי נטלן הוא או השיר הרוח ופריך למ"ד התם בדמאי בשולי כמרי ליתני אידי ואידי סתם כו' ומסיק בקושי' אבל תיובתא ליתא כי י"ל בכאן נקיט נובלת סתמא דהוא בישולי כמרי כפירש"י ז"ל ובשם החום ונשרפו ונתקלקלו שהכל הא נובלות תמרה שאין מתבשלין לעולם רק ע"י שמניחין לארץ תלושין ונגמרים אחר הגמר פה"ע באפשר כה"ג ולכך לא נקיט נובלית תמרה משא"כ בדמאי אף נובלת תמרה שאין חשובים אין ע""ה חשוד עליהם ולמ"ד תמרי זיקי התם

הוה אליבא דהלכ' כר' יוחנן בירושלמי הובא בר"ש שם דאמר כל אלו אף וודאן פטורים ובחדא מחת' מחתינהו וספר הר"מ חלק שלישי אין כעת ת"י לעיין שם:

והנה הרמז"ל בפירוש המשניות כאן פירש תמרים שנופלות מהאילן פגים קודם שנתבשלו משמע תמרי זיקי דלא כהלכת' דכה"ג פה"ע ואמנם בחבור פ"ח מה"ב הלכה ח' י"ל פגים שאין מתבשלין לעולם והם כשרים פגים עד שתולשין ומניחין כו' ונגמרים וכפירוש הרא"ש ז"ל בערלה (הרע"ב נמשך אחר פי' הר"מ ז"ל בכאן ומ"ש מין קללה נובלת וגובאי י"ל כ"ש חומץ) והטור בר"ד מפרש כפירוש אביו הרא"ש ז"ל ועדיין קשיא לי דהא בר"ב בסופו ענבים חולק אהר"מ מרוטנברק ומברך פה"א כבוסר א"כ בתמרים דמשיוציאו הוה לברך על אלו פה"ע וצ"ע כעת

והב"י בר"ב הקשה על רבינו ירוחם שכתב וז"ל נובלת שהוא מין פירי ולא נגמר בישולו שהכל ולא דק כו' דאין ענין ללא נגמר בישולו עדיין כו' היינו דמדכתב רי"ו ולא נגמר בישולו משמע דאם היו עומד על האילן הי' נגמר כל צרכו וא"כ פה"ע יש לברך אבוסר דשאר פירות כמבואר וז"ש עדיין כאמור דתמרי דזקי אתותב והט"ז בר"ד אות ג' כתב בזה דברים שלא זכיתי להבינם וכבר עמד בזה הא"ר ר"ב אות י"ג ור"ד אות א' ובספר חמד משה יע"ש ומלבד דבריהם בלא"ה יש הרבה קושיות עליו כדכתיבנא

אמנם כן דלא נשווי' לאדונינו הט"ז ח"ו כאומר דברים בלי השגחה. אומר ליישב דבריו הקדושים כי בה"א דפלוגתייהו על מתני' דכאי הי' סובר תמרי דזיקי שהרוח משירן והיינו בהכרח שלא בעונתן דאי בנתבשלו מאין הרגלים לומר הואיל והרוח משירן שהכל אלא כאמור ופריך מאי מין קללה הוא דהמין ברכה הוא אלא שהרוח משירן ולמה יחלוק ר"י ועוד פריך (פה"ע בעי לברוכי דכל הפירות משיוציאו וכי אמר אח"כ דפלוגתייהו אמשנה דדמאי בהכרח אדכרי' אנפשי' דתמרי זיקי היינו מין תמרים שאין מתבשלים לעולם. כי הן מעצי היער והם הפקר ותולשין אותן ומניחין בחמה או במחצלאות. פירש הרא"ש ז"ל בהלכות קטנות בערלה ומש"ה פטור מדמאי כי רובם הפקר או שאין חשוב בעיניו ומעשרן וקורא תמרי זיקי שמניחין באילן ואין לוקטן לפעמים רק הרוח משירן וא"כ הלכה כלשון זה בין במתני' דכאן ובין התם כי ע"כ תמרים שהשירן הרוח והם תמרים טובים מי מכיר אם נפלו ולקטום עוברי דרך או לאו שיאמר עליהם הפקר (גם עיין ב"מ תאינה עם נפילתה נמאסת ובמשניות) וע"כ מין תמרים שאין מתבשלות לעולם ה"ה כאן י"ל כן ור"י אומר שהם מין קללה כיון שאין מתבשלות לעולם וכהאי מ"ד א"ש דבמתני' דכאן נובלות סתמא כולל בין בישולי כמרא ובין שאין מתבשלות לעולם ובדמאי רק שאין מתבשלות לעולם כאמור ומ"ש הט"ז לל"ק

ד"ה שהכל צ"ע דלל"ק פה"ע אלא דהי' סבור תמרי זיקי פירוש אחר ואי"ה בפריי שם אבאר עוד וכאן אין להאריך ואמנם בש"ע בר"ב ור"ד כתב נובלות בישולי כמרא כפירש"י ז"ל ולמה השמיט תמרים שאין מתבשלות לעולם שהוא כפי הנראה פירוש הרמז"ל בחבורו וכטור ורא"ש וצ"ע:

ודע דבמשנה פ"ק דדמאי פירש הרע"ב דאלו פטורים דיש בהם ב' ספקות וכ"פ הרמ"זל וכתב והעיקר בידינו דב' ספקות לקולא מדכתב והעיקר משמע דמכללא דס"ס קאתינן עלי' והא כאן ס"ס דאיכא חזקה דטיבלא הוה מעיקרא וש"מ לכאורה דמהני וי"ל דכאן ספק נמי כמו בחבר שמת כו' ועי"ד ק"י וכאן אין להאריך ועיין ר"מ פ"ט מה' טומאת מת:

והרע"ב כתב שם נובלת תמרה י"מ שהפילתן הרוח קודם שנגמרו בישולן והא"ר ר"ד ור"ב הקשה עליו דמדברי הר"מ בפירוש המשנה משמע אפי' נגמרין והנה י"ל דנגמרין מנא ידעינן דהרוח משירן וזה הוה קושיות הט"ז כמ"ש לעיל בסמוך ולכן מפרש שלא נגמרו בישולן וא"כ מנכר הוא שהרוח משירן והפקר הם.

אמנם כן הש"ך ז"ל בי"ד רצ"ד אות ה' האריך ותוכן כוונתו דבישולי כמרא ותמרי זיקי היינו דבישולי כמרא שנפלו מהאילן קודם שנגמרו בישולן ותמרי זיקי היינו נגמרו לגמרי אלא שנפלו ברוח ופריך שפיר מאי מין קללה כיון דנגמרי לגמרי כו' ופסק כמ"ד בישולי כמרא כ"א דתנן נובלת סתמא כמו כאן בברכות ופ"ק דערלה מ"ח נובלת כו' היינו בישולי כמרא נפלו קודם גמר בישולן ופ"ק דדמאי נובלת תמרה היינו נגמר בישולן והרוח השירן הפקר הוה יע"ש ולפי דבריו פירוש המשניות עם מ"ש בחבורו שם ה"ב פ"ח אחד הם כל שנפלו בעודם לא נגמרו בישולם שהכל וא"י למה הא קיי"ל כל האילנות משיוציאו כמ"ש המחבר בר"ב יע"ש באופן בישולי כמרא יש בו שלש פירושים הפירוש הא' פירש"י ז"ל ששרפום החום ונתקלקלו וכו' וכ"פ הש"ע כרש"י ז"ל הפירוש הב' פירוש הרא"ש ז"ל במסכת ערלה פ"ק מ"ח יע"ש דאין מתבשלות לעולם ונותנין במחצלאות כו' הפירוש השלישי היא פירוש תש"ך ז"ל שם דבישולי כמרא שהרוח השירן קודם גמר בישולן וזה נראה דעת רי"ו שהביא הב"י בר"ב והקשה עליו והא דפריך מה מין קללה יראה כפירוש השלישי דאי כפי' השני להרא"ש ודאי מין קללה הוא ואי לא נתבשלו עדיין ולא שייך מין קללה הא בישולי כמרא לפירש"י נמי הכין הוא ולא מין והבן ואי"ה בפריי אבאר עוד:

דף מא.

גמרא אמר עולא מחלוקת כו' אבאר כפי כחי וחילי בעזה"י הנה יש בכאן פירושים רבים ואבארם הפי' הא' דעולא תרתי אשמיענן דבאין שוות פה"א ופרי העץ או שהכל ופה"א אין פוטר פה"א לפה"ע או שהכל ופה"א כ"א במתכוין לשניהם הא בסתמא לא אפילו מונחים שניהם לא פוטר פה"א לפה"ע וה"ה שהכל כיוצא בזה ועש"ע ר"י ס"ב ולפניו רבותא קאמר (וכן בחביב ואין חביב או מין שבעה ושאר מינים ושניהם לפניו וקדם ובירך על שאר מינים או אין חביב צריך שיתכוין הא לא"ה לא כמ"ש הרב בהג"ה רי"א ס"ה ומ"א אות י"א ומ"ש בחה"ר בסוף שמעתין אם הביאו אגוזים ל"ד אפילו היו לפניו כמ"ש במין שבעה לפניו יע"ש) שנית אשמעינן עולא דבאין ברכותיהן שוות ד"ה חוזר ומברך על זה יראה מפירש"י ושוב אין כאן מחלוקת ולא כתב החביב משמע כפירוש הרא"ש ז"ל דאזיל דין קדימה כלל כה"ג כיון דאין אחד פוטר חברו ויכול לברך על שאין חביב ואפילו מין שבעה חביב (לולי התוס' ורא"ש ז"ל פירשוהו ברש"י ד"ה דחביב מברך הייתי מפרש כן ברש"י כמ"ש כאן) עוד תשמיענו עולא דל"ת דפליגי נמי באין שוות דחביב עיקר ומברך על העיקר ופוטר הטפילה כמו שסובר המקשה בהא דצנון וזית כפי מה שפירש בחה"ר בפי' הא' יע"ש ועמ"ש בסמוך מזה:

והוי יודע שרש"י נקיט ברכותיהן שוות זית ותפוחים ובחה"ר ורא"ש ושאר פוסקים נקטו אתרוג וענבים י"ל בדוקא נקטו אתרוג וענבים הא חטה בכוסס ושלוק וצנון ר"י מודה דחביב עדיף דכוסס לאו מין שבעה דנשתבח א"י כמ"ש בחה"ר כאן ואזיל לשטתי' דסובר ברכה מעין שלש ד"ת דקאי אכולהו וכוסס חטה מברך בנ"ר דלא מצינו נוסח על האדמה ואמאי באמת הא ד"ת קאי ואכלת אכולהו ש"מ דחטה היינו לחם דכתיב ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם עיין חה"ר (ויש לי קושיא אחת וזה תוארה להטור בר"ט דברכה מעין שלש ד"ת ואפ"ה בסימן ריי"א מסופק בחטה אם הוא מין שבעה שכתב בסוף הסימן כתב בה"ב חטה בתבשיל אבל להרא"ש ז"ל אפשר בכוסס נמי ואיך יתכן זה אם ברכה מעין שלש ד"ת בהכרח דחטה היינו לחם) אבל מ"ש רש"י הדמיון זית ותפוחים למה נקט זית דוקא ואולי נאמר אם אכל זית ותפוח מברך ברכה אחרונה על פרי העץ ולא בנ"ר דפטור אותו פה"ע כמבואר בר"ח סי"ג ונאמר באכל ברי' כ"ש מברך מעין שלש עיין לעיל ל"ט א' בתוס' ד"ה בצר והרר"י שם סובר דוקא ענבים וכדומה הוה ברי' הא זית ותמרים דיש גרעין לא הוה ברי' וא"כ י"ל זית וצנון דאוכל פחות משיעור אין מברך רק בנ"ר על שאר מינים אם הוא כזית אפ"ה סובר ר"י ברכה אי מברך על המין שבעה משא"כ בענבים וצנון אין רבותא לר"י די"ל הואיל ובהכרח מברך ברכה אחרונה

על הענבים דברי' הוה ופוטר שאר מינין ראוי לברך ברכה ראשונה ג"כ כן ולכן כתב לרבותא וכל זה אינו שוה לי:

והא דאמר עולא באין ברכותיהן שוות ד"ה מברך ע"ז וחוזר ומברך על זה פירש"י חביב עפ"י פי' הרא"ש ז"ל והיינו צנון וזית מברך על הצנון ואח"כ על הזית ופריך לי' מברייתא דצנון פוטר את הזית וה"ה דה"מ להקשות מיד בתרתי מר' יהודה ג"כ דמברך על הזית ועיין מהרש"א ז"ל שיישב זה דאפש' לומר ד"ה היינו חכמים מודים לר"י (כי יש מפרש כן ועיין במרדכי) ואמנם לכאורה י"ל באין שוות היינו מין שבעה פה"א ומין אחר פה"ע ד"ה מברך על החביב פה"ע ואח"כ על מין שבע פה"א דע"כ סבר ר' יהודא מין שבע קודם דאין בדין דנגרר מין שבע ויפטור בברכה החביב כמ"ש בחה"ר משא"כ באין שוות עד"מ כוסס חטה פה"א ותפוחים מודה ר"י דחביב ודאי ראוי לברך כי חביב לו ונהנה ומברך עליו פה"ע מאחר שאין מין שבע יהי' נגרר אחריו דפה"ע אין פוטר פה"א וא"כ מצנון וזית אין קושיא דהתם לרבנן חביב קודם והוה כדיעבד כמ"ש בחה"ר יע"ש ופוטר הזית ור' יהודה אומר כה"ג דיהי' נגרר מין שבע אין ראוי לעשות כן ויברך על הזית בהכרח תחלה ואח"כ על הצנון אלא דעולא סתמא אמר באין שוות משמע אפילו מין שבע פה"ע ומין אחר פה"א אפ"ה הדין חביב עדיף ומש"ה מקשה לי' מברייתא ואפשר מש"ה מקשה לי' תחלה מחכמים דמר"י אין כ"כ קושי' חזקה כאמור אלא דמקשה ליידעול' סתמ' אמר וכי משני לי"בצון ועיק' פריך אי הכי קושי' חזק' מ"ט דר' יהוד' כאמו' ולקמן יבוא' עוד ומיהו אף דעולא סתמא אמר אפ"ה אם מין שבע פה"א ומין אחר שהכל חביב ודאי פה"א קודם אפילו וגדולה מזו אפילו מין שבע וחביב שהכל כמו קמחי דחטי כו' ומין אחר פה"א קודם כדמוכח לעיל מעובדא דבר קפרא ותרי תלמידי ל"ט א' מלגלג סבר פה"א עדיף מחביב ויראה אף מחביב ומין שבע דיש ב' מעלות אפ"ה פה"א מבוררת יותר טובא מיקרי לגבי שהכל ועמ"א ריא אות ג' שכתב דאפילו השני חביב עליו יראה דה"ה חביב ושבע נמי הכין הוא ויבואר אי"ה בפריי ריא בזה ואפ"ה משמע ליה דאין שוות היינו נמי פה"א צנון וזית כאמור ומיהו אם נאמר דכוסס חטה לאו משבח א"י הוא כמ"ש בחה"ר א"ש טפי משא"כ לתוספת בשמעתין ד"ה מיתבי מבואר דכוסס וקליות פה"א ממין שבע (וכוונתם דפריך לעולא מחכמים לחוד ואמאי לא פריך בתרתי גם מר' יהודא אלא דבקושיא זו פריך בתרתי דמצינו לומר דמברך על הצנון ופוטר הזית לרבנן וא"כ איך אמר עולא סתמא באין שוות אפילו כוסס חטה פה"א לר' יהודה חביב עדיף אדרבה ראוי לברך על מין שבע ולא לאפושי בברכות והבן זה ולקמן ע"ב ד"ה זה דחטה קודם לזית היינו פה"א דאי במ"מ פשיטא ועמ"א ריא אות ח' ולכאורה יראה שם סתירה

מאות י"ג דכתב במ"מ דשעורי זית קודם לו ולקמן אי"ה יבואר בזה וכאן אין להאריך ובה"ג ז"ל כתב הרא"ש אליבי' בשמעתין דסובר פה"ע קודם לפה"א (כמבואר ברי"א ס"ג י"א כו' והוא דעת בה"ג) היינו דפה"א בפלס שהכל לגבי פה"ע ושעל כן כתב דמפרש הא דעול' באין שוות ד"ה מברך ע"ז וחוזר ומברך ע"ז לאו לענין קדימה אלא דאין א' פוטר חברו ועולא חדא אשמעינן דפה"א לא פטר פה"ע רק במתכוין דאי קדימה ממ"נ אם מין שבע פה"א פה"ע קודם כמו בשהכל חביב לעיל ל"ט א' בהני תרי תלמידי וה"ה או כ"ש במין שבע ואי מין שבע פה"ע פשיט' דפה"ע קודם בלאו מין שבע והנה י"ל מנ"ל לרא"ש זה דלמא אינו בפלס שהכל רק פה"ע חשיב מבורר קצת נגד פה"א וא"כ א"ש כפשטי' דלענין קדימה אמרה דפה"א קודם הואיל והוא חביב ול"ד לשהכל ויש לומר מדכתב בה"ג חטה קודמ' דוק' תבשיל הביאו הטור בס"ס רי"א וכתב שהולך לשיטתו דפה"ע קודם לפה"א וע"כ פה"א בפלס שהכל דאל"כ ודאי פה"א קודם כיון דהוא מוקדם בפסוק ואמנם למ"ש הב"י שם י"ל דבה"ג סובר דפה"א עדיף משהכל וחט' לאו בכוסס החטה היינו כרשב"א ז"ל בחדושיו דהני לאו מין שבח ארץ ישראל הוה וכ"ת למה לי דפה"א קודם לפה"ע ולא אמר דהני לאו שבח א"י הוה י"ל דתבשיל נמי לאו שבח א"י רק לחם כמ"ש בחה"ר דקרא קאמר ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם ואמאי מברך על דייסא חטים קודם לד"א דבמ"מ חשיב אבל פה"א אין חשוב:

ודע דבש"ע רי"א ס"ו כתב המחבר כוסמין ושבולת שועל ושיפון קודמין לגפן (היינו אפילו יין כמ"ש הרב בהג"ה ס"ד חמשת מיני דגן וכוסמין כו' בכלל וזה שהוסיף על המחבר בס"ו אפילו יין כאמור) היינו כמ"ש המ"א שם אות י"ב וי"ג דמכל מקום הוה בכלל חטה ושעורה דקרא יע"ש דאל"ה הא זית קודם לשעורה לשיטתיה ולשיטת הט"ז אות ד' ויבואר אי"ה לקמן. דאע"ג דהמחבר בס"ה שם פסק כחה"ר דחטה היינו פת דבס"ג פסק כדיעה א' בסתם דפה"א שוה לפה"ע וע"כ בס"ה מטעם הרשב"א (בבאר הגולה ציין בה"ג אבל לא מטעמיה דבה"ג עפ"י שיטת הטור יע"ש והבן) וא"כ דייסא נמי לא ליקדם לגפן דלאו ממין שבח הוא כ"א לחם וכ"ת דבמ"מ חשוב הוא הא בנ"מ דאורז לא וי"ל דבמ"מ דחטה ושעורה חשוב שאפשר לבא לידי פת: וכמ"ש בש"ע וה"ה כוסמין ואי"ה לקמן יבואר עוד וכאן אין להאריך

והרמז"ל פ"ח מה"ב הי"ג יע"ש ובכ"מ פירש דפירוש הרמז"ל כבה"ב ו ממש כבה"ג דלבה"ג מחלוקת איזו קודם ופוטר חברו בשווין אבל באין שווין אין פוטר א' חברו וגם לא תליא במין שבע וחביב כ"א בפה"א ופה"ע קודם אפילו פה"א חביב ומין שבע ולהרמז"ל ה"פ מחלוקת כו' כלומר היכי שייך מחלקותם ועכ"פ לכ"ע א' פוטר חברו

בשווין הא באין שווין לא שייך כלל א' פוטר חברו ומיהו אה"נ בחביב קודם יהי' פה"א ג"כ קודם דלדידי' פה"א ופה"ע שוין ופי' כן להרמז"ל דהשתא דברי הרמז"ל הם ממש דברי עולא רישא וסיפא דהר"מ והאי דלא נקיט חביב בסיפא לא איזה שירצה דהוא דברי המשנה די"ל דוקא איזה שירצה עתה לא כהרא"ש שכתב כל שתדיר חביב אפי' עתה רוצה השני כו' דאלו הי' מפרש כפירש"י אליבי' דרא"ש א"כ רישא דדברי הרמז"ל לא נזכר כלל בגמרא והכי הו"ל בין שווין ואין שווין איזו שירצה יקדים זהו הנ"ל והבן **וראיתי** להמ"א רי"א אות י"ג בסדר המעלות שם וז"ל המוציא קודם לכל (אפילו כוסמין נמי קודם לכל) במ"מ על חטים בפה"ג (היינו דמ"מ דחטים קודם אף לזית ולכל המאוחר מחטים משא"כ במ"מ דשעורה זית קודם לו כמו שיתבאר בסמוך אבל במ"מ דשעורים קודמים ודאי לגפן ואפילו ליין דמ"ש במ"מ דחטים דקדימי לגפן שעורה נמי קדימי לגפן והבן) פרי הגפן לזית (זה דעת הר"ר פרץ בטור אע"ג דגפן שלישי לארץ קמא וזית ראשון לבתרא פה"ג חשיב טפי מפה"ע ובזה מיושב קושיות מהרש"א ז"ל ע"ב ברש"י ד"ה זה שני לארץ דזית ורמון חשיב מתאנה ולא מגפן דפה"ג חשיב טפי ומ"מ הל"ל ענבים) בורא מיני מזונות על שעורים הי' לפני' יין ותבשיל שעורים וזית צ"ע מה יעשה יע"ש וזה מאגודה עיין א"ר שם אות י"ב והנך רואה שסברת המ"א ואגודה הוא כך דודאי במ"מ שוה רק לפה"ע וב' מוקדמין הוה מה שמוקדם ממש בפסוק כמו חטה ושעורה וגפן או זית שמן ודבש זה הוה קדימה מעליא וחשיב טובא משא"כ קדימה דזית ראשון לארץ בתרא וגפן שלישי לארץ קמא זאת היא קדימה מועטת דהא בקרא עכ"פ גפן קודם לזית והשתא א"ש הכל גפן קודם לזית אע"ג דזית יש לו קצת חשיבות דמוקדם לארץ מגפן מ"מ פה"ג חשיב טובא לגבי פה"ע ומכריע דפה"ג עדיף מזית משא"כ במ"מ דשעורים שוה רק לפה"ע לא לגפן וא"כ זית קודם לבמ"מ דשעורים דהא קצת חשיבות לזית דמוקדם לארץ בתרא אבל במ"מ דשעורים קדים לפה"ג דהא מוקדם ממ"ש בפסוק לגפן הלכך חשיב טובא במ"מ דמעורים לגבי גפן והט"ז שם אות ד' שנה ושלש דבמ"מ שוה ממש לפה"ג יע"ש וא"א להלום זה דא"כ הואיל ופה"ג קודם לזית כ"ש במ"מ דשעורים יקדמו לזית דאטו הואיל והוא שני לארץ קמא מגרע גרע מגפן דהוא שלישי לארץ קמא אלא כמ"ש וצ"ע:

גם דברי המ"א שם באות ח' דתמה על רמ"א דשעורים קודמין לזית סותרים לאות י"ג דכאן כתב דזית קודם לשעורים מטעמא דכתיבבא ואי"ה בפריי אבאר זה ומעתה אראה אשמור ציוני ואכתוב סדר המעלות בעזה"י:

סדר המעלות וקדימה בברכות:

שש מעלות המה שהכל פרי האדמה פרי העץ פרי הגפן בורא מיני מזונות המוציא ואבארם בעזה"י:

א' שהכל מדרגה הקטנה מכולן על בשר וביצים וכו' ושכר שלנו משעורים וכדומה שהכל ואם יש לפנינו שכר מחטה וכדומה ובשר וגבינה לכאורה מין שבע עדיף וזה אינו דלהמחבר ברי"א ס"ה כהרשב"א בחדושיו דחטה דקרא הוא פת א"כ פשיטא שכר שלנו אין משבח זיי"ן מינים הוה ודוקא דייסא דבמ"מ ועבדינן מנייהו פת והוא מהגהות מיימוני (בבאר הגולה אין נרשם כראוי יע"ש) ואפילו במ"מ דאורז לא כ"ש שהכל דשכר חטה וכדומה דלא חשיב בשלמא בורא מיני מזונות דמזכיר מזון והמזון ההוא ראוי לעשות פת כו' משא"כ כאן מיהו נראה דאפ"ה יברך על שכר אפילו מטטרקי דכוס גורם הרבה ברכות שמקדשין עליו דהוה חמר מדינה וכדאמר לעיל מ"ם ב' חוץ מפת ויין דחשיבי טובא אע"ג דאין שם הלכה כן מכל מקום כוס חשוב הוא ועליו לברך תחלה אבל קמח קליות חטים וגבינה שניהם שוין כאמור.

אמנם כן דובשא דתמרי שהכל והוא מין שבע ששיבח קרא בהדיא ודבש (עד שטענת ר"מ גאון לברך פה"ע) ודאי קודם לשאר שהכל בשר וכדומה והמחבר ברי"א ס"ה שכתב כוסס אין קודם לפה"ע ל"ד הוא הדין לפה"א צנון נמי אין קודם דלאו ממין שבע המוזכר בקרא הוא ועדיין צ"ע ויבואר עוד לקמן אי"ה והשתא פה"א ושהכל פה"א קודם אפילו שהכל חביב ומין שבע כנ"ל:

ב' פרי האדמה יש בה ג' מינין ר"ל פה"א של שאר מיני פירות ויש מין שבע כוסס לדעת בה"ג ולחה"ר לא הוה מין שבע ג' הוא בוסר או זית קודם שגדל הנץ עמ"א רי"א אות חי"ת מחלוקת לבוש ומ"א בזה:

ג' פרי העץ יש בו שאר מינים תפוחים כו' ומין שבע ויראה ודאי אף שמן זית נמי מין שבע דהא מפורש בקרא זית שמן זיתים העושים שמן וקודם לתמרים כגון ע"י אניגרון אדם בריא עיין ר"ב ופה"ע יש בו דעות ג' כמו שאגיד כי המחבר ברי"א ס"ג פסק דשווין המה ולבה"ג פה"ע קודם וי"ל דחשיב קצת או י"ל דפה"א חשיב רק כשהכל נגד פה"ע ואפילו חביב ומין שבע אין מועיל בפה"א לגבי העץ:

ד' פרי הגפן חשוב יותר מפרי העץ והנה יש אומרים דחשוב נמי מבמ"מ וכ"מ במ"מ דאורז באפשר וי"א כי במ"מ שוה לגפן והוא דעת הט"ז ברי"א אות ד' וי"א דבמ"מ דחטה ושעורה הברכה גופא רק בפה"א וכמ"ש לעיל אלא במ"מ דחטה ודשעורה קודם לפרי הגפן דמוקדם ממש בפסוק אבל במ"מ דשעורה זית קודם לו כמ"ש המ"א באות י"ג והנה הסתירה מאות ח' לאות י"ג מבואר ואמכם עפ"י מ"ש באות וי"ו א"ש להמחבר בס"ד

דוקא תמרים לגפן הא זית לשעורה לא דהב"י סובר דשעורה דקרא איירי במעשה קדרה (תראה שאדונינו המ"א עשה בכאן שיטה חדשה דלחה"ר חטה דקרא פת דוקא ואפשר במ"מ חשיב טפי אבל המ"א סובר כי המחבר בס"ה כולל פת ודייסא דקרא השבח דייסא נמי וכוסס לא דלאו אורחא הוא כמ"ש המ"א באות ח' בוסר ה"ה כאן ואלו לחה"ר הטעם דלחם הפסיק ענין דוקא לחם) והשתא מ"ש באות וי"ו וח' הוא לדעת המחבר דשעורה קודם לזית ובאות י"ג כתב דזית קודם לבמ"מ דשעורה להרב כפי מה שהגיה בס"ד ואפשר דמחולק הרב עם המחבר דהרב כחה"ר דלחם כתיב בקרא והמחבר סובר דייסא נמי כדאמרן והבן

ה' בורא עיני מזונות פירשתיו י"א דשוה לפרי הגפן. וי"א דחשיב יותר מפרי הגפן וי"א דשוה רק לפרי העץ וכבר התבאר זה וכל זה במ"מ דזיי"ן עינים וגם עבדינן מיני' פה הא במ"מ דאורז ופה"ע דתפוחים בפלס אחד הן ומיהו מסתברא מבורר יותר מפה"א הוה ועיין ריי"א ס"ד:

וי"ו המוציא חשיב מכל ואפילו המוציא דכוסמין ושיבולת שועל ושיפון חשיב טפי מפרי הגפן שהרי הרב אומר כן בס"ד בהג"ה חמשת מיני דגן כו' ובס"ה בהג"ה כתב המוציא עדיף מבמ"מ וכ"ש לשאר ברכות משמע לכאורה דבמ"מ גופא יש לו חשיבות טפי מכל הברכות וצ"ע:

המ"א בריי"א אות א' למד מדין המוציא שלימה ופרוסה ה"ה בשאר ברכות כן יע"ש ויש לי קושיא קטנה אציגה פה להרמז"ל בשמעתין דפסק בפ"ח מה"ב הי"ג כרבנן דחביב קודם א"כ למה העתיק בפ"ז מה"ב ה"ד פרוסה של חטים כו' ולא עוד בהגהות שם העתיק ופת נקי' ופת קיבר כו' דזה לכאורה לר' יהודא דמין זיי"ן חשוב יותר מחביבו אבל לרבנן דחביב קודם יראה דלאו במין תליא מלתא אלא דבר שחביב עליו כמו פת נקי' ופת קיבר דפרוסה נקי' עדיף משלימה של קיבר מכ"ש דמין שבע דוחה שלם כ"ש חביב דעדיף וצ"ע.

והוי יודע דברכה אחרונה יש שלש מיני ברכות בהמ"ז ד' ברכות על פת מה' מיני דגן ג' מהם ד"ת ורביעית דרבנן ברכה מעין שלש על שבעה מינים שהם עשר ויש בה מחלוקת כי הרשב"א ז"ל בחדושיו והטור בר"ט וכ"נ דעת הררי' כ"פ דהוה ד"ת יע"ש ואמנם אנן פסקינן דהוה דרבנן וברכת בורא נפשות הוה דרבנן בודאי ועיין ר"ח סעיף י"ב דמקדים בברכ' מעין שלש מחי' וגפן ופה"ע ויש לשאול גם בכאן הצ"ע של אגודה ומ"א ברמ"א אות י"ג כאן אם אכל דייסא שעורים ויין וזית איזה יקדים באחרונה אם מחי' זית קודם וכו'

בהמ"ז ומעין שלש ובנ"ר (עיין ר"ח סי"ב ובט"ז אות י"ח)) מקדים בהמ"ז ד"ת ואפילו תאמר דמעין שלש נמי ד"ת אפ"ה בהמ"ז חשיב יותר ומעין שלש קודם לבב"ר חדא די"א דהוא ד"ת ועוד שחשובה יותר ומנא אמינא לה ממ"ש התוספות ל"ט א' ד"ה בצר דמעין שלש ברכה חשיבה היא לגבי בנ"ר יע"ש:

ומעתה כיון דברירנ' קצת אתחיל מיד בפירוש הלכה בעזה"י

אמר עול' כו' פירשתי' בשאין שוות כו' ד' פירושים א' ר"י מודה לרבנן ב' רבנן מודים לר"י ג' אין כאן מחלוקת ולפי' הא' והג' יש תבלין עיין חה"ר דשווין אין בדין שיהי' נגרר מין שבע אחר חביב לר"י משא"כ באין שוות ליכא שפלות למין שבע הקדימה לא מעלה כו' ולג' אין מחלוקת דל"ש קדימה כלל אבל לפי' השני איזה חלוק יש בחביב והבן הד' הוא פירוש בה"ג והרמז"ל דעולא רק חדא אשמעינן דפ' הא אין פוטר פה"ע דל"ת מתני' דבירך דיעבד פה"א על פה"ע יצא בחד מינא אבל ב' מינים יברך ברכה הראוי' פה"א וממילא יפטור פה"ע קמ"ל דאין רשאי כן לכתחלה אלא יכוין שלא להוציא פה"ע כמ"ש בש"ע ר"ו

מיתבי הי' לפניו צנון וזית כו' לג' פירושים מקשה על עולא בתרתי כיון דפה"א פוטר לכתחלה פה"ע ממילא לר"י זית קודם דאין בדין שנגרר מין שבעה לחביב ותקשה קושיות מהרש"א ז"ל אמאי לא הביא מיד דברי ר"י בפירוש ויקשה עליו בתרתי אבל לפירוש הד' בה"ג ורמז"ל עולא רק חדא קאמר דאין פה"א פוטר פה"ע פה"ג א"כ מר"י כעת אין קושיא רק מרבנן והוא פשוט:

והוי יודע דיש לפרש ג' פירושים א"מ"ש לעיל דסובר המקשה כיון דיש ב' מינים לפניו מברך בתחלה פה"א ופוטר פה"ע ול"ד למתני' בירך דיעבד דחד מינא כאמור אבל בחה"ר פירש ב' פירושים א' דסובר לרבנן חביב עיקר ושאין חביב טפילה (ולפי זה לר"י מין שבעה עיקר ושאר מינין טפלה וא"ש דר"י לא הזכיר רק מברך על הזית ולא וחוזר ומברך דלאו בתרתי פליגי דלר"י נמי פה"ע פוטר הטפל ועיין בחה"ר לקמן שם ותבין כי משמע לי' דר"י לא פליג רק על איזה מברך אבל מודה דפטור כו') אלא דלפ"ז קשה אמאי לא אמרו רבנן מברך על איזה שירצה כמתני' רבותא דזית חביב פוטר השני ועיין חה"ר רמז לזה ופירש פירוש ב' דסובר דהוה דיעבד דצריך להקדים החביב וממילא פוטר בהכרח פה"ע) וסובר דלאו בכוונה תליא מלתא) ולפ"ז דווקא נקיט צנון חביב הא זית חביב אין פוטר פה"ע לפה"א ולפ"ז היה לר"י למפלג בתרתי ודוחק דלר"י נשאר סברא קמייתא דמין שבע עיקר ופוטר טפלה דמ"ש לרבנן חביב אין עיקר ולר"י מין שבע עיקר ואם נאמר דר"י במין שבע וחביב סובר דהוה תרתי לטיבותא עיקר ופוטר בהא א"ש קושיות

א"ה דלכתחלה מר"י לק"מ דמברך על הזית ופוטר צנון בהכרח בזית חביב קאמר וא"כ אין קושיא לעולא ד"ה מברך על החביב והבן:

הב"ע כשצנון עיקר כו' וחסורי מחסרא הנה אף למ"ד באין ברכותיהן שוות נמי מחלוקת ל"פ אעולא אלא אדין הב' אבל פה"ע לכתחלה אין פוטר פה"ע בהא ל"פ אעולא וע"כ לדידי' נמי מיתסרא אלא בקוצר בד"א כשצנון עיקר אבל אין עיקר מברך על הצנון וחוזר ומברך על זית ור"י מברך על זית ולעולא מיתסרא באורך כו'

ודע דלדעת בה"ג דעולא חדא קאמר ואידך מ"ד חולק עליו ואומר באין שוות נמי מחלוקת חולק אעיקר דינא דעולא דפה"א פוטר לכתחלה פה"ע ולא מיחסרא ברייתא כלל ומיהו הא ליתא דאי בה"ג סובר פה"א אין בפלס שהכל רק פה"ע קצת עדיף מיניה כמש"ל א"כ מתפרשין דברי עולא בתרתי כו' ואי כרא"ש וטור דלבה"ג פה"א בפלס שהכל קשה איך קאמר אף באין שוות מחלוקת איך שייך מחלוקת ואיך שייך ליפטר פה"א את פה"ע הא לכתחלה פה"ע קודם לפה"א אפילו חביב ומין שבע כהני תרי תלמידי דב"ק לעיל ל"ט א' אם לא שנאמר דבמ"מ ופה"ע אין שוות והם בפלס אחד להמ"א כמש"ל באורך אז שפיר מתפרשין דברי מ"ד באין שוות נמי מחלוקת ומיהו עולא דאמר מברך ע"ז וחוזר כו' משמע דמיירי בפה"א ופה"ע ואשמעינן דאין פה"א פוטר כו' חדא אשמעינן ועדיין צ"ע.

ובתוספות בד"ה אבל כו' ובה"ג כו' בקיצור נראה מתוס' דפה"א ופה"ע חשוב קצת פה"ע מפה"א לא בפלס שהכל ובה"ג אפשר נמי סובר כן ופסק פה"ע קודם לפה"א וכתבו דהיינו למסקנא דהלכה כר"י וכאידך מ"ד דבאין שוות נמי מחלוקת א"כ יצויר נמי דין זה בצנון וזית כמו בברייתא מברך על הזית כו' ולאו משום מבוררת לחוד אלא מין שבע נמי אבל בהא כאן לעולא ד"ה חביב עדיף ומברך פה"א על הצנון וקשה קצת ויש לי לפרש באופן אחר דבה"ג פה"א בפלס שהכל ובאמת דאמר הלכה כר"י וכאידך מ"ד מין שבעה עדיף באין שוות יצויר זה די"ל פה"א מין שבעה לר"י עדיף טובא חביב לרבנן דהני תרי תלמידי לעיל משא"כ בהא חביב עדיף ושהכל אין מועיל בחביב אבל גם ע"ז קשה דא"כ לאידך מ"ד לרבנן חביב עדיף פה"א והא בחביב אין מועיל שהכל כהני תרי תלמידי וצ"ע:

ובד"ה מיתבי כו' וכ"ש כו' וצריך לנהוג הכי עיין מהרש"א ז"ל ונראה לכאורה התוס' אומרים דקליות חטה דקרא הוה לא כחה"ר ומדכר ברי"א ס"ה הביאותיו לעיל וא"כ שפיר כתב דיש לנהוג כן חטה קליות פה"א. קודם לתפוחים ולא לפטור ושוב ראיתי בא"ר רי"א אות זיין הרגיש בזה יע"ש ומיהו ממה שחטה קליות קודם לתפוחים אין ראיה דחטה דקרא היינו קליות אלא חטה פת ומ"מ נכלל בו זה משא"כ לענין גפן הוא קודם

מחטה קליות שזה מוזכר בפירוש ואי"ה בפריי יבואר עוד ומלת כ"ש שכתבו התוס' פירשתיו בגמרא וצריך עוד קצת ישוב ואין להאריך:

דף מא:

גמרא רב חסדא ורב המנונא כו' זה שני וזה חמישי לארץ עיין רש"י ומהרש"א ז"ל והנה אפשר דגפן יין לא כהר"ר פרץ בטור ברי"א אלא דהל"ל רבותא דזית קודם לשעורה דקרא ולזה י"ל ג"כ דשעורה דקרא"פת והמוציא ודאי עדיף ומ"ש התוס' דחטה קודם לזית כו' כנראה דחטה ושעורה דקרא בכוסס ויש לדחות ואין להאריך:

ואתה המעיין בסוגיא תראה עמוק עמוק

אתמר הביאו לפניו תאנים וענבים בתוך הסעודה כו' אפשר דוקא נקיט דבהמ"ז פוטרין ברכ' מעין שלש אבל שאר פירות תפוחי' וכדומה אין בהמ"ז פוטרת בנ"ר עיין א"ח סימן ר"ח סי"ז וקע"ד בט"ז אות ט' וקע"ז ס"א מבואר דלהלכה הוא לאו דוקא ה"ה תפוחים וכדומה בתוך הסעודה שלא ללפת מברך לפניהם אבל לא לאחריהם דכל שהוא בתוך אמצע הסעודה בהמ"ז פוטרת ומיהו בחה"ר כתב כאן הא דאין טעון ברכה לאחריהם בתוך הסעודה שלא מחמת הסעודה דבאין לעורר תאות המאכל הא לא"ה טעון ברכה לאחריה' כמו לאחר הסעודה וכרב פפא יע"ש ובאמת בש"ע סימן קע"ז לא זכר מזה כלום וגם בב"י השמיטו וא"י למה ולדידן הטעם כל שבתוך הסעודה הוה בכלל שביעה ובהמ"ז פוטרתה ואי"ה בפריי יבואר זה ובין רש"י ותוס' פירשו דשלא ללפת דאלו ללפת אין טעון לפניו ולאחריו וכרב פפא ויבואר לקמן מזה. ורש"י פירש למתק פיו לא לגרור תאות המאכל וכן פסק בקע"ז בסתם וכמ"ש:

אלא פת הבאה בכסנין רש"י פירש לאחר ברכת המזון דמאכלה מועט: לא הבינותי זה דאם אוכל כזית יברך מעין שלש ואם פחות מכזית אפילו בנ"ר אין מברך ואולי ה"פ דמאכלה מועט וכשאוכל כמה זיתים אין בו עדיין כזית דגן שמעורב הרבה שקדים כו' אבל בנ"ר מברך ועיין תוס' ד"ה אלא:

אמר רב פפא הלכתא כו' לרש"י משמע הגירסא בסיפא דברים הבאין לאחר הסעודה היינו פירות הרגילים ולכן פירש אפילו תוך הסעודה ור"פ כר"ש אבל התוס' ד"ה הלכתא אין גורסין רק לאחר הסעודה יע"ש ורש"י ותוס' מחולקין בג' דלרש"י הלכתא כר"ש ודייסא מברך לפני' ולאחר שסלק הפת וגמר מלאכול פת אפ"ה דייסא ובשר ודגים אין טעונין לאחרי' ולתו' אין זה כמבואר ועיין בעל המאור פירש פירוש שלישי מחמת הסעודה ללפת שלא מחמת הסעודה שלא ללפת אין טעון לאחריו דמכלל שביעה היא

(לא כמ"ש בחה"ר דוקא שגורר תאות המאכל ומש"ה בש"ע קע"ז השמיט הא דחה"ר ומטעם בעל המאור) והנה התוס' לא ניחא להו לפרש כבעל המאור משום קושי' דמה למימרא מתני' הוא עיקר פוטר כו' ובעל המאור ז"ל תרצה לזו דאשמעי' אפי' לא היה דעתו מעולם עליו אפ"ה פוטר (וזה כמ"ש הרב בהג"ה ס"ס קע"ז ה"ה מבית אחר או מן השוק הביאו לו ועמ"א רי"ב אות ב' חילק דזה דוקא בפת אבל בשאר דברים אין עיקר פוטר הטפילה כ"א שהי' דעתו עליו דאל"כ ר"פ היה לומר זה על מתני' דעיקר פוטר הטפילה ויבואר אי"ה) ולתו' אפשר לא ניחא להו בזה דבעל המאור ומש"ה פירשו לפי שיטתם בבשר ודגים ודייסא: (היינו מיני קדירה שכתבו התוס') וזה שיטת המחבר בקע"ז דאם הביאו מן השוק או מבית אחר לא כדאמרן באופן ששלש שיטות בדברי ר"פ רש"י ותוס' ובעל המאור:

והנה משך הענין הביא אותי לדבר בכאן דבר אחד מה שיש מהעיון. בש"ע סימן ר"ח סי"ז ברכת הזן פוטר מעין שלש בתמרי ויין אבל לא דייסא ובסי' קע"ד ס"ו כתב המחבר יין שבתוך המזון או לפני המזון א"צ ברכה לאחריו (והטעם משום דהוה כדברים הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעוד' ועמ"א שם) והנה מ"ש בר"ח סי"ז דייסא לא הוא רחוק מהדעת כמ"ש בבאר הגולה שם דגרע דייסא מתמרי עכ"פ יע"ש והנה מ"ש בבאר הגולה להרר"י דייסא זה א"א דהא משיטת רבני צרפת למד זה והיינו ממ"ש התו' כאן בפי' מימר' דר"פ לאחר הסעוד' טעונין ברכ'ל לאחריה' ואכולה קאי אפי' דייס' אלמ' ברכ' הזן אין פוטר דייס' ושאני יין דסעיד ממש כלחם ואפי' תמרי מבואר מהראי' דפ"ק י"ב וסיי' בדנהמא יצא ואברכה אחרונה קאי אלא דאם נאמר כמ"ש הב"י בספרו הארוך בר"ח מההוא דירושלמי דר"ה אכל תמרי עם פסחי' כו' שבקין לבתר מזונא ובריך תחלה וסוף תירץ דשאני לכתחלה מדיעבד אבל הרשב"א סובר בשמעתין אפילו לכתחלה והנה הב"י פסק בש"ע בקע"ד דיעבד ומש"ה דוקא יין תוך המזון הא לאחר המזון וכדומה לפני המזון שעה קודם לא לשרות ולא בירך ואכל לחם לכתחלה אין לסמוך על ברכת המזון וצריך ברכה מעין ג' ובדיעבד אם בירך בהמ"ז פוטר א"כ אין ראיה לומר דייסא דיעבד נמי לא דהא לאחר הסעודה מברך לאחריהם לכתחלה דאו המחבר סובר דאין לחלק בין לכתחלה לדיעבד (היינו כה"ג שיש לפניו בהמ"ז אף לכתחלה סומך עליו ואין מברך ברכה מעין שלש ומיהו הא ודאי דאי אכל זיין מינים שלא בסעודה פשיטא לכ"ע אף להרשב"א בגפן וכדומה צריך ברכה הראוי' לו מעין שלש לא ברכת הזן) א"כ בקע"ד מה ארי' יין בתוך המזון: וצ"ע ואם ירצה השם בפריי יבואר זה:

כתב הט"ז בא"ח סימן קע"ד אות ט' לדמות מים שלפני המזון ליין וי"ל דאין דומות ממש כי זה לעורר ולגרור תאות המאכל משא"כ במים שאין בא לעורר כו' ודמיון מה יש קצת ומה שהקשה דצריך לברך בנ"ר י"ל ג"כ ישתה פחות מרביעית וא"כ רביעית וימתין מעט עד לאחר שגמר לאכול ולשתות ויברך בכ"ר קודם בהמ"ז על מה ששתה קודם הסעודה ומה שהביא כתבי האר"י ז"ל הנה כפי הנוסח' א"א בלא"ה כיון שבירך ברכה אחרונ' קודם הסעודה א"כ צריך לברך בתוך הסעודה שהכל לדיעה זו כיון דכבר הפסיק בברכה אחרונה וצריך להגיה ששתה פחות מרביעית ובירך תחלה ולא סוף ופ"א שתה רביעית ובירך בנ"ר או משום דראוי לברך מיד ברכה אחרונה לכתחלה ולא יפסיק בסעודה כי אדם אין שליט ברוח כו' וא"כ הוצרך לברך בתוך הסעודה על משקה ששתה והראו לו ברכה לבטלה היינו דהלכתא דפת פוטר כל משקין חוץ מיין או יאמר ששתה רביעית והמתין בנ"ר עד לאחר שגמר מלאכול ולשתות ובירך בנ"ר על מה ששתה קודם אכילה והראו לו ברכה לבטלה או כסברת הט"ז דבהמ"ז פוטר אותו בנ"ר שקודם אכילה כו' בא לתוך הסעודה שיוכל לשתות תוך הסעודה כמו יין שלפני הסעודה או דאפשר בהמ"ז פוטר בנ"ר ודוקא מעין שלש אין פוטר הא בנ"ר פוטר ואי"ה בפריי יבואר עוד:

דף מב.

גמרא שאני יין דגורם ברכה לעצמו עיין פירש"י ז"ל וי"א גורם ברכה לעצמו נשתנה לעלויא ומברכין פרי הגפן הלכך אין פת פוטרתו ויש לראות דייסא נמי גורם ברכה לעצמו במ"מ (כמש"ל דה"מ למתני בר"פ כיצד מברכין חוץ מן הדייסא ומיהו אי נאמר טרימא מרוסק קצת הא לגמרי שהכל ה"ה דייסא ראוי לברך שהכל ונשתנה לעלויא במ"מ נמי קשה כן במתניתין) בין שהיה ראוי לברך שהכל או פה"א וא"כ אמאי פוטר דייסא ומיהו רש"י ה"מ לפרש כן דסובר דייסא צריך ברכה לפניו ואין להאריך כאן

כל שאחרים קובעין כו' לא הי' לי פנאי בכאן לעיין כראוי ואכתוב בקיצו' כפי דעתי ההדיוטית הנה בקס"ח סי"ז מבואר כמה מיני פת הבאה בכסנין והנה לעקוך בחלה עיין י"ד שכ"ו י"א דאין חייב בחלה ולא מיקרי לחם ה"ה כאן לא מיקרי לחם ופטור מ"ה אף באכל כדי שביעה ומדרבנן כדי שביעה הצריכו אטו לחם דאורייתא אבל כזית וכביצה לא אפילו תאמר כביצה וכזית ד"ת מ"מ לא חייבוהו חכמים בזה כ"א שאכל כדי שביעה חייבוהו ופת כעבין וכדומה י"ל פת גמור הוא אלא שאוכלין אותו עראי לקינוח הלכך בכזית וביצ' לא חייבוהו שהם מדקדקין על עצמם אטו כדי שביעה משא"כ פת כזה אין

קובעין עליו וא"כ אם קבע עליו חייב מ"ה בהמ"ז דפת גמור הוא וכן פת שממלאין אותו במיני פירות הפת גמור הוא אלא שאין קובעין ואי"ה בפריי יבואר וכאן אין להאריך:

אמר להו סלק אתמר היינו סלקו התכא או סלקו הפת וכדומה ופירש"י ז"ל אסור לאכול עד דמברך בהמ"ז דאסח דעתו הנה מדאסר אפילו בברכה ראשונה ואחרונה הטעם דקיבל לברך ברכת המזון אין רשאי לאכול ולשתות עד שיברך בהמ"ז וממ"ש דאסח דעתי' משמע דבברכה רשאי וצ"ע קצת ומ"מ האי דסלק אין ענין להוא דלעיל דברים הבאים בתוך הסעודה כו' לאחר הסעודה ששם פירש דגמר דעתו שלא לאכול פת לא שגמר בדעתו שלא לאכול כלל ועיין קע"ז דעכשיו אין לנו גמר מלאכול פת אבל הב ונבריך שייך גם האידנא ושם יבואר:

תיכף לנטילת ידים ברכה עיין א"ח סימן קס"ו ס"א וקע"ט ואי"ה יבואר שם בפריי ותיכף לנט"י ברכה י"מ על מים אחרונים דצריך לברך מיד ולא ישהה בשתיקה יותר מכ"ב אמות כמו בסמיכה לשחיטה ויראה ה"ה גאולה לתפלה בקמ"א ג"כ כל שאין שוהה בשתיקה יותר מכ"ג אמות אין קפידי' אבל דבור אסור אפילו דבור א' רק אמן כו' ונ"מ קודם סעודה אם הפסיק בדבור בין ברכה וניגוב א"צ ליטול שנית חדא דו"א ענ"י א"צ עובר לעשייתן עיין פסחים מזה וא"כ אין זה תכלית המצוה והבן זה משא"כ בהפסיק בין ברכה לאכילה ובין ברכה לקריאת ס"ת וכל המצות חוזר ומברך והיינו בהפסיק בדבור עיין ר"ו ותיכף לת"ח המהנה אותו ברכה ובסי' ס"ו ס"ח ל"מ כן עפר"ח ועמ"ש בפריי שכ"ה שם אי"ה:

במשנה ברך על היין כו' ראיתי לבאר ע"ד הפשוט יין שלפני המזון פירש"י ז"ל לקמן מ"ג א' ד"ה אעפ"י שהוא לאחר נט"י לפת וקודם נטילה לא פוטר דלא הוה במקום סעודה וזה כמ"ש התוס' ד"ה בא יע"ש ומשמע הא במקום סעודה אפילו יין שלפני נטילה פוטר יין שלאחר נטילה ותוך הסעודה ולאחר המזון מברכה א' ועיין קע"ד בזה ובמ"א אות וי"ו וא"ר אות זיי"ן ולענין ברכה אחרונה יבואר אי"ה לקמן ע"ב תו' ד"ה רב ששת ומ"ג א' ד"ה בא וכאן אין להאריך בזה ולאחר נטילה אי רשאי להפסיק (קס"ו א') א"ש ואי אסור להפסיק מתוקמא לאחר המוציא מיד ועמ"א קע"ד וא"ר שם ומבעיא לקמן יין שבתוך המזון אי פוטר לאחר המזון ואי קשיא תפשוט דאי פוטר הל"ל רבותא אף יין תוך המזון פוטר לאחר המזון כ"ש יין שלפני דהוה לשתות יש לומר רבותא אף יין קודם נטילה נמי דל"ת דהוה הפסק ול"ש לסעודה א"נ איידי דפרפרת דבתוך הסעודה אין מברך כו' ויין שלפני המזון פוטר מכ"ש תוך המזון כמ"ש תו' ח' ע"ב ד"ה רב ששת והיינו

בסתם אבל במתכוין אפילו תוך המזון פוטר לאחר המזון עד"מ קע"ד א"ב ובשבת וי"ט כדאוקמי' לקמן:

ברך על הפרפרת שלפני המזון רש"י ז"ל פירש פרפרת לפני המזון פרגיות ודגים שהכל ופרפרת לאחר המזון כסני ולחמניות שהם במ"מ ונאמר דלא כעולא מ"א א' אלא כסברת המקשה וכאינך אמוראי לעיל דכל שיש ב' מינין לפניו פה"א ופה"ע או שהכל ופה"ע וכדומה מברך בתחלה פה"א ויוצא על הכל ול"ד לבירך דיעבד דוקא פה"א על פה"ע הא לכתחלה לא. התם בחד מינא וכבר יש מי שסובר כך והארכנו לעיל מ"א א' יע"ש והוא לשיטתי' בהא דרב פפא מ"א ב' שפירש כל שלא ללפת אין פת פוטרתו (ואין חשיבות של פת כ"א עיקר ועמו טפילה) ודייסא וכיוצא או בשר ודגים אין פת פוטר כל שלא ללפת ואם כן הא דמבעי' לקמן ארישא פליג דלת"ק פת פוטר מ"ק לאו לר"פ אבל באמת דהלכה כר"פ ע"כ מתני' ב"ש אסיפא פליג דלת"ק פרפרת פת לא פטר הא מ"ק פוטר וב"ש לא פוטר פרפרת מ"ק וקשיא לי' ז"ל קושיות חה"ר אי פרפרת פת הצנומא חביצא מ"ט דב"ש אידי ואידי במ"מ הוא ולא ניחא ליה כתיו חה"ד דודאי חביצא חשוב יותר ממ"ק ולכך פירש פרפרת דלפני הסעודה פרגיות בשר ודגים וה"פ פרפרת שלפני המזון פוטר לאחר מזון דשהכל פוטר במ"מ לת"ק כל שיש ב' לפניו לכתחלה עושה כן והדר אמר ברך על הפת פטר פרפרת היינו לאו כגוונא דלעיל אלא ללפת ממש (עיין פי' המשניות ותבין פרפרת שם לטפל כמו גמטריאות פרפראות לחכמה ויש לפני הסעודה להמשיך תאות המאכל ויש מלפת ממש ומה שפי' הרמז"ל ללפת וכן בחבורו פ"ד מה"ב ה"ו היינו לפרש בירך על הפת פטר הפרפרת) ולעיל בירך על הפרפרת לפני המזון אעפ"י שיש לו פת אפ"ה מברך על פרפרת לרש"י כל שאין מלפת הפת כאמור ואמר בירך על פרפרת שהכל לא פטר פת דנופל אין פוטר לעיקר (א"נ פת שאני) הא פרפרת פוטר מ"ק שהכל למ"מ וב"ש חולק ואמר שהכל אין פוטר מ"ק וה"ה דפליג פרפרת שלפני המזון אין פוטר לאחר המזון כי זה שהכל וזה במ"מ וא"כ אם נאמר מ"ש רש"י לעיל מ"א א' ד"ה במאי פליגי הא ודאי לא מפטרא בחדא ברכה היינו פה"ע אין פוטר פה"א יש לומר הלכה כת"ק כאן ואם נאמר כפשטי' דלרש"י אין חולק אעולא דפה"א אין פוטר לכתחלה פה"ע הלכה כב"ש ואל תתמה ע"ז שהרי הרב אומר כן רבינו משה בפ"ד מה"ב ה"ו ועכ"מ שם ובהלכה י"א והאמת יורה דרכו דמפרש כרש"י הן במה שאמר ר"פ הלכתא יע"ש והן בפירוש המשנה שפי' וב"ש סובר פרפרת אין פוטר מ"ק משום דאסיפא פליג כאמור אלא מ"ש ואין הלכה כב"ש חזר בחבורו ופסק כב"ש או ט"ס בפי'

המשניות והלכה כב"ש ומטעמא דאמרן דכעולא קיי"ל דפה"א אין פוטר פה"ע בב' מינין לפניו וכדאמרן:

והתוספות מ"א ב' ד"ה והלכתא הקשו לרש"י דהוא הדין מ"ק: היינו לל"ב אסיפא עכ"פ ה"ה מדלא מבעיא בתרתי ויבואר לקמן אי"ה בפסקא איבעיא להו כו' וכאן ד"ה ברך הקשו לרש"י פשיטא דאין פרפרת פוטר פת היינו הואיל וטפל אבל מכל מקום רק ק"ק דאתא לאשמעינן דשהכל פוטר המוציא כו' ולתו' בירך על פרפרת היינו חביצא במ"מ פוטר לאחר המזון היינו) קודם המוציא או קודם נטילה בגוונ' דיין לפני המזון כו') דלאחר המוציא פת פוטר חביצא כמו מ"ק והביאו ראי' מגמרא דפרפרת פוטר מ"ק וכבר נתבאר לרש"י ואין להאריך ועיין לח"מ פ"ד מה"ב ה"ו ואזיל לשיטתיה בהי"א ולפי מ"ש פוסק כרש"י ועיין קע"ו וקס"ח במ"א ויבואר בפריי אי"ה בזה:

היו יושבין הסבו כו' א"ח קס"ז סי"א וסי"ג ורי"ג ס"א יע"ש והנה הלכת' כך הוא דודאי כל שנתכוין בפירוש המברך וחבירו לצאת יצאו דיעבד אפילו פת ויין ושאר דברים אפילו בלא ישיבה כלל שעומדין בשדה וכדומה רחוקים זה מזה ואמר א' לחבירו שיכוין כו' אלא דפת ויין שהם בעצמם חשובים (לא הברכות דבמ"מ י"א דחשוב יותר מגפן) הצריכו חז"ל הסבו לכתחלה ולדידן ישיבה בשולחן אחד ובהסבו אפילו בסתם מסתמא כיון המברך והם יכוונו לשמוע ויענו אמן ואם לא יענו אמן נמי יצאו דיעבד ושאר דברים לא בעי היסבה וי"א גם ישיבה לא בעי וי"א ישיבה בעי ועב"י רי"ג ישיבה בעי שיהא נראה שמתכוונין יע"ש ולפ"ז ק"ק מ"ש בש"ע שם דלדידן אין חילוק בין פת לפירות הא יש הפרש רב דלפת ויין לכתחלה צריך ישיבה אפילו אמרו בפירוש שיתכוין להוציא ולצאת אין רשאי' ושאר דברים כה"ג כל שאומרים בפירוש אפילו לכתחלה רשאין כל שמתכיוין בפירוש וא"כ ישיבה לדידן נמי ודין דהסבו נוהג בין בהמוציא ובין בהמ"ז והיינו בשלשה אבל שנים בהמ"ז לא עיין א"ח קצ"ג ובפירות אין זימון לפירות אפילו בשלשה לכתחלה לא ודיעבד אם כוונו יצאו עיין רי"ג ובהמ"ז בשנים אחד א"י א' מברך לו וה"ה פירות כה"ג אף ברכה אחרונה ופשוט הוא ואי"ה בפריי יבואר הכל וכאן אין להאריך עיין לקמן מ"ג א' אורחי' שאני ישבתי דברי ב"י רי"ג יע"ש:

דף מב:

בא להם יין תוך המזון כ"א מברך לעצמו ובשלא הי' להם יין קודם המזון ואע"ג בשבת ע"כ כוס קידוש י"ל קודם נטילה למ"ד קודם נטילה לא מהני וא"נ אריפתא וא"כ בחול

ובמקום שאין רגילין כ"כ: ועיין בתוס' ד"ה רב ששת ואי"ה בפריי יבואר בקע"ז מזה וכאן אין להאריך:

גמרא איבעיא להו יין שתוך המזון מהו למפטר לאחר המזון ת"ש כו' אע"ג דיין שלפני המזון פוטר וע"כ בשלא הי' לו ה"ה זה די"ל דתנא זה בתר זה משמע לי' דה"פ בתוך המזון ולאחר המזון ומשני דלאו אריש קאי עיין פירש"י ז"ל ועיין חה"ר בשם הראב"ד ז"ל הוכיח דבחול במצוי יין דינו כשבת דאל"כ בשבת יין לפני המזון קידוש פוטר וחה"ר דחי לה דמקדש אריפתא וי"ל להר"א ז"ל מה מקשה מיין תוך המזון ולאחר המזון דבחול איירי ולא מצוי דע"כ הכין הוא דאי מדתנן סתמא אף בשבת הא אית ליה יין שלפני המזון אלא אריפתא או קודם נטילה וצ"ע ועיין תו' ד"ה יין שרמזו לזה דבשבת וריפתא ועיין פירש"י ז"ל:

איבעיא להו ב"ש אריש כו' פירשתיו במתני' וכאן אבאר בקצרה. לפירש"י ז"ל מיבעיא בתרתי אי אריש ע"כ לת"ק פת פוטר פרפרת בשר ודגים אף שלא ללפת וכ"ש מעשה קדרה דזייני טובא (עיין פירש"י ד"ה פטר וד"ה וכל שכן) דאי ללפת מ"ק אין כ"ש כאמור ופרפרת בשר ודגים לא פטר למ"ק במ"מ דשהכל אין פוטר לבמ"מ שלא במתכוין עיין ר"ו) א"ד ברישא פרפרת כו' ל"פ ג"ש וביר על פת פטר פרפרת ללפת אבל ביר על פרפרת לא פטר פת אבל מ"ק פוטר שהכל כה"ג בב' מינין אפילו לכתחלה ובסתמא שלא במתכוין אבל פת אין פוטר מ"ק וכ"ש דלא פטר בשר ודגים שלא ללפת ובתרתי מ"ל ולתו' פרפרת פת הצנומה. חביצא במ"מ וחדא מבעי' לי' אי פרפרת פטר מ"ק לת"ק או לאו ואע"ג דפרפרת פת צנומה חביצא במ"מ אפ"ה לב"ש אין פוטר בסתמא ולב"ה פוטר דפרפרת חשיב טפי ממ"ק ועיין חה"ר בזה ופרפרת לא מ"ק בלא היה לו פת

והוי יודע דבא"ח קע"ו כתב המחבר פרפרת פת צנומה כתו' ובקע"ז נמי פירש כתו' דברים הבאים בתוך הסעודה והרב הגיה פרפרת פוטר מ"ק וכן מ"ק פרפרת כו' ונרשם ר"מ בפי' המשנה והיינו כל"ב להקל ודלא כב"ש אמנם מ"ק פרפרת אי"י מנ"ל והרי משמע לפי זה דפרפרת חשיב טפי ממ"ק לי"ק וכ"ש מ"ק ואף לל"ב אסיפא פליג הא מ"ק פרפרת לא והכין כתב בחה"ר להדיא שאין בדין שיפטור שאינו חשוב לחשוב בסתמא כי פרפרת מין פת הוא והרב ברי"א סוף סעיף ה' בהג"ה הביאו לתשובת הרשב"א דאין בדין שאין חשוב יפטור החשוב בסתמא וצ"ע ואי"ה בפריי יבואר זה:

הלח"מ בפ"ד מה"ב ה"ו כתב ס"ס להחמיר בברכו' צריך לברך ואני מסתפק ותלוי זה אי ס"ס מטעם רוב או ספק דרבנן לשיט' הרמז"ל וכ"ש אם נאמר ברכה שאין צריכה הוה לא תשא עמ"'א רט"ו אות ו' יע"'ש:

בתר דקריבו יתבי וקמבעיא להו כו' עיין תוס' ד"ה עשרה דלא מבעי' דהמוציא עמ"א קצ"ג אות ח' י"ל קושיות התוס' דברכו כ"א בפ"ע וזימון לא ידעו שוב ראיתי בספר חמד משה הרגיש בזה יע"ש ואי"ה בקצ"ג בפריי יבואר זה:

דף מג.

גמרא אמר רב ל"ש כו' לל"ק שאר דברים לר"י לא בעי הסיבא ולל"ב י"ל שאר דברים לא מהני או דמהני עיין חה"ר והמחבר פסק כל"ק כר"י קע"ד ורי"ג ע"ש:

נוטל ידו אחת. פרש"י רגילין לא חובה דשותה לא גזרו נט"י אע"ג דשני עושה ראשון בחולין וה"ה שותה מנהר עמ"א קנ"ח אות י"א: והתוס' דכתבו דלא הוה מגסי הרוח כיון שאין נוטל שתי ידיו ומשמע נועל ב' ידיו הוה גאוה וזה בסתם ידים אבל מטונפות אסור לברך עיין א"ח ע"ו נוטל מ"ז ויבואר אי"ה בפריי:

נוטל שתי ידיו עיין פירש"י ז"ל ולבד נט"י בעי כוונה א"ש כמו נוטל ידיו בטיבלא כו' ולמ"ד א"צ כוונה אפ"ה נוטל ב' ידי' דהיסח הדעת וב' ידיו דצריך לאכול בשתיהן דאל"כ די ליטול ידו אחת:

קשיא רישא שאנ' אורחים כו' כפירש"י ז"ל דישיבה מיהי בעי ביין ומינה לר"י בפירות ישיבה מיהא בעי ומש"ה דאורחים לא מקרי ישיבה כלל דדעתי' למעקר כו' ולפי שעה באו לכאן אורחים עניים כו' ומינה דטעמא דישיבה לאו משום דבעינן הוכחה שיתכוונו. דא"כ באורחים מהני האי ישיבה דמוכח דמכווני ומה בכך דדעתייהו למיעקר אלא קביעת כל דהו בעינן ואורחים לא הוה כלל קביעות ועב"י רי"ג כתב מטעם הוכחה ואח"כ כשהביא דברי רי"ו מברכות סיים דקביעות בעי כאמור. ומש"ה שפיר כתב בש"ע לדידן אין חילוק בין פירות לפת ויין דקביעו' כל דהו בעינן ומיושב מה שהקשיתי במתני' לעיל היה יושבין יע"ש:

שאני התם דמגו דמהניא כו' למ"ד דלא ידע הא תקשי לי' מתני' לאחר המזון אחד מברך לכולם אלא ניחא לי' למותבי' מברייתא לב' הלשונות והלכתא כר' יוחנן וכל"ק ולדידן אין חילוק. בפת ויין ופירות היסבה מהני דלא כתוס' במשנה ד"ה היסבו ול"ט א' ד"ה נתן דאנו אין לנו היסבה אלא בפת לא בשאר דברים והם דברי סמ"ג שהביא הטור בריי"ג ועב"י שם וכאן אין להאריך.

ובתוספות בד"ה בא להם יין כו' שינוי מקום הא לא"ה פוטר היין שלפני נטילה ועיין לעיל מ"ב ד"ה רב ששת שכתבו סוף הדבור דיבדיל קודם נטילה ומברך ברכה אחרונה כו'. עמ"א קע"ד אות זיין ואות י"ד וא"ר שם וד"ה לעיל לא הבנתי דמשמ' דקודם

נטילה אין פוטר יין שבתוך המזון ומש"ה ממילא צריך ברכה אחרונה מיד אחר הבדלה ומדכתבו דאז צריך לברך ברכה אחרונה ולא פטר יין שבתוך המזון משמע דטעמא יהבו למלתייהו דמשום דצריך ברכה אחרונה מיד ולמה ואי דצריך ברכה במקומו הא יין א"צ עיין תו' ע"פ ק' ע"ב ד"ה ידי יין גם בחדר אחד הוה במקום א' ועיין א"ח קפ"ד ואי"ה בפריי יבואר זה ור"ה דכאן י"ל דכתבו אף בשותים פחות מרביעית דא"צ ברכה אחרונה ואין להאריך:

פסקא והוא אומר על המוגמר מסייע כו' יש בכאן שלש שיטות שיטה א' שיטת התוס' במשנה ד"ה הסבו. וד"ה אעפ"י דמוגמר לאחר הסעודה היינו לאחר בהמ"ז שיש הפסק רב כו' ומש"ה שינה הלשון מלאחר המזון לאחר הסעודה (עיין הרר"י) אפ"ה המברך על היין לאחר המזון מברך על המוגמר ואדסמיך לי' קאי ומפרשים דברי הירושלמי מה בינו למוגמר היינו ביין בעי היסבה ומוגמר לאחר המזון וירדו ממטתם אחד מוציא לכולם (וסוברים דבשאר דברים נמי בעי היסבה או ישיבה לדידן ותירץ נמנים כולם ביחד והוה בקביעות או שיהיה נהנה בלא ברכה כי צריך שיאמר אמן תחלה או א"א לברך כולם כאחד ודעת הגאונים והראז"ל בפ"ז מה"ב ובחה"ר דאי תוך הסעודה הביאו המוגמר א' מברך לכולם ומקשה בירושלמי מה כיני ליין דכ"א מברך לעצמו ותירץ כולם נמנים ביחד וא"א להמתין שכ"א יברך בזא"ז כמו לעיל והוא קאי אבוצע וגם הוא יברך ברכת היין אחר המזון ונקיט לה הכין לכלול בחד והוא תרוייהו ברכת היין לאחר המזון ומוגמר אומר הבוצע אעפ"י שאין מביאין אלא לאחר הסעודה קודם בהמ"ז ואין מברכין כלל להעביר הזוהמא בתוך הסעודה מברכין וקשי' ירושלמי מה בין יין תוך הסעודה כ"א מברך לעצמו ומ"ש מוגמר כו' וכ"ה שיטת הגאונים. עיין הרר"י ודע דסבור הייתי לומר דמש"ה פירש הר"א ז"ל אעפ"י שמביאין לאחר המזון ואחר מברך בתוך הסעודה הוא מברך הבוצע משום דיין לאחר המזון נמי הוא מברך אלא שבהשגות מבואר דמוגיר לאחר המזון אחר מברך יע"ש וצריך לחלק בין יין מצרכי סעודה ובין מוגמר והכד דמצי לפרש אעפ"י לאחר הסעודה ממש לאחר בהמ"ז והבן זה) ושיטת רש"י כפי שמפרש הרר"י ז"ל בדבריו דהוא מברך על המוגמר בהביאו קודם בהמ"ז אעפ"י שרגילין לאחר בהמ"ז ואז אחר מברך אבל קודם בהמ"ז הוא המברך על היין מברך על המוגמר ולפ"ז קשה ירושלמי דאין לו ביאור לשני הפירושים ואם נאמר דרש"י כתוספת וכן מורה לשון רש"י ז"ל ולאחר המזון הוא מברך על המוגמר אפשר רש"י כר"מ ז"ל דהמברך על היין התחיל בברכה גומר נטילת מים אחרונים ובהמ"ז ומוגמר ומיהו והוא איין קאי דבהמ"ז לא נזכר במשנה וא"ש מה שהקשה התו' יו"ט אב"י בקע"ד דר"מ כרש"י ז"ל דאין הכרח

לומר כהרר"י בדבריו עד דמקשה מירושלמי הביאו ליין אי קודם בהמ"ז שפיר א' מברך לכולן והסיבה הא יושבין עדיין מסובן גם מ"ש לישנא דוהוא לא א"ש י"ל נמי והוא מי שבירך על היין ונט"י באחרונה ובהמ"ז בהתחיל גומר בברכות אחרונה כמ"ש רש"י ז"ל בהדיא אלא שנצטרך לומר שיטה ד' לתוספת שכתבו אעפ"י שיש הפסק רב בין יין למוגמר והבן ומיהו למ"ש הר"מ פ"ד מה"ב הי"ג דירושלמי יש לו ביאור דתנן סתמא א' מברך על המוגמר משמע אפילו תוך הסעודה עכ"פ א' מברך לכולם י"ל כמ"ש הרר"י ואין להאריך:

עיין במ"א ר"ג אות א' מ"ש מתוס' משמע דמוגמר אפילו ישיבה לא בעי א"י מהיכן למד כן ואפשר לאחר המזון דרכייהו למיעקר ישיבה דידהו לאו ישיבה כמו באורחין שהביא שם ואי' ה יבואר בפריי:

מסייע לי' לרב כו' כלומר מי שעוסק במצוה אחת ונתן לו הגדול רשות עוסק באחרת ה"ה זה בוצע ומברך על מוגמר שבתוך הסעודה דכחדא הוה או מברך על היין ומוגמר או גומר כל הברכות אחרונות והא דדאיק אע"ג דאיכא גדול מני' דאל"ה פשיטא עיין הרר"י בזה:

מאימתי מברכין על הריח משתעלה תמרתו והא לא אר"ח המוציא כו' משתעלה לא קודם לכן דהוה קודם דקודם ופריך והא לא ארח ומכל נהנין ל"ק דמיד אוכל משא"כ כאן דיש קצת הפסק מותר ומשני מהמוציא דלאחר הברכה פורס כדמסיק לעיל:

כל המוגמרות כו' חוד ממושק כו' והכין הלכת' ותיובת' ל"ג דדומה לאלו קאמר כמ"ש התו' ד"ה ועל וסדר המעלות ברכת הריח יראה כך בורא שמן ערב למטה ממנו בורא עצי בשמים הנותן ריח טוב בפירות בורא עשבי בשמים בורא מיני בשמים וראוי להקדים המבורר קודם כמו בברכת אכילה ועל כולם אם נתכוין ואמר מיני בשמים יצא ובסתם לא יצא אא"כ הי' מין א' לפניו כמו באכילה בר"ו יע"ש ועשבי בשמים לא פטר לעצי בשמים דפה"א אילן נמי יונק מאדמה משא"כ בעשבי אין בכלל עצי ומספק מברך מיני בשמים:

אם נתערבו עצי בשמים עם עשבי בשמים מברך בורא מיני בשמים כלבו ופוסקים א"ר אות י"ו ויראה הרבה מיני עצי בשמים אין מברך עליו מיני עצ"י בשמים כ"א בורא עצי בשמים והנה על וורד ומי וורד יש מחלוקת אם עצי או ריח טוב בפירות נעגליך וצימרונג נמי יש מחלוקת כי נעגליך מבואר בה' ברכות שאין ראוי לאכילה כך יע"ש והנה הנותן ריח טוב ג"כ מחלוקת אשר נתן או הנותן עיין א"ר אות ה' ע"כ נראה דטוב יותר לברך מיני בשמים וצ"ע ומיהו הנעגליך וצימרונג כתב א"ר אות ט' דעדיף לברך במ"ב יע"ש:

פלפלין וזנגבי"ל רטובין וכ"ש יבש יראה לברך במ"ב לא ריח טוב בפירות דאין פירי והוה כמו וורד ומיהו הי' ראוי לברך על פלפלין בורא עצי בשמים ועיין א"ר רצ"ז בשם פסקי תוספת דפלפלין ריחו קשה יע"ש ועמ"א ט"ז רצ"ח וי"ד ק"ח ובאמת אפילו אי לאו בשמים ליהוי כמו ריח טוב בפירות וכדומה ואין להאריך כאן
אם נוטל פרי לאכילה ולהריח מסיק א"ר אות וי"ו דמברך קודם להריח ואח"כ מברך על אכילה דאם יאכל תחלה הריח בלא ברכה משא"כ ב' מינין לפניו אכילה וריח מברך אכילה קודם טור רי"ב

דף מג:

גמרא אמר מר זוטרא בר טובי' כו' שנאמר כל הנשמה הא דלא אמר דאסור ליהנות מעוה"ז בלא ברכה כמו באכילה י"ל דהתם הגוף נהנה משא"כ כאן רוחניי אין נהנה רק הנפש לכך אסמכוה אקרא ועיין ר"מ פ"ט מה"ב כתב בה"א כשם שאסור ליהנות באכילה בלא ברכה ה"ה בריח יע"ש ועיין א"ר אות ב' בשם מהר"מ דיין ז"ל אמר מש"ה אין לברך שהחיינו דקאי על הנפש והיא נצחיות יע"ש ודפח"ח וע"ש בשם ע"ת דאין מברך ברכה אחרונה דבשלמא פירי לאכילה אכל ויכלה הפירי מברך ונותן שבח משא"כ בריח דעדיין הדבר ההוא בעין ולא כלה יע"ש ואף במוגמר על האש מ"מ י"ל לא פלוג ומ"מ הנכון דהוה כאוכל ונתעכל שאין מברך ברכה אחרונה ה"ה זה לאחר שהריח נפסק ממנו הנאה ועמ"א ברי"ב. מוס"ק עיין מ"א רי"ז ועמ"ש בספר גינת וורדים מזה:
ת"ר הביאו לפניו שמן והדס כו' שמן ויין כו' י"מ ברכותיהן שוות שמן נקלט מעצי בשמים שמברכין בורא עצי בשמים וי"מ באין שוות ויין ושמן ודאי באין שוות ועיין לעיל מ"א א' באין שוות אין מחלוקת ולא שייך קדימה שאני הכא דיין לשתות והדס להריח מחולקין בו איזה קודם ועיין בפוסקים בזה

דף מד.

משנה הביאו לפניו מליח תחלה אפשר כמ"ש תה"ד ב"י רי"ב ומיהו להב"י (השמיטו בש"ע) א"ש טפי דוקא תחלה הא פת תחלה המוציא ועתוי"ט והנה עיקר פוטר טפל כלל גדול בברכות בין ברכותיהן שוות' דצריך ליטול העיקר בימינו ולברך עליו עיין ר"ו ס"ד ועיין רי"ב בהג"ה דרשאי לברך שהכל על הגרעינין התם שלא ישתה אליבא דיקנא הא לא"ה צריך לברך על העיקר ואוכל ואח"כ הטפילה ואם בירך על הטפל צריך שיתכוין בפירוש לפטור העיקר אף ברכותיהן שוות כמ"ש הרב ברי"א ס"ה מתשובת הרשב"א

ואין ברכותיהן שוות נמי מברך על העיקר ופוטר טפילה והנה לפירש"י ז"ל י"ל מלת בתחלה ע"ד הצחות לומר ל"מ אם אכל פירות גינוסר תחלה דמליח עיקר אפילו מליח תחלה לפעמים נמי כמו שיראה מלשון הטור וש"ע בריי"ב עט"ז שם אות ב':

והנה רש"י פירש בגמרא שמולח הפירות גינוסר וחשובים הם מפת וכמ"ש הרר"י יע"ש ולהנצל מקושיות התו' ד"ה באוכלי כו' ובמשנה מליח כל דבר מליח אפשר ל"ד פירות גינוסר ה"ה כל דבר חשוב מפת כמו דגים חשובים מאיי הים מלוחים ביותר ורוצה לאכול אותם והפת רק טפילה (עט"ז ריי"ב ב' לבד הערינג פת עיקר יע"ש בזה) וגמרא לדוגמא נקט פירות גינוסר אבל לתו' ד"ה באוכלי וכ"ה דעת הר"מ ז"ל בפי' המשניות זאת המשנה אינה אלא באוכל פ"ג יע"ש דוקא כה"ג דאז צריך למליח כמו שמן ע"י אניגרון שהוא רפואה וכ"ה בחבורו פ"ג מה"ב ה"ז מי שצריך כו' יע"ש ואמרו לי משם הדרישה להיפוך וכפי דעתי כמ"ש שהטור והש"ע כרש"י וכבר כתבנו לעיל מלת בתחלה לרש"י ותוספת.

והתוספת הקשו למ"ל פת ופרפרת (גם שם מטעם עיקר פוטר טפילה אפילו דייסא טפילה הוה כו') ומתני' דכאן ותירצו דאפילו פת טפל וקשיא ליתני מתני' דכאן זה הכלל ותו לא ומיהו לתו' ד"ה באוכלי י"ל דאשמעינן בתחלה הא פת תחלה לא כדעת הב"י בריי"ב לא כהרב שם ואע"ב דצריך למליח ומתירא שלא יזיק גרונו כמו בגרעינין קודם יין אבל אי פירות תחלה אין רבותא דפשיטא ועט"ז ריי"ב אות ב' ותבין ומיהו למ"ש בעל המאור הביאו המ"א בריי"ב אות ב' דיש הפרש בין פת פוטר הכל אפילו אין דעתו לכך וכדעת הרב בסימן קע"ז ס"ה יע"ש ובשאר עיקר וטפל בעינן דעתו לכך היינו מונחים לפניו בסתמא נמי והנה זה הכלל לחודי' אין מספיק דאשמעינן אפילו פת טפילה אבל זה הכלל לאתויי מאי וי"ל דהפרש יש בפת טפילה בעינן דוקא מליח לרפואה לאחר פ"ב הא מליח כך אין פת טפילה ובשאר דברים כמו צנון וזית (במ"א א') אפילו התחיל אכילתו בצנון וזית להפיג חורפי' מברך על הצנון עפירש"י שם ואין ראי' דלשינות' כאן כל דבר מליח וכדכתיבנא לעיל) ולפירש"י וטור וש"ע כאן קשה למה לי זה הכלל ואפשר ברכותיהן שוות נמי יאחוז בימינו העיקר ויברך עליו וצ"ע:

ולענין נטילה עמ"א אות ג' וא"ר ד' בשם תשובת רמ"א דא"צ נטילה ונראה השותה י"ש ואוכל פת פחות מכזית א"צ נטילה דהוה ס"ס עיין קנ"ח ס"ב ואי"ה בפריי יבואר זה הכלבו נסתפק אי עיקר פוטר טפילה בברכה אחרונה והב"י כתב שפשוט מהא דר"פ דברים מחמת הסעודה אין טעונים לאחריהם וכ"פ בש"ע ולי העני י"ל בעד הכלבו חדא דפת שאני חשוב מכל ועוד למ"ד כזית וכביצה ד"ת א"נ אכל מפת כדי שביעה דמחויב

בהמ"ז מ"ה איך יפטור הבורא נפשות לזה דעיקר פוטר טפלה היינו ברכות דרבנן הם אמרו והם אמרו ומה"ט פת פוטר דייסא אפילו למאן דאמר ברכה מעין שלש ד"ת מ"מ יראה לי דמ"ה שלש ברכות פוטרין ברכה מעין שלש ומדרבנן הוא דלא פטר לכן הם אמרו ואמרו משא"כ בורא נפשות לבהמ"ז ד"ת לא וזה ספק של כלבו וצ"ע ואי"ה בפריי יבואר זה הערינג נמלח במלח גם לא שלם והוה מי פירות וא"צ נטילת ידים ובחדושינו כ"ה כתבנו מזה ואי"ה בפריי יבואר זה

משנה אכל ענבים תאנים ורמונים שלש והטוב ומטיב דרבנן אבל חטה ושעורה לא ופירש"י משמע כססה כמות שהוא חי' הא מבושלת שלם אפשר מברך ומיהו אנן פסקינן אפילו מבושלת שלימה פה"א ואחריו בנ"ר ואף למ"ד ברכה מעין שלש ר"ת ואכולהו קאי וארץ הפסיק בלחם בעי שלש כו' מ"מ חטה לאו בכלל ברכה דקרא הוה כמו הבוסר (עיין ר"ח במ"א שם) ואפילו מבושל שלם אין דרכן של ב"א לאכול כך כ"א דייסא וכיוצא בזה ואי"ה בפריי בסימן ר"ח יבואר זה וברכה מעין שלש נכלל בה זן וארץ וירושלים וגם מעין טוב ומטיב כי אתה טוב ומטיב וחשיב רק ברכות כמו שלש ברכות ועיין נוסח הברכה בפירוש המשניות כאן ובמ"א ר"ח אות י"ז ובסידורים ואי"ה יבואר:

גמרא אמר ריב"ל כל שהוא משבעת המינין בתחלה פה"ע ולסוף מעין שלש חוץ חטה ושעורה דלכתחלה פה"א מבושל שלם או חי כו' וכפירש"י ז"ל עיין הרר"י הקשה מתני' היא ולי העני אפשר לומר דאשמעינן כל שהוא בעין הא ע"י תערובת כל שרוב מין אחר בטלי אלו ברוב ול"ת חשיבות דשבעת המינים לא בטילי ודוקא חמשת מיני דגן דזייני טובא יש להם מעלה זו משא"כ פירות ה' ווינים בטלו ברוב ומברכין שהכל וכדומה ור' יעקב בר אידי דאמר כל שהוא מחמשת המינין משום ברכה אחרונה קאמר דע"י תערובות לפעמים כשאין כזית כא"פ אין מברך רק בנ"ר כמ"ש המחבר בר"ח ס"ט יע"ש:

מחתם במאי חותם כו' פירש"י דלא הוה תרתי ואע"ג דמחי' חותם על הארץ ועל המחי' התם ארץ מוציאת מחי' משא"כ כאן בפירות י"ל תרתי כי אילן מוציא פירות ומ"מ מסיק דלא הוה תרתי דעיקר אילן ארעא הוא דאם בירך על העץ פה"א יצא ולא יאמר על המחי' וארץ דהוה חותמין בשתים

ולענין חתימת יין יש מחלוקת עיין א"ח סימן ר"ח סי"א להר"מ על הארץ ועל הפירות ולטור ורא"ש אביו על הארץ ועל פרי הגפן ולא הכריע המחבר ומ"מ כתב בראשונה סברת הרא"ש דלכ"ע יצא בזה כמ"ש הט"ז שם ובסמ"ג שם גפן ותפוחים לא יצא בברכה מעין שלש על התפוחים וצריך לברך בנ"ר והנה הרא"ש סובר על הארץ ועל פרי הגפן מש"ה יין ותפוחים לא יצא דלא נזכר בחתימה וחתימה פירות אבל למ"ד על הפירות

כתב בחה"ר דיצא על התפוחים אלא שהב"י כתב דהר"מ בפ"ח מה"ב משמע דסובר כרא"ש והיינו מדכתב ענבים ותפוחים ולא כתב יין ותפוחים ואיהו סובר על הארץ ופירות אפילו הכי לא יצא ביין ותפוחים וע"כ כמ"ש המ"א אות כ"א דבפתיחה נמי בעינן פירות דהיינו פרי העץ כו' ובאמת מר"מ אין הכרע שהרי מרישא איכא למידק איפכא שכתב בפ"ח הי' אוכל בשר ושותה יין אין פוטר הא יין ופה"ע פוטר ועיין לח"מ שם ודוחק גדול לומר דסובר כהר"ר יחיאל דלפתן דהיינו בשר ודגים פוטר על המחי' ודוקא בשר ויין לא הא מחי' ובשר פוטר עט"ז ר"ח אות י"ו ואי"ה בפריי יבואר זה:

אם על המחי' פוטר יין ותמרים דהא הרא"ש ז"ל לא הודה להר"ר יחיאל בנו ז"ל בלפתן דלא זיין אבל יין מסעד נמי ותמרים נמי מיזן זיין או לאו מבואר אי"ה בפריי שם ושוב ראיתי בא"ר שם אות כ"ו הרגיש בזה וכאן אין להאריך:

דף מד:

גמרא כל הטעון כו' ויש לפניו כו' אע"ג פחות מכשיעור לפניו אבל לאחריו לא משמע לי' על יין קאמר ועיין חה"ר:

דף מה.

פוק חזי מאי עמא דבר על המים שהכל ואחריו בכ"ר ועיין ר"מ בפירוש המשניות דוקא לצמאו אבל לבלוע שום דבר או להטעים מה שיש בפיו אין מברך דלאו דוקא חנקתי' אומצא דמים אין נהנה דוקא כששותה שצמא הא שאר משקין נהנה ואי"ה בפריי יבואר:

הרר"י מביא סוף הפרק הרנב"ר ובשו"ת ח"צ הוכיח באיזה מסכת' דנ"י חברו שהרנ"בר הוא רק רבינו נסים בר' ראובן וכאן קשה דהרר"י הי' זמן רב קודם וגם תלמידי הרר"י הם הרמב"ן ורשב"א לא הביאו ר"ן כי הי' עם הרא"ש בחד זמן עיין א"ר ר"ח רש"י שברי"ף א"י מי חיברו אם יש לסמוך עליו ואי"ה בכללי הפוסקים אבאר מזה:

בריך רחמנא דסייען סליק פרק כיצד מברכין

פרק שבעי שלושה שאכלו

במשנה שלשה שאכלו כאחד חייבין לזמן רש"י להזדמן לצרף א"ע יחד ולומר נברך ובא דלי"ת תמורת תי"ו התפעל אם הפ"א זיין כמו מדיין נזדמן וכמוהו רבים ודוקא פת הא שבעת המינין לא וכ"כ הרמז"ל פ"ה מה"ב ועב"י דלא כמרדכי בשם ראבי"ה דסובר זיי"ן מינים מזמנים ועיין א"ר קצ"ג א' בשם ב"ח די"ל שלא לקבוע ג' על זיין מינים יע"ש ועיין לעיל ל"ז א' ותו' די"ה נתן דלא כראבי"ה ור"ע בירך לעצמו ולראבי"ה א"ש טפי דלא

הוזכר שבירך לעצמו ומיהו אפילו שנים אכלו פת וא' עלה ירק וכדומה מצטרף לזימון כמבואר בש"ע סימן קצ"ז ס"ג ומיהו כזית בעינן וירק או רביעית מכוס עמ"א שם ח' וא"ש שמש פחות מכזית אין מזמנין דעכ"פ כזית בעינן אף מירק ואי"ה בפריי יבואר עוד בדין זה והרמז"ל פ"ה מה"ב הי"ת לג' דוקא פת וירק לא ובחי"ד פסק דין דא' בירך שנים מזמנין עליו והרא"ש והטור כתבו דלא גרע מאכל ירק והרי הר"מ ז"ל סובר ירק בג' לא ואפי"ה כאן מהני וא"י דמיון ירק אומר ברוך שאכלנו על כזית ירק משא"כ כאן כבר בירך לגמרי עיין לקמן נו"ן א' רבה תוספאה ובפריי איי"ה יבואר בקצ"ד:

ומ"ש רש"י כגון נברך דיש דעות לומר ברכו ומלת כגון כגוון כמו כעין הבדולח מלשון מראה:

אכל דמאי כו' מזמנין אכל טבל אין מזמנין מפירש"י ד"ה והשמש כו' דמאי כו' אשמעינן דאין כאן ברכה בעבירה ומיהו כותי דג"א הן ושמש דהוה קביעות והכ"מ פ"א היינו כתב דרש"י כר"מ ז"ל דבר האסור אין מברכין עליו היינו מדכתב דלא הוה ברכה בעבירה משמע ודאי טבל הטעם משום בעבירה ומיהו י"ל בהמ"ז סובר דמברך דהוה ד"ת כדעת הר"א מפראג הובא בד"מ קצ"ו ומש"ה בשבת כ"ג פירש"י מ"ד דפ"ק דדמאי מברכין ומזמנין ברכת המוציא ולא בה"ז דודאי טבל נמי ד"ת מברכין ומתוספתא שהביא הב"י שם אין ראי' דהתם ברכה דרבנן אין מברכין באיסור והרע"ב בפ"ז דברכות מ"א מפרש כרש"י דברכה בעבירה ואפ"ה במ"ז פ"ק דדמאי מפרש ברכת המזון אולי רבות' פירש דאפ"ה ודאי טבל לא כהרמז"ל דבהמ"ז נמי לא ובזה הוקל מעליו תלונת התוי"ט שם יע"ש ותבין והר"ש שם בדמאי סיים ברכת המזון דטעונה כוס כלומר דאכילת דמאי אכילה חשובה וטעונה כוס ג"כ דאי לברך בהמ"ז ודאי נמי כרא"ש וראב"ד יע"ש ומ"ש שם דמאי וא' עני א"י הא מגו דמפקיר אפילו הוא עשיר

ועיין בחה"ר חלת האור כמו שלנו אם אכלו בלא חלה אין מצטרפין יע"ש ואע"ג דאי בעי מבטלה ברוב לכתחלה עי"ד שכ"ד מ"מ השתא איסורא אכיל וה"ה לדידן דלא מברך תחלה וסוף וה"ה תבשיל עכו"ם וכיוצא בזה אע"ג שהוא איסור דרבנן כמו שכל דרבנן דיש בידו לתקן עיין סימן קצ"ו ור"ד בענין אכילת איסור ומ"ש הט"ז דמתני' אשמעינן רבותא אפילו זימון דעלה של ירק מצטרף אפ"ה איסור לא קשה להר"מ עלה של ירק בשלשה לא מהני וא"כ הל"ל רבותא בהמ"ז ד"ת לא וכ"ש זימון דלא קבע והרמז"ל כתב הטעם משום דלא קבע כמו פירות להרא"ש ז"ל אע"ג דירק לג' מצטרף איסור גרע טפי עלח"מ שם ומ"ש הט"ז מ"ש שוגג מסכנה כתב חמד משה דזה נותן שבח דמותר לו במקום סכנה וזה מתחרט ויפה כתב ואי"ה בפריי יבואר זה:

ודעת התוס' ד"ה אכל טבל כהרא"ש דבר איסור מברך דאל"כ לק"מ מתרומה אלא הטעם דאין קבע ומש"ה מחק רש"ל הא דאין מברך אלא מנאץ דלהרא"ש מברך יע"ש ומהרש"א ז"ל ישב זה דמנאץ ודאי לא הוה קביעות יע"ש

עיין פירוש המשניות מ"ש יש בו חלק הכהן לכאורה טבל הטעם דגזל הוא דכזית יש בו חלק הכהן וזה שבוש דאפילו אכל יותר הרבה גם אפשר להפריש ממקום אחר אלא הטעם משום איסור או דאין קבע:

ואם אכל ספק איסור תורה לא יברך דאפילו איסור דרבנן אין מברך ואפילו ביצה מספק טרפה שאפשר שתטעון מכל מקום אפילו אחר) כך מכל מקום בשעה שאכל איסור אכל וצריך כפרה עיין צ"צ בזה בענין דשכל"מ

אם ג' אכלו דבר איסור במקום סכנה מברכין אבל אין מזמנין וכ"מ בש"ע דלא הוה קביעות והר"מ יודה לזה ואף א' אכל כהאי גוונא דגרע מפירות לדידן ובפריי אי"ה יבואר **נשים** ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהן עיין ש"ע סימן קצ"ט וא"ר אות ג' ומה נשים כו' כפשוטו משום פריצותא נשים עם אנשים כשירים עבדים נמי עם אנשים כשירים משום פריצותא משכב זכור עיין פירוש רש"י ע"ב וקטנים דאין יודעין או שאין מחויבין מ"ה ובטור הביא בשם הרר"י כהן דעשה מעשה וצירף אשה לזימון וראי' מדאבעי' בדף כ' אם מוציאה תבעי לצירוף ביאור דבריו כי סובר פריצותא ל"ש רק נשים עם עבדים ומתני' הכין מיירי ואי אשה אף מצטרפת דהוה דרבנן דמספקא לן א"כ תבעי אי מצטרפת וכ"ש אי מוציאה א"ו מצטרפת ומתני' או נשים עם עבדים או כמ"ש א"ר נשים עם אנשים כשרים פריצותא אבל עם בעלה ליכא פריצותא אבל אנן סוברים דנשים עם אנשים משום פריצותא או אין חברתן נאה אפילו עם בעלה ותו ליכא למבעיא אם מצטרפות דודאי אין מצטרפות אלא אם מוציאה אחד שא"א נברך דכל שאומרים נברך הוה פריצותא כמ"ש הר"ן ז"ל במגלה הכל כשרים כו' (הב"י הביא כאן ויראה לפרש דה"פ דא"א שמוציאה האשה בקריאת מגלה לרבים ואין מצטרפת זה אין לו שחר וכאן דאין מצטרפות לזימון ג' באמת אין מוציאה אחרים היינו באומרת נברך א"א לה לברך על הכוס דמינכר שיש דבור ביניהם והוה פריצותא משא"כ מגלה אין מינכר דנוסח הקריאה וברכה שוה ליחיד ורבים שוה ומש"ה אין לפשוט בעיין דאי נשים חייבות בבהמ"ז מ"ה ומוציאין אחרים היינו בלא נברך איש ואשה מוציאה או סופר ובור ובמגלה הקשינו קצת בזה וגם ראינו מי שנתקשה בדברי הר"ן הללו ולפי מ"ש א"ש:

והנה לדידן נשים ועבדים אין עושין חבורה היינו אף שיש ג' עבדים וג' נשים כמ"ש המ"א קצ"ט אות ד' דאל"כ אף כשרים עם נשים לא אבל כשיש ג' חוץ אשה בכשרים

מחויבת כו' וצריך לשמוע ברכת הזימון מן המברך כמ"ש בש"ע ומ"מ לא נתבאר בש"ע לדידן אשה עם בעלה ועוד איש או בנה אם מצטרפות ובא"ח הביא בשם דרשות מהרי"ל דעשה מעשה וצירף אשתו לזימון וכ"מ בפסח שמחזרין אחר זימון ולכאורה לדידן אין נ"מ דאשה מדרבנן וכבר פסק הרב בקצ"ט בקטן שהגיע לחינוך אין מצטרף וה"ה אשה עם בעלה ומיהו י"ל דהוה ס"ס שמא נשים בבהמ"ז ד"ת ואת"ל דרבנן שמא קטן הגיע לחינוך מצטרף וה"ה כאן ומיהו פסק הרב אין בו ספק לדידן כמ"ש בה"ג בי"ד ומ"ש כאן ואין לשנות ומ"מ צ"ע ואי"ה בפריי יבואר:

ודע דכתב שם בש"ע טומטום אפילו מינו אין מוציא וכתב ב"י משום דזה נקבה וזה זכר והא כאן הוי ס"ס שמא נשים ד"ת ועיין מגילה תרפ"ט כתב דגרע טומטום וכאן לא כ"כ ויבואר אי"ה בפריי ועבדים מ"ה חייבין בבהמ"ז וכאן אין להאריך:

עד כמה מזמנין כזית וכן הלכה ופירש"י ז"ל נ"מ להוציא אחרים דאי לבהמ"ז אין ענינו לכאן הי"ל ע"כ יאכל ויהא חייב בהמ"ז ולמ"ד כזית ד"ת א"ש נמי אבל לדעת בה"ג כזית דרבנן ואין מוציא כדי שביעה קשה קצת ואי"ה בפריי יבואר זה:

ובתוספות בד"ה שלשה כו' ירושלמי יבואר אי"ה לקמן במשנה שלשה שאכלו כא' אינן רשאין לחלק ועיין הרר"י ורא"ש שם וכאן אין להאריך בזה:

ובד"ה אכל טבל כו' ואפילו שלשתן טבל כו' דל"ת א' גרע טפי קמ"ל דאין זה קביעות ופירשתיו במשנה יפה בעזה"י ומ"ש ג' מודרים הנאה משמע אם שנים מודרין מא' וא' מהם מזמנין כיון דרוב דהיינו שנים יכולין ואלו כהן תרומה קאמר בערכין דכהן מצי אכל משלהם משמע הא לאו הכי לא כמו כהנים תרומה וזר פ"ג עיין ש"ע קצ"ו וא"כ ג' ל"ד ושם יבואר אי"ה:

גמרא ואם א"א ימעך הקורא מבואר דאף הקורא אין רשאי להגביה מן המתרגם ועיין כ"מ פי"ב מה' תפלה וכתב ומשמע לי' לגמרא וצ"ע הלא מבואר הוא ועיין פ"ד מה' ת"ת ה"ג בכ"מ ולח"מ ועיין א"ח קמ"ה ואי"ה יבואר שם:

דף מה:

גמרא שאני התם דאיכא דעות מפרש"י ז"ל רשות אבל עם אנשים ויש ג' לבד הם הוי חובה מההיא דערכין סמ"ג ומתורץ קושיות התוס' ד"ה שאני וכ"פ המחבר בקצ"ט ס"ז וצ"ע אם אכלו ג' אנשים עם נשים הרבה אם רשאין הנשים לחלק אח"כ ולזמן לעצמם דמפקי מחובה לרשות כמו בשנים ושלשה ואעפ"י דקיי"ל שנים אם רצו אין מזמנין מ"מ הסברא אמת. ואי"ה בפריי יבואר זה והא דפריך אי הכי י"ל קצת דאי רשות אמטו להכי

נשים ועבדים אין רשאין משא"כ אי חובה למה הפקיעו חובת זימון בשביל טעם כ"ד דפריצותא ומשני טעם חזק הוא והפקיעו רבנן תורת זימון כה"ג ואפי' ליכא כ"א ב' נשים ועבד א' או להיפוך:

גופא יצא א' קוראין לו כו' והוא דקרי ועני היינו אפילו עומד במקומו ברשות אחר משא"כ בעשרה לענין הזכרת השם בעינן שיהיו כולם במקום אחד וברשות אחד כמו בתפלה ע' מה שכתי' לקמן משנה דב' חבורות יע"ש

אמר אביי נקטינן שנים מצוה לחלוק לא זו שאין רשאין לזמן אפילו בהמ"ז מצוה לחלק והיינו בהמ"ז אבל המוציא א' מוציא חברו כמ"ש התוס' לעיל ד"ה אם רצו ב' טעמים א' דהמוציא קביעות ותי' ב' דרבנן. ולפ"ז באכלו כזית וכביצה יכולין להוציא זא"ז והמחבר בקצ"ג סתם משמע אפי' שיעור דרבנן נמי מצוה לחלק בהמ"ז אבל המוציא מוציא זא"ז בהסבו ולדידן ישיבה ומיהו א' בור אפילו בלא ישיבה דאנוס הוא והאי בור מבין קצת הא לא"ה לא יצא ומיהו ברמז"ל פ"ה מה"ב הט"ו משמע בכ"מ שם דעונה אמן אפי' אין מבין כלל יוצא דאמן יותר ממברך והוה כאלו אמר איהו הברכת ובלא אמן צריך שמבין ועיין קצ"ט ס"ז בנשים אפילו אין מבינות עיין א"ר ויפה כתב כי ברכת זימון יש דעות אפילו עם אנשים רשות והוה כעין ס"ס משא"כ בהמ"ז גופא צריך שיבינו ואמן דוקא ממי שמחויב בדבר הא לא"ה לא ועיין כ"מ פ"א הי"א מ"ש מאמן ובאמת מדרבנן לד"ת לא מהני כמש"ל ואי"ה בפריי יבואר זה:

הא בבונה ירושלים הא בשאר ברכות עיין קפ"ח ורט"ו ויש ד' שיטות א' אחר סוף ברכה כמו אכילת פירות יאמר אמן והוא דעת הראב"ד פ"א מה"ב ובונה ירושלים כלומר סוף ברכה שיטה ב' אחר יהללוך וישתבח. שהם סוף ב' ברכות אבל ברכת פירות לא דמצי להפסיק בנתיים שיטה ג' דעת הרמז"ל דוקא אחר ב' ברכות ממש הא אחר יהללוך לא דהא כתב פ"א מה"ב אחר גאל ישראל דערבית הא דשחרית לא דק"ש הפסק ושיטה ד' מנהג שלנו דוקא בונה ירושלים לתת הבדל בין ד"ת לדרבנן ושיטת רש"י כאן יראה כשיטת הרא"ש וטור אחר יהללוך עונה דכתב אחר ברכות דשחרית וערבית כאמור והנה בונה ירושלים נקיט לדוגמא לשלש שיטות דוקא סוף ברכה הא אחר ברכה שלפני' לא או דוקא ב' ברכות סמיכות כו' ועיין חה"ר בירושלמי תנא הר"ז בור י"ל כולם אצטרכו אחר ברכת הפירות מגונה דבעינן ב' ברכות אחר ברכה ראשונה בור דהוה כמפסיק בין ברכה לעשי' ואחר ב' ברכות בסוף משובח ומיהו אם ענה אמן אחר עצמו בין ברכה לעשי' יראה דאין חוזר. עיין א"ר קס"ז אות זיי"ן וכולם כתבו דהוה כמפסיק לא מפסיק ממש ומיהו אם ראובן ושמעון ברכו פה"ע עד"מ וראובן סיים קצת קודם ושמעון אח"כ

חייב לענות אמן ולא הוה הפסק דהא עונין אמן אחר באהבה מש"ץ דחיוב' הוה כמ"ש ברט"ו דצריך והוה כגביל לתורי ואחר עצמו כיון דמגונה הוה נמי בור דהוה כמפסיק והוא פשוט ובמקום אחר נסתפקתי בזה וראיתי שהוא פשוט ואי"ה בפריי יבואר זה בעזה"י ועיין ב"י ק"ט דאם סיימו בשוה לא יענה אמן אבל אחר יהללוך למאן דענה ה"ה בשוה וכ"ש הוא והמחבר בקפ"ח שהוא דאורייתא היינו לומר אע"ג דאיכא טוב ומטיב הוה בונה ירושלים סוף ד"ת דהא ברט"ו פסק אחר יהללוך נמי יע"ש ומנהג שלנו רק אחר בונה ירושלים לתת הבדל בין ד"ת לדרבנן ועיין סימן נ"א בב"י ובסימן נ"ט ס"ד פסק המחבר דאין עונה אמן אחר הש"ץ והרב פסק בסימן ס"א ס"ג דעונה אמן אחר ש"ץ ובפריי אי"ה יבואר זה הן אמת דאמן אחר אהבה רבה או פסוקי זמרה י"ל דלא מברכין אשר קדשנו ולא שייך ממש אק"ש אבל בין ברכה לעשי' י"ל דאין להפסיק באמן בשומע מאחר ומודה הרב להמחבר בנ"ט ושם אי"ה יבואר:

אם שמע זיקים ורעמים זא"ז ובירך ב' ברכות (עיין רכ"ז) או שתה יין ואכל תפוחים וכדומה (עיין ר"ח) מברך מעין שלש ואחר כך בכ"ר אין לענות אמן אפילו להמחבר ברט"ו כי דוק' ב' תכופות לא זו שהם נפרדות ואי"ה יבואר שם בפריי:

דף מו.

גמרא ואיהו כר"י סבר עיין תוס' ד"ה לא סבר ומהרש"א ז"ל והנה כפי פשוטו וכ"פ בש"ע קס"ז סי"ד ור"א בע"ה בוצע אפילו אורח גדול ממנו ואורח מברך אפילו בע"ה גדול ממנו והשתא ר"י בשם רשב"י מיירי בכל גוונא בע"ה בוצע ואורח מברך ודר"ה מתפרש או כולן ב"ב כמ"ש הר"מ פ"ז ה"ב או כשאין בע"ה עמהם כמ"ש התוס' או כשבע"ה מכבד לאורח לבצוע הוא מברך ועיין ד"מ בשם א"ז בר"א אם גדול כיבד לקטן לבצוע אז הבוצע מברך יע"ש ובש"ע השמיט זה ולפ"ז אין רשות לגדול ליטול ממנו בהמז"ז דכר"ה קיי"ל ומיהו אם בע"ה כיבד לאורח לבצוע כמ"ש המ"א בקס"ז ל"ב ג"כ אורח מברך מי שבצע ומיהו יראה שיש רשות לבע"ה ליטול בהמ"ז מאורח ולכבד אורח אחר דהא כשיש גדול רשות לבע"ה לכבד בהמ"ז לקמן כמ"ש בר"א בהג"ה ועמ"א שם ב' ממ"כ ואי הא טובא אשמעינן דנוטל מגדול לקטן וטעמא רבא אית ביה דראוי לברך לבע"ה ברכו וכשלא הוכשר בעיניו ברכה של גדול רשות ליתן לקטן וה"ה כאן אעפ"י שכיבד לבצוע רשות לכבד בהמ"ז מי שישר בעיניו לברך לבע"ה:

והנה מהרש"א ז"ל הקשה ר"א למה כיבד לריי"ז הא בע"ה בוצע והמ"א בקס"ז ל"ב תי' זה דרשאי לכבד (עא"ר אות כ"ג הקשה על מ"ש דר"ז בל"ט בחול לא בצע אכולה שירותא

ואפ"ה אמר כאן לר"א בע"ה בוצע בעין יפה יע"ש ואי"ה יבואר) ואמנם בחה"ר כאן כתב דר"א כיבד לר"ז בשבילו עשה הסעודה הוה מחשב לר"ז בע"ה מבואר שאין ראוי לבע"ה לכבד המוציא לאחר דמחזי ככילי וכדומה:

ואבאר דברי מהרש"א ז"ל לכאורה פי' התוס' כמ"ש דר"ה ור"י ל"פ והלכה כתרווייהו ודר"ה בשאין בע"ה גדול בוצע ומברך וקשה בלאו הכי פשיטא דגדול הוא ובלא טעמא דבוצע ראוי לברך בהמ"ז וראוי לפרש דר"ה בכיבד גדול לקטן לבצוע הוא המברך ואין הגדול נוטל ממנו בהמ"ז ומ"ש בר"א אפילו בא לבסוף היינו כשבע"ה בוצע הא כשאין בע"ה שם ואחד בוצע י"ל הוא מברך כדר"ה דהא בכיבד גדול לקטן לבצוע הוא מברך ויש לפקפק קצת דשאני כיבד הגדול אמרינן מסתמא כיבד גם לבהמ"ז משא"כ בכה"ג ואי"ה יבואר הן אמת שברי"ף ורמזז"ל ובש"ע השמיטו מימרא דר"ה לגמרי וא"י למה ואמנם כן המהרש"א ז"ל הוקשה לו אי' ר"ז יסבור בתחל' רשב"י ולא בסוף גם סתמא דתלמודא אמר ואיהו כר"י סבירא ליה הא סבר נמי כר"ה כאמור (ומיהו גם לשי' מהרש"א ז"ל לא יתישב זה היטב ועוד דר"א בהכרח סבר לגמרי כר"י בתחלה וסוף דאי רק בסוף ובתחלה סבר בר כר"ה וראוי ליתן לאורח הכל ומברך הוא הבוצע גם כן וליעבד תרתי א"נ איך אמר כר"י ס"ל אמאי לא אמר ר"א כר"ה ס"ל לגמרי ובוצע ומברך האורח אלא כר"י ס"ל לגמרי בתחלת וסוף א"כ איך אומר תחלה לר"ז לבצוע ע"כ סבר דהכל תלוי בגדלות אם יש גדול הוא הבוצע והוא המברך ולא אמרו בע"ה ואורח אלא כשכולן שווין אז בע"ה בוצע ואורח מברך ומש"ה לא סתרי תר לישני דר' יוחנן כאן ומימרא דכל ת"ח המברך לפניו ע"ה כו' (הוא מימרא פרק בני העיר הביאו הטור בר"א וריף לקמן כאן) והיינו בע"ה ואחד בשווין מיירי אבל כשיש גדול הוא הבוצע והוא המברך ודר"ה בוצע מברך בשוין כשאין בע"ה עמהם או כולם ב"ב ובשווין ומיהו מ"ש והרי"ף והרא"ש הביאו דר"י לקמן לא הבינותי דהא הרא"ש בפירוש כתב אורח מברך אפילו בע"ה גדול ממנו וכ'"פ בש"ע בקס"א ור"א דתלוי בבע"ה ואורח ולא בגדול רק כשכולם ב"ב או כולם אורחים אז תלוי בגדול ומר"י במגלה אין קושיא דע"ה שאני משא"כ כששניהם ת"ח וא' גדול מחברו הוא אין זה ומיהו גם מהרש"א ז"ל מודה דאם נתן רשות גדול לקטן דרשאי דרבי נתן רשות לרב לברך ברכת מזוני ודמגילה שלא מדעתו הוא דאסור ואנו אין לנו אלא פסק השו"ע ואי"ה בפריי יבואר בזה:

עד היכן ברכת הזימון רש"י בכאן כתב שצריכין שלשה כו' כ"כ הכרע אבל לקמן ע"ב מבואר בהדיא מדבריו דיחיד א"א זן ודוחק גדול לומר כשאכל רק כזית כביצה דהם דקדקו על עצמן ומדרבנן ומש"ה לא מברך הזן דשייך לזימון ג"כ דזה דוחק ועוד דא"כ

לוקמי ברייתי כולהו כר"ש ב' ושלש שפיר ושלש וארבע באכל כדי שביעה ומיהו ז"א ולרש"י הגירס' שתים ושלש. ואברכות קאי דהם לשון נקבה והא דמשני ר"ש דפליגי אי הטוב והמטיב ד"ת או לאו הי' יכול לומר דכ"ע הטוב ומטיב ד"ת ומ"ד ג' וד' שפיר ומ"ד ב' וג' בפועלים וביחיד ב' ברכת הארץ עם כולל בונה ירושלים והטוב ומטיב דאי ד"ת פועלים אומרים מ"ש מאינך וג' בזימון פועלים הוה ג' דהא דכולל בונה ירושלים דדומות כמ"ש רש"י בי"ו א' יע"ש משא"כ הטוב ומטיב דהא הזן נמי אין כולל אלא דא"כ אנן דפסקינן הטוב ומטיב לאו ד"ת נאמן להכי אמר דברייתות פליגי אי ד"ת או לאו:

והנה ג' פירושים כאן א' פירש"י ז"ל וגריס שתים ושלש ב' פירוש התוס' ד"ה ע"ד היכן וד"ה ולמ"ד דעד היכן הוא לאחד מפסיק סעודתו לשנים וצריך להמתין מלאכול (ומיהו אם לא רצה הם מזמנין בע"כ) ובריייתות שנים ושלשה ושלשה וארבעה אגברי קאי אבל שיטת הר"מ מאייבר' הוב' בתו' ע"ב ד"ה להיכן הוא דקאי אם אחד הולך לשוק קוראין ועני כו' וכ"פ הרי"ף ז"ל ומיהו הר"מ מאייבר' נטה מפירוש התו' דא' מפסיק לשנים דאפשר ס"ל כראב"ד והגאונים דאסור לו לאכול עד שיברך לגמרי בהמ"ז ויטול ידיו ומברך המוציא וא"ב ע"כ הפירוש דא' יצא לשוק כו' וכ"ה בירושלמי כמבואר באורך ברי"ף ז"ל ומ"ש התוס' וכפירוש הזה הוא בירושלמי היינו כעין פירוש זה אבל שם מבואר א' יצא לשוק כו' ורי"ף מפרש ה"כ בבלי כן וא"כ סובר דא' מפסיק וחוזר ואוכל ואפ"ה מסתמא בבלי וירושלמי בחד פירושא ועוד כמ"ש הרא"ש ז"ל דאי כפירוש התוס' הי' לומר עד היכן ברכת הזימון בא' מפסיק לשתים ועיין ברא"ש ואי"ה בפריי סימן ח' יבואר זה וכאן אין להאריך:

דף מו:

גמרא והטוב ומטיב פותח ואף חותם כו' לכאורה י"ל דקשיא אי ד"ת אמאי אין חותם בברוך דהוה ארוכה וקשיא מרישא דברייתא כל הברכות היינו ארוכות פותח וחותם בברוך כו' אלא דרבנן ומש"ה אין חותם בברוך דלא להוי עדיפא מברכות דאורייתא ברכת ארץ ובונה ירושלים כמ"ש בחה"ר ובתי' ד"ה והטוב ומטיב א"א לפרש כן אלא כמ"ש מהרש"א ז"ל דקשיא להו דקושיות הגמרא דהוה ראוי לחתום ושלא לפחות אלא לאו דאוריי' והוקשה להם מה בכך מ"מ סמוכה היא ותירצו דלא שייך כלל אמזון אלא סמכו לבהמ"ז דנגדע קרן ישראל ועתיד לחזור מבנין ירושלים עב"י קפ"ט בשם הרא"ש א"כ לא הוה סמוכה כיון שאין מענין אחד ומ"ש בתוס' נאמן הוא עיין פסחים ק"ד ומ"מ הקושיא לכאורה רק על צור העולמים דאין חותם בברוך דהוה קצת ארוך דאי מה שאין

נאמן פותח י"ל דהוה סמיכה כמו יהללוך לקרוא את הלל אעפ"י שראשונה אין חותמת אפ"ה יהללוך אין פותחת בברוך
רבי עקיבא אומר כו' טוב ומטיב אין כו' ופירש"י עוקרין אליבא דר"ע וסבר כר"ע ואנן קיי"ל כמר זוטרא א"כ ראי' נמי מת"ק דל"פ בזה ד"ת או דרבנן עיין חה"ר אבל הרר"י כתב דה"פ הטוב ומטיב אין ולא דין אמות אי אפשר ואי לומר גם הטוב ומטיב אומר מה"ת לא וגם לר"ע אמאי לא יאמר אלא דלת"ק יאמר ב"פ הטוב ומטיב א' נוסח הברכה על הרוגי ביתר וא' על צרה שלו ולר"ע חד פעם הטוב ומטיב ולפ"ז הלכה כר"ע וכמר זוטרא ולפ"ז א"י איך מייתי ראי' טוב ומטיב דרבנן שעוקרין אותה הא אומרין לכ"ע טוב ומטיב בבית האבל ולת"ק יאמר ב"פ טוב ומטיב ועיין טור קפ"ט ר"ע מוסיף בה משמע לת"ק אין אומר דיין אמת יע"ש בב"י שכתב בבית האבל אין אומרים ג' מלכיות וג' גמולות יע"ש ואפשר דהיינו ראייה שעוקרין בבית האבל אותו שאר וע"ש עוד מ"ש על תוס' ד"ה מר זוטרא דדוחק לומר שהם סוברים דא"א ג' מלכיות ואי"ה מבואר בפריי לא"ח בזה:
להיכן הוא חוזר כו' יש בכאן שלש פירושים לרש"י אחד מפסיק לשנים וגומר אכילתו להיכן חוזר ודכ"ע כרב ששת (דאי כר"ב פשיטא שאין חוזר לנברך דלמי יאמר נברך לרבים כיון שעתה הוא יחיד) רב זביד אמר לראש לאו ממש אלא לתחלת הזן אע"פי ששמע מהם הזן מסתמא לא נתכוונו לצאת דהא דעת' למיכל עוד (עיין סימן רי"ש בזה) ורבנן אמרי מברכת הארץ דכבר יצא בזן מה ששמע ויחיד אומר רק ב' ברכות לרש"י ותו' ד"ה להיכן הקשו לשיטתם דיחיד אומר שלש ברכות כמש"ל יע"ש גבי עד היכן ברכת הזימון יע"ש ומ"ש דשלש ברכות ד"ת אף די"ל דאכל אח"כ רק כזית דרבנן משמע להו דאין לחלק גם משמע אף שאכל שיעור תורה אח"כ ומיהו ז"א) ולא הוקשה להם על מה שאכל די"ל דיצא מה ששמע כבר ופירש"י להיכן חוזר ברכת הזימון ולפ"ז י"ל הלכה כרב נחמן לעיל והר"מ מאייברא פירוש שלישי דאין סובר כרש"י דכל יחיד צריך לומר שלש ברכות ובתו' לא ניחא לי' דלא אידכר בשום דוכתא איך יהי' זימון עד שיקשה כאן להיכן הוא חוזר כמ"ש הרשב"א בשם הראב"ד ז"ל ולכך פירש א' מהשוק כו' וכרב ששת קיי"ל על דרך פירש"י ז"ל דודאי נברך אין סברא שיאמר יחיד (גם חצי ברכה ברוך שאכלנו משלו אין מספק חצי ברכה) ועיין רי"ש וקצ"ד ואי"ה בפריי שם יבואר והא דא' יצא לשוק היינו דבר נחוץ דאל"ה צריך ברכה במקומו ועיין חה"ר ויבואר אי"ה וכאן אין להאריך ועיין מהרש"א ז"ל מה שהגיה היינו דדוחק לומר מתחלת הזן אבל לא תיקן עדיין הקושיא מה פליג רב זביד ארבנן והבן:

אמר רב ששת אנא מתניתא ידענא כו' לפירש"י ברייתא על ר"ג ל"פ רק בתרתי א' שנים גדול בראש ושני לו למטה הימנו אבל שלשה מודה. דגדול באמצע (רש"י ז"ל פירש שלא ישפיל כו' ואי קשיא ישב השני מיד סמוך לגדול י"ל דגדול רוצה לשמש קצת עם השלישי או לדבר תמיד עמו ועם השני לו לא רוצה לטרוח כ"כ ועלח"מ פ"ז מה"ב ה"א יע"ש (במ"ש ישב השני אצלו י"ל דיהי' שפלות לשלישי רחוק כ"כ מראשון ולפי מ"ש א"ש) ומים ראשוני' ברייתא כר"ג ומייתי תכא מיד קמי' ומים אחרונים פליגא על ר"ג דאין מחלק בין מאה לחמשה וכדבעינן למימר קמן בעזה"י

לפ"ז בהכרח דין דרשב"א הביאו המחבר בקס"ז ס"ז ראובן ויעקב יעקב בירך המוציא וראובן נט"י לא הוה הפסק מוכרח מכאן ומשמע אפילו לכתחלה רשאי לעשות כן (ומש"ע משמע דא"צ לחזור ולברך ה"א לכתחלה אפשר לא) אבל להר"מ ז"ל פ"ז מה"ב ה"א דלא מביאין תכא מיד קמא וכן המנהג עכשיו בשולחן א' שגדול ממתין עד שיטלו רוב ידיהם א"כ אין הכרע לפסק הרשב"א שם וכאמור

והנה ר"ש הקשה לר"ג ישב הגדול וישמור ידיו והא איהו ברייתא ידע ושם ג"כ סוברת כר"ג בזה י"ל כמ"ש הכ"מ דבדיק לר"ג בזה וברייתא סוברת דלא לאלתר מיית' תכא לקמ' והוי יודע דמים ראשונים מתחילין בגדול צ"ע אם גדול אעפ"י שאין בוצע או דוקא הבוצע הוא המתחיל ליטול ידיו תחלה כמו בע"ה או כיבד לאחר ומים אחרונים פסק בש"ע קפ"א ד"ה אחרונים וכו' והיינו כפירוש חה"ר ז"ל וכראב"ד ז"ל פ"ג הי"ב דלאו כבוד גדול אלא כדי שיעיין בברכת המזון יש לו פנאי בעוד שיטלו ד' ולפ"ז מים ראשונים לית כאן עיון דברכה קצרה הוא והבוצע נוטל ידיו תחלה משום כבוד ברכת הבציעה ולהרמז"ל [י"ל דלעולם גדול קודם ואי"ה בפריי יבואר זה:

ת"ר אין מכבדין בדרכים ולא בגשרים כו' עיין הרר"י ב' פירושים ולפי' קמא בעיר אין מכבדין שלא יפסיקו ב"א ובדרך מכבדין וא"ש ההוא דשבת ויומא ל"ז א') וקשה מכאן רבין ואביי וע"כ בנועדו מכבדין בדרך ומינה בעיר אפי' נועדו לא מכבדין) בהיפוך בדרך אין מכבדין בלא נועדו ומינה בעיר אפילו לא נועדו מכבדין כי בדרך כ"א רוצה לרוץ במרוצה להגיע אל מחוז חפצו (עיין הרר"י ק"ק מ"ש לל"ב קשה דשבת וללל"ק קשה מרבנן ואביי יע"ש) ומיהו בש"ע י"ד רמ"ב י"ז משמע מהרב שאין לחלק בין עיר לשדה והכל שוה אם נועדו מכבדין ולא נועדו אין מכבדין כו' וגשרים מקום סכנה הוא אפילו נועדו אין מכבדין ועיין ר"מ פ"ו מה' ת"ת ה"ה יע"ש.

והא דאין מכבדין בידים מזוהמות חה"ר פירש המברך שאני לעיין בברכה ולפ"ז ברכת המוצא א"צ עיון כ"כ משא"כ להרא"ש והרר"י משמע הטעם משו' כבוד ברכה א"כ אין

לחלק בין נט"י להמוציא ומיהו בנט"י ראשונים ליכא ידים מזוהמות ומכבדין ודאי לגדול אלא צ"ע אם מכבדין למי שיבצע או לגדול אע"פי שבע"ה בוצע ואי"ה בפריי קפ"א ונט"י יבואר זה:

דף מז.

גמרא אמר רב יהודא כו' עד שיטעום הבוצע כו' הבוצע פושט ידיו תחלה ואם בא לחלוק כבוד כו' עד שיכלה אמן מרוב עונים הנה הבוצע פושט ידיו תחלה ורשות לרבו יש בו ג' פירושים א' פושט ידיו לקערה לאכול תבשילין והוא דרך ארץ כ"פ המחבר בקס"ז (ועב"י פירש דברי הרמז"ל קצת בשינוי ממ"ש בכ"מ פ"ז מה""ב ה""ה יע"ש) ופירוש השני ושלישי הוא פירוש הרר"י ושר מקוצי בתו' ד"ה אין המסובין כי להרר"י אין מסובין רשאין לטעום אפילו נתן להם חלקו אסורין רק כשיש לכ""א ככר כפשטא דירושלמי והבוצע פושט ידיו לטבל פרוסת המוציא בליפתן קודם ורשות לכבד לרבו לטעום קודם הא לאיש אחר אסור לכבד לטעום קודם הבוצע והתו' כן פירשו אלא שהוכיחו מכאן דאם נתן לכ""א חלקו רשאין ורבו ל"ד הוא הדין איש אחר אבל אנן פסקינן דוקא כ"א ככר (ובשבת לחם משנה ויראה אף שיש לבוצע פת חטים ולדידהו פת שעורים או לבוצע שלימה ולהם פרוסה אפשר דרשאין לטעום קודם ואי"ה בפריי יבואר זה) הא נותן חלקו לא ואפילו לכבד רבו אסור:

עוד יש מחלוקת אם יאכל הבוצע קודם אי רשאי ליתן לכ""א המוציא ואח"כ יטעום הבוצע והשר מקוצי מתיר ליתן להם קודם כי פירש ואם נתן רשות לרבו שנתן לו המוציא כו' וכן לפירוש ההר"י יע"ש וכ""פ הרב בקס"ז סט"ו ועט"ז אות ט"ו תמה שזה דברים סתורים בשלמא להשר מקוצי שפיר נותן לאחר ומיד טועם אחר יע""ש ואי""ה בפריי יבואר כוונתו וכאן אקצר והוא דבס"ו פסק אסור להפסיק יותר מכ"ד ויש דעה דאם הפסיק צריך לחזור ולברך עמ"א שם וא"כ בשלמא אם טועם הבוצע קודם שפיר אין הפסק באחרים כמ"ש הרב בקס"ז ס"ו אם טעם המברך אחרים הפסיקו עמ"א אות י"ט לכתחלה לא י"ל בדבור אבל בשתיקה לא אבל ליתן לאחרים תחלה קשה ועמ"א אות ל"ד תי' קצת בזה ושם יבואר אי"ה ואי קשיא איך אמר אסורין לטעום עד שיטעום הבוצע הא אין נותן להם כלום וכ"א מככרו רשאי י"ל שאסורין לבצוע בעצמן מפת שבצע הבוצע ולטעום קודם הבוצע:

ויש לחקור כמה חקירות ובקצרה א' אם כ"א מברך המוצי' בפ"ע אם רשאין לטעו' קודם המברך ב' הא דבע"ה בוצע אם כ"א יש לו ככר בפ"ע מהו ג' גדול בוצע אם לכ"א ככר

בפ"ע ואם יש לחלק בין מברכין כ"א בפ"ע או לאו ד' הא דמוצי' אותם בברכה שלו ואסור לטעום עד שיכלה אמן מפי הרוב אם דוקא כשכולם יוצאין בברכתו א"ד אף שמברכין כ""א לעצמ' ה' בשבת ויו"ט כשאין יין ומקדש על הפת אם אסורים לטעום המסובין עד שיטעום הבוצע ו' אם הא דבעי כוונת שומע ומשמיע ודוקא כשלא ענה אמן הא ענה אמן אע"ג שלא כיון המשמיע א"ד ל"ש:

ואע"ן ואומר לכאורה גדול עונה אמן יותר ממברך ולדעת יש"ש ב"ק הביאו המ"א קצ"ט דשומע מקטן יוצא ד"ת בבהמ"ז ומטעם שכתבתי בפ"ק דף כ"ף גבי נשים בבהמ"ז ד"ת דאמן יותר ממברך ה"ה כאן א"צ כוונת משמיע אלא שברי"ג סעיף ג' משמע אף עונה אמן צריך כוונת משמיע ובאמת מר"מ אין הכרע רק צריך כוונה בלא ענה אמן ומיהו מר""ה אכוון ותקע לי מסתמא הי' עונה אמן דחייב לענות לא רשות וע"כ אפ"ה בעינן כוונת משמיע וכוונת שומע פשיטא דבעינן ואם יש לחלק בשבת במקדש על הפת הוא ממ"ש הט"ז ברע"ג אות ג' דיכול לברך המוציא בקידוש ולהוציא אחרים אעפ"י שלא נהנה כמו פה"ג א"כ למ"ש הרא"ש ז"ל בשמעתין הטעם דאסור לטעום קודם בוצע דאין ראוי שיטעמו הם קודם שנהנה הוא (יע"ש במ"ש הלכך כו') א"כ בשבת רשאי לקדש על הפת כו' ורשאין הם לטעום קודם כאמור אלא שזה אינו דזה לתי' הרא"ש ז"ל והרר"י דיש לחלק בין קידוש ההוא סבא דגחין ושתי כו' כתב שפיר הטעם הלכך כו' משא"כ לדידן הטעם לאו משום הכין הוא דא"כ איזה חילוק יש בין יש לכ"א ככר או כוס כו' אלא טעמא אחרינא וא"כ ודאי אין לחלק בין שבת לחול וכן מבואר בש"ע רע"א סי"ו ורע"ד ס"ג ואי"ה בפריי יבואר זה וכאן אין להאריך:

ואם כ"א מברך לעצמו אם רשאי הבוצע לטעום קודם שיענו אמן יש לספק דאפשר אמן מברכה כשיוצאין כולם בברכתו דהוי מצוה לענות אמן משא"כ כשכ"א מברך לעצמו ויראה אף כה"ג אמן אסור לטעום וראיה מברכת כהנים שאין מתחיל יברכך עד שיכלה אמן מפי הרוב והא דבע"ה בוצע פשיט' כשיש לכ"א כבר אין שייך טעם בעין יפה כו' אבל גדול בוצע אף שיש לכ"א כבר הוא המוציאן בברכתו וכבוד התורה כו' ומה שיש מהספק אם כ"א מברך לעצמו י"ל ל"ש קדימה כה"ג דוגמא לדבר כשאין ברכותיהן שוות רק לאקדומי אין כאן כיבוד כ"כ יע"ש מ"א א' ואם רשאין לטעום קודם הבוצע בשזקוקים לכבדו אם כ"א מברך המוציא לעצמו לדידן דלית לן טעם הרא"ש מ"ש הלכך כו' יש לספק בזה:

מ"ש הכ"מ פ"ז מה"ב על מ"ש הרמז"ל אין הבוצע רשאי לטעום עד שיכלה אמן כו'. כתב דא ודא אחת היא א"י זה דאסור לבצוע כלל שתהא הפת שלימה כשאומרים אמן כמ"ש רש"י ז"ל ואי"ה בפריי יבואר זה.

ת"ר אין עונין אמן חטופה פירש"י ז"ל בחטף ולא בפתח היינו בשב"א לא בפתח שהוא קמץ (רש"י קורא כן לקמן פתח עיין צוהר התיבה) ועמ"א קכ"ד אות י"ב בשם ב"ח ויש לעיין אם בקמץ קטן אם רשאי כי י"ל חטף קמץ ומיהו ממ"ש ולא בפתח משמע בפתח דהוא קמץ שרי אף קמץ חטף ולא אמן יתומה יש בו כמה פירושים עיין ש"ע קכ"ד. וראוי להמתין עד שיסיים הש"ץ הכא נרא' שבסוף הברכה כמו גואל ישראל עד שיסיי' הלמ"ד וכיוצ' בזה לא כמו שחוטפין קודם גם הש"ץ אין מרגיש הנח נראה ואין נכון לעשות כן כמו אמן ג"כ צריך להרגיש הנח נראה במבטא ולא יאריך באמן יותר מדאי גם יאמר מיד אמן ויש לעיין אם שהה יותר מכ"ד לאחר הברכה אם יאמר אח"כ אמן:

והוי יודע שמ"ש בגמרא דמפי רוב סגי וכ"פ בש"ע קכ"ד סט"ו כ' המ"א אות ט"ו אם מוציא רבים י"ח כדלקמן רכ"ח סי"ח וט"ס וצ"ל קכ"ח ס"ח] הכהנים צריכין להמתין עד שיכלה מפי כל הצבור אמן וכמ"ש הב"י בקכ"ח בשם תו' אלו נאמרין דצריכין לשמוע הצבור ברכת כהנים ואע"ג דלאו שפיר עבדי וכ"כ המ"א שם אות כ"ז וכוונתו כאן בר"ה דמוציא הש"ץ לשאין בקי א"כ צריך להמתין עד שיסיימו כולם אמן דהא צריכין לשמוע ברכה שני' וה"ה במגילה שלש ברכות צריך להמתין עד שיכלה אמן מכל השומעים דהא צריכים לשמוע הברכות ומגילה וכן כל כיוצא בזה ואי"ה בפריי כאן ובה' מגילה יבואר זה

רב ושמואל הוה יתבי כו' מסרה"ב כו' (אפשר משמש דבר והפוכו א' מסרהב בה"א הוא ע"א) אורדיליא כו' פירש"י ז"ל ליחייב בזימון כו' משום דרב סובר לעיל מ"ה ב' דשנים רשות לזמן ע"כ כאן חיוב קאמר דאין חיוב קאי לצרף עצמו בלא"ה יוכל לענות ברוך שאכלנו משלו כיון שאכל עיין רש"י מ"ה ב' מצאן אומר ברוך הוא דלא אכל ועיין הרר"י ר"פ ורא"ש וקשיא ליה להרר"י דוקא הוקבע בהמוציא הא לא"ה רשאין לחלק ורב סובר שנים רשות א"כ ע"כ חוב קאמר אלמא אפי' כבר אכלו כל היכי דאי מצי למיכל חוב הוא ודע דבר"מ פ"ה מה"ב ה"ט כתב דמצי למיכל מידי וכ"כ בש"ע משמע הא אי מצי רק למשתי לחוד לא מצטרף וא"י למה וי"ל ומיהו זה אי אמרי' דברצונו' תליא אבל אם נאמר דכל שהיו יכולין לאכול דלא אמרו הכא ונברך אין נ"מ מזה עיין א"ר קצ"ז ועיין ש"ע קצ"ז וקצ"ו בט"ז אות כי הקשה מכהן וזר פ"ג הא מצי אכלי דבר היתר ויש ליישב קצת דודאי בקביעות תליא מלתא כו' ואם אכלו שלשתן בשולחן א' לדידן ואמרו בפירוש

שאין רוצין לקבוע דרשאין וכ"ש אם בא השלישי אח"כ ואמרו לי' שאין קובעין עמו אלא בסתמא אמרינן כל שב' יושבין וגמרו מלאכול ועדיין מצי למיכל מידי ובא הג' ואכל הוה מסתמא קביעותא וא"כ כהן וזר הוה כפירשו דאין רוצין לקבוע נ"ל ואי"ה בפריי יבואר ועיין קצ"ג ס"ב מ"ש אם קבועין בגמר סעודה הוא ל"ד ה"ה גמרו ב' מלאכול ומצי למיכלי עדיין ובא שלישי ואכל הוקבעו וחייבין לזמן ובש"ע קצ"ז נקיט לשון אחר בא שלישי מצטרף עמהם לכתחלה ובר"מ נקיט ואכל ואי"ה בפריי יבואר זה ועיין א"ר קצ"ז אי א' מצי למיכל ושני לא צ"ע ויבואר אי"ה:

דמאי כו' מפקיר נכסי' כו' להרמז"ל הטעם מצוה בעבירה וכן פירש"י כאן ובמשנה י"ל הואיל דיש צד היתר תו לא קרינן בי' מה"ב אבל לאינך דזימון לא דלא הוה קביעות כיון שאוכל באיסור א"כ מה מהני דאי בעי מפקיר סוף סוף אוכל באיסור ולא הוה קביעות ואי אכלו דבר איסור במקום סכנה כתבתי במשנה דמברך בהמ"ז ואפ"ה אין מזמנין עליו דלא הוה קביעות ועיין קצ"ו וחלת האור דבידו לבטלו ברוב ויבואר אי"ה בפריי

דף מז:

גמרא והכותי כו' אין מזמנין על ע"ה כו' והאידנא מזמנין כ"פ בש"ע קצ"ט ובמ"א דאם אין קורא ק"ש אין מזמנין דל"ש בונה במה כו' ואם עובר שאר עבירות מזמנין כמ"ש שם סי"א מי שנדוהו דוקא וכן בסימן כ"ה מי שנדוהו אין מצטרף הא עובר עבירה כך מצטרף ב"י בשם המנהיג יע"ש ולכאורה מוכח כן ממתני' אכל טבל אין מזמנין דאין קבע או מה"ב ותיפוק לי' אפי' אכל פ"א כבר אין מזמנין דעובר עבירה אלא ש"מ עובר עבירה מזמנין ומיהו לתפלה י"ל דחמור מזימון ג' ומש"ה כתב דלא מצינו דאין מצטרף ואי"ה יבואר שם

אכל טבל פשיטא כו' מעשר ראשון פשיטא פירש"י ז"ל היינו טבל דלא משני בעציץ שאין נקוב אלא דמ"מ היינו טבל דמוקמינן לי' בעציץ שאינו נקוב דאל"ה פשיטא דהוה מה"ב או שאין קביעות

אמר ר' יוסי קטן המוטל בעריסה כו' והא תנן כו' יראה ט"ס וצ"ל רב אסי וכ"ה בפירש"י ז"ל דליש לומר רבי יוסי תנא יאמר כריב"ל: ועיין מ"ש במתני' ג' פירושים על הא דאין מזמנין על נשים ועבדי' וקטנים:

דף מח.

גמרא אמר רב נחמן קטן היודע למי מברכין כו' והמחבר בש"ע סימן נ"ה פסק בתפלה אין מצרפין כ"א יג"ש וב"ש והרב בהג"ה כותב דיש מקילין ע"י צירוף קטן ועמ"א אות ה' כתב שנוהגין לצרפו ע"י חומש וא"ר הביא ראיה מקצ"ט דפסק רמ"א דאין לשנות ותפלה חמור מזימון יע"ש והנה המ"א ע"י חומש קאמר ובזימון אין שייך חומש דשם י"א תשעה וארון מצטרפין ואע"ג דלא קיי"ל כן מ"מ קטן וס"ת מקילין משא"כ זימון ל"ש ס"ת דטעם משום קדושה בעשרה ודע דחרש ושוטה שדברו בכ"מ דינו כקטן ולמאן דמקיל בקטן ע"י חומש ה"ה בהני ופשוט הוא ועמ"א קצ"ט א"ו הפעוטו' כבן ט' או יו"ד א"י כבן ז' וח' הל"ל דזהו עונת הפעוטות כמ"ש הרמז"ל פ"ה מברכות והרי"ף כתב בן ט' או עשר זהו זמן חינוך ואי"ה יבואר בפריי וכאן אין להאריך ולענין זימון עשרה י"ל קטן וחומש מהני עיין נ"ה רמ"א ס"ה מסתמא הביא ב"ש ובר"מ משמע אף שידוע דלא הביא כל שהו' יג"ש ואי"ה יבואר

אמר רב יהודא כו' ט' דגן וא' ירק מצטרפין כו' ששה ודאי לא מבעי' לי שפיר עבדת כו' איכא רובא כו' הנה אומרו ט' דגן ואחד ירק ולא אמר רבותא אפילו זיין כו' י"ל דלדיוקא הא ב' דגן וא' ירק אין מצטרפין למ"ד הכין ואי הוה אמר זיין ה"א ה"ה ב' דגן וא' ירק והא דלא אמר רבותא טפי אפי' ג' דחמור לענין זה מעשרה (עיין הרר"י ורא"ש דאע"ג דעשר' חמור לענין עד דנייתי מ"ה ב' התם בעינן במקום א' משא"כ לענין צירוף י"ל שלש' חמיר טפי דאיך יאמר נברך שאכלנו משלו על ירק דזימון אדבר דגן קאי) י"ל דאשמעינן בעשרה אפי' ג' מצטרפין דל"ת כמו לעיל בקטן מוטל בעריסה: ועבד דוקא א' לא שנים אע"ג דלית הלכתא הכין מ"מ הא לענין צירוף נמי דוקא א' כו' ולמ"ד כ"ש שלשה דמצטרף או ירק דכ"ש מעשרה וט' דגן כו'. רבותא אפי' לעשרה מצטרף אמאי לא אמר אפילו זיין וי"ל לאפוקי מריב"ל לעיל דאמר קטן המוטל בעריסה מצטרף ור"ת בד"ה סובר הכין הלכתא (וקשה מרבי יהודה כאן ור"ז ור' ירמיה כולהו סברי דלא כריב"ל בזה) מש"ה אמר לאפוקי מריב"ל דוקא א' ירק דמצי לומר שאכלנו משלו אבל לא אכל כלל וכ"ש קטן המוטל בעריסה דאין מצטרף לעשרה ואי הוה אמר זיין ה"א קטן אחד מצטרף כריב"ל

והוי יודע דרש"י ז"ל פירש שר"ז הי' קובל על שלא שאל ששה נרא' דל"ג תיבת ודאי והלכה כר' ירמי' דמפשט ליה אבל אנן פסקינן דששה לא מצטרף וגריס ודאי לא מבעי' לי, דלא מצטרפין הד' וכר"ז נקטינן עב"י קצ"ז וכ"פ בש"ע בזה ובש"ע קצ"ז פסק דווקא ט' וא' אבל ב' וג' לא וכתב דבעי' כזית ירק או רביעית משקה והנה לפ"ד אין מוכרח

דבמתני' שמש פחות מכזית אין מצטרפין בג' דחמיר לדידיה הא לעשרה דקיל לענין זה י"ל אפילו כ"ש מצטרף ומיהו י"ל דאכלנו אין אכילה פחות מכזית ועיין עטרת זקנים הובא בב"י בשם כלבו דא"צ כזית ורביעית עב"ח בראשית רבה פרשה צא וגריס ואי כו' ושם משמע דששה נמי מצרפין וזה כרש"י יע"ש.

ודוקא א' ירק מצטרף הא שיברך איהו ויוציא אחרים בעינן כזית דגן דוקא וכ"פ בש"ע כדבעינן למימר לקמן אי"ה ומיהו אם נאמר הלכה כרב נחמן לעיל ברכת הזימון נברך לחוד וכפסק המחבר בסימן ריש א"כ זה שאכל ירק יודע ברכת הזימון ואחרים א"י יוכל הוא לומר ברכת הזימון לחוד דשייך אכלנו כו' ומיהו המעיין בחה"ר ורא"ש היטיב יראה דא"י לומר זימון ולהוציא אחרים באכל ירק דאע"ג דמ"ה מוציא חברו כל שמחויב בדבר אי אכל נ"מ מדרבנן בעינן שיהא חייב בברכה זו בברכת וירק אין מחויב בזימון דאין זימון לפירות ואפילו ה' מיני פירות קיי"ל אין זימון לפירות הלכך אין מחויב כעת בברכת זימון וא"י להוציא אחרים ועדיין צ"ע הואיל והם א"י והוא יודע ואי"ה יבואר בפריי ועיין מ"א קצ"ז מ"א משמע שנים יכול א' להוציא חברו אף שלא אכל כלל יע"ש והמעיין ברא"ש יראה דכל שאין מחוייב עתה בברכה זו א"י להוציא מדרבנן בברכת הנתנין ושאכלנו לאו דוקא הוא והמ"א והט"ז העתיקו דברי תו' ד"ה עד שיאכל ויבואר אי"ה לקמן בסמוך בזה:

אמר ר"א שמעון בן שטח לגרמי' הוא דעבד כו' אבל ברכה אחרונה על היין י"ל דברכת המזון פוטר אף לכתחלה יין וי"ל לכתחלה לא דוקא דיעבד כדמשמע מדברי המחבר בסימן ר"ז סעיף י"ז יע"ש דלא כחה"ר דמשמע אף לכתחלה (היינו אכל קודם הסעודה דאין לברך בתחלה מוסיף על הברכות ואפילו לכלול בברכה אחת אין לשנות אלא כמ"ש דחייב לברך בלא"ה על הפת ואפ"ה להמחבר לכתחלה לא) ושמעון בן שטח בירך ברכה אחרונה אחר בבהמ"ז וכיון שלא לצאת בבהמ"ז ובזה לאו לגרמי' עביד עמ"א וט"ז לא כ"כ עב"י בשם חה"ר ויבואר אי"ה:

והא דירק או משקה מצטרף הא מים לא כ"כ הב"י ובש"ע קצ"ז והמ"א הקשו דמים נמי שתי' בכלל אכילה וראי' מיי"ד רל"ח היינו נשבע שלא יאכל אסור לשתות משמע אף מים בכלל ועיין פ"ק דמעשר שני מ"ה ממעט מים במ"ש פרי מפרי הא לא"ה הוה בכלל ואכלת דקרא ומיהו י"ל אכלנו דבהמ"ז נתקן על מידי דזיין קצת ושם יבואר אי"ת:

בחה"ר הקשה שמעון ב"ש איך צירף עצמו הא ינאי אמר ליתן כסא לבהמ"ז והב ונבריך אתמר להו תו אין מצטרף דוקא אלו מייתי גוזליא ואורדילי' כו' ותי' דגם זה לגרמי' עביד ע""ש ולדידן ודאי כל דבר אסורין מלאכול תו אין מצטרף

עד שיאכל כזית דגן עיין פירש"י ז"ל וא"א לפרש כפירוש הרא"ש ז"ל. דערבות וכזית דגן כדי שיתחייב מדרבנן בבהמ"ז דאי לא מחייב מדרבנן אין מוציא מדרבנן בנהנין דא"כ למה לי טעמא דקטן דאפילו מדרבנן אין מחוייב ולא הטעם דרבנן אין מוציא דאוריית' דל"ש ערבות בקטן ומ"ש התו' ד"ה עד שיאכל דמש"ה בעינן כזית דגן שיוכל לומר שאכלנו משלו כבר הקש' מהרש"א ז""ל דא"כ ירק נמי יוכל לומר שאכלנו משלו ולהרא"ש א""ש דהטעם דצריך כזית דגן לדידן דווקא הוא דמדרבנן צריך שיהי' לעת עתה מחוייב ומדרבנן בנהנין כדי שיתחייב בברכת המזון מדרבנן א"ש ועיין א"ר קצ"ז אות ח' כתב דתו' לשמעון ב"ש כ"כ וא"י הא כתבו כזית דגן והיינו לדידן:

והך כזית דגן כתב הרא"ש ז"ל ה"ה דייסא יע"ש שיתחייב בברכה מעין שלש מ"ה כי סובר דהוה ד"ת וכ"כ הטור בר"ט ברכה מעין שלש מ"ה ומיהו יין וה' מיני פירות לא דמידי דזיין בעינן דאל"כ שמעון בן שטח שפיר עבד לא לגרמי' ועיין טור נוסחא בזה דווקא דייסא יע"ש ובאמת י"ל המחבר בר"ח ס"ט יין פוטר בהמ"ז הא דייסא לא ומרא"ש משמע דייסא עדיף טפי ועיין באר הגולה בס"ח ואי"ה יבואר שם

אם אכל חצי זית ושתה חצי רביעית עמ"א ר"י דאין מצטרף וראיה מיוה"כ ועיין ספר חמד משה די"ל דהתם יתובי דעתא תליא מלתא מש"ה אין מצרפין משא"כ כאן ועיין פי"ד מהלכות מאכלות אסורות ופ"ד שם דב' לאווין אין מצרפין ובראב""ד שם דמצטרפין ולכאורה משמע לרד""א ז"ל דאף נבלה ודם אין מצטרפין והרמז"ל נמי נקט דם וכבילה אין מצטרפין דב' לאוין הם הא לא"ה מצטרפין וכ""ש כאן דיוכל לומר עכ"פ שאכלנו משלו ואפשר גם המ"א מודה כאן דמצטרף לזימון דוקא לענין ברכה אחרונה דבעי שיעור אין מצטרף אכילה ושתיי' משא"כ לענין נברך שאכלנו משלו ואי"ה בפריי יבואר:

ודע דמפירש"י לעיל י"ט א' ד"ה כל מילי משמע דברי סופרים דין תור' להם מלא תסור אלא נגד כבוד הבריות וכ"ה דעת הרמז"ל בפ"א מה' ממרים ובשורש הא' יע"ש וא"כ שיעור דרבנן יכול להוציא שיעור תורה דתרוייהו ד"ת להם מלא תסור וקטן אין מחויב בדבר דעל אביו לחנכו כו' אלא מהא דנשים בהמ"ז דרבנן אין מוציאות אנשים קשיא למה אי דרבנן ד"ת להם מלא תסור ואי"ה בפריי קפ"ו יבואר עוד:

דף מח:

גמרא ת"ר משה תיקן ברכת הזן כו' אבל שלש ברכות דאורייתא הם עיין חה"ר ובונה ירושלים אנו משנים ממה שהיו אומרים בזמן המקדש היו מבקשים שיעמוד ועכשיו מבקשים לבנות עיין א"ר קפ"ז יפה דיוקים בברכת המזון (שאתה שי"ן בקמץ להרחיב

אות הגרון יבואר אי"ה שם) בשבת פותח בנחמה וסיים בנחמה היינו לומר קדושה באמצע כפירש"י ואי"ה יבואר
את ה' אלקיך זו ברכת המזון כו' מגדלו לה' אתי נפקא והנה לדידן קיי"ל מגדלו נפקא ומדרבנן וה"ה למ"ד את ה' קרא אסמכתא הוה דמ"ה רק שלש ברכות מ"ה לא ברכת הזימון ואי"ה בפריי יבואר זה ועיין כ"מ פ"ב מה"ב ובטור קפ"ז וכאן אין להאריך:
צריך שיקדים ברית לתורה אע"ג בכלל התורה ברית נמי בכללה מ"מ כיון דמזכיר ברית בפ"ע אפ"ה מקדים ברית קודם ואם לא אמר ברית ותורה לא יצא מדרבנן וצ"ע אם מסופק אם אמר ברית ותורה או לאו אם אחר די"ל דמ"ה לא יצא דחז"ל אפקוה לבהמ"ז דיליה ועיין סימן ס"ו לענין ספק קרא ק"ש עם ברכותי' ואין דומה לכאן ועיין ש"ע סימן קפ"ז דנשים ועבדים לא יאמרו ברית ותורה ועיין בדק הבית ובמ"א כאן ועיין לעיל ב' אם נשים מוציאות אנשים ובסימן קפ"ו דנשים מוציאות עכ"פ למי שאכל שיעור דרבנן הא צריך לומר ברית ותורה ונשים לא מצי אמרי ברית ותורה וכמ"ש התוס' ו' ב' א"כ איך מוציאות אנשים וי"ל ברכת הזן אם הם יודעות והוא יודע ברכת הארץ ודוחק:

דף מט.

גמרא זו בי"ג בריתות וזו בג' בריתות עיין פירש"י ז"ל ג' בריתות ועיין הרר"י ור"מ פ"ב מה"ב לכאורה מפרשי הג' בריתות בע"א:
חוץ מזו פירש"י ז"ל דשם קידוש אחת הוא מקדש השבת והזמנים לכאורה מקדש השבת וישראל דזמנים בלא"ה לא הוה בתרתי דישראל מקדשי לזמנים ע"י ר"ח:
ברית לפי שאינה בנשים ותורה לא בנשים ועבדים מכל מקום לכתחל' אמאי לא אמר וי"ל דשכח ולא חזר דסבר כרב דיעבד יצא ועיין קפ"ז בהג"ה עבדים לא יאמרו ברית וכאן משמע דעבדים יאמרו ברית אם לא שהפ' שם דנשים לא יאמרו ברית אבל תורה יאמרו מה שמחויבת ועבדים לא יאמרו תורה גם זה אינו ועמ"א הרגיש בזה באות ג':

דף מט:

גמרא אלא מעתה שבתות וי""ט כו' אה"נ עיין תו' ד"ה אי בעי שכתבו דסוכה לילה הראשון אם פסקו גשמים מחויב לחזור ולאכול בסוכה עכ"ל ובראש מבואר אפילו ירדו כל הלילה צריך לאכול בסוכה חובה כמו בערב תאכלו מצות ועיון א"ח סימן תרל"ט ושם יבואר אי""ה ועיין חה"ר יש מפרשים דוק' לילה א' וביום א' אין חובה הא דומיא דר"ח ע"כ ביום דאי בלילה אף בתפלה אין חוזר דאין מקדשין בלילה כן הקשה הרא"ש ז"ל

יע"ש ובאמת הוכחה גדולה היא ועיין חה""ר בהא דפתח בהטוב ומטיב דהוה כתחנונים כו' יש לעיין קצת דא"כ כי סיים נמי בונה ירושלים יחזור לבונה ירושלים כמו ביעלה ויבא ועיין רש""י ד"ה והדר לריש' ואי"ה בפריי קפ"ח אבאר בזה לדינ' וכאן אין להאריך.

פסקא עד כמה אזמנין כו' עיין תו' ד"ה ר"מ סבר דהלכה כר"מ כו' ועיי"ן טור א"ח קפ"ד כתב ברכת המזון בכזית כר"מ דר' יוחנן קאי כוותי' לעיל להוצי' אחרים עד שיאכל כזית דגן ובקצ"ו כתב דהלכה כר""מ דת"ק הוא וכ"ת באמת דרבי סתם במשנה ת""ק כר"מ ע"כ מזמנין כזית אמנם יאמר דר"מ ור"י דפליגי אי בהמ"ז מחויב בכזית או כביצה בזה אפשר הלכה כר' יהודא ולענין מזמנין ע"כ ר' יהודא סובר דירק אין מצטרף או דוקא לענין עשרה לא לשלשה משא"כ לדידן דאפילו לשלשה מזמנין א"כ מש"ה סתם רבי במשנה ע"כ מזמנין כזית דיכול לומר ברוך שאכלנו משלו דלא גרע מירק דאכילה בכזית אבל לענין חיוב בהמ"ז י"ל בעינן כביצה מש"ה הוצרך לומר ר' יוחנן קאי כוותי' ואי"ה יבואר:

אם עבר צופים פירש"י ז"ל מקום שרואים המקדש אבל התוספת והרמז"ל פירשו דמקום שרואין ירושלים ומה שנרשם דרמז"ל כר""י ט"ס אלא כחכמים ועיין פי' המשניות בפסחים ובה' פה"מ פי"נו ה"ח כר"י וכחכמים עכ""מ שם ועיין באר הגולה תמ"ד ציין כר"י ואינו אלא כחכמים דחמץ בכביצה ומ"ש חזרתו כטומאתו היינו בשר קודש דמטמא אחרים מדרבנן וה"ה חמץ לר' מאיר חזרתו כביצה אפשר דחשוב לענין טומאה ולר""י באיסורו היינו על כזית לוקה עיין פי' הרע"ב פסחים דח"ש אסור מ"ה כר' יוחנן אלא למלקות כאמור ועיין תוי"ט צופים מה שפירש"י ז"ל שם כפר פירש הוא ז"ל דלד' רוחות הי' נקרא בשם סוג הכולל צופים ולכ"א שם לויי ורוצה לתרץ קושיות התו' דכאן דלא תנן וכמדתה לכל רוח ומ"מ קשה לאיזה צורך פירש"י ז"ל שם כפר ולא כפשוטו שיכול לראות משם ועוד דל"ש וכמדתה לכל רוח דלצד אחר אפשר יש הרים וכדומה שמפסיק ולא שייך וכמדתה לכל רוח כמו בדרך רחוקה מ"ש בסמוך באר הגולה תמ"ד כביצה ר' יהודא אין לומר דמוחלפת ההוא דפסחים עיין מהרש"א ז"ל כאן והטור בסימן קפ"ד וקצ"ו כתב הלכה כר"מ דר' יוחנן כוותי' ולא גם ר"י מוחלפת כאן אלא מוחלפת דפסחים כו' זי"א די"ל כאביי ומ"מ ר"י קאי כוותי' מסתמא לא יחלוק שם אביי עליו ומה צורך לזה ולא כחכמים ואין להאריך:

במשנה כיצד מזמנין בשלשה אומר נברך כו' ברכו כיצד קאי על משנה דר"פ חייבין לזמן כו' אומר ברכו ג' פירושים או דברכו עדיף לומר שבלא הוא יש שלשה שמחויבין להודות ולברך לה' כפירש"י בגמר' רק בשלשה א"א לומר ברכו לכתחלה או דברכו

ונברך שווין המה ובשלשה אין לומר לכתחלה ברכו דליכ' חוץ מהו' שלשה ונדחה פי' א' בגמר' דא"כ ששה אמאי נחלקין אי ברכו עדיף טפי וכיון שכן יש לפרש פירוש שלישי כשמואל דנברך עדיף טפי שלא להוציא עצמו מהכלל בשעת מעשה (כר' ישמעאל ברכו ה' המבורך) ובד' אם אמר ברכו יצא ומינה בשלשה אפילו דיעבד לא ועמ"א קצ"ב א' בשם הב"ח ולמ"ד דיעבד יצא צ"ל בד' אומר ברכו ואין גוערין בו כו' והלכת' כר"ע בזימון דמעשרה ולמעלה אין הפרש אבל ברכו ה' המבורך כר"י המנהג

ודע דשלשה שאכלו אין רשאין לחלק ועשרה אין רשאין לחלק והמ"א בקצ"ג זיין בעשרה אם צריכין לדבר מצוה דרשאים לחלק א"י מנין לו דלקמן בר"ג אלו ממתינין לא ישמעו כלל ברכת הזימון ועיין בסימן רי"ש לענין שלשה במ"א שם ובאר שם אות ג' ובב"י כפירוש רב האי גאון ז"ל דבר נחוץ שרי אף בהפסד ממונו אף דיש לפקפק ע"ז מ"מ בדבר מצוה י"ל דשרי אף בשלשה ויו"ד ואי"ה יבואר בפריי:

עי' תוי"ט במזון יאמר אלקי מדין ראוי לכלכל ברואים משא"כ התורה עפ"י חסד כי מה לו להודיע דרכיו לבני אדם גם לא עשה לכל גוי ומשפטים בל ידעום כו' (וכתיב תורת חסד) וכתוב למען צדקו יגדיל תורה ע"כ אומר השם המורה על רחמים ודברים ראוין למי שאמרן:

דף נ.

גמרא תנינא ששה נחלקין כו' י"ל דלמא הא דנברך עדיף לר' ישמעאל אבל לר"ע ברכו עדיף דבביה"כ נמי לר"ע אומר ברכו ה' לחוד כיון דחוזר ואומר ברוך ה' המבורך די לר"ע וא"כ מ"ש המשנה כפשטי' דרישא ר"ע הוא וי"ל דמשני לי' אליב' דכ"ע וקושט' קאמר דנברך עדיף ומ"ש התוס' ד"ה אלא היקשא עדיף חשוב ואין לבטלו מפני הג"ש לכאורה ה"פ דודאי הג"ש אין לבטלה מחמת היקשא דנתקבל בסיני אלא היקש' חשוב ג"כ והיכי דאיכ' לאוקמי' ג"ש אתיא מלת' אלא אין ג"ש למחצה בהא אית לומר דהיקשא לבטל לגמרי לא אבל הא ודאי אם גם היקש' יש לאוקמא אמלת' אוחרא תו הג"ש עדיף ממש ובס' ג"ו דברנו מזה ואי"ה בספר שושנת העמקים אשר כתב ת"י אבאר עוד

תניא נמי הכי בין שאמר ברכו ובין נברך אין תופסין כו' לכאורה דע"כ הנקדנין תופסין על ברכו בד' דאיתא נברך ועיקר ברכו בד' אמאי דוקא נקדנין הא עושה שלא כמפורש במשנה וש"מ אף ברכו קאמר ומיהו י"ל כפשוטי דבין בין דרך לשנות זו ואצ"ל זו שאין פשוט קודם (עיין סמ"ע ודרישה א"ח הנדפס בברלין בריש הספר בכללי הטור יע"ש) ועיין ברי"ף ורא"ש הגירסא מהופך בין שאומר נברך ובין שאומר ברכו יע"ש:

ובטובו הר"ז ת"ח ומטובו הר"ז בור פירש"י ז"ל דממעט בתגמוליו של מקום יראה דמים המקצת משמע נותן לנו מעט בצמצום ומכפוי טובה שנותן לו כל טובו ועיין הרר"י מפרש בע"א כאלו ממעט יד של מטה (כינוי סופרים) כלומר ומטובו משמע בצמצום ח"ו כמלך בי"ו שמצמצם ונותן מעט פרס לעבדיו כי אין ביכלתו יותר וקוב"ה נותן שפע רב (ואם נתמעט השפע למטה אנו הגורמים או ע"ד צור ילדך תשי) ועיין תו' ד"ה אמר רבא מה שסיימו ואומר ובטובו חיינו עט"ז קצ"ב אות ב' פירוש דבג' אין אומר נברך ובטובו חיינו וביו"ד אומר ובטובו חיינו וא"ר שם כתב דרבות' כתבו דאפילו ביו"ד דמזכיר השם וא"א לטעות דקאי על בע"ה אפ"ה אומר ובטובו חיינו וכ"ש ג' דאיכ' למטעי דקאי על בע"ה כמ"ש רש"ל ובסידור שלי דפוס זאלקווא בהמ"ז בהגדה בג' נברך שאכלנו משלו ובעשרה נברך שאכלנו משלו ובטובו חיינו כט"ז ובאמת צ"ע אם בג' א"ש כ"ש ביו"ד ואי""ה יבואר שם בפריי ועיין עוד בא"ר שם פירש שי"ל דביו"ד א"א ומטובו וכ""כ בסימן קצ""ב שם אות זיי"ן ולא הבינותי אם ר"ל ביו"ד אפשר לומר ומטובו כי אומר על המזון סיים ומטובו לא תימא דוקא על המזון לחם אנו מברכין ואפילו ומטובו מקצת טובו כי לא על הלחם לבדו יחי' האדם כי על כל מוצ' פי ה' יחי' האדם לזה כתבו דאפ"ה אין אומר ומטובו כ"א בטובו ודוחק גם באות זיי"ן שם לא הבינותי:

בסידור זאלקווא שלי בברכת הנהנין כמדומה שלא כהוגן קמח חטים פה"א נגד הש"ע סימן ר"ח ס"ה קמח מקליות שהכל גם מ"ש אורז פה"א זה שפיר אבל דוחן יש בו מחלוקת כי בלא הוסר הקליפה אין ראוי שיאכל כלל ואפילו שהכל אין ראוי לברך ואם הוסר הקליפה תו לא הוה כמו שמביאין מגורן עמ"א בר"ח ואיז"ה בפריי אשים עיוני עליו וכאן אין להאריך:

אמר ר' יוחנן נברך שאכלנו משלו כו' למי הר"ז בור כו' על המזון כו' מפירש"י ז"ל ד"ה למי וד"ה התם מבואר דלמי י"ל לבע"ה גם ח"ו כשתי רשויות ובמעשה נסים ליכא למימר מרובים דביוצ' מהיקש העולם הי' א' מוחה חברו ודאי מוכח דליכ' כ"א בור' א' בור' כל ומשדד הטבע מאחר שבראו יכול לעשות כרצונו ועב"י סימן קצ"ב בעשרה אומר למי אפשר אזיל לשטתי' דמש"ה אין אומר בלמ"ד לאלקינו דלא לשתמע כב' רשויות א"כ יכול לומר למי דליכ' למטעי מדלא אמר לאלקינו ועיין בלח"מ פ"ה מה"ב ועל המזון ה"ז בור מפרש"י ד"ה כדתנן משמע דמשלו הוא העיקר ועל המזון אין קפיד' ובתוס' דעיקר קפיד' על המזון אין אומר דמברך לבע"ה וברי"ף והרר"י משמע דמברך למזון ולתו' דעל המזון משמע לבע"ה דאי לרחמנ' מאי ארי' מזון כל מילי אפילו לאו מזון כ"א ירק וכדומה יחי' האדם:

אמר רבא כי הוינן בי ר"ג כו' ואיקפד עיין חה"ר דזימון דרבנן וגדול כבוד הבריות דוחה דרבנן ועיין ש"ע קצ"ג ואיקפד ג""כ הפירוש אפילו אין מונע רק שיקפיד והוה זילות' דבע""ה ומזה יש ללמוד אם ימתין הרבה על בע"ה שמאריך יבא לידי קצת בזיון יוכל לברך ביחיד דזימון ג' נמי דרבנן הוה:

אמר רבה תוספאה ג' דכרכי ריפת' כו' דוק' א' לא שנים עיין קצ"ד ובא"ר שם אם ב' אכלו פת וא' ירק דמצטרף לדידן לזימון שלשה ובירך א' מאוכלי פת פרח זימון דירק אין מחויב בזימון:

אם אכלו ג' פת וטעו ואמרו כ"א בפ"ע ברוך שאכלנו מסלו ובטובו אפשר דפרח זימון וליכ' תו תקנה לומר נברך כו' או כל שמשנה ממטבע שטבעו חז"ל לא יצאו ומזמנין אח"כ:

אם ב' דגן וא' ירק ואמר ברכו שאכלנו משלו צ"ע אם יצא אפילו לרמ"א בקצ"ב דחולק על הב"ח בב' יצא באומר ברכו התם השנים חייבים בזימון משא"כ כאן א' ירק אין חייב בזימון ומה בכך שיכול לומר שאכלנו וצ"ע:

אם בעשרה אמר נברך שאכלנו משלו בלא שם וענו ברוך אלקינו שאכלנו משלו יענה גם הוא ברוך אלקינו עיין סימן קצ"ב ואם כבר ענו בלא שם אין יכול לחזור ולזמן יע"ש אעפ"י ששינה ממטבע שטבעו חז"ל וא""כ ה"ה לעיל אם כ"א טעו ואמרו ברוך שאכלנו י"ל דאין יכול לחזור ולומר נברך וצ""ע ובפריי אי"ה יבואר:

משנה ג' שאכלו כאחת אין רשאין לחלק עיין גמרא ולעיל אמר חייבין לזמן איידי דששה נחלקין אמר אין רשאין ליחלק כו' וי"ל אמאי לא אמר כן ד' וה' בחד וכן ונהי דלא אמר ג' אין רשאין עד ששה יש ליישב וא"ל דלאו בחד גוונא ד' אין רשאין אפילו הג' דברכו עדיף וה' אין רשאין הב' דלעיל מוכיח מוכיח מכאן כשמואל דששה נחלקין ולמ""ד ר"פ שכיח רשות א"ש דפלגינהו ד' אין רשאין א' מהם דליכ' כלל זימון וה' רשות וגם זה אינו:

ששה נחלקין כו' אם ירצו לא חיוב וכן עשרה רמ"א קצ"ג ס"א בהג"ה וט"ז ג' בשם ב"ח דעדיף שלא לחלק ברוב עם כו' (רצ"ח סי"ד תרפ"ט מ"א אות יו"ד) והט"ז כתב דהל"ל רשאין לחלק (יראה דאין לגרוס אין רשאין אלא ה""פ רשאין הל"ל דאין איסור ומ"מ עדיף שלא לחלק ומדאמר ששה עשרים נחלקים משמע שווין לחלק או שלא לחלק כו' ע"כ כתב דיש קצת רוב עם כו' יע"ש וי"ל לעיל תנינ' סייעת' לשמואל ששה נחלקין אי ברכו עדיף אמאי נחלקין ולב"ח אפי' נברך עדיף מ"מ אמאי נחלקין ברוב עם עדיף טפי וע"כ רשאין ה"ה ברכו עדיף ורשאין כלומר אין איסור' ויש נ"מ לדינ' ג"כ בביה"כ

יש שתים ועשרים בעלי בתים כמו בישוב לב"ח עדיף שיתפללו בבית א' ולט"ז ברירה ואי""ה בפריי יבואר ובסימן צ' סי"א יע"ש וכאן אין להאריך:

שתי חבורות בזמן שרואין אלו כו' לא ידענ' כשיש בכל חבורה ה' וכדומה וב' בתים ורואין אלו את אלו אם מצטרפין דיי"ל דהא דירושלמי ב' בתים כשרואין מצרפין כשיש ג' בכ""א מצרפן בחד נברך או עשרה בכ""א כדמשמע במ"ה ב' עשרה עד דנייתי הא רואין לא מהני (עיין עט"ז סימן קצ"ר ב' פתחו פתוח כו' משמע בעשרה אפילו פתוח ורואה אין מצטרף ברשות אחר וכ"מ הלשון עד דנייתי) ובסימן כ""ה במ"א י"ב חלונת ונראה פניו מהני ובמ"ש בקצ"ה ס"ב לכאורה ט"ס וצ"ל ס"א בזמן שרואין כו' ומשמע לי' ז"ל אפילו בעשרה כל שרואין מצטרפין לעשרה כשיש ה' בכ"א וצריך לדחוק בנ"ה מאגף ולחוץ כו' כשאין רואין אותו וא"כ ב' חדרים וה' בכ"א מצטרפין כשרואין זא"ז, וכ"מ לכאורה בתו' ע"ב ד"ה שמש דמתני' כו' ולא בית א' לומר אף לעשרה מצטרפין הא ב' בתים לא וצ"ע שאין משמע כן לכאורה בפוסקים ואי"ה בפריי יבואר:

גמרא מאי קמ"ל תניג' כו' ג' שישבו לאכול ולא אכלו כו' עיין א"ח סימן קצ"ג ס"ד אפילו תרתי לגריעות' לא אכלו כזית וכ""א מככרו אין רשאין ליחלק כו' וישבו לאכול בהיסבה או ישיבה בשולחן לדידן ולא אכלו שיעור אכילה כזית אבל בדבור לא מחייבי ועיין תוס' ר"פ ד"ה שלשה ירושלמי הכא כו' ויש בזה הירושלמי ג' פירושים בחה"ר ורא"ש שניהם פירשו דהכ' אמרת כו' לאו דומי' אלא מאי קמ"ל כקושיות בבלי אלא שבחה"ר מפרש תרין אמוראי אליב' דשמואל ח"א נתנו דעתם לאכול תחלה כזית סוף נתנו דעתם הוא כר"ש כאן ישבו לאכול וחצי זית מקרי נתנו דעתם וכזית סוף כלומר אי מר"פ הוה אכלו כזית קמ"ל כאן מיותר' אפילו חצי זית (וקצת מוכרח כן דאי נתנו דעתם בדבור ועצה למאי מסיים כזית סוף לימ' אכלו סוף) וח"א כזית תחלה גמרו סוף הא חצי זית אין מחוייבין לזמן ורא"ש מפרש נתנו דעתם בדבור וח"א כזית ל"ז אלא ה"ה חצי זית ובבלי כאידך דאמר כזית יע"ש אבל התו' פירשו דמרמו אהדדי אין רשאין ליחלק משמע בהמ"ז אין רשאין אם גמרו סעודה בשוה הא רשות לא' לגמור קודם ולברך בפ"ע ושם אמר חייבין לזמן ואין רשאין לגמור קודם ולברך תרין אמוראי ח"א נתנו דעתם בתחלת המוציא יחד חייבין אכלו כ"א כזית ואח"כ נועדו אין רשאין לחלק וח"א אכלו כזית המוציא ונועדו מיד בסעודה חייבין ונתנו דעתם יראה היינו באמצע סעודה כו' אין רשאין רק לחלק:

ועט"ז קצ"ג ו' וא"ר שם דהב"י סובר כחה"ר והרא"ש ואין דין דתוס' אמת לדידיה ואי"ה יבואר אי נמי כר"ה ג' מג' חבורות כו' יש בכאן הרבה פירושים ורש"י פירש פרח זימון

דיצא לשוק קוראין כו' והקשה רבינו יהוד' פשיט' דכבר זימנו עיין רא"ש ותו' ד"ה שלשה (צ"ל ד"ה אבל אי אקדימו) שהפסיק כו' ואח"כ אכל קמ"ל דפטורים אפילו על מה שאכלו אח"כ ביחד החבורה השני' דלרש"י אסורים דכבר זימנו ולתוס' פטורים ורשאים לזמן על אכילה שני' והרא"ש ג"כ כתוס' וסובר דאסורים לזמן על אכילה שני' כיון דיצאו ידי זימון על התחלת הסעודה עט"ז קצ"ג אות זיי"ן (דברי הרא"ש צ"ע אמאי כיון שאכלו אח"כ מה בכך שזימנו תחלה וגם לתו' קשה זה וצ"ל כיון דתחל' סעודה זימנו תו לא מזמני ואמנם מ"ש דמתני' דייקא דאכלו אח"כ קשה למה לי שאכלו אח"כ וי"ל דא"כ טעונים ברכה כ"א במקומן עב"י ומ""א קצ"ג אות י"ג ובאר הגולה שם) ואי"ה יבואר.

והוי יודע אף דהרב בהג"ה קצ"ג ס"ב דברוב עם היינו אפילו לא הוקבעו רשאין לזמן ובמ"א ח' ה ע"ז דאין רשאין ובאמת מלשון המחבר סיים רשאין ליחלק משמע דרשאין ג"כ לזמן ל"ד לכאן דאין יכולין לזמן על מה שאכלו אח"כ כיון דכבר בתחלה זימנו אסור לזמן עוד על מה שאכלו אח"כ. ומ"ש המחבר שהפסיק עד הזן אע"ג ברי"ש פסק עד נברך י"ל רבותא קאמר אפילו הפסיק עד הזן ואכל אח"כ צריך להתחיל מתחלת הזן על מה שאכל אח"כ (ולא נתכוין לפטור בברכת הזן קודם דא"כ היה צריך בהמ"ז לגמור ונט"י כו') אפ"ה הוה סוף סעודה דתחלתן ואין רשאי לזמן ומיושב מ"ש המ"א אות י"א יע"ש ואי"ה בפריי יבואר עמ"ש לקמן:

כתב הב"י בסי' קצ"ג תוספתא עשרה נחלקים כו' אם קדם א' ובירך לעצמו אין נחלקים יע"ש וזה היפך ממ"ש א"ר קצ"ד א' אפילו ג' ברכו בהמ"ז יכולין שבעה לזמן עלייהו כמו ג' ירק כו' ובאמת צ"ע רבה תוספאה דאמר בג' קדם א' ובירך יכולין לזמן עליו וכ"פ המחבר אע"ג לדידיה בג' ירק לא מצטרף כ"ש בעשרה וזהו סייעת' לרי"ף שהשמיט דין דרבה תוספאה דכ"ש הוא מעשרה והבן מתוספת' כאמור) ובש"ע השמיט זה ואי"ה בפריי יבואר

ודע דאע"ג דנאמ' דרשאין לזמן היכא שאין מחויבין ג' שאכלו כ"א בפ"ע י"ל בעשרה לא דמזכיר השם אסור בחנם גם ג' מג' חבורת עיין ב"י ב' תירוצים ובט"ז אות ח' רק תי' פינה לפינה או אירע שאכלו כאן (כזית כ"א בפ"ע וא"ש לישנא ג' שאכלו כאחת) אבל להתחייב לאכול כאן בנתוועדו לזמן לא ואעפ"י שסיים שאין תאב י"ל לרווח' כ"כ ואפילו תאב איך יעבור על צריך ברכה במקומו ומ"א י"ג הביא רק תי' הב' ועיין ר"מ פ"ה מה"ב הי"א ולח"ע שם רשאין ולהרב בהג"ה א"ש ויבואר אי"ה בפריי

דף נ:

גמרא דלא אקדימו הנך כו' ופירש"י ז"ל הפורשים הי' צריכין לצאת לשוק קודם שגמרו האלו סעודתם עמ"א ר' אות א' דאם לאו צריך לשוק אסור אפילו קודם גמר סעודתם וב"ח ומ"א לא כ"כ והנה מרש"י משמע דוקא דבר נחוץ וקודם גמר סעודה הא חדא מינייהו אסור ועט"ז שם וא"י הא תרין אמוראי לפי' הרר"י ורא"ש ושאר פוסקים כ"ע מודים דאם אכלו כזית יחד עכ"פ אסור לחלק אפילו קודם גמר סעודה ואי"ה יבואר בפריי וכאן אין להאריך:

ת"ר יין כו' בין כך ובין כך פה"ג ואין נוטלין לידים לגי' שלנו בין בין שאין פשוט קודם דחי נמי אין נוטלין לשיטתם דשם יין עלי' וכ"ש מזוג לגי' אחרינא דר"א בנתן מים מכשיר לנט"י ולרבנן ליכא למימר דאין מכשיר מים בין כך ובין כך לא א"ש דרך לשנות שאין פשוט קודם והא בלא נתן פשוט (עיין סמ"ע ודרישה ד"ב בכללים) וע"כ משום הפסד אוכלין ולא נתן שאין פשוט דל"ת דחי אין חשוב כ"כ משקה עיין הרא"ה בב""ה קכ"ט א' ויבואר אי"ה בסמוך וז"ש מהרש"א ז"ל בתוס' ד""ה בורא פרי העץ ומפני שיש בכאן פירושים רבים הנני מבארם בעזה"י:

הפירוש הא' שיטת רש"י ז"ל דנט"י לאכילה מי פירות כשירין דשם מים (בלוי) הוה ויין פליגי לשיטתם לר"א חי מי פירות מיקרי ולרבנן פה"ג ופסול לנט"י ושמואל כר"א ודאי אבל רבנן י"ל דאין סוברים כשמואל ויין לומר אפילו דיעבד פסול דלאו מים מקרי (ואסמכת' וידיו לא שטף במים) או כשמואל ודוק' יין כו' ור"א ודאי הכין ס"ל אמר כר"א:

הב' פירוש הרשב"א ז"ל בתה"א קנ"ט א' נט"י לאכילה ופליגי לכתחלה אם לזלזל בדבר חשוב שנשתנה לעלויא ע"ד שקבעו ברכה בפ"ע: פה"ג ולשיטתם לר"א חי נוטלין דלא הוקבע ברכה בפ"ע ולרבנן לעלויא כו'. (ופסק בתה"ק בית ששי שער שני ל"ו א' דפוס ברלין דכשר לנט"י רק לכתחלה לא משום חשיבות עד שקובע ברכה לעצמו ויבואר לקמן אי"ה ושמואל כר"א דאמר בפירוש כן וכרבנן נמי אתיא כאמור:

הג' פירוש הראב"ד ז"ל בחדושיו (ובה' נט"י שלו פירשה כתה"א) דלנקיו' קאמר וכפי' משמרת הבית דר"א ורבנן לשיטתם שאין להשתמש בדבר חשוב שקובע ברכה כו' ושמואל כר"א בודאי וה"ה כרבנן אלא שאין מפורש די"ל לרבנן הטעם משום בזוי אוכלין ויין לרבותא דר"א:

הד' פירוש הרא"ה ז"ל בב"ה דלנקיות ובהפסד אוכלין ולשיטתם חי נמי פה"ג ומשקה הוא לרבנן וביזוי כו' ולר"א חי לאו משקה הוא דאין ראוי כ"כ לשתי' ולאו ביזוי אוכלין

ולזה קשה שמואל כרבנן לא ודאי דמה"ט אסרו חי ביזוי כו' ועיין מ"ה דחי לר"א נמי כו' יע"ש וכר"א נמי לא אתי' דמשנתן אין נוטלין משום בזוי:

החמישי מ"ש בחה"ר לפי' הר"א ז"ל בחדושיו חי נוטלן לנקיות וה"ה מזוג ומזוג למים אחרונים לא משום דראוי לברכה ואין לזלזל אבל גורס הראב"ד ז"ל לר"א נוטלין בין חי ומזוג יע"ש אמור מעתה חמשה פירושים וג' גריסאות כאמור:

ובש"ע ק"ס סי"ב ג' דעות א' ה ז"ל ב' הרשב"א בתה"ק לשונ', ממש ג' רש"י וכן ציין באר הגולה והמ"א י"ט וט"ז י"ב קשיא להו דהוה להמחבר לכתוב בהיפוך דעת רש"י ואח"כ הרשב"א ורמ"א דעת רביעי יין אדום לא חזותא והנך סברי מחמת עצמן אין חשש וי"ל שכר שלנו או יין במים לאו מחמת עצמו וי"ל ג"כ הני מראה לעלוי' משא"כ דיו כו' בס"א **והוי** יודע דהרשב"א כתב לזלזל בדבר חשוב אסור לשמש בו משמע אפילו בלא ביזוי כמו מי שידיו נקיות מאוד וסתם ידים לנט"י או למדוד ביין כלי וכדומה וקשי' לזה פת קובע ברכה בפ"ע וחשיבות גדול יותר על הלחם חיי האדם ואפ"ה עושה צרכיו בפת דלא ממאיס והמחבר העתיק בק"ס אגב גרר' דברי התה"ק אבל בקע"א הבי' לענין ביזוי הא כל שאין ביזוי מותר להשתמש ביין והבן ודברי הט"ז באות יו"ד צ"ע בכמה דברים ועיין א"ר ואי"ה יבואר בפריי:

אם ביטל יין לבן חד בתרי מים י"ל דכשר לנט"י לכ"ע ויבואר אם ירצה השם:

הא דתני' בולען במשקין יבואר בסמוך אי"ה ובפריי שם:

דף נא.

גמר' הכ' מעיקר' גברי חזי כו' ובמשקין פסק בקע"ב דיברך בסוף בנ"ר לא ברכה ראשונה ובולען כו' והרב פסק דיברך ברכה א' ובמ"א ברכה ראשונה לא אחרונה בשאר משקין דפליגי בס"פ ב"מ (מ"ה א' בתו' ד"ה ר"ח ואפילו שאר משקין) וזיין מינים י"א דהוה ד"ת כו' עיין ר"ט ס"ג ובט"ז ג' ומשמע ליה דהוה ספק תורה (וביד כתבנו דא' פסק הרב אין נככס בגדר הספק כ"ש המחבר והרב שווין) וס"ס לא הוה דשם א' הוה ועוד א"י ספק תורה מ"ה לחומר' לית כאן ספק שני ואי"ה בפריי יבואר ועיין ר"מ פ"ח מה"ב יברך בסוף לומר ראשונה לא דא"י יברך ראשונה אין לברך ב' ברכות לברך ב' ברכות סמוכות זה לזה ואין להאריך:

דף נא:

גמר' לחומר' אע"ג ספק דרבנן לקול' החמיר ובאטו אין י"ל ס"ס לקול' דהוה סתרי כשאוחז בימין דידי' וסייע בימין דעלמ'

סיימתיו בעזה"י כ"ו לחודש אדר התקל"ח פ"ה לבוב מח"ל בריך רחמנא דסייען

פרק שמיני אלו דברים

אלו דברים כו' בסעודה בחה"ר לא מעשה קדירה תנא לעיל אבל הא דמ"ב ב' יין ושמן קשה יע"ש והנה שמן והדס דפליגי ל"ק לי' ז"ל דהאי בלא סעודה נמי פליגי ולפ"ז שמן ויין נמי י"ל דפליגי בלא סעודה לב"ש ברכת הריח קודם לשמה עדיפא ורוחניי וב"ה סברי מה שהגוף נהנה קודם לברכה ועיין ר"מ פ"ז מה"ב הי"ד ופ"ט ה"ד ובהשגות הר"א ז""ל יע"ש ובלח"מ פ"ט הוקשה לו מכלן לפרושי על בהמ"ז יע"ש והנה התוספתא שחשב' בסעוד' יין ושמן משמע דפלוגתייהו ביין ושמן קודם בהמ"ז וע"כ פליגי ב"ש דוקא כה"ג דאין להניח הבשמים עם אח"כ בידו שישמור ויבטל בהמ"ז כמ"ש הר"א ז"ל (ולהניח על השולחן ואפשר דאין ראוי) אבל ברשות ב"ש מודים דיין קודם ופ"ט ברשות איירי אלא דב"ש הוא ולמה ליה בפ"ט השתא בהמ"ז דשומר כו' ובכ"מ תי' איידי דעסק ברי"ח יע"ש ודע דאפילו שמן ערב ומאי דחשיב בורא שמן ארצינו אפ"ה יין קודם דאי במיני בשמ"ם וריח טוב בפירות וכדומ' אף ב"ש מודים באפשר דפה"ג מבורר טפי ואי"ה בפריי יבואר עוד ובש"ע רי"ב השמיטו ועיין רי""ו.

ב"ש אומרים יום ויין וב"ה יין ויום בגמרא ב' טעמים לב"ש וב' לב"ה ואפשר ה"ה כשמקדש בפת ג"כ פליגי אבל מדברי הרר"י ז"ל הבנתי הא דאמרי בגמרא שיין גורם לקדוש שתאמר דבפת ב"ש מודים דפת תקלה דחשוב טובא ופליגי ביין ואמר ב"ש הואיל ויין גורם לקדוש שתאמר כמו פת חשוב הוא בכאן וקודם לקדוש ופירוש גורם לקדוש לכאורה דאם אין לו פת ויי' אין מקדש כלל שכבר אמר בתפלה עמ"א רע"א א' לר"ת לא יקדש כלל כשכבר אמרו בתפלה עיין ר"מ פכ"ט מה' שבת ואי"ה יבואר והנה יש טעם ג' לב"ש שלא יפסיק בין ברכה לשתי' עיין תו' כ"ב א' ד"ה ור' יהושע ובא"ח ר"ו. ואי"ה יבואר גם עיולי יומא עדיפא הרי ד' טעמים עמ"ש בגמרא:

גמרא תדיר קודם עיין ברש"י מ"ש ד"ה שהיין גורם כו' ופת גם הוא כו' ובהרר"י משמע דפת ודאי חשוב קודם טובא וב"ש רק ביין פליגי עמ"ש במשנה ועיין זבחים צ"א דאע"ג די"ל מקודש קודם שבת אהני נמי ליין יע"ש וכמאן דשחוטין תרוייהו דמי ולב"ש כבר ק"ה אע"ג מבע"י מ"מ כבר קידש בתפלה ועיין חה"ר ק"ק יע"ש ומיהו הלכה כב"ה אע"ג דמקדש לאחר צ"ה אפ"ה יין קודם:

דף נב.

גמרא וסברי ב"ש ברכת היום עדיפא כו' דא"ל שבת מקודש קודם משא"כ הבדלה תדיר קודם דסברא פשוטא דאטו שבת ליום אהני ליין לא אהני כמ"ש בזבחים ומיהו עדיין קשה ועיין תו' ד"ה ור' יהושע ובמהרש""א ז"ל:

מניחו לאחר המזון עיין תו' ד"ה ומניחו ובחה"ר וכפי הנראה ב' תירוצי' א' אמימר לא הי' לו כוס בהמ"ז דטעונה כוס ועביד ב' איסורים א' יאכל קודם הבדלה וגם יברך בלא כוס משא"כ כאן דיש לו כוס א' התירו לו חד איסור יאכל קודם הבדלה ויברך בהמ"ז על הכוס ולראב"ד זה דוחק דמ"מ היה לו לאכול פירות ושאר דברים שאין טעון כוס אלא אמימר מצפה למחר וכאן אין מצפה למחר ולהתענות יום שלם א"צ ולכך יאכל קודם הבדלה ויברך בהמ"ז על כוס דטעונה כוס ועמ"א קפ"ב א' ולכאורה צ"ע דהא חזינן דהתירו לו לאכול קודם הבדלה ולא יברך בהמ"ז בלא כוס אלמא חמירא להו בהמ"ז בלא כוס מאכילה קודם הבדלה ואם בהבדלה צריך לעבור זמן סעודה א' כ"ש בבהמ"ז ועיין א"ר הרגיש בזה ואי"ה יבואר בפריי וכאן אין להאריך:

בית שמאי אומרים נר ומזון בשמים והבדלה כו' עיין בחה"ר לראב"ד ז"ל מתניתין באוכל מבע"י וחשיכה לו (ברייתא דלעיל ע"כ באוכל במ"ש כמ"ש הנכנס לביתו במ"ש משא"כ במתני' נוכל לפרש שאכל מבע"י בהיתר וחשכה לו עיין ברא"ש) אבל מרש"י במשנה שכתב ד"ה נר ומזון מי שאין לו אלא כוס א' מניחו עד לאחר המזון משמע דמפרש כמו ברייתא הנכנס לביתו במ"ש ועיין מהרש"א ז"ל במשנה בזה ולקמן ברש""י ד"ה דכי גרסינן אלא תרי תנאי כו' עיין במהרש"א ז"ל שם ובדפוס אמשטרדם הוא כפי מה שהגי"ה מהרש"א ואמנם בדפוס ברלין כמדומה יש שם שינוי ולא היה כעת הזמן גרמא לעיין כראוי אולי אזכה לבאר בעזה"י ברכת המזון טעונה כוס עיין הר"מ ז"ל פ"ז מה"ב הט"ו ופכ"ט מה"ש ה"ו ובמ"מ שם דהא דאמרינן לעיל נ"א א' כוס ברכה טעון עשרה דברים מפרש בקדוש שבת וי"ט וה"ה אם יטול כוס לבהמ"ז ראוי לדקדק בזה אבל מרש"י שם ובמשנה כאן ד"ה נר ומזון ונ"ב א' ד"ה אחר משמע דבהמ"ז טעונה כוס ועיין בש"ע קפ"ב בשנים מברכין צריך ב' כוסות היינו אם נאמר דכ"א לוקח כוסו בידו אבל למ"ש הרב בהג"ה ס"ב שם דיחיד אין לוקח הכוס בידו אפשר די בכוס א' לשניהם ועמ"א שם אות ב' שכר שעורים ודבש לא הוה מין זיין דמברך שהכל יע"ש הנה שתיתא הוא ואין ראיה אלא כיון שאין הפרי בעין אפשר דלאו שבח א"י הוה דלקדמו ועיין רי"א מ"א אות ח' ואי"ה שם יבואר ונ"מ שכר מחטה ושכר משעורה להקדים ושם יבואר אי"ה:

תנו רבנן בש"א נוטלין לידים ואח"כ מוזגין הכוס כו' פלוגתא זו לא שייך האידנא כלנו טמאי מתים ועיקר הנטילה האידנא משום סתם ידים מטונפות בצואה ומלמולי זיעה הא כל שנקיות אפילו נגע באמצע הסעודה בנבלה וכדומה א"צ לנט"י כ"א בימיהם חולין בטהרה כו' ובמשנה פירש"י ז"ל ואח"כ מוזגין ושותין משום ב"ה כ"כ דמוזגין ושותין תחלה דאין להפסיק בי' נט"י להמוציא ומאן דאמר דרשאי מפרש מזיגה אסור אח"כ דבעי דקדוק גדול עיין קס"ו וכאן ע"ב ס"א ושם יבואר אי"ה:

ואין שני עושה שלישי בחולין אלא ע"י משקין כו' קשיא לי בלא"ה אין שני מטמא כלי כ"א משקה משום זב וזבה וברש"י ד"ה אלא משקין ראשונים מטמאין כלי יש להסתפק משקין שלישים או רביעיים אי מטמאין כלי משקין שניים לא יצוייר הא שלישיים ורביעיים יצויר בט"י או מ""כ ולחטאת] כי משקה זב וזבה מה"ט הם ומה לי ראשונים או שלישים וצ""ע כעת ולא היה לי פנאי כעת לעיין כראוי ואי"ה יבואר:

דף נב:

גמרא ד"א תיכף לנט""י סעודה עיין קס"ו ולמ"ד דתיכף לנט"י ממש סעודה אפילו לשנות אסור אחר הנט"י כפירש"י ז"ל במשנה ולמ"ד בין נטילה להמוציא א"צ תכיפה מפרש למזוג לב"ה אסור דצריך דקדוק גדול: משא"כ לשתות אפשר דמותר ואי"ה בפריי יבואר זה ובריייתא כיצד סדר היסבה מ"ג א' לאחר המוציא היה זה:

מסייע לר"י פירורין כו' ובתו' מיהו קשה כו' עא"ח ק"פ להמחבר אפילו למאס פירורין שאין כזית קשה לעניותא ומ"א שם אות ג' הרבה להשיב עליו וכוונת התוס' לדעתי דלדרוס עליהן קשה לעניות הא למאס אותן במים וכדומה ליכא עניות וכ"מ בחולין דעקר ושדיא לנהרא ומיושב קושיות התוס' שבת קמ"ג דשם גורס אסור לאבדן היינו לזרוק במקום דריסה יע"ש והנה לעיל נו"ן ב' קליות ובש"ע קע""א חטים אסור לזורקן במקום שנמאסים ביזוי אוכלין אפי' אין דורסין עליהם שיכבדו אח"כ אסור משום ביזוי אוכלין אמר פירורין שאין כזית מותר לאבדן ביד ולמאס וליטול עליו ידים מזוהמות אלא לכאורה דמשום עניותא הוא דאסור באין כזית אם לא שנחלק לומר למאס בידים אסור באין כזית אבל ליטול עליהם שרי וז"א דמותר לאבדן ביד קאמר ועיין ר"מ פ"ז מה"ב ה"י וי""א כזית אסור להלך עליהם הא פחות מכזית מותר להלך עליהם ובכ"מ בשם הר"ר מנוח שוורי עניות באין כזית יע""ש ובטור ק"פ אפי' לית כאן כזית מכבדין תחלה שמא יהיה פ"א כזית ל"פ ואי"ה יבואר. וכאן אין להאריך:

אמר רבא כו דעתיד למברי כו' וברש"י ד"ה דברא ויפה כו' לכאורה בשאר ברכות דמתחדש בכל שנה י"ל בינוני יותר טוב דמשבחין שבורא בכל עת ומחדש בטובו בכל יום מעשה בראשית משא"כ כאן דעל האור שנברא במ"ש בימי בראשית אנו מברכין לא על של עכשיו יפה לומר עבר ולא בינוני וכד"ה בורא תמיד כו' היינו דלא שייך כאן בינוני שכבר נברא בימי בראשית שעל זה אנו מברכין במ"ש כו' וא"כ קשיא ההוא דל"ח א' המוציא ברש"י שכבר הוציא יע"ש הא בינוני עדיף יותר ובגמרא כאן כ"פ בורא ב"ש סברי דעתיד למברי אפילו בינוני נמי לא שאנו מברכין על האש שנברא בששת ימי בראשית לא על של עתה, וע"כ גמרא בבליות סוברת דבינוני אי לא הוה משמש במקום עתיד ג"כ נוכל לאמרו בינוני גם כאן באש דיוה"כ מברכין על של עתה דאסור לעשות מלאכה כו' עד עתה וה"ה בשבת נמי שייך האי טעמא ויבואר עוד בסמוך) אלא שאין לומר בינוני הואיל ומשמש במקום עתיד וברכות ראוי לומר מבורר שעל עתיד ודאי ל"ש לברך ולכן ראוי לומר מבורר לשון עבר ומסיק כאן דבורא אין לטעות על עתיד דמצינו בקרא כ"פ בפלס בורא והיינו עבר ולפ"ז נהיה בקמץ ראוי לברך לא בסגו"ל. כי י"ל מבורר עבר לא בינוני שמשמש לפעמים לעתיד ועמ"א קס"ז אות ח' ותבין דבריו הקדושים מ"ש בורא לשעבר משמע רב יוסף אמר כן שאין לטעות על העתיד בפלס בורא והא דלא אמר ברא טוב טפי משום לישנא דברא כמ"ש התוס' כאן א"כ ראוי לומר נהי' בקמץ וכתב ובחה"ר בשם ירושלמי וכו' ופליג אבבלי וסובר דבינוני עדיף טפי ובאש טוב עבר דקאי על מ"ש של ששת ימי בראשית אבל בשאר דברים בינוני עדיף ואמנם בבלי חולק דאל"כ למה אמר דעתיד למברי תיפוק לי' דבינוני כאן נמי אינו לברך ועי' בחה"ר ומ"ש מהרש"א ז"ל ברש"י כאן ועמ"ש בחדושינו לעיל ל"ח א' ולמ"ש כאן א"ש ובשו"ת מעיל צדקה מ"ב האריך ולמ"ש כאן א"ש ואי"ה שם יבואר ועיין מ"א ר"ד אות יד ואי"ה שם יבואר:

נר משום דלא שבת פרש"י ז"ל והרע"ב שהכותי עשה מלאכה לאורו והיינו אפילו עששית דולקת מע"ש נמי הואיל ונעברה בו עבירה שהגוי עושה מלאכה לאורו ולקמן דאמר לא שבת ממלאכת עבירה הא עששית או חולה מותר בישראל אבל בעכו"ם מסתם סתם משמע אפילו עששית כאמור ועיין מ"א רצ"ח ו' דיעבד לא יצא כרצ"ז ס"ב וי"ל התם אין ברכה לבטלה דמריח כמ"ש הט"ז שם משא"כ כאן דהוה ברכה לבטלה אם יברך שנית מאורי א"ש אף שי"ל התם קושיות הט"ז דנהנה מ"מ אין למילף מהתם ואי"ה יבואר:

עיין רצ"ח שם במ"א אות יוד. אפילו הוציא מעצים כו' יע"ש ובא"ר שם ועיין תו' ד"ה גזרה משמע כל אש ביד כותי גזרו ואפילו עששית מע"ש דעכו"ם עביד מלאכה לאורו יע"ש **והוי** יודע שהפרש יש בין מ"ש למוצאי יה"כ כמבואר ברצ"ח ותרכ"ד דבשבת מברכין לזכר שנברא במ"ש ויוה"כ הוא שהיה אסור ביום ועכשיו מותר ומש"ה ביוה"כ אין מברכין רק על הנר שהודלק בהיתר מבע"י כמו עששיות בעי"כ וכדומה אבל לא היוצא מעצים במוצאי יוה"כ שלא היה ביוה"כ בעולם יע"ש היטב ומ"ש המ"א בתרכ"ד דברי הש"ע מס"ד לס"ה אהדדי ה"ה בס"ד גופא קשה איזה טעם יש לומר נר שהודלק מעצים דיברך במוצאי יוה"כ הא לא היה בעולם מבע"י. ודע במ"ש הטעם רק משום זכר שנברא כמ"ש לא משום שהיה אסור כל היום דזה בכלל ברכת הבדלה משא"ב ביוה"כ הבדלה שייך בכל י"ט ואנו מברכים על האש להודיע שנבדל יוה"כ משאר י"ט באוכל נפש כמ"ש המ"א רצ"ח ב' וא"ש. דכל הברכות, י"ל בינוני ובורא לב"ש לא למה דסבר רבא דעל האור מ"ש שנברא ל"ש בינוני ולהמ"א בקס"ז ח' ור"ד דסובר בע"א כמש"ל אפ"ה הוצרך ברצ"ח לומר להבדיל בין למש"ב למה מחזיר אחריו בי"ת לא בשבת, ובט"ז שם קשה דכתב שם סתמא שנאסור לנורא בשבת נמי שייך האי טעמא וכי משום דיש עוד טעם דנברא במ"ש מגרע גרע ואי"ה בפריי יבואר

הכא במסיבת כותים וכו' היה נר כה"ג מסיב' לע"ז. עיין רצ"ח בב"י דנר שוה לבשמים בזה וא"ר רי"ז אות ט' ונ"מ בהדליק במ"ש כותי מישראל ובמסיבה דאסור ומה שקשה מרי"ז ורצ"ז ורצ"ח אי"ה יבואר שם וכאן אין להאריך:

דף נג.

גמרא ישראל מכותי וכותי מישראל כו' אתוספת דהיתרא מברך. כותי מישראל משמע שישראל המצא א"ש ע"י אבן במ"ש והדליק ומינה כותי כה"ג אסור ועיין רצ"ח אי עששית מע"ש וביוה"כ ישראל מכותי לא מברך דבעינן ברכה אמאי שהיה ושבת בהיתרא וכאן ליכא זה דהתוספת לא הוה מבע"י ואיסורא אסור לברך עלי' יע"ש ברצ"ח:

מחצה על מחצה נמי מברך וכ"פ ברל"ח אבל הרמז"ל וריי"ף השמיטו מחצה יע"ש בפכ"ט מה"ש הכ"ו (מה שנרשם הר"מ פ"ט מה"ב ופכ"ט מה"ש ז"א כאמור גם הפרש יש בין ריח לנר כדבעינן למימר לקמן אי"ה) וי"ל דסובר ברכה שא"צ ד"ת לא תשא כנראה מדבריו מה"ב ומג"א סימן רט"ו ו' ואם כן שייך בזה ספק איסור תורה:

שוב ראיתי בא"ר רצ"ח אות י"ז הרגיש בזה וז"ל במחצה אמאי מקילין דספק ברכות לחומרא וי"ל דהברכה אין בטלה והראה מקום לרצ"ז אות ו' ושם נאמר בשמים חוזר

ומברך דלא נהנה כמוכר דברים האסורים יע"ש מ"ש כאן דיעבד מצא ורק לכתחלה אין מברכין ומש"ה בספק מקילין ומ"א אות ו' ברצ"ח אפי' דעבד לא יצא ועב"י ברצ"ז בשם א"ח בשם הרשב"א בשמים דוקא וכ"ה ברצ"ז אבל נר י"ל דאין חוזר ומברך מטעם א"ר קשה ביה"כ או בשמים של מתים אמאי חוזר ומברך אלא י"ל דאין ברכה לבטלה דנהנה אח"כ והוה כלכתחלה ואע"ג דבהדדי תנן להו במתני' נר ובשמים אבל בשמים מחצה אסור סתם מסבה לע"ז והוה ספק איסור תורה ולקמן דתנא רוב עכו"ם ורוב ישראל לא דאיק לי' כהך דהכא משום ר' יוסי דאפילו רוב ישראל אסור ומיהו אדרבא א"כ משמע דמחצה מברך וי"ל דהתם דווקא דרוב ישראל דוקא וכאן מקילין ודוקא דרוב עכו"ם דוקא ומיהו בשמים י"ל אפי' לאו במסבה אסור דעומדין למכור לע"ז משא"כ בנר ברוב עכו"ם כל שאין במסיבה לאו לע"ז הלכך מקילין במחצה עיין הרר"י כאן ומה שיש לעיין בט"ז רצ"ח במסיבה הקשו עליו א"ר וחמד משה ואי"ה יבואר בפריי

ת"ר היו יושבין בבה"מ כו' וב"ה אומרים א' מברך לכולן וסכין הלכתא אע"ג דמרפא ל"א בביה"מ (עיין י"ד רט"ו בט"ז) הכא ברוב עם הדרת מלך (ועיין חה"ר כאן דאע"ג דבעי היסבה (או קביעות לדידן) הני ברכת הנאה כעין חובה א"צ היסבה יע"ש והיינו כמו ברכת המצות שא' מוציא חברו ומיהו לענין פת בשבת המוציא משמע דבעי היסבה עיין קס"ז ס"ב ואי"ה בפריי יבואר זה ועיין תו' מ"ב א' ד"ה היסבו וכאן אין להאריך:

כל שמוציאין לפניו ביום ובלילה אין מברכין דלכבוד ולהאיר בהדדי אין מברכין עליו והא דתנור, לבסוף דעשוי להאיר ולקלוט חומו מברכין עליו ואפשר דעיקר להאיר או שאני כבוד ועיין הרר"י ואי"ה בפריי יבואר:

אין מברכין עליו פירש"י ז"ל ותוס' ד"ה אין מברכין הא בורא שמן ערב מברכין (מפני חשיבות א"י אי ברכה חשובה) ורש"י לשיטת' מ"ג ב' שמן והדס בתוך הסעודה לברך והיינו בשמן ערב והתו' שם דלא ניחא להו בהא דא"כ לכ"ע שמן עדיף דברכה חשובה יותר מהדס אלא כאן קשה מנא להו לתוס' לומר זה דבשמן ערב מברך אפילו לאו לריחא עבידא דמשם אין מוכח ועמ"א סימן רי"ו ורי"ז ה' ואי"ה בפריי יבואר זה וכאן אין להאריך:

ת"ר היה מהלך חוץ לכרך והריח כו' כ"פ בש"ע רי"ז כת"ק ובא"ר שם בה"ג פסק כר"י וכתב אפשר השתא שכשפים לא שכיחא יע"ש ויש נ"מ במחצה דסמוך מיעוטא לגמר עם מחצה גוים דאע"ג דאין מטעם א' מצרפין עיין יבמות קי"ט א' חמות יע"ש ועיין א"ר אי ב' מיעוטים דלאו מטעם א' אי מצרפין ולת"ק אפילו מטעם א' אין מצרפין וי"ל דת"ק אין חוש' בנות ישראל בכשפים ולעולם בעלמא גם לת"ק מצטרפין מטעם א' אבל

ב' טעמים לא דהא מיעוט גוים ומיעוט מגמר וי"ל דלאו במסבה והרר"י כתב דמוכרין לע"ז והיינו ברוב גויים המוכרי' בשמים מוכרין לע"ז משא"כ במיעוט גוים עומד לימכר לישראל ועמ"א ריז"ז דמריח חוץ לכרך מסתמא של מסבת ע"ז ולפ"ז מחלק נמי לא כאמור משא"כ להרר"י י"ל דהוה רק דרבנן כל שלא במסבה דאטו הואיל ועומדין למכור לע"ז מתסר מדאורייתא הא הזמנה לאו מלתא ואי"ה בכללים יבואר עוד וכאן אין להאריך ר"מ פ"ה מעילה הי"ו משמע ריח ד"ת ונעשה מצותו ורש"י ותו' פסחים משמע דריח אין ממש מדרבנן יע"ש ועיין מ"א ריז"ז וי"ל ברוב עומד למכור לע"ז משמע במיעוט גוים אין איסור אא"כ במסיבה ואי"ה בפריי יבואר בזה:

בע"ש בטברי' ומ"ש בצפורי כו' דבחול מיעוטא כמאן דליתא דמי ובע"ש ובמ"ש רוב לגמר וא"ר ריז"ז נסתפק לגמר ולריח מהו ועיין הרר"י במ"ש מכוונין לכבוד שבת שנפש יתירה הלכה ומריחין אלמא לריח ולגמר אין מברכין יע"ש (ופירוש מכניסי שבת ומוציאי שבת מכבדין כו' יע"ש) ועיין ט"ז ריז"ז המריחין במ"ש בכלי שהוקלט מבושם אין לברך דלאו לריח יע"ש וזה אמת ויציב ובא"ר חילק להיפוך בשמן סינן מבושם יש לברך טפי מנקלט בכלי (והיינו כי המוחל יהיה שם והוה בעין משא"כ עשן נקלט בכלי אין לברך) וספק ברכות להקל וכמ"ש בריח בכלי (כמו טער"קי של עניים) יש להריח להשיב הנפש ולא יברך משא"כ כשיש לו שמן מסונן או ריח בגדים מוגמרים לא יריח דטוב ליזהר כמ"ש בריו"ו וריז"ז ואין חיוב לחזור אחריהם במ"ש. ואי"ה יבואר:

שאלה אתרוג של ערלה דאסור בהנאה נתערב באחרים והריח במ"ש בא' מהם להבדלה (כי בשמים ל"ד ה"ה פירות טובים ומברך ריח טוב בפירות) ויש לו אא"כ בשמים ראוים מהו א אי חוזר ומריח ומברך או לאו:

תשובה לכאורה יש הבדל אם נתערב בר"א רק מטעם מנין לא בטיל ודבר חשוב י"ל הריח בטיל ואפשר דאין בטול לחצאין והואיל ואסור באכילה והנאה ה"ה לריח (עיין פ"ת י"ד בב"ח, שנתבטל חד בתרי חהר"ל לפני עכו"ם דלא בטילה אי שרי בהנאה לעשות מלוגמא וכדומה ועיין פריי שם) ובפחות מר"א בלאו מנין וד"ח לא בטיל ומיהו כ"ז מדרבנן דמ"ה חד בתרי בטיל בד"ח וכיון שכן י"ל כמ"ש הא"ר ברצ"ז דטעם דחוזר ומריח דלא השיב הנפש כמוכר דברים האסורים וזה איסור תורה לא איסורי ד"ס דחשוב נהנה כמבואר בי"ד קמ"ט סי"ג במוכר דבר איסור ד"ס יע"ש והוי יודע באתרוג של ערלה יש מחלוקת אי מותר להריח או לאו עיין י"ד ק"ח ס"ז מהמחבר משמע דוקא בשמים דקאי להריח אבל אתרוג לא ובש"ך כו' ראיי' מאתרוג של מצוה אי אקצ' לריחא הוה אסור י"ל כל איסורים שלכ"ה מדרבנן רק אסורים ובריחא לא גזרו בדבר העומד לאכילה הו'

שלכ"ה ובאתרוג מצוה. אי אקצ' למצוה הוה של תורה או מטעם נדר ואין להאריך בזה כאן ואי"ה יבואר בפריי בזה:

ולעניין הריח בפת חם בפסח בחמץ של עכו"ם או בייי"ש וכדומה עיין א"ר תמ"ז אות זיין בסופו בשם או"ה ל"ט דאסור להריח בו בפת כו' יע"ש ואין בידי כעת או"ה לעיין בי' כי שמא משום סחור סחור דלא בדין ויבוא לאכול כי כמה הרחקות עשו לפסק מה שלא עשו בשאר דברים וביבין שמועה לרשב"ץ במאמר חמץ סובר מ"א לאו דב"י משום אכילה הערנו קצת כפי כאינו ואני העני בעו"ה דרכי אחכמה נעלמו ממני אולי אזכה לפרשו כראוי:

דף נג:

גמרא בקרן זויות לוחשות כו' עיין א"ח רצ"א סט"ו ומ"א ב' להמחבר אספקלריא עששית זכוכית אין מברך עד שיוצא לחוץ (דכי דיילא וכדומה רואה שלהבת, ממש בחוץ או בלא חלון זכוכית) וירושלמי מילי מילי קתני היינו העי' דחשיב פנס ואספקלריא ואמר פנס אין מברך ואספקלריא מברך ועיין חמד משה אות ד' ולפי מ"ש א"ש:

והוי יודע דביוה"כ אם הדליק נר במוצאי יוה"כ וגחלים עוממות מעי"כ או נר לכבוד י"ל דמברך במוצאי יוה"כ עיין הרר"י כיון דמברך מה שהיה אסור מבע"י והותר עכשיו ונהי דעתה במוצאי יוה"כ בעינן להאיר מ"מ האש שאין עשוי להאיר היה בעולם והיה יכול להנות ממנו ואי"ה יבואר

מי שאכל ושכח כו' אבל במזיד כו' עיין א"ח קפ"ד להרא"ש במזיד אפילו בירך דיעבד לא יצא ועיין א"ר שם דאין מברך דיעבד ועיין תוס' סוכה ג' אי אמרו רבנן דלא יצא אף מ"ה לא יצא מהא דאמרו לא היית נוהג מצות חובה מימיך א"כ הוה ספק תורה באפשר ומ"מ יראה דיעבד אין חוזר ומברך ואי"ה בפריי יבואר,:

עד כמה כו' שאין רעב ובאכילת כזית בעינן עיין מ"א קפ"ד ט' ובט"ז ב' כר"ל כה"ג דר"י ל"פ עלה בהא וכפי' התוספת אבל לרש"י ר"י פליג על רשב"ל באכילה מועטת אבל אכילת מרובה א' כ"ע מודו ד' מילין ואנן פסקינן כתו' ואי"ה יבואר שם:

עיין בר"מ פ"ב מה"ב ובמ"ל שם על מ"ש הכ"מ רעב ותאב ובב"י פירש דבריו דהבין רעב או תאב יע"ש ומ"ש המגיה בשם הריב"ש דמכאן מוכח ברכת אירוסין אם לא בירך קודם יברך אח"כ דגם עתה ארוסה היא כ"ז שלא נכנסה לחופה) יע"ש ואין כעת ח"י ריב"ש ולכאורה ל"ד דבהמ"ז מצותו לאחר אכילה ומה לי מיד או כ"ז ששבע משא"כ כאן אי בעינן עובר לעשייתן כמו כל המצות. א"כ אח"כ אין לברך ועיין ב"י אה"ע ל"ד

בפירוש הברכה בשם הר"ן ורא"ש ז"ל ומיושב קצת ועיין ב"ש ל"ד וס"ב בחופה מברך ברכת אירוסין קודם קדושין ושש ברכות אחר הקדושין ע"כ דחופה זו אינה כלום רק חדר מיוחד דאל"כ הוה דברים סותרים יע"ש ר"ל דאירוסין קודם קדושין עובר לעשייתן ושש ברכות אחר הקדושין וחופה אחר המצוה אלא שזה אינה חופה. הוה עובר לעשייתן והנה עוד, מוכח כן דאל"כ איך מברכין אם שכח אח"כ והלא עתה נשואה היא ומברכין שקר ואסר הארוסות אלא נשואה היא (אע"ג דלא בירך כל הברכות מכל מקום ארוסה לא מקרי) אלא חופה זו ע"י כלונסות ומפה לאו חופה היא:

ומהא דנשואין י"ל דכל זיי"ן ימי המשתה מברך אותו שש ברכות ואי"ה יבואר במ"א וכאן אין להאריך ועיין ב"ש ל"ז וס"ב:

אחר הכל עונין אמן חוץ מתשב"ר אבל בעידן מפטרייהו רש"י ז"ל פירש ברכת הפטרה בב"ה ובחה"ר לפטור עצמו כשהגיע לחינוך ולדברי שניהם משמע כל שלא הגיע לחינוך אין עונין אחריהם אמן. עיין ש"ע רט"ו ס"ג כיון שהם בני חינוך מבואר דבאין בני חנוך אין עונין אחריהם אמן ועיין עט"ז אות ב' בשם לחם רב ולא הבינותי עיין קפ"ו קטן מוציא אביו בשיעור דרבנן וגדולה מזו דהבן תרי דרבנן כו' עמ"א שם ועיין תו' ברכות. מ"ח ב' ד"ה עד ובמגלה הכל כשרים לקרות המגלה ובתו' שם וא"כ קטן שהגיע לחינוך ומניח תפילין וכדומה (חיכוך לתפילין כ"ח כדאיתי') מברך ומוציא הגדול דברבת המצות דרבנן ואי"ה יבואר בפריי:

סליק פרק אלו דברים יום ב' ט' ניסן התקל"ח פה לבוב מח"ל ה' יגאלנו ונזכה לעלות לציון ברננה ולעשות חוקת הפסח כהלכתו אמן